Marilynne Robinson

GALAAD

MARILYNNE ROBINSON

GALAAD

Original: *Gilead* (2004)

Traducere de:
GIGI MIHĂIȚĂ

virtual-project.eu

2007

Marilynne Robinson este o romancieră și eseistă americană. S-a născut în 1943 în Sandpoint, Idaho și a absolvit magna cum laude, în 1966, cursurile Pembroke College, fostul colegiu pentru fete de la Brown University. Are un doctorat în engleză obținut la University of Washington în 1977.

Robinson a scris patru romane, *Housekeeping* (1980), *Galaad (Gilead,* 2004), *Acasă* (*Home,* 2008) și *Lila* (2014), toate foarte bine primite de critica de specialitate. Romanul său de debut, *Housekeeping,* a primit PEN/Hemingway Award și a fost finalist la Premiul Pulitzer, *Galaad* a obținut Premiul Pulitzer și National Book Critics Circle Award, iar *Acasă* a câștigat Premiul Orange și a fost finalist la Național Book Award. A scris numeroase articole și eseuri, publicate în *Harper's Magazine, The Paris Review* și *The New York Review of Books.* Romanele lui Marilynne Robinson tratează teme precum viața rurală și credința, iar articolele sale ating subiecte diverse, cum ar fi relația dintre religie și știință, poluarea nucleară și politica americană contemporană.

În noiembrie 2015, *The New York Review of Books* a publicat o conversație în două părți între președintele Barack Obama și Marilynne Robinson despre istoria americană și despre rolul credinței în societate.

Ți-am spus aseară că s-ar putea să plec într-o zi, iar tu m-ai întrebat unde, și eu am spus că am să mă duc la Bunul Dumnezeu, iar tu ai întrebat de ce, și eu ți-am răspuns: „Pentru că sunt bătrân”, iar tu ai spus: „Nu cred că ești bătrân”. Iar tu ți-ai pus mâna în mâna mea și ai spus: „Nu ești foarte bătrân”, de parcă asta ar fi rezolvat situația. Ți-am spus că vei avea o viață foarte diferită de a mea și de cea pe care ai trăit-o alături de mine, iar acesta ar fi un lucru minunat, sunt mai multe feluri de a avea o viață bună. Iar tu ai mai spus: „Mama mi-a zis asta deja”. Iar apoi ai adăugat: „Nu râde!” Pentru că tu credeai că râdeam de tine. Ai ridicat mâna și ți-ai pus degetele pe buzele mele și te-ai uitat la mine cu privirea aceea pe care niciodată în viața mea nu am văzut-o decât la mama ta. Un fel de mândrie furioasă, foarte mânioasă și severă. Întotdeauna sunt puțin surprins să observ că nu am sprâncenele arse după ce am suportat una dintre privirile acelea. Îmi va fi dor de ele.

Pare ridicol să crezi că morților le poate fi dor de ceva. Dacă vei fi un bărbat matur când vei citi acest lucru – iar intenția mea este ca tu să citești scrisoarea aceasta doar atunci – eu voi fi plecat de multă vreme. Voi ști aproape tot ce trebuie știut despre a fi mort, dar cred că o voi ține pentru mine. Așa se pare că stau lucrurile.

•

Nici nu mai știu de câte ori m-au întrebat oamenii ce este moartea, uneori atunci când se aflau doar la o oră sau două de momentul când urmau să afle ei înșiși. Chiar și când eram foarte tânăr, mă întrebau și cei care erau la fel de în vârstă cum sunt eu acum, mă țineau strâns de mână și se uitau în ochii mei cu privirile tulburi și îmbătrânite, încețoșate, de parcă ar fi știut că eu știam și ei voiau să mă *facă* să le spun. Obișnuiam să le spun că este ca și cum ai merge acasă. În această lume noi nu avem o casă a noastră, le spuneam, iar apoi mă întorceam acasă, îmi făceam o cafea, un ou prăjit și ascultam radioul – atunci când am avut unul – pe întuneric, de cele mai multe ori. Îți mai amintești de casa aceasta? Cred că da, puțin. Am crescut în case parohiale. În casa asta am locuit cea mai mare parte a vieții mele și am vizitat multe altele, deoarece prietenii tatălui meu și majoritatea rudelor noastre locuiau tot în case parohiale. Și când îmi aminteam de ele, ceea ce nu se întâmpla prea des, găseam că aceasta era cea mai rea dintre ele, în care trage

curentul cel mai tare, și cea mai mohorâtă. Ei bine, aceasta era starea în care mă aflam atunci. La urma urmei, este o căsuță acceptabilă, dar pe atunci eram singur cuc. Iar singurătatea o făcea să mi se pară ciudată. În lume, nu mă prea simțeam în apele mele, acesta-i adevărul. Acum mă simt în largul meu.

Iar acum mi se spune că am inima slăbită. Doctorul folosește termenul „*angina pectoris*", care are o rezonanță teologică, îți amintește de *misericordia.* Ei bine, la vârsta mea te aștepți la aceste lucruri. Tata a murit de bătrânețe, dar surorile mele nu au trăit chiar foarte mult. Așa că nu pot fi decât recunoscător. Ceea ce regret este că nu am mai nimic de lăsat pentru tine și mama ta. Câteva cărți vechi pe care nu le vrea nimeni. Niciodată nu am făcut cine știe ce bani și niciodată nu prea mi-a păsat ce bani aveam. Ultimul lucru la care mă gândeam era că voi avea o soție și un copil pe care să-i las în urma mea. Dacă aș fi știut, aș fi fost un tată mai bun. Aș fi aranjat ceva pentru voi.

Acesta este cel mai important lucru pe care vreau să ți-l spun: regret profund momentele grele prin care știu că tu și mama ta a trebuit să treceți, fără prea mult ajutor din partea mea, cu excepția rugăciunilor mele, dar eu mă rog tot timpul. M-am rugat atunci când trăiam și mă rog și acum, dacă așa stau lucrurile în viața de apoi.

Te aud cum vorbești cu mama ta, tu întrebi, ea răspunde. Nu aud cuvintele, doar sunetul vocilor voastre. Nu vrei să mergi la culcare și, în fiecare seară, ea trebuie cumva să te convingă, din nou și din nou, să te culci. Niciodată nu o aud cântând decât noaptea, din camera de alături, atunci când te înduplecă să te culci. Dar, pe de altă parte, nu pot să-mi dau seama ce cântec îți cântă. Vocea îi este foarte stinsă. Mi se părea că are o voce frumoasă, dar, atunci când îi spuneam, râdea de mine.

Nu prea îmi mai dau seama ce este frumos. Acum câteva zile, pe stradă, am trecut pe lângă doi tineri. Îi cunosc, lucrează la garaj. Nu prea vin la biserică, niciunul dintre ei, sunt doar niște tineri obișnuiți, mai necioplți, care trebuie să facă glume tot timpul, și stăteau acolo, rezemați de garaj, la soare, aprinzându-și țigările. Întotdeauna sunt negri de vaselină și miros puternic a benzină, nu știu cum de nu iau foc. Își aruncau glume unul altuia, așa cum le e felul, și râdeau răutăcios. Iar mie mi s-a părut ceva frumos. Este un lucru uimitor să vezi oamenii râzând, felul în care sunt copleșiți de dorința de a râde. Uneori chiar

încearcă să se abțină. Văd acest lucru destul de des la biserică. Așa că mă întreb ce este și de unde vine și mă mai întreb ce se produce în creierul nostru, astfel încât trebuie să râdem până ne potolim, cam la fel ca și cu plânsul, cred, doar că este mai ușor să râzi.

Când m-au văzut apropiindu-mă, desigur că au încetat să glumească, dar am observat că încă se mai amuzau, gândindu-se la ce-o fi putut auzi bătrânul preot din ce spuneau.

Îmi venea să le spun că îmi plac glumele la fel de mult ca și altora. Au fost multe ocazii în viața mea când am vrut să mărturisesc acest lucru. Dar este ceva ce oamenii nu sunt dispuși să accepte. Ei vor ca un preot să fie puțin deosebit de alții. Îmi venea să spun: Sunt pe moarte și nu voi mai avea multe ocazii să râd, cel puțin nu pe această lume. Dar aceasta i-ar fi făcut să fie serioși și politicoși, bănuiesc. Voi păstra secretul situației mele cât de mult voi putea. Pentru un om pe moarte, mă simt destul de bine, iar aceasta este o binecuvântare. Desigur, mama ta știe despre boala mea. Ea spune că dacă mă simt bine, se prea poate ca doctorul să fi greșit. Dar la vârsta mea, doctorii nu prea pot să greșească.

Acesta este cel mai straniu lucru în privința vieții acesteia, în privința apartenenței la cler. Oamenii schimbă subiectul când te văd venind. Iar, pe de altă parte, aceiași oameni vin la tine și îți spun cele mai remarcabile lucruri. Dincolo de pojghița vieții se află multe lucruri, toată lumea știe. Multă răutate, teamă și vinovăție, și atât de multă singurătate, chiar și acolo unde nici măcar nu te așteptai.

•

Tatăl mamei mele a fost pastor, la fel a fost și tatăl tatălui meu, și tatăl său înainte de el, iar înainte de asta, nimeni nu mai știe, dar eu nu m-aș da înapoi să fac o presupunere. Viața aceasta era o a doua natură pentru ei, la fel cum este pentru mine. Erau oameni de calitate, dar dacă a fost un singur lucru pe care ar fi trebuit să-l învăț de la ei și nu l-am învățat, acela este capacitatea de a-mi controla ieșirile. La această înțelepciune ar fi trebuit să ajung cu mult timp înainte. Chiar și acum, când faptul că inima îmi bate atât de neregulat mă face să mă gândesc la lucrurile de pe urmă, îmi dau seama că îmi pierd cumpătul pentru că se blochează sertarul sau pentru că

mi-am pus ochelarii unde nu trebuie. Îți spun toate acestea pentru ca tu să te ferești de așa ceva.

Puțin prea multă furie, prea deseori sau în momentul nepotrivit, poate aduce mai multă distrugere decât ți-ai fi putut imagina vreodată. Mai mult decât atât, ai grijă ce spui. „Iată puțin foc și cât codru aprinde, iar limba este foc” – acesta-i adevărul. La bătrânețe tatăl meu mi-a scris chiar așa într-o scrisoare pe care mi-a trimis-o. Pe care întâmplător am ars-o. Am aruncat-o drept în sobă. La vremea aceea m-a surprins mai mult decât mă surprinde acum, când mă uit înapoi.

Cred că aici voi face un exercițiu de sinceritate. Ei bine, spun acest lucru cu tot respectul. Tatăl meu a fost un om care acționa pe baza unor principii, după cum spunea chiar el. Acționa dintr-o credință în adevăr, așa cum îl vedea el. Dar ceva din felul în care îl aborda mă dezamăgea din când în când, și nu doar pe mine. Spun aceasta în ciuda atenției acordate educației mele, lucru pentru care îi sunt profund îndatorat, deși el însuși ar avea ceva de comentat în această privință. Dumnezeu să-l odihnească, știu, cu siguranță, că l-am dezamăgit. Este un lucru important de luat în considerare. De asemenea, ne doream numai bine unul altuia.

Ei bine, să privești și să nu vezi, să auzi dar să nu înțelegi, cum spune Domnul. Nu aș putea afirma că înțeleg această pildă, indiferent de câte ori am auzit-o, și chiar am scris predici despre ea. Pur și simplu afirmă un lucru profund misterios. Poți cunoaște ceva până în ultimele amănunte și, până la urmă, tot ești complet ignorant. Cineva poate să-și cunoască tatăl sau fiul și tot nu există nimic între ei, în afară de loialitate, dragoste și incapacitatea comună de a se înțelege unul pe celălalt.

Ceea ce vreau să spun aici este doar că acele persoane care simt o formă oarecare de regret în ceea ce te privește vor crede că ești furios și vor vedea furie în tot ceea ce faci, chiar dacă tu doar îți duci, în liniște, viața pe care tu singur ți-ai ales-o. Te fac să te îndoiești de tine, ceea ce, în unele cazuri, poate să-ți distragă prea mult atenția și este o pierdere de timp. Acest lucru aș fi vrut să-l fi înțeles mult mai devreme decât am făcut-o. Și numai când mă gândesc la acest lucru, simt puțină iritare. Iritarea este o formă de furie, recunosc.

Un mare avantaj al vocației religioase este că te ajută să te concentrezi. Îți dă un bun simț de bază asupra a ceea ce ți se

cere și de asemenea asupra a ceea ce e mai bine să nu iei în seamă. Dacă am puțină înțelepciune de oferit, concentrarea asta e o bună parte din ea.

Ne-ai binecuvântat casa aproape șapte ani, ce-i drept niște ani nu prea bogați, care au venit atât de târziu pentru mine. Nu am avut nicio posibilitate să schimb lucrurile pentru a vă asigura amândurora traiul. Încă mă mai gândesc la acest lucru și mă rog. Îmi ocupă mult gândurile. Vreau să știi acest lucru.

Avem parte de o primăvară frumoasă, iar astăzi este o altă zi frumoasă. Aproape ai întârziat la școală. Te-am pus pe un scaun și tu mâncai pâine cu gem în timp ce mama ta îți lustruia pantofii, iar eu te pieptănam. Ai avut de făcut o pagină de adunări pe care ar fi trebuit să le termini cu o seară înainte, iar dimineața ți-a luat un secol încercarea de a așeza numerele în ordinea corectă. Semeni cu mama ta, atât de serios când faci ceva. Bătrânii îți spun Diaconul, dar această seriozitate nu vine doar din partea familiei mele. Nu mai văzusem așa ceva până când am întâlnit-o pe ea. Ei bine, cu excepția bunicului meu. Mi se părea a fi jumătate tristețe, jumătate furie și mă întrebam oare ce întâmplări din viața ei ar fi putut să le dea ochilor ei acea expresie. Și îmi amintesc, când aveai vreo trei ani, erai mic de tot, într-o dimineață, am intrat în camera ta și te-am găsit pe podea în pijama, stând în lumina soarelui și încercând să repari un creion rupt. Te-ai uitat la mine și aveai exact privirea ei. De multe ori mi-am adus aminte de acel moment. Așa cum îți spun, uneori mi se părea că te uitai spre viață, spre necazurile pe care mă rog să nu le mai întâmpini niciodată, cerându-mi să-ți explic.

— Ești chiar la fel cu toți bătrânii aceia din Biblie, îmi zice mama ta.

Și ar putea fi adevărat, dacă aș reuși să trăiesc o sută douăzeci de ani și poate să am câteva vite și slugi și servitori. Tata mi-a lăsat moștenire o meserie, care din întâmplare era și vocația mea. Dar adevărul este că era o a doua natură pentru mine, am crescut cu acest lucru. Probabil că în ceea ce te privește nu va fi la fel.

Am văzut un balon de săpun plutind prin dreptul ferestrei mele, mare, tremurând și devenind albăstrui, de culoarea libelulei, nuanța aceea pe care o capătă când sunt aproape gata să plesnească. Drept pentru care m-am uitat jos în curte și v-am văzut acolo, pe tine și pe mama ta, suflând balonașe către

pisică, atât de multe încât bietul animal nu mai știa încotro s-o ia. Pur și simplu sărea în aer, Soapy a noastră cea indiferentă! Unele dintre balonașe se înălțau printre ramuri, chiar și deasupra copacilor. Voi doi erați prea atenți la ce făcea pisica pentru a vedea consecințele cerești ale strădaniilor voastre lumești. Erau foarte frumoase. Mama ta purta rochia ei albastră, iar tu erai îmbrăcat în cămașa roșie și stăteați în genunchi pe pământ, cu Soapy între voi doi, și splendoarea aceea de balonașe care se ridicau în aer și râdeați atât de mult. Ah, viața asta, lumea asta!

•

Mama ți-a spus că scriu istoria familiei, iar tu păreai foarte încântat de idee. Ei bine, atunci! Ce-ar trebui să las scris pentru tine? Eu, John Ames, m-am născut în anul Domnului 1880 în statul Kansas, fiul lui John Ames și al Marthei Turner Ames, nepotul lui John Ames și al lui Margaret Todd Ames. Până în momentul acestei scrieri, am trăit șaptezeci și șase de ani, șaptezeci în Galaad, Iowa, cu excepția anilor de colegiu și de seminar.

Și ce altceva să-ți mai spun?

Pe când aveam doisprezece ani, tatăl meu m-a luat cu el la mormântul bunicului. Pe vremea aceea, familia mea locuia deja în Galaad de aproape zece ani, tatăl meu slujea la biserica de aici. Tatăl său, care se născuse în Maine și venise în Kansas prin 1830, după pensionare, a locuit împreună cu noi timp de mai mulți ani. Apoi bătrânul a plecat de acasă pentru a fi un fel de pastor ambulant, sau cel puțin așa am crezut noi. A murit în Kansas și a fost înmormântat acolo, lângă un orășel care se cam depopulase. Oamenii fuseseră alungați de secetă, dacă nu cumva plecaseră mai înainte în orașe situate mai aproape de calea ferată. Bineînțeles, nu se afla decât un singur orășel în acea parte, drept să spun, pentru că era Kansas, iar oamenii care se așezaseră acolo erau membri ai partidului Free Soil, care nu se gândeau să se stabilească pe termen lung. Nu folosesc deseori expresia „uitat de Dumnezeu”, dar îmi vine în minte când mă gândesc la acel loc. Tatălui meu i-au trebuit câteva luni pentru a afla unde își sfârșise bătrânul zilele, a scris o mulțime de scrisori adresate bisericilor și ziarelor și așa mai departe. A depus foarte mult efort. Până la urmă i-a răspuns cineva și i-a trimis un pachețel cu ceasul, o veche Biblie jerpelită și niște

scrisori, despre care am aflat mai târziu că erau câteva dintre scrisorile trimise de tatăl meu, fără îndoială date bătrânului de către cei care au crezut că îl vor convinge să se întoarcă acasă.

Tata era foarte amărât pentru că ultimele cuvinte pe care le-a spus tatălui său au fost unele foarte grele și nu mai era loc de împăcare între ei doi, pe lumea aceasta. Își prețuia tatăl cu adevărat, în general vorbind, și îi venea greu să accepte că lucrurile au trebuit să se termine în acest fel.

Era 1892 și era destul de greu să călătorești. Cât am putut, am mers cu trenul, iar apoi tata a închiriat o căruță cu cai. Era mai mult decât am fi avut nevoie, dar aceasta a fost tot ce-am găsit. Am greșit drumul de câteva ori și ne-am rătăcit; pe de altă parte, am avut atâtea probleme cu adăpatul cailor, încât i-am lăsat la o fermă și am mers restul drumului pe jos. Drumurile erau groaznice, oricum, înecate în praf, pe unde erau umblate, și pline de făgașe, acolo unde nu prea le călca picior de om. Tata avea la el niște scule într-un sac de iută ca să poată aranja cumva mormântul, iar eu căram ceea ce aveam de mâncare, biscuiți și carne uscată, și schimburile noastre, cămăși și ciorapi, toate deja murdare.

În acea vreme nu avea bani pentru a face această călătorie, dar îl preocupa atât de tare, încât nu a mai avut răbdare să strângă. I-am spus că voiam să vin și eu și a înțeles, deși venirea mea făcea totul și mai dificil. Mama citise despre cât de devastatoare era seceta la vest de noi și n-a fost deloc încântată când i-a spus că plănuia să mă ia și pe mine. I-a spus că voi avea ceva de învățat, și într-adevăr așa a fost. Tata era hotărât să găsim mormântul în ciuda tuturor dificultăților. Înainte, niciodată în viața mea nu mă întrebasem unde voi bea următoarea gură de apă, și mi se pare o binecuvântare faptul că de atunci nu am mai avut grija asta. Au fost momente când chiar am crezut că am fi putut pur și simplu să ne rătăcim și să murim. Odată, în timp ce îmi punea lemne de foc în brațe, tata mi-a spus că eram asemenea lui Avraam și a lui Isaac pe când urcau muntele Moria. Mă gândisem și eu la acest lucru.

Era atâta sărăcie acolo, încât nici nu puteam cumpăra de mâncare. Ne-am oprit la o fermă și am întrebat stăpâna, iar ea a scos o legăturică din dulap și ne-a arătat niște monede și niște bancnote, apoi ne-a spus:

— Nici n-am ce să fac cu banii ăștia.

Magazinul se închisese, iar ea nu avea de unde să cumpere sare, zahăr sau făină. I-am dat la schimb niște păstramă – de când am făcut călătoria aceea, nu am mai putut să sufăr pastrama – pentru două ouă fierte și doi cartofi fierți, care aveau un gust minunat chiar și fără sare.

Apoi tata a întrebat de tatăl său, iar ea a răspuns că da, fusese prin împrejurimi. Nu știa că murise, dar știa unde ar fi putut fi înmormântat, și ne-a arătat ceea ce mai rămăsese dintr-un drum ce ne putea duce drept acolo, la nici cinci kilometri de locul unde ne aflam. Drumul era plin de buruieni, dar mergând pe el încă mai vedeai făgașele. Desișul nu crescuse prea înalt, deoarece pământul era încă tare, bătătorit. Am trecut pe lângă cimitir de două ori, fără să-l vedem. Cele câteva pietre de mormânt ce se aflau acolo se prăbușiseră și erau acoperite de buruieni și iarbă. A treia oară, tata a observat un stâlp de la îngrăditură, așa că am trecut de ea și am văzut câteva morminte, un șir de șapte sau opt, iar mai în jos o jumătate de șir, năpădit de iarba moartă, de o culoare maronie. Îmi aduc aminte că părea neterminat, mi s-a părut ceva trist. Pe al doilea rând am găsit o inscripție pe care o făcuse cineva jupuind coaja de copac de pe un buștean și bătând cuiele până la jumătate, pe care apoi le îndoise astfel încât să formeze literele REV AMES. R arăta ca un A, S era un Z scris invers, dar nu puteai să greșești.

Deja se înserase, așa că ne-am întors la fermă, ne-am spălat la bazinul de apă, am băut apă din fântână și ne-am culcat în fân. Ne-a adus cina, un terci de mălai. În acel moment am iubit-o pe femeia aceea ca pe o a doua mamă. Am iubit-o atât de mult încât aproape mi-au dat lacrimile. Ne-am sculat înainte de a se crăpa de ziuă, am tăiat surcele, i-am scos o găleată de apă din fântână, iar ea ne-a așteptat în ușă cu un mic dejun alcătuit din terci copt peste care pusese niște gem de mure și o lingură de smântână, și am mâncat acolo pe mica prispă, în întunericul răcoros; era absolut minunat.

Apoi ne-am întors la țintirim, care nu era decât o bucată de pământ cu o împrejmuire pe jumătate căzută și o poartă cu o talangă prinsă cu un lanț. Tata și cu mine am reparat împrejmuirea cât ne-am priceput. A săpat puțin pământul de pe mormânt cu cuțitul. Dar apoi s-a hotărât să ne întoarcem din nou la fermă să împrumutăm niște sape ca să facem o treabă mai bună. Mi-a spus:

— Am putea să ne îngrijim și de celelalte morminte, dacă tot suntem aici.

De data aceasta, la cină, femeia ne-a așteptat cu o mâncare de fasole albă. Îmi pare rău, dar nu-mi aduc aminte cum o chema. De la degetul arătător îi lipsea prima falangă și vorbea sâsâit. Atunci mi se părea a fi în vârstă, dar cred că era doar o femeie de la țară, care încerca să răzbească, să supraviețuiască, oricât era de trudită și de singură. Tata spunea că vorbea de parcă familia ei ar fi venit din Maine, dar nu o întrebase. Când ne-am luat rămas bun, i-au dat lacrimile și le-a șters cu șorțul. Tata a întrebat-o dacă voia să ducem cuiva o scrisoare sau un mesaj, dar ea a spus că nu era nevoie. A întrebat-o dacă voia să vină cu noi; ne-a mulțumit, a clătinat din cap și ne-a spus:

— Am o vacă. O să fie bine atunci când o să vină ploaia.

Cimitirul acela era cel mai însingurat loc pe care ți l-ai putea imagina. Dacă aș spune că revenea în natură, s-ar putea crede că era ceva vital în acel loc. Dar era uscat iască și ars de soare. Îți venea greu să-ți imaginezi că, odată, iarba fusese verde acolo. Oriunde călcai, se ridicau în aer zeci de lăcuste, cu pocnetul lor caracteristic, de parcă ai aprinde un chibrit. Tata și-a pus mâinile în buzunare, a privit în jur și a dat din cap. Apoi a început să taie desișul cu o seceră pe care o adusese cu el și am ridicat semnele care căzuseră – cele mai multe dintre morminte erau doar marcate cu pietre de jur-împrejur, fără nume, dată sau orice altceva. Tata mi-a spus să fiu atent pe unde calc. Ici-colo, se aflau mici morminte pe care nu le observasem de la început ori nu prea îmi dădusem seama ce erau. Cu siguranță, nu voiam să calc pe ele, dar până când nu a tăiat buruienile uscate nu mi-am putut da seama unde se aflau, iar apoi am știut că pășisem peste ele și mi s-a făcut rău. Doar în copilărie mă mai simțisem atât de vinovat și atât de plin de milă. Încă mai visez ce mi s-a întâmplat. Întotdeauna tata spunea că, atunci când mori, corpul devine ca un costum de haine vechi pe care sufletul nu-l mai vrea. Dar, iată-ne aici, dându-ne de ceasul morții să găsim un mormânt și fiind cât puteam de atenți pe unde puneam piciorul.

Am lucrat o bună bucată de vreme ca să facem ordine. Era caniculă, se auzeau lăcustele și vântul făcea să sune iarba uscată. Apoi am aruncat semințe peste tot, roiniță, margaretă galbenă, floarea-soarelui, albăstrele și măzăriche. Erau semințe

pe care le adunasem din grădina noastră. Când am terminat, tata s-a așezat pe pământ, lângă mormântul tatălui său. A stat acolo o bună bucată de vreme, smulgând buruienile care mai rămăseseră pe el și făcându-și vânt cu pălăria. Cred că îi părea rău că nu mai avea nimic de făcut. Într-un sfârșit s-a ridicat, s-a scuturat de praf și am stat acolo împreună în hainele noastre ponosite, ude leoarcă, cu mâinile murdare de praf; primii greieri cântau, gâzele începuseră să ne sâcâie, păsările ciripeau așa cum fac înainte de a se pregăti pentru noapte, iar tata și-a plecat fruntea și a început să se roage lui Dumnezeu pentru tatăl său, cerându-i iertare Domnului și tatălui său. Bunicul îmi lipsea foarte mult și am simțit și eu nevoia de a fi iertat. Dar aceasta a fost o rugăciune foarte lungă.

La vârsta aceea, orice rugăciune mi se părea lungă și eram, cu adevărat, frânt de oboseală. Am încercat să-mi țin ochii închiși, dar după o vreme a trebuit să mă uit puțin în jur. Iar acest lucru mi-l amintesc foarte bine. La început am crezut că zăresc soarele apunând la răsărit; știam unde era răsăritul, pentru că soarele tocmai se ivise la orizont atunci când am ajuns acolo. Apoi mi-am dat seama că vedeam răsărind luna plină, în timp ce soarele apunea. Fiecare stătea în partea sa, cu o lumină minunată la mijloc. Aveai senzația că o puteai atinge, de parcă ar fi fost niște curenți palpabili de lumină care treceau dintr-o parte în alta sau de parcă erau niște formidabile șuvițe de lumină suspendate. Voiam ca tata să vadă acest lucru, dar știam că ar fi însemnat să-i întrerup neîndemânatic rugăciunea și voiam să o fac în cel mai potrivit fel, așa că i-am luat mâna și i-am sărutat-o. Apoi i-am spus:

— Privește luna.

Ceea ce a și făcut. Pur și simplu am stat acolo până când soarele a coborât de tot, luna fiind sus pe cer. Păreau să plutească la orizont o bună bucată de vreme, poate pentru că străluceau atât de tare încât nu puteai să vezi prea bine. Iar mormântul acela, tata și cu mine, eram exact la mijloc, ceea ce atunci mi s-a părut uimitor, de vreme ce nu prea mă gândisem la natura orizontului.

Tata mi-a zis:

— Niciodată nu m-aș fi gândit că locul acesta poate fi frumos. Mă bucur să constat.

•

Arătam atât de rău când, în cele din urmă, am ajuns acasă încât mama pur și simplu a izbucnit în lacrimi la vederea noastră. Amândoi slăbiserăm, iar hainele nu arătau prea bine. Toată călătoria nu durase nicio lună, dar am dormit în hambare, barăci și chiar pe pământul gol, timp de aproape o săptămână, atunci când practic ne rătăciserăm. Când ne aminteam ni se părea o mare aventură trăită de mine și de tata și râdeam pe seama unor lucruri destul de cumplite. O dată, un bătrân trăsese cu pușca după noi. Tata voia să ia câțiva morcovi rămași într-o grădină pe lângă care treceam. Lăsase un ban pe mica prispă pentru a plăti pentru orice puteam găsi de luat, ceea ce era întotdeauna foarte puțin. Trebuia să vezi așa ceva, tata în cămașă încălecând un gard șubred și vechi de grădină, cu câțiva morcovi în mână și un individ în spatele lui luându-l la țintă. Am luat-o la goană în desiș, iar când am crezut că ne-a pierdut urma, ne-am așezat pe pământ și tata s-a apucat să râcâie pământul de pe morcovi cu cuțitul, i-a tăiat bucăți și i-a pus pe calota pălăriei, pe care a pus-o între noi pe post de masă, apoi a început să spună o rugăciune de mulțumire lui Dumnezeu, ceea ce nu uita niciodată. A încheiat:

— Pentru tot ce vom primi.

Iar apoi am început să râdem până ne-au dat lacrimile. Acum îmi dau seama că găsirea hranei era o preocupare disperată pentru el. Practic, îl împinsese să comită ceva ce aducea a delict. Morcovul era atât de mare, atât de trecut și atât de tare, încât a trebuit să-l taie ca pe niște așchii. Era ca și cum ai mânca lemn și nici nu aveam nimic cu ce să-l facem să alunece pe gât în jos.

Abia după aceea mi-am dat seama de ce necaz aș fi dat dacă ar fi fost împușcat, chiar ucis, și aș fi rămas acolo singur. Încă mai am coșmaruri în legătură cu asta. Cred că simțea acea stânjeneală pe care o ai atunci când îți dai seama la ce risc stupid te-ai expus, dar abia după ce ai făcut-o. Dar el era foarte pornit să găsească mormântul acela.

O dată, pentru a-mi demonstra că trebuie să studiez cât eram mic și că învățatul era ceva ușor, bunicul îmi povestise despre un om pe care l-a cunoscut atunci când a venit în Kansas pentru prima dată, un pastor proaspăt instalat acolo. Mi-a spus:

— Omul acela pur și simplu nu era sigur de ebraica lui. Mergea pe jos peste douăzeci de kilometri în câmp deschis în

miezul iernii pentru a rezolva o problemă de interpretare. Trebuia să-l dezgheţăm înainte ca el să poată să ne spună ce avea în minte.

Tata a râs şi a spus:

— Partea ciudată este că ar putea fi chiar adevărat.

Mi-am adus atunci aminte de povestire pentru că mi se părea că noi făceam ceva asemănător.

Tata a renunţat să mai ia pe furiş şi am revenit la a bate la uşă, ceea ce nu-i plăcea, pentru că atunci când oamenii aflau că este pastor, uneori, ne dădeau mai mult decât şi-ar fi putut permite. Aşa credea el, cel puţin. Iar ei puteau să-şi dea seama că era pastor, chiar dacă arătam ca nişte vagabonzi după zilele petrecute în peregrinările noastre prin deşert, cum le numea el. La unele case, ne-am oferit să facem unele munci în schimbul mâncării, iar oamenii îi cereau doar să deschidă puţin Sfânta Scriptură ori să spună o rugăciune. Era intrigat că oamenii ştiau ce este şi se întreba destul de mult ce îl dădea în vileag. Era o mândrie pentru el faptul că avea mâinile puternice şi era bine făcut, fără urmă de grăsime. Şi eu am avut aceeaşi experienţă de multe ori, oamenii ştiau că sunt pastor, şi m-am întrebat de unde ştiau. Ei bine, am avut multe zile la marginea dezastrului şi am râs de acest lucru mulţi ani după aceea. Ceea ce întotdeauna ne făcea să râdem erau situaţiile cele mai rele. Mama era iritată de toate acestea, dar spunea doar atât:

— Să nu vă mai aud cu asta.

Din multe puncte de vedere, era o mamă remarcabil de grijulie, sărmana femeie. Se purta ca şi cum aş fi fost singurul ei copil. Înainte de a mă naşte, îşi cumpărase o carte de îngrijiri medicale pentru casă. Era mare, scumpă şi mult mai la obiect decât Leviticul. Sub influenţa cărţii, încerca să nu ne lase să ne folosim creierul timp de o oră după masă sau ne interzicea să citim atunci când aveam picioarele reci. Ideea era să previi conflictele privind circulaţia sanguină. Bunicul i-a spus o dată că dacă oamenii nu ar putea citi având picioarele reci, nu ar mai fi niciun suflet de om alfabetizat în tot statul Maine, dar ea era foarte serioasă în privinţa acestor lucruri, iar el nu reuşea decât să o irite. Mama i-a zis:

— Nimeni din Maine nu are prea mult de mâncare, aşa că e totuna.

Când am ajuns acasă, m-a spălat din cap până-n picioare; mă ducea la culcare, mă punea să mănânc de șase-șapte ori pe zi și mi-a interzis să-mi folosesc creierul după mese. Plictiseala era considerabilă.

Acea călătorie a fost o mare binecuvântare pentru mine. Privind înapoi, îmi dau seama cât de tânăr era tata atunci. Nu putea avea mai mult de patruzeci și cinci sau patruzeci și șase de ani. Era un bărbat bine, viguros, la vârsta lui. Ani de zile, după cină, băteam mingea, până când soarele apunea și se făcea prea întuneric să mai vedem mingea. Cred că se bucura că are un copil în casă, un fiu. Ei bine, și eu am fost un bărbat bine, viguros, la vârsta mea, până de curând.

•

Cred că știi că în tinerețe m-am căsătorit cu o fată. Crescuserăm împreună. Ne-am căsătorit în timpul ultimului meu an la seminar, iar apoi ne-am întors aici, așa că am putut să trec în amvon în locul tatălui meu atunci când el și mama au plecat în sud pentru câteva luni pentru că mama avea niște probleme de sănătate. Ei bine, soția mea a murit la naștere, iar copilul nu i-a supraviețuit. Pe soția mea o chema Louisa, pe fetița noastră Angeline. Am văzut fetița cât mai era încă în viață și am ținut-o în brațe timp de câteva minute; a fost o binecuvântare pentru mine. A fost botezată de Boughton și i-a spus Angeline, deoarece în acea zi eu fusesem în Tabor – copilul nu era așteptat decât peste vreo șase săptămâni – și nu a fost nimeni care să-i spună la ce nume ne hotărâserăm. Ar fi trebuit să o cheme Rebecca, dar Angeline este un nume bun.

Duminica trecută când ne-am dus la familia Boughton la cină, te-am văzut uitându-te la mâinile lui. Acum suferă de o artrită severă și mâinile lui sunt numai piele și os. Ai spune că e mai în vârstă decât mine, dar este cu mult mai tânăr. Mi-a fost cavaler de onoare când m-am căsătorit pentru prima oară și a ținut slujba religioasă la nunta cu mama ta. Acum, fiica lui, Glory, este acasă cu el. Căsătoria ei a eșuat și e păcat, dar este o binecuvântare pentru Boughton să o aibă lângă el. În urmă cu o zi a venit pe la mine să-mi aducă o revistă. Mi-a spus că și Jack s-ar putea întoarce acasă. Practic, mi-a luat un minut să-mi aduc aminte despre cine era vorba. Probabil nu-ți aduci aminte de prea multe lucruri legate de dragul de Boughton. Acum, din când în când, este puțin mofluz, lucru de înțeles dacă ne gândim

cât de rău se simte. Ar fi păcat dacă ți-ai aminti de el numai așa. Când era în floarea vârstei, a fost unul dintre cei mai buni pastori pe care i-am auzit vreodată.

•

Tata întotdeauna predica după niște notițe, iar eu mi-am scris predicile cuvânt cu cuvânt. În pod se află câteva cutii cu însemnări, unele din anii mai recenți sunt puse în teancuri în debara. Niciodată nu am mai revenit asupra lor pentru a vedea dacă meritau atenție, dacă, practic, spuneam ceva în ele. Aproape toată munca din viața mea se află în acele cutii, ceea ce este un lucru uimitor asupra căruia merită să te oprești. Aș putea să mă uit prin ele, poate aș găsi câteva pe care aș vrea să le păstrez. Mi-e puțin teamă de ele. Cred că m-am aplecat asupra lor așa cum am făcut-o doar pentru a mă afla în treabă. Dacă venea cineva la mine și mă găsea scriind, în general, pleca, doar dacă nu era vorba de ceva destul de important. Nu știu de ce solitudinea poate fi o alinare pentru singurătate, dar întotdeauna așa a fost pentru mine în acele zile, iar oamenii mă respectau pentru toate acele ore în care mă aflam aici sus, în camera de lucru, și pentru cărțile care îmi veneau prin poștă – de fapt nu atât de multe, dar mai multe decât îmi puteam permite. Așa mi se duceau o parte din banii pe care aș fi putut să-i pun deoparte.

Scrisul era ceva mai mult decât atâta, desigur. Pentru mine întotdeauna a fost ca o rugăciune, chiar și atunci când nu scriam rugăciuni, ceea ce se întâmpla destul de des. Ai senzația că ești cu cineva. Acum am senzația că sunt cu tine, indiferent de ce înseamnă acest lucru, gândindu-mă că, acum, tu nu ești decât un pui de om, iar când vei fi un bărbat împlinit s-ar putea să găsești că aceste scrisori nu sunt interesante. Sau poate niciodată nu vor ajunge la tine, dintr-o serie de motive. Ei bine, dar cât de mult regret toată tristețea pe care ai suferit-o și cât de recunoscător sunt gândindu-mă la binele de care te-ai bucurat. Altfel spus, mă rog pentru tine. Iar aici este vorba de o relație strânsă. Acesta-i adevărul.

Mama ta îmi respectă orele petrecute aici sus, în camera de lucru. Este mândră de cărțile mele. De fapt, ea a fost cea care mi-a atras atenția asupra numărului de cutii pe care le-am umplut cu predicile și rugăciunile mele. Să spunem, cincizeci de predici pe an timp de patruzeci și cinci de ani, fără a pune la

socoteală slujbele funerare și altele, din care au fost o mulțime. Două mii două sute cincizeci. Dacă în medie au treizeci de pagini, aceasta înseamnă șaizeci și cinci de mii cinci sute de pagini. Să fie chiar așa? Cred că da. Am un scris mărunt, așa cum tu, de pe-acum, știi. Să spunem trei sute de pagini pe volum. Atunci am scris două sute douăzeci și cinci de cărți, ceea ce mă pune alături de Augustin și Calvin, în sensul cantității. Este uimitor. Aproape tot ce am scris a fost cu o profundă speranță și convingere. Mi-am cernut ideile și mi-am ales cuvintele. Am încercat să spun ceea ce era just. Și, drept să spun, a fost minunat. Sunt recunoscător pentru toți acei ani grei, chiar dacă privind înapoi, aceștia par ca o rugăciune lungă și amară căreia i s-a răspuns într-un sfârșit. Mama ta a intrat în biserică în mijlocul unei rugăciuni – pentru a se adăposti de vremea de afară, mi-am spus eu atunci, pentru că ploua cu găleata. Și m-a privit cu niște ochi atât de serioși încât m-am sfiit predic de față cu ea. Cum ar spune Boughton, mi-am dat seama de sărăcia comentariilor mele.

Uneori îmi plăcea pacea unei zile obișnuite de duminică. Este ca și cum, după o ploaie caldă, ai sta într-o grădină proaspăt plantată. Poți simți viața tăcută și invizibilă. Tu trebuie să ai grijă să nu o calci în picioare. Iar aceea a fost o astfel de zi liniștită, ploaie pe acoperiș, ploaie pe ferestre și toată lumea era mulțumită, deoarece se pare că niciodată nu avem ploaie destulă. În astfel de momente nu îmi pasă, în mod deosebit, dacă oamenii ascultă ce am a le spune, pentru că știu unde sunt gândurile lor. Pe de altă parte, dacă intră cineva de afară, aceeași liniște îi poate părea somnolență și o cutumă searbădă, doar pentru că te temi că așa i-ar putea părea.

Dacă Rebecca ar fi trăit, ar fi avut cincizeci și unu de ani, mai mare cu zece ani decât este mama ta acum. Mult timp m-am gândit cum ar fi dacă ar intra pe ușă, ce lucruri aș putea spune de față cu ea fără să-mi fie rușine. Deoarece întotdeauna mi-am imaginat-o venind dintr-un loc în care totul este cunoscut și ascultându-mi speranțele și părerile așa cum ar face cineva care s-a întâlnit cu adevărul față-n față și ar ști adevărata măsură a incapacității mele de a înțelege. Acesta era un fel de festă pe care mi-o jucam singur, pentru a nu pune prea mult la inimă doctrinele și polemicile. În acele zile, citeam atât de multe cărți, încât în mintea mea, aveam o dispută cu una sau cu alta dintre

ele, dar cred că de obicei știam că nu trebuia să iau prea multe din aceste lucruri cu mine în amvon. Cred, totuși, că numai pentru că scriam acele predici de parcă Rebecca ar fi putut oricând să intre pe ușă, numai pentru acest motiv eram pregătit atunci când a intrat mama ta, mai tânără decât ar fi fost, de fapt, Rebecca, dar nu foarte diferită de cum o vedeam în minte. Nu e vorba atât de mult de felul în care arăta, cât de faptul că părea să aparțină acelui loc și, în același timp, de faptul că părea să fie singura dintre noi care aparținea acelui loc.

Spun acest lucru pentru că era atât de serioasă încât părea, într-un anume fel, furioasă. De parcă ar fi spus: „Am venit de la o distanță despre care nu se poate vorbi și dintr-un loc inimaginabil de diferit pentru a asculta rugăciunile tale. Acum spune ceva ce are și puțin înțeles”.

Predica mea era ca o cenușă pe limbă. Și nu pentru că nu aș fi lucrat la ea. Lucram la predicile mele. Îmi aduc aminte că în acea zi am botezat doi copii. Simțeam intensitatea cu care mă privea. Amândoi copiii au plâns când, pentru prima dată, le-am pus apă sfințită pe cap; mi-am ridicat ochii și i-am întâlnit privirea plină de acea uimire severă pe care știam că o voi găsi acolo chiar înainte de o vedea și îmi venea să spun cu destulă sinceritate:

— Dacă știi mai bine cum să faci asta, aș vrea să-mi spui.

Șase luni după aceea, am botezat-o pe ea. Și mi-a venit să o întreb:

— Ce am făcut? Ce înseamnă asta?

Aceasta era întrebarea care îmi venea deseori în minte, nu pentru că mă simțeam mai puțin sigur că am făcut un lucru care însemna ceva, ci pentru că, indiferent cât m-aș fi gândit, cât aș fi citit și cât m-aș fi rugat, mă simțeam în afara acelui mister. Lacrimile îi curgeau pe obraz, draga de ea. Niciodată nu voi uita acest lucru. În cazul în care nu voi uita totul, așa cum se întâmplă cu mulți dintre bătrâni. Se pare că eu, cel puțin, nu voi trăi destul de mult pentru a uita multe dintre lucrurile pe care nu le-am uitat încă, ceea ce este destul de mult; știu. De-a lungul anilor m-am tot gândit la botez. Deseori, Boughton și cu mine am discutat despre aceasta.

•

Ceea ce urmează ar putea fi socotit trivial, luând în considerare seriozitatea subiectului, dar chiar nu cred că este.

Eram niște copii pioși, din familii pioase, dintr-un oraș destul de pios, iar acest lucru a influențat comportamentul nostru în mod considerabil. O dată, am botezat niște pisoi. Erau niște pisoi fătați în hambar, care abia se țineau pe picioare, care aveau să crească pe jumătate sălbatici, vânând șoareci, deloc interesați de oameni, poate doar atunci când trebuia să se ferească din calea lor. Dar toate animalele își încep viața prin a fi sociabile, așa că am fost încântați să găsim pisoii bântuind pe afară, ieșiți din cine știe ce ascunzătoare în care mama lor încercase să-i țină; erau gata de joacă, la fel cum eram și noi. Uneia dintre fetițe i-a venit ideea să-i înfășeze într-o rochie de păpușă – aveam numai o rochie, ceea ce era bine, de vreme ce pisoii nu suportau să stea locului prea mult și oricum se desfășau de îndată ce erau botezați. Eu însumi le-am umezit frunțile, repetând invocarea numelor Sfintei Treimi.

Bătrâna lor mamă morocănoasă și cu coada strâmbă ne-a găsit botezându-i lângă pârâu și a început să-și ia puii de ceafa și să-i ducă unul câte unul. Nu mai știam pe care apucaserăm să-i botezăm, dar eram destul de siguri că unele creaturi fuseseră întoarse în întunericul păgânismului, iar acest lucru ne îngrijora destul de mult. Așa că, într-un sfârșit, l-am întrebat pe tata cât mai pe departe posibil, exact, ce i s-ar întâmpla unei pisici în cazul în care, să spunem, ar fi botezată. Mi-a spus că Sfintele Sacramente trebuie întotdeauna tratate și privite cu cel mai mare respect. Nu era chiar răspunsul la întrebarea mea. Noi chiar respectam Sfintele Sacramente, dar ne gândeam și la pisoii aceia. Totuși, am înțeles ce voia să spună și nu am mai botezat nicio ființă până când nu am devenit preot.

Doi sau trei dintre acei pisoi au fost luați acasă de fetițe și au fost transformați în niște destul de respectabile pisici de casă. Louisa a luat unul galben. Încă îl mai avea atunci când ne-am căsătorit. Ceilalți și-au dus viața lor în sălbăticie, fără a se distinge între ai lor, păgâni sau creștini, nimeni nu putea face diferența. Louisa i-a pus numele pisoiului ei Sparkle, pentru că avea o pată albă pe frunte. Până la urmă a dispărut. Bănuiesc că a fost prins furând iepuri, un păcat la care era cam dedat, așa creștin cum îl știam noi, cu încheieturile lui cam țepene. Unul dintre băieți a spus că ar fi trebuit să-i spună Sprinkle. Era baptist, credea cu fermitate în imersiunea totală, iar pisoii ar fi trebuit să-mi fie recunoscători pentru că eu nu credeam în acest

lucru. Ne spunea că metodele noastre nu vor avea niciun efect, iar noi nu-i puteam dovedi că se înșală. Soapy a noastră probabil este o rudă îndepărtată a acelor pisoi botezați.

Încă îmi mai amintesc cum le simțeam în palmă frunțile lor calde. Oricine a mângâiat o pisică, dar să atingi una în acest fel, cu intenția curată de a o binecuvânta, este cu totul altceva. Îți rămâne în minte. Ani de zile ne-am întrebat ce le-am făcut, din punct de vedere cosmic. Încă mi se pare a fi o chestiune reală. Există o anume realitate în binecuvântare, așa consider eu botezul a fi, în primul rând. Nu întărește sacralitatea, dar o afirmă și există o anume putere în acest act. Am simțit-o trecând prin mine, ca să spun așa. Ai senzația că într-adevăr cunoști o ființă, adică într-adevăr îi simți viața misterioasă și propria ta viață misterioasă în același timp. Nu vreau să te îndrept către viața clericală, dar are anumite avantaje pe care nu ai putea să le iei în considerare dacă nu ți le-aș arăta eu. Nu înseamnă că trebuie să fii membru al clerului pentru a acorda o binecuvântare. Pur și simplu ai mai multe șanse să te afli într-o asemenea situație. Este ceva ce oamenii așteaptă de la tine. Nu știu de ce s-a scris atât de puțin despre chemare.

•

Ludwig Feuerbach spune un lucru minunat despre botez. L-am subliniat undeva. El spune:

„Apa este cea mai pură, cea mai limpede dintre lichide; în virtutea caracteristicii sale naturale, este imaginea naturii fără de pată a Duhului Sfânt. Pe scurt, apa are o semnificație în sine, ca apă; datorită calității sale naturale este consacrată și aleasă ca vehicul al Sfântului Duh. Astfel, la baza Botezului se află o frumoasă semnificație naturală profundă”. Feuerbach este un faimos ateist, dar este la fel de priceput în privința aspectelor plăcute ale religiei ca oricine, și iubește lumea. Desigur, el crede că religia se poate da la o parte pur și simplu și să lase bucuria să existe în stare pură și nedeghizată. Aici se află una dintre greșelile sale și este una semnificativă. Dar el este minunat în privința bucuriei și a expresiilor sale religioase.

Boughton nu îl vede cu ochi buni pentru că în mulți a zdruncinat credința, dar nu sunt de acord nici cu acei oameni și nici cu Feuerbach. Mi se pare că unii oameni caută ceva care să le zdruncine credința. Aceasta a fost un fel de modă în ultima sută de ani. Fratele meu Edward mi-a dat cartea lui, *Esența*

creștinismului, crezând că șocul mă va scoate din pietatea mea lipsită de critică, în care mă aflam în acele zile. A trebuit să o citesc în secret, sau cel puțin așa credeam. Am pus-o într-o cutie din metal pentru prăjituri, într-un copac. Îți poți imagina, faptul că o citeam în acele condiții îi dădea o mare importanță pentru mine. Iar eu aveam o mare admirație pentru Edward, care a studiat la o universitate din Germania.

Îmi dau seama că nici nu l-am amintit pe Edward, deși el a fost foarte important pentru mine. Așa cum este și acum, Dumnezeu să-l odihnească. Dintr-un anume punct de vedere, mi se pare că abia dacă l-am cunoscut, iar din altele, de parcă i-aș fi vorbit toată viața. Credea că-mi face o favoare dacă scoate o parte din Vestul Mijlociu din mine. Aceasta era favoarea pe care i-o făcuse Europa. Dar, iată-mă, am trăit până la sfârșit viața în privința căreia mă avertizase, și, până una-alta, mai și sunt destul de mulțumit de acest lucru. Totuși, știu că sunt sensibil în privința provincialismului.

Edward a studiat la Göttingen. Era remarcabil. Era mai mare decât mine cu aproape zece ani, așa că nu l-am cunoscut prea bine pe vremea când eram copii. Între noi au mai fost două surori și un frate, toți secerați de difterie în mai puțin de două luni. El i-a cunoscut, iar eu, desigur nu, așa că aceasta a fost o altă mare diferență. Deși doar rareori se vorbea despre acest subiect, am fost întotdeauna conștient că fusese o viață veselă și agitată de care ei trei își aminteau, iar eu nu prea puteam să mi-o imaginez. Oricum, Edward a plecat de acasă la șaisprezece ani pentru a merge la colegiu. A absolvit la nouăsprezece ani cu o diplomă în limbi vechi și s-a dus drept în Europa. Niciunul dintre noi nu l-a mai văzut ani de zile. Nu au fost nici măcar prea multe schimburi de scrisori.

Apoi a venit acasă, cu baston și o mustață uriașă. Herr Doktor. Probabil avea douăzeci și șapte sau douăzeci și opt de ani. Publicase o carte subțirică în Germania, un fel de monografie despre Feuerbach. Era cât se poate de inteligent și tata avea o oarecare admirație pentru el, așa cum fusese încă de pe vremea când Edward era mic, cred. Părinții îmi povesteau cum citea tot, pe orice putea pune mâna: a memorat o carte întreagă de Longfellow, a copiat hărțile Europei și Asiei și a învățat toate orașele și râurile. Desigur, erau convinși că aveau în familie un mic Samuel – la fel ca toată lumea – așa că toți îi

aduceau cărți, fotografii, o lupă și orice le trecea prin minte și aveau la îndemână. Uneori mama regreta cu voce tare că nu-l puseseră prea mult la treburi gospodărești, iar ea cu siguranță nu a făcut aceeași greșeală cu mine. Dar un copil atât de minunat este ceva ce nu vezi prea des, credința generală era că va deveni un mare pastor. Drept care membrii parohiei au colectat bani pentru a-l trimite la colegiu și mai apoi în Germania. Iar el s-a întors ateu. Oricum, este ceea ce el întotdeauna pretindea despre sine.

A devenit profesor la colegiul de stat din Lawrence, unde a predat limba germană și filosofia și a rămas acolo până la moarte. S-a căsătorit cu o nemțoaică din Indianapolis și au avut șase copilași cu păr blond, acum toți de vârstă mijlocie. A locuit la doar câțiva kilometri de noi în toți acei ani, dar nu prea îl întâlneam. Trimitea contribuții la biserică pentru a-i răsplăti pe cei care l-au ajutat. La fiecare 1 ianuarie sosea un cec, cât timp a trăit. Era un om bun.

El și tata avuseseră un schimb de cuvinte când s-a întors acasă, la masă, în acea primă seară când tata l-a rugat să spună rugăciunea dinainte de masă. Edward a tușit ușor și i-a spus:

— Cred că nu voi putea face așa ceva cu conștiința curată, domnule.

Tatălui meu i-a dispărut culoarea din obraji. Știam de niște scrisori care nu mi-au fost date să le citesc și știam că fuseseră niște discuții sumbre între părinții mei. Iar acest eveniment era confirmarea temerilor lor. Tata i-a spus:

— Ai trăit sub acest acoperiș. Știi obiceiurile familiei tale. Ai putea să arăți respect pentru ele.

Iar Edward i-a dat o replică, ceea ce a fost foarte rău din partea lui:

— Când am fost copil, am gândit ca un copil. Acum sunt bărbat, am terminat cu copilăriile.

Tata s-a ridicat de la masă, mama încă mai stătea pe scaun cu lacrimi curgându-i pe față, iar Edward mi-a întins vasul cu cartofi. Nu aveam nicio idee despre ce se aștepta de la mine, așa că am luat câțiva. Edward mi-a întins sosul. Am mâncat mâncarea noastră nebinecuvântată în tăcere, iar apoi am plecat de acasă și l-am condus pe Edward la hotel.

Și pe drum mi-a spus:

— John, s-ar putea să știi de pe acum ce vei afla negreșit. Ăsta-i un loc în care nu poți trăi, probabil că ți-ai dat seama. Când pleci de aici este ca și cum te-ai trezi din hipnoză.

Cred că, în acea primă zi, vecinii ne-au văzut plecând de acasă la ora cinei, Edward cu un braț îndoit la spate, ușor aplecat în față pentru a arăta că bastonul îi folosea la ceva, părând cufundat în gânduri riguroase și distinse în mod special, posibil rostite într-o limbă străină. (Ascultă-mă puțin!) Dacă l-ar fi văzut, ar fi știut pe loc ceea ce bănuiseră de multă vreme. Ar fi știut de asemenea că în bucătăria mamei mele erau furie și lacrimi, iar tata era la mansardă sau în cămara de lemne, în vreun loc liniștit și ascuns, stând în genunchi și întrebându-l pe Dumnezeu prin ce caznă i se cerea să treacă. Și iată-mă și pe mine, pe urmele lui Edward, o altă durere pentru părinții mei sau, cel puțin, așa ar fi crezut ei.

•

Pe lângă cărțile de care am mai vorbit, Edward mi-a mai dat o pictură reprezentând o piață – acum este agățată lângă scară. Trebuie să am grijă să îi spun mamei tale că aceasta îmi aparține mie, nu parohiei. Mă îndoiesc că are vreo valoare demnă de menționat, dar poate o să vrea să o păstreze.

O voi lăsa deoparte și o voi ruga pe mama ta să păstreze Feuerbach și celelalte cărți pentru tine. Sper că odată vei citi cartea lui Feuerbach. Nu este nimic alarmant în ea, după câte îmi dau eu seama. Pentru prima dată am citit-o sub plapumă și pe lângă râu, pentru că mama îmi interzisese să mai am vreun contact cu Edward, iar eu am știut că aceasta includea și lectura cărții ateiste pe care mi-o dăduse. Mi-a spus:

— Dacă vreodată o să-i vorbești tatălui tău în acest fel, o să-l omori cu zile.

De fapt, întotdeauna am vrut doar să-l apăr pe tata. Cred că am făcut-o.

Am făcut unele însemnări pe marginea cărții, sper că le vei găsi folositoare.

Fiindcă tot am amintit de Feuerbach și de bucurie, mi-a adus aminte de ceva ce am văzut într-o dimineață devreme acum câțiva ani, în timp ce mă îndreptam către biserică. Un cuplu tânăr se plimba undeva în fața mea. Soarele apăruse strălucind după un potop de ploaie, iar copacii scânteiau de picături. Dintr-un impuls oarecare, pură exuberanță, tânărul a sărit în sus și s-a

agățat de o creangă, o ploaie luminoasă s-a abătut asupra lor, iar ei au râs și au luat-o la fugă, fata scuturându-și apa din păr și de pe rochie de parcă ar fi fost puțin supărată; dar nu era. Să vezi așa ceva e un lucru minunat, de parcă ar fi coborât dintr-un mit. Nu știu de ce m-am gândit la asta acum, cu excepția faptului că poate este ușor să crezi în astfel de momente că apa a fost făcută în primul rând pentru binecuvântare și doar în al doilea rând pentru a cultiva legume sau pentru a spăla cu ea. Aș fi vrut să mă fi aplecat mai mult asupra acestui subiect. Regretele mele pot părea neobișnuite, dar cine poate ști dacă într-adevăr chiar sunt, de fapt. Aceasta este o planetă interesantă. Merită toată atenția pe care i-o putem acorda.

În timp ce scriu acest lucru, observ grija pe care am avut-o să nu întrebuințez mai multe cuvinte decât trebuie. Mă gândesc la cuvântul „tocmai”. Aproape aș fi dorit să fi scris că soarele tocmai *strălucea,* copacii tocmai *scânteiau,* apa tocmai *cădea,* iar fata tocmai *rădea* – atunci când este folosit în acest fel indică un accent pus pe cuvântul care urmează și de asemenea un anume ton al vocii. Oamenii vorbesc în acest fel atunci când vor să atragă atenția asupra unui lucru care există în exces, ca să spun așa, un fel de puritate sau magnificență, oricum ceva obișnuit în sine, dar excepțional ca manifestare. Așa mi se pare acum. Este ceva real în înțelesul cuvântului „tocmai”, ceva ce limbajul obișnuit nu poate arăta. Seamănă cu particula germană *ge-*. Regret că trebuie să renunț la el. Îmi reduce efectul povestirii la jumătate.

De asemenea, sunt înclinat să folosesc mai mult decât trebuie cuvântul „bătrân”, care, de altfel, are prea puțin de-a face cu vârsta, după cum mi se pare, ci mai degrabă cu familiaritatea. Scoate în evidență ceva ce este privit cu o afecțiune obișnuită și plină de modestie. Uneori sugerează lipsa de noroc sau vulnerabilitatea. Spun „bătrânul Boughton”, spun „acest bătrân oraș sărăcăcios” și vreau să arăt că îmi sunt foarte aproape de sufletul meu.

Nu scriu în felul în care vorbesc. Cred că în sinea ta îți vei spune că nu aveam cum să o fac mai bine. Nu scriu nici așa cum o fac pentru amvon, atât cât pot să mă abțin. Ar fi ridicol, în aceste condiții. Încerc cu adevărat să scriu așa cum gândesc. Dar, desigur, totul se schimbă îndată ce pun gândurile în cuvinte. Și cu cât mai mult par să fie gândurile mele, cu atât mai

mult sună ca de la amvon, ceea ce cred că este inevitabil. Totuși, mă voi opune acestei inflexiuni.

M-am dus la Boughton să văd ce mai face. L-am găsit într-o stare sufletească teribilă. Mâine ar fi trebuit să fie a cincizeci și patra aniversare a sa. Mi-a spus:

— Adevărul este că am obosit să tot stau singur aici. Acesta-i adevărul.

Glory era lângă el, făcând tot ce putea pentru a-l face să se simtă bine, dar el era într-una din acele zile proaste. Mi-a spus:

— Când eram tineri, căsătoria *însemna* ceva. *Familia* însemna ceva. Lucrurile nu stăteau ca astăzi!

Glory și-a dat ochii peste cap și a zis:

— De o vreme nu am mai avut nicio veste de la Jack și acest lucru ne îngrijorează puțin.

Boughton a spus:

— Glory, de ce întotdeauna faci așa? De ce spui *noi* atunci când *eu sunt* cel despre care vorbești?

Glory i-a zis:

— Tata, în ceea ce mă privește, și eu îl aștept pe Jack.

Boughton a spus:

— Păi, e normal să-ți faci griji și n-o să-mi cer scuze din cauza asta.

Glory i-a zis:

— Cred că e normal și să-ți verși necazul pe mine, dar nu pot spune că-mi place.

Și așa mai departe. Așa că m-am întors acasă.

Boughton a fost întotdeauna un om bun la inimă, dar faptul că se simțea rău îl termină și din când în când spune lucruri care nu s-ar fi cuvenit. Nu așa este el.

•

Îmi pare rău că ești singur. Ești un copil serios, fără prea multe ocazii să chicotești ori să faci prostioare. Ești timid în prezența altor copii. Te văd stând în picioare pe leagăn, uitându-te la niște băieți de vârsta ta care se află pe drum. Unul dintre cei mai mari încearcă o veche bicicletă pe jumătate stricată. Cred că îi cunoști. Nu vorbești cu ei. Dacă ți se va părea că te-au observat, probabil vei fugi în casă. Ești la fel de timid ca mama ta. Îmi dau seama cât de grea este, pentru ea, viața aceasta în care am introdus-o și cred că și tu simți același lucru. Nu prea este o soție tipică pentru un pastor. O spune chiar ea. Dar

niciodată nu a dat înapoi. Maria Magdalena probabil făcea din când în când câte o cratiță de mâncare, sau ce-o fi fost pe vremea aceea. O tocană de legume, poate.

Nu am decât respect atunci când spun că mama ta întotdeauna m-a surprins ca fiind cineva cu care Domnul ar fi putut alege să-și petreacă o parte a vieții sale de muritor. Ce ciudat este să trebuiască să spui acest lucru după toate acele secole. Este o inocență binemeritată, cred, care trebuie onorată la fel de mult ca inocența copiilor. Deseori am vrut să țin o predică pe această temă. După câte știu, am ținut o astfel de predică. Când Domnul spune că trebuie „să fiți precum pruncii”, înțeleg că a vrut să spună că trebuie să te lepezi de adaosul de trufie, prefăcătorie și josnicie. „Gol am ieșit din pântecele mamei” și așa mai departe. Cred că voi ține o asemenea predică în postul Crăciunului. Voi nota undeva. Dacă nu-mi voi aminti să vorbesc despre acest lucru mai devreme, nimeni altcineva nu-și va mai aminti. Pot să mi-l imaginez pe Iisus fiind prieten și cu bunicul, pregătindu-i micul dejun, vorbind despre felurite lucruri și, de fapt, bătrânul a povestit mai multe trăiri exact de acest fel. Nu pot spune același lucru și despre mine. Mă îndoiesc să am vreodată această putere. Acest lucru este ceva ce mi-a venit în minte, din când în când, de-a lungul anilor și nu prea știu cum să o iau.

Mi-a plăcut atunci când mi-a venit ideea că mama ta se simțea bine în această lume, chiar dacă numai pentru moment. Împăcată, ar trebui să spun, deoarece cred că familiaritatea ei în privința acestei lumi ar putea fi mai profundă decât a mea. Cu adevărat, îmi doresc să fi avut mijloacele prin care să te păzesc de a cunoaște acea sărăcie pe care Domnul însuși a binecuvântat-o prin cuvânt și exemplu propriu. O dată, când mi-am exprimat această îngrijorare cu voce tare, mama ta mi-a spus:

— Crezi că nu știu cum e sărăcia? Toată viața am fost așa.

Și încă îmi este rușine să mă gândesc că vă voi părăsi pe tine și pe mama ta atât de săraci pe lumea aceasta – Doamne, te rog păzește-i de acea binecuvântare.

Am cunoscut într-un anume fel o sărăcie sfântă. Niciodată bunicul nu a păstrat ceva ce nu merita a fi dăruit ori nu ne-a lăsat să-l păstrăm, așa-mi spunea mama mea. Putea lua rufele direct de pe frânghia unde erau puse la uscat. Spunea că era

mai rău decât un hoț, mai rău decât atunci când îți lua foc casa. Spunea că ar fi putut să meargă în orice oraș din Vestul Mijlociu și să vadă trecând pe stradă pe cineva purtând o pereche de pantaloni pe care ea îi peticise. Cred că a fost un fel de sfânt. Când auzea pe cineva spunând că-și pierduse un ochi în Războiul Civil, spunea:

— Prefer să-mi amintesc că mi-am păstrat unul.

Mama spunea că a era bine de știut că mai păstrase ceva. O dată mi-a spus că a fost rănit la Wilson's Creek, în ziua în care a murit generalul Lyon.

— Ei bine, *asta,* a spus el, a fost *o pierdere.*

Când ne-a părăsit, toți i-au resimțit profund absența. Dar el a făcut lucrurile să fie dificile. Avea o anume inocență. Îi lipsea răbdarea când era vorba de orice altceva ce nu era interpretarea simplă a celor mai de neabătut porunci: „Celui care cere de la tine, dă-i", în mod deosebit.

Aș fi vrut să-mi cunosc bunicul. O dată am auzit un om spunând că singurul său ochi pe care îl mai avea cumva făcea cât zece ochi. În mod normal vorbind, mi se pare că o privire, chiar una țintă, este puțin difuză atunci când sunt implicați doi ochi. Putea să mă facă să mă simt de parcă m-ar fi pocnit cu un băț, doar uitându-se la mine. Nu că ar fi vrut să fie rău. Era pasionat de vechile certitudini și nu putea avea toată acea răbdare impusă de pacea și vârsta corpului său și de uitarea care s-a așternut peste toate. Își spunea că toți trebuia să trăim pe fugă. Nu spun că greșea. Ar însemna să-l contrazic pe Ioan Botezătorul.

Într-adevăr, dădea totul. Tata se ducea să găsească un fierăstrău ori o cutie de cuie și nu mai erau de găsit. Mama obișnuia să-și țină banii în sân, legați într-o batistă. O vreme a vândut piftie de pasăre și ouă pentru că vremurile erau foarte grele. (În acele zile, aveam puțin pământ în jurul casei, un hambar, o pășune, un coteț pentru găini, o parcelă de pădure, o cămară de lemne, o livadă mică și frumoasă și niște butuci de vie.) Dar de-a lungul anilor, biserica a trebuit să vândă tot. Tot timpul mă așteptam să aud că se punea la cale ca următorul lucru care să se vândă la licitație să fie pivnița ori acoperișul. În orice caz, vremurile erau grele și ea trebuia să se descurce cu bătrânul, iar el ar fi dat și păturile de pe patul lui. A făcut-o de mai multe ori, iar mama avea o mulțime de probleme pentru a

putea să le înlocuiască. O vreme, m-a pus să-mi port hainele de biserică tot timpul astfel încât el să nu poată pune mâna pe ele, iar după aceea nu am mai avut niciun moment de pace pentru că ea era sigură că mă voi duce să joc baseball în ele, ceea ce și făceam.

Îmi amintesc că o dată a venit în bucătărie în timp ce ea călca. A spus:

— Fata mea, au venit la noi niște oameni ca să-i ajutăm.

— Ei bine, a zis ea, sper că mai pot aștepta un minut. Sper că pot aștepta până se răcește fierul de călcat.

După câteva minute a pus fierul pe sobă, s-a dus în cămara de alimente și a ieșit cu o cutie de praf de copt. A dat cu furculița prin ea până a găsit o monedă de douăzeci și cinci de cenți. A dat din nou până a pus pe masă o monedă de douăzeci și cinci de cenți și două monede de zece cenți. Le-a luat, le-a șters de praf cu colțul șorțului și i le-a dat. Ei bine, patruzeci și cinci de cenți însemnau o mulțime de ouă în acele zile – nu era o femeie lipsită de generozitate. Bunicul a luat banii, dar era limpede că știa că mama mai avea. (O dată când a fost în cămara de alimente, a găsit banii ascunși într-o cutie goală pentru că a zornăit atunci când, din întâmplare, a ridicat-o, așa că își luase obiceiul de a merge, din când în când, în cămara de alimente numai ca să vadă ce altceva ar mai putea zornăi. Așa că ea și-a luat obiceiul de a spăla banii și de a-i înfige în untură ori de a-i îngropa în zahăr. Dar, din când în când, o monedă apărea din senin acolo unde ea nu ar fi vrut, în zaharniță, desigur, ori în terciul copt. Fără îndoială, credea că putea să-l facă să creadă că toți banii ei erau ascunși undeva în cămara de alimente atunci când o parte erau ascunși altundeva.

Dar niciodată nu a putut fi păcălit. Cred că era puțin dezechilibrat în acea vreme, dar putea să vadă prin oricine și orice. Cu excepția, spunea mama, a beților și netrebnicilor. Dar nici acest lucru nu era chiar adevărat. El spunea doar atât:

— Nu judeca pe nimeni; și, desigur, acest lucru era din Scriptură și era greu de contrazis.

Dar trebuie spus că mama mea se mândrea că avea grijă de familia ei, ceea ce era o sarcină dificilă în acele zile, iar pentru ea, în mod deosebit, datorită durerilor care o chinuiau. În debara avea o sticlă de whiskey pentru reumatismul ei.

— Singurul lucru pe care nu trebuie să-l ascund, spunea. Dar el lua câte un borcan de murături fără ca măcar să-i ceară voie. În acea zi, cu toate acestea, stătea acolo cu cei trei bănuți în palma lui mumificată de bătrânețe și se uita la ea cu o privire teribilă, iar ea și-a încrucișat brațele peste batista cu banii ascunși în ea, deoarece era limpede că el știa, și îi răspundea cu aceeași privire, până când el a spus:

— Ei bine, fii binecuvântată și păzită de Dumnezeu, și a ieșit pe ușă.

Mama a spus:

— I-am întors privirea! I-am întors privirea!

Părea mai degrabă uimită decât orice altceva. Așa cum am spus, îl respecta foarte mult. Întotdeauna i-a spus că nu trebuia să-și facă griji în privința generozității lui, deoarece Domnul va avea grijă. Iar ea spunea că dacă Lui nu i se cerea să se ostenească să ne dea cămăși și ciorapi, putea să-și facă timp să ne dea, din când în când, câte o prăjitură sau o plăcintă. Dar îi era dor de el când a plecat, așa cum ne lipsea tuturor.

Uitându-mă peste ce am scris, mi se pare că l-am descris pe bunicul la bătrânețe de parcă ar fi fost pur și simplu excentric, de parcă noi îl toleram și noi îl respectam și îl iubeam, iar el ne iubea pe noi. Toate acestea sunt adevărate. Dar cred că noi știam și că excentricitățile lui erau o patimă răsturnată, că era plin de mânie, inclusiv față de noi, și că freamătul vârstei sale înaintate era freamătul unei dureri ascunse. Cred că și tata, la rândul său, era furios, din cauza acuzațiilor pe care le vedea în neliniștea tatălui său și în furtișagurile lui fără de sfârșit. Dintr-un spirit creștin de iertare foarte potrivit pentru oamenii în odăjdii și pentru tată și fiu, își îngropaseră nemulțumirile. Trebuie spus că, totuși, nu le-au îngropat prea adânc, ca și cum ar fi acoperit un foc mai degrabă decât să-l stingă.

Aveau un mod aparte de a se adresa unul altuia în momentul în care vechea ranchiună era pe cale să se reaprindă.

— V-am supărat cumva, părinte? întreba tata.

Iar tatăl lui spunea:

— Nu, părinte, nu m-ai supărat în niciun fel. Deloc.

Iar mama zice:

— Acum, să nu-mi începeți din nou.

Mama se mândrea cu găinile ei, în special după plecarea bătrânului, când cârdul ei nu a mai fost prădat. Alese cu grijă,

găinile s-au înmulțit, făcând ouă într-un ritm care a surprins-o. Dar într-o după-amiază a izbucnit o furtună, o rafală de vânt a izbit cotețul găinilor, a smuls acoperișul și găinile au zburat afară. Mama a văzut cum s-a întâmplat, pentru că atunci când a simțit că vine ploaia m-a chemat să o ajut să strângă rufele de pe culme.

A fost un dezastru general. Când acoperișul a izbit gardul, care era o simplă plasă prinsă în cuie de niște stâlpi, subțire ca o pânză de păianjen, unele găini au luat-o către pășune, altele pe drum, unele nu știau încotro s-o apuce – erau doar niște găini. Apoi au apărut câinii vecinilor și ai noștri, iar apoi s-a pornit ploaia cu adevărat. Nici măcar nu ne-am putut opri câinii. Bucuria câinilor noștri avea o urmă de sfială, parcă, dar ceilalți nici măcar nu ne-au băgat în seamă. Era sărbătoarea vieții lor.

Mama a spus:

— Nu vreau să văd asta. Așa că am luat-o după ea în bucătărie și am stat acolo amândoi ascultând iadul de afară, vântul și ploaia. Apoi mama a spus:

— Rufele! Am uitat de ele. Probabil cearșafurile sunt atât de grele, încât atârnă în noroi, dacă nu au tras jos frânghia cu totul.

A fost o zi de muncă pierdută, fără a mai vorbi despre găini.

Și-a închis un ochi, s-a uitat la mine și a spus:

— Sunt sigură că e o binecuvântare la mijloc.

Noi aveam obiceiul să-l imităm pe bătrân cum vorbește atunci când nu era în cameră cu noi. Cu toate acestea, am fost surprins că făcea o glumă pe față despre bunicul, deși era deja plecat de multă vreme. Întotdeauna îi plăcea să mă facă să râd.

Când tata l-a găsit pe bunicul la Mount Pleasant după terminarea războiului, la început a fost șocat să vadă cum fusese rănit. De fapt, a rămas fără cuvinte. Așa că primele cuvinte ale bunicului către fiul său au fost: „Sunt sigur că vei găsi o mare binecuvântare în toate astea”. Și aceasta este tot ce spunea despre tot ce i se întâmplase în toată viața, tot ce era mai mult sau mai puțin rău. Îmi amintesc cel puțin două entorse ale încheieturii mâinii și o coastă fisurată. O dată mi-a spus că a fi binecuvântat însemna să sângerezi; din punct de vedere etimologic este adevărat, pentru limba engleză – dar nu pentru limba greacă sau ebraică. Așa că oricare ar fi fost înțelesul pe care s-ar fi putut baza acea etimologie, acesta nu era conform Scripturii. Nu era felul lui de a răstălmăci interpretarea în acel

fel. A făcut-o pentru a se justifica pe sine, cred, așa cum cei mai mulți dintre noi o facem.

În orice caz, noțiunea pare să fi fost importantă pentru el. Întotdeauna încerca să ajute pe cineva la aducerea pe lume a unui viței sau la tăierea unui pom, de era nevoie sau nu. Tot regretul pe care l-a simțit vreodată a fost pentru nefericiții lui, nimic pentru el, oricât de mult ar fi suferit, până când prietenii au început să-i moară, unul după altul într-o perioadă de aproape doi ani. Apoi a fost teribil de singur, fără nicio îndoială. Cred că acesta a fost un motiv important pentru care a fugit în Kansas. Acesta și incendiul de la biserica negrilor. Nu a fost un incendiu mare – cineva a pus o grămadă de buruieni lângă peretele din spate și a aprins un chibrit, un altul a văzut fumul și a stins focul cu o lopată. (Biserica negrilor era acolo unde este acum cofetăria, deși am auzit că a dat faliment. Biserica aceea a fost vândută cu ani în urmă, și ceea ce a mai rămas din membrii parohiei s-a mutat la Chicago. Atunci nu mai erau decât trei sau patru familii. Pastorul a venit cu un sac de plante pe care le-a smuls din jurul treptelor din față, în special crini. Credea că poate îi vreau; și acum mai sunt în fața bisericii noastre, e nevoie să fie răriți. Trebuie să le spun diaconilor de unde provin pentru a ști că au o anume semnificație și să-i salveze atunci când clădirea se va dărâma. Nu l-am cunoscut pe pastorul negru prea bine, dar spunea că tatăl său l-a cunoscut pe bunicul meu. Mi-a spus că-i părea rău că pleacă, deoarece odată orașul acesta însemnase mult pentru ei.)

•

Ai început să te împrietenești cu un copil de la școală, un mic luteran pistruiat pe nume Tobias, un copil plăcut. Mi se pare că jumătate din timp ți-l petreci la el acasă. Noi credem că este bine pentru tine, dar ne lipsești foarte mult. În seara aceasta v-ați ridicat un cort în curtea lui din spate, care se află peste drum vreo două case mai în jos. O cină fără tine în această seară, o perspectivă melancolică.

În zori, tu și Tobias ați venit acasă frânți de oboseală, ați desfăcut sacii de dormit pe jos în dormitor și ați dormit până la prânz. (Ați auzit niște mârâituri în tufișuri. T. are frați.) Mama ta adormise în salon cu o carte în brațe. V-am făcut niște pâine prăjită cu brânză, pe care am ținut-o puțin prea mult. Așa că v-am spus povestea care îți place foarte mult, despre sărmana

mea mamă care adormea în balansoar lângă soba de gătit în timp ce mâncarea scotea fum și stropea ca un fel de ofrandă fumegândă inacceptabilă, iar voi ați mâncat sandvișurile, și v-a plăcut și partea arsă. Și v-am dat niște prăjituri cu ciocolată și o urmă de glazură albă pe deasupra. Le cumpăr pentru mama ta pentru că îi plac, iar ea nu și le-ar cumpăra singură. Nu cred că a închis un ochi toată noaptea. Pentru mine a fost o surpriză – am dormit destul de zdravăn și m-am trezit dintr-un vis destul de inofensiv, o conversație neimportantă cu niște oameni pe care nu-i cunoșteam. Și am fost bucuros să te știu din nou acasă.

Mă gândeam la cotețul acela al găinilor. Se afla dincolo de curte, unde este acum casa familiei Müller. Boughton și cu mine obișnuiam să ne urcăm pe acoperișul cotețului și să ne uităm în grădinile vecinilor și peste câmp. Luam cu noi sandvișuri și le mâncam acolo. Aveam niște picioroange pe care și le făcuse Edward cu ani în urmă. Erau atât de înalte, încât trebuia să stau pe balustrada prispei ca să mă urc pe ele. Boughton (Bobby, pe atunci) l-a convins pe tatăl său să-i facă și lui o pereche, și amândoi, timp de mai multe veri, am stat cocoțați pe ele. Trebuia să mergem pe poteci sau unde pământul era tare, dar ne-am acomodat foarte bine cu ele și țopăiam peste tot, de parcă ar fi fost ceva destul de natural. Puteam să ne așezăm pe crengile copacilor. Uneori viespile sau țânțarii ne creau probleme. Am tras câteva căzături, dar, în general, era foarte bine. Eram niște uriași pe pământ, niște viteji plini de curaj. Niciodată nu am crezut că un coteț se poate prăbuși în acel fel. Acoperișul era acoperit cu carton gudronat, chiar și în zilele mai răcoroase era întotdeauna cald, iar uneori ne întindeam pe spate pe el, ca să ne ferim de vânt, stăteam acolo și povesteam. Îmi aduc aminte că Boughton întotdeauna își făcea griji în privința vocației. Îi era teamă că nu o va avea niciodată, caz în care trebuia să-și găsească un alt mod de viață, iar el nu putea să se gândească la altceva. Treceam în revistă toate posibilitățile la care ne puteam gândi. Nu erau prea multe.

Boughton creștea mai încet. Apoi, după o scurtă copilărie, a fost mai înalt decât mine timp de aproape patruzeci de ani. Acum este atât de încovoiat încât nici nu știu cum i-ai putea calcula înălțimea. Spune că șira spinării i s-a îndoit de tot. Spune că a fost redus la o grămadă de încheieturi și niciuna nu funcționa. Văzându-l acum, nu ai să-ți dai seama cum fusese

cândva. Întotdeauna a fost foarte bun la baseball, de la școala primară până la seminar.

I-am adus aminte, într-una din zile, cum mi-a spus, stând acolo pe acoperiș și privind norii:

— Ce crezi că ai face dacă ai vedea un înger? Eu îți spun ce aș face: de frică aș lua-o la fugă!

Dragul de Boughton a râs și mi-a spus:

— Ei bine, încă aș mai *vrea* să văd un înger. Destul de curând voi vedea, a mai spus.

•

Întotdeauna am fost mai înalt decât cei mai mulți, mai voinic decât cei mai mulți. E o moștenire de familie. Când eram copil, oamenii credeau că sunt mai mare decât eram și deseori se așteptau la mai mult de la mine – mai multă înțelepciune, de obicei – decât puteam oferi la acea vârstă. Știam să mă prefac destul de bine că înțelegeam mai mult decât în realitate, o îndemânare care m-a ajutat în viață. Spun asta pentru că vreau să-ți dai seama că nu sunt un sfânt, sub nicio formă. Viața mea nu se compară cu a bunicului meu. Sunt mai respectat decât merit. Aceasta pare destul de inofensiv în cele mai multe cazuri. Oamenii vor să respecte un pastor și nu voi interveni aici. Dar mi-am creat o mare reputație de înțelept comandând mai multe cărți decât am putut citi vreodată și citind mai multe cărți, pe departe, decât mi-ar fi fost de folos, nemaipunând la socoteală faptul că foarte multe dintre ele erau scrise de niște autori foarte plicticoși. Nu este un punct de vedere nou, dar acest adevăr este ceva prin care trebuie să treci pentru a-l înțelege.

Mulțumesc lui Dumnezeu pentru toate, desigur, și pentru acea perioadă ciudată, care a fost cea mai mare parte din viața mea, când citeam pentru a-mi alunga singurătatea și când a avea o companie proastă era mult mai bine decât să nu am nicio companie. O carte proastă poate să-ți placă pentru cât este de demnă de milă sau pompoasă ori dezagreabilă, dacă tânjești după tovărășia oamenilor, ceea ce eu, din tot sufletul, sper să nu ți se întâmple. „Sătulul calcă mierea în picioare, iar flămândului tot ce este amar i se pare dulce”. Lucrurile plăcute se pot găsi acolo unde nu te aștepți. Aceasta este o probă de înțelepciune venită de la tata, dar este și adevărul lui Dumnezeu și ceva ce știu din propria experiență.

Destul de des atunci când cineva vedea o lumină aprinsă în camera mea de studiu târziu în noapte nu însemna decât că am adormit în fotoliu. Reputația mea se datorează în bună parte imaginației binevoitoare a enoriașilor mei, pe care nu am vrut să-i dezamăgesc, în parte pentru că adevărul era întrucâtva jalnic, ceea ce ar fi declanșat o simpatie în forme foarte greu de suportat. Ei bine, ei nu-mi cunoșteau viața, fiecare aspect important al ei, și erau plini de tact. Mi-am petrecut o bună parte din viață aducând alinare celor loviți de soartă, dar niciodată nu am putut suporta gândul că și eu ar fi trebuit să primesc alinare de la cineva, cu excepția dragului de Boughton, care întotdeauna știa că nu trebuie să vorbească prea mult despre acest lucru. În acele zile, îmi era un prieten atât de bun, atât de aproape. Mi-ar plăcea să înțelegi ce om minunat a fost în floarea vârstei. Predicile lui erau remarcabile, dar niciodată nu le scria pe hârtie. Nici măcar nu își păstra notițele. Așa că totul s-a pierdut. Îmi amintesc câte o frază. În fiecare zi mă gândesc să trec prin vechile mele predici să văd dacă sunt vreo două-trei pe care să ți le citesc vreodată, dar sunt atât de multe, și cred că, mai întâi de toate, majoritatea s-ar putea să mi se pară prostești și plictisitoare. Mai bine le-aș da foc, dar acest lucru ar supăra-o pe mama ta, care le prețuiește mai mult decât mine – datorită cantității lor, bănuiesc, deoarece nu le-a citit. Probabil îți vei aminti că scara ce duce spre mansardă e foarte greu de urcat și că acolo era teribil de cald atunci când nu era teribil de rece.

Ar merita să-mi risc viața și să duc jos fără niciun ajutor cutiile acelea mari. Este umilitor să fi scris la fel de mult ca Augustin și apoi să cauți o cale să te debarasezi de tot. Nu este niciun cuvânt în acele predici în care să nu fi crezut atunci când l-am scris. Dacă aș avea timp, mi-aș putea descifra drumul prin cincizeci de ani de viață interioară. Ce gând teribil. Dacă nu le dau eu foc, o va face altcineva, iar aceasta este o altă umilință. Acest obicei de a scrie este atât de înrădăcinat în mine, așa cum îți vei da seama destul de bine în cazul în care această nesfârșită scrisoare ajunge în mâinile tale, în cazul în care nu s-a pierdut sau nu i s-a dat foc.

Presupun că este normal să te gândești la acele cutii vechi cu predici, de la etaj. Până la urmă, sunt documente ale vieții mele, practic, un fel de anticipare a Judecății de Apoi, deci cum pot eu să nu fiu curios? Aici am fost un păstor al sufletelor, sute și sute

de suflete de-a lungul anilor, și sper că le-am vorbit și lor, nu numai mie însumi, așa cum mi se pare uneori când mă uit înapoi. Încă mă mai trezesc noaptea, spunându-mi: *Asta-i* ce trebuia să spun! sau: *Asta-i* ce am vrut să spun! când îmi aduc aminte de discuții purtate cu diverși oameni cu ani în urmă, unii dintre ei plecați, de multă vreme, de pe această lume, dincolo de orice gând de a încheia socotelile cu ei. Și atunci mă întreb ce a fost în mintea mea. În cazul în care chiar aceasta este întrebarea.

Una dintre predici nu este acolo, una pe care chiar am pus-o pe foc în seara dinaintea liturghiei. Astăzi oamenii nu mai vorbesc multe despre gripa spaniolă, dar a fost ceva teribil și ne-a lovit chiar în timpul Marelui Război, chiar în momentul în care ne-am implicat. A ucis mii de soldați, bărbați sănătoși în floarea vârstei, iar apoi s-a răspândit la restul populației. A fost ca la război, chiar era război. O înmormântare după alta, chiar aici în Iowa. Am pierdut atâția oameni tineri! Iar noi am scăpat ușor de pedeapsă. Oamenii veneau la biserică purtând măști, dacă mai veneau. Stăteau cât de departe puteau unii de alții. Se spunea că nemții au provocat gripa cu un fel de armă secretă și cred că oamenii voiau să creadă acest lucru pentru că-i scutea să se mai gândească la ce alt înțeles se mai ascundea acolo.

Părinții tinerilor soldați veneau la mine și mă întrebau cum se făcea că Dumnezeu permitea o asemenea nenorocire. Îmi venea să-i întreb cum ar fi trebuit Dumnezeu să ne spună că El *nu* permitea ceva. Dar, în schimb, le aduceam alinare spunându-le că niciodată nu vom ști ce nenorociri au fost scutiți să trăiască tinerii lor.

Cei mai mulți dintre ei credeau că vreau să spun că au fost scutiți de tranșee și gaz de luptă, dar, de fapt, mă refeream la faptul că au fost scutiți să ucidă. Era exact ca una dintre plăgile biblice, exact la fel. Mă gândeam la Senaherib.

Era o boală ciudată – am văzut-o și la Fort Riley. Băieții aceia se înecau în propriul sânge. Nu puteau nici măcar vorbi din cauza sângelui pe care îl aveau în gât și în gură. Mulți dintre ei au murit atât de repede încât nu mai era loc unde să fie puși, așa că zăceau în grămezi prin curte. M-am dus acolo pentru a ajuta și am văzut cu ochii mei. Au înrolat toți băieții de la colegiu, iar gripa bântuia atât de crunt pe acolo încât locul a trebuit închis și clădirile au fost umplute cu paturi de campanie

ca niște saloane de spital; era o moarte teribilă, chiar aici în Iowa. Dacă aceste lucruri nu erau semne, nu mai știu cum ar trebui să arate un semn. Așa că am scris o predică pe această temă. Am spus ori am vrut să spun că aceste morți salvau tineri nechibzuiți de la consecințele ignoranței și curajului lor, că Dumnezeu i-a chemat la el înainte ca ei să înceapă să comită crime împotriva fraților lor. Și am spus că moartea lor era un semn și un avertisment pentru noi, ceilalți, că dorința de război aduce consecințele războiului, pentru că nu există niciun ocean destul de mare care să ne protejeze de judecata lui Dumnezeu atunci când ne hotărâm să transformăm fierul plugului în sabie și să schimbăm furcile în sulițe, disprețuind voința și grația lui Dumnezeu.

Cred că a fost o predică bună. Mă gândeam în timp ce scriam ce încântat ar fi fost tata. Dar mi-a lipsit curajul, pentru că știam că singurele persoane care veneau la biserică erau câteva bătrâne care erau deja cât se poate de triste și de temătoare, și la fel ca și mine, erau împotriva războiului. Acele femei ar fi venit la biserică chiar dacă aș fi avut vreo boală molipsitoare. Mi s-a părut ridicol să mă văd tunând de la amvon în condițiile respective, așa că am aruncat predica în sobă și am vorbit despre pilda oii pierdute. Mi-aș fi dorit să o păstrez, pentru că am crezut în fiecare cuvânt. Poate a fost singura predică pentru care nu mi-ar fi teamă să răspund pe lumea cealaltă. Și eu am pus-o pe foc. Dar Mirabelle Mercer nu era Pilat din Pont și nici Woodrow Wilson.

Acum mă gândesc la cât de curajos ai fi putut crede că am fost dacă ai fi dat peste ea printre hârtiile mele și ai fi citit-o. Este dificil să înțelegi alte vremuri. Nu ți-ai fi imaginat niciodată acel sanctuar aproape gol, doar cu câteva femei acoperite cu șaluri groase încercând să ascundă măștile pe care le purtau și vreo doi-trei oameni. Am ținut predica purtând o eșarfă la gură mai mult de un an. Toată lumea mirosea a ceapă, deoarece se zvonise că microbii gripei erau uciși de ceapă. Oamenii își frecau pielea cu frunze de tutun.

În acele zile existau butoaie la colț de stradă ca să putem să contribuim la eforturile pe care le implica războiul cu sâmburi de piersică. Armata îi carboniza, se spunea, pentru a fabrica filtrele de la măștile de gaz. Era nevoie de sute de sâmburi doar pentru una singură. Așa că noi toți mâneam piersici din motive de

patriotism, ceea ce practic le conferea un gust puțin diferit. Revistele erau pline cu imagini cu soldați purtând măști de gaz, arătând mai ciudat decât noi. A fost un timp remarcabil.

Majoritatea tinerilor păreau să aibă senzația că războiul era ceva curajos și poate noi războaie au izbucnit, de când am scris eu aceste lucruri, care ți s-au părut pline de bărbăție. Că au mai fost războaie, nu am nicio îndoială. Cred că epidemia a fost un semn important pentru noi, iar noi am refuzat să vedem și să înțelegem, și de atunci am avut în continuu războaie.

•

Nu sunt pe deplin convins de acest lucru. Boughton ar spune:

— Parcă ai vorbi din amvon.

Cam așa ceva, dar nu știu ce înseamnă.

Vremurile mele grele, după cum îmi amintesc, vremurile mele de singurătate, au fost cea mai mare parte din viața mea, așa cum am mai spus-o și nu pot povesti nimic adevărat fără să vorbesc despre ele. Vremurile au trecut atât de straniu, de parcă fiecare iarnă era aceeași iarnă și fiecare primăvară era aceeași primăvară. Și mai era baseballul. Ascultam mii de partide de baseball, cred. Uneori auzeam câte o jumătate de partidă, apoi paraziți, iar apoi zgomotul publicului, un sunet mic și plat, aproape la fel ca paraziții, la fel ca sunetul unei scoici goale. Îmi plăcea să-mi imaginez totul, la fel ca rezolvarea unei ghicitori complicate, la fel ca mișcarea planetei. Dacă mingea se duce către partea stângă a terenului și apoi dacă sunt jucători la prima și a treia bază – mutam, în minte, jucătorii, pe cel care prinde mingea și mijlocașul. Îmi plăcea ce făceam, nu pot să spun de ce.

Și, într-adevăr, mă gândeam la conversațiile mele de altă dată într-un mod similar. O mare parte din munca mea a constat în a asculta oamenii, în acea intensă intimitate specială a confesiunii sau cel puțin eliberatoare, și a fost foarte interesant pentru mine. Nu că le-aș fi văzut – aceste conversații – ca pe niște competiții, nu vreau să spun așa ceva. Dar așa cum poți să urmărești un meci într-un mod abstract – care sunt punctele forte, care este strategia? De parcă nu te-ar interesa decât să vezi cât de bine cele două echipe se controlează una pe alta, cât pot cere una de la alta, cum viața, care este adevărata idee, se manifestă aici. Prin „viață” mă refer la ceva cum ar fi „energia” (cu sensul folosit de oamenii de știință) ori „suflu vital” și în

același timp ceva foarte diferit. Când oamenii vin la mine să stăm de vorbă, indiferent ce spun, sunt luat prin surprindere de un fel de incandescență pe care o au în ei, „eul” al cărui predicat poate fi „a iubi”, „a se teme” ori „a vrea” al căror obiect poate fi „cineva” sau „ceva”, iar acest lucru chiar nu va conta, deoarece frumusețea vine din acea prezență care înconjoară „eul” ca o flacără fitilul unei lumânări, emanând durere, vină, bucurie sau orice altceva. Acea prezență alertă, avidă și ingenioasă. Este un privilegiu al vieții clericale să vezi acest aspect al vieții, lucru rareori menționat.

O predică bună este o parte a unei discuții aprinse. Trebuie să fie ascultată în acest fel. Participă trei părți, desigur, dar la fel este și cu gândurile cele mai personale – eul care declanșează gândul, eul care îl primește și cumva îi răspunde și Dumnezeu. Este un lucru important de luat în considerare.

Încerc acum să descriu ceea ce niciodată nu am încercat să spun în cuvinte. Acest efort m-a obosit puțin.

Într-o zi, pe când ascultam un meci de baseball, mi s-a întâmplat să observ că luna într-adevăr se mișcă în spirală, deoarece în timp ce orbitează în jurul pământului, urmează și orbita pământului în jurul soarelui. Este evident, dar m-a încântat faptul că mi-am putut da seama. Dincolo de fereastră era o lună plină, albă ca de gheață pe un cer albastru, iar Chicago Cubs jucau împotriva lui Cincinnati Reds.

Faptul că am menționat sunetul scoicii îmi amintește de niște versuri dintr-o poezie pe care am scris-o mai demult:

Deschide spirala scoicii și ascultă sfintele taine

Ascunse în susurul cântului divin.

Altceva nici nu mai merită să-mi amintesc. Unul dintre băieții familiei Boughton a făcut o călătorie pe Marea Mediterană dintr-un motiv oarecare și a trimis acasă scoica aceea mare pe care întotdeauna o păstrez pe birou. De multă vreme îmi place cuvântul „susur” și niciodată nu i-am dat vreo altă întrebuințare. Apoi, ce altceva mai știam eu în acele vremuri, doar texte, ocupațiile de preot și paraziți radio? Și ce altceva îmi plăcea? Era o carte pe care multă lume a citit-o în acea vreme – *Jurnalul unui preot de țară.* Era scrisă de un autor francez, Bernanos. Aveam multă simpatie pentru personaj, dar Boughton mi-a spus:

— Era așa din cauza băuturii. Dumnezeu pur și simplu avea nevoie de cineva mai potrivit pentru a ocupa funcția aceea.

Îmi amintesc că am citit cartea aceea toată noaptea ascultând la radio până când toate posturile și-au terminat programul, și încă mai citeam când s-a crăpat de ziuă.

O dată, bunicul m-a luat la Des Moines cu trenul să-l văd jucând pe Bud Fowler. A jucat pentru echipa din Keokuk, Iowa, un sezon sau două. Bătrânul m-a fixat cu ochiul acela al lui și mi-a spus că nu era niciun om pe pământul acesta rotund care putea alerga sau arunca mai bine decât Bud Fowler. Eram foarte nerăbdător. Dar în acel meci nu s-a întâmplat nimic, sau așa am crezut eu atunci. Nicio alergare, niciun punct, nicio greșeală. La a cincea bătaie, o furtună, care se întrevăzuse la orizont toată după-amiaza, a înaintat către noi și a pus capăt jocului. Îmi amintesc mugetul care s-a ridicat din mulțime când a început să plouă din greu. Aveam numai vreo zece ani și m-am simțit eliberat, dar a fost o teribilă frustrare pentru bunicul meu. O altă frustrare mai teribilă pentru afurisitul de bătrân. Spun acest lucru cu tot respectul. Chiar tata îi spunea așa, la fel și mama mea. Își pierduse ochiul în război și, în general, arăta destul de fioros. Dar era un preot bun, în stilul generației sale, așa spunea tata.

În acea zi luase o punguță de lemn-dulce, ceea ce chiar m-a surprins. Ori de câte ori își băga degetele în ea, foșnea în mâna lui tremurândă, iar sunetul ei semăna cu sunetul focului. Atunci am observat acest lucru și mi se părea ceva obișnuit. De asemenea, mai mult sau mai puțin am presupus că tunetul și fulgerul din acea zi era Creațiunea care a dus mâna la pălărie, de parcă ar fi spus: Mă bucur să vă văd aici în tribună, părinte. Sau poate a spus: Ei bine, părinte, pentru numele lumii acesteia în cazne, ce cauți *dumneata* la un eveniment sportiv? Mama mi-a spus o dată că-și atrăgea cele mai teribile prietenii – folosea cuvântul „teribil” cu sensul de „înspăimântător”, desigur, și cu tot respectul. La tinerețe, i-a cunoscut pe John Brown și Jim Lane. Aș vrea să-ți spun mai multe despre acest lucru. Era un fel de armistițiu în casa noastră care descuraja discuțiile despre vremurile de altă dată din Kansas și despre război. Nu la mult timp după călătoria la Des Moines l-am pierdut ori s-a pierdut. În orice caz, câteva săptămâni mai târziu a plecat în Kansas.

Am citit undeva că un lucru care nu există în relație cu altceva nu se poate spune că există. Nu prea înțeleg această afirmație, atât este de pur ipotetică, deși poate, pur și simplu, îmi lipsește capacitatea de înțelegere. Dar îmi amintește de acea după-amiază când nimic nu zbura în aer, nimic nu aluneca sau nu era purtat de vânt sau nu se vântura, când nu mișca nimic, ca să spun așa. Mi se pare că furtuna a pus capăt la toate, de parcă ar fi fost stins un incendiu, o erupție în această lume de o nulitate alarmantă. „S-a făcut tăcere în cer, ca la o jumătate de ceas”. Mi s-a părut că așa ar fi fost, după câte îmi amintesc, deși a durat mai bine de o jumătate de oră. Zero. Cuvântul are o adevărată forță. Bunicul nu avea unde să-și cheltuiască curajul, nu avea cum să-l simtă în sine. Mare păcat. În timp ce scriu îmi dau seama că memoria mea a făcut mult din foarte puțin. Iată-l pe bătrân, bunicul meu, stând lângă mine în haina lui cenușie, tremurând și eu pentru că el tremura, împărțind bucuria frugală a lemnului-dulce, poate ideea de a merge în Kansas se transforma din amintire în intenție în mintea lui chiar în acea după-amiază. (Și în Kansas s-a întors, nu în orașul unde fusese biserica sa. De aceea ne-a trebuit atât de mult timp să-l găsim.) Bud Fowler stătea la baza doi cu mănușa la șold și se uita la cel care trebuia să prindă mingea. Știu că îi plăcea să joace cu mâinile goale, dar așa mi-l amintesc, și asta este tot ceea ce mi-am putut aminti vreodată despre el, așa că nu are rost să-mi pun amintirile în ordine. Ani de zile i-am urmărit cariera în ziare, până când au lansat Liga pentru negri, și atunci cumva i-am pierdut urma.

În liceu și la colegiu am fost un aruncător destul de bun și am jucat în câteva echipe până și la seminar. Sâmbetele ieșeam să batem mingea. Terenul era năpădit de iarbă, așa trebuia să ghicim unde erau liniile dintre baze. Ne-am distrat de minune. În zilele acelea erau niște tineri remarcabili cei care studiau pentru a intra în rândurile clerului. Dar astăzi, sunt sigur că nu mai este așa.

•

Când tata și cu mine am luat-o pe drum în liniște și sub lumina lunii, mai departe de cimitirul unde găsisem mormântul bunicului, tata mi-a spus:

— Știi, toți cei din Kansas au văzut același lucru ca și noi. În acea vreme (îmi amintesc că pe atunci aveam doisprezece ani),

am înțeles că tot statul a fost martorul miracolului nostru. Mă gândeam că întreg statul putea atesta acea binecuvântare specială pe care o adusese tatăl meu prin ruga lui la mormântul tatălui său sau aura pe care bunicul meu cumva o emanase din locul său de odihnă ars de soare. Mai târziu mi-am dat seama că tata voise să spună că soarele și luna se aliniaseră în acel fel fără nicio legătură specială cu noi doi. Niciodată nu a încurajat vreo discuție despre viziuni sau miracole, cu excepția celor din Biblie.

Cu toate acestea nu pot să-ți spun ce am simțit mergând alături de el în seara aceea, pe drumul acela cu făgașe, prin lumea aceea pustie – ce forță dulce am simțit în el, în mine și peste tot în jurul nostru. Sunt fericit că nu am înțeles, pentru că rareori am simțit o asemenea bucurie, o asemenea siguranță. Era ca unul dintre acele vise în care te umpli de un sentiment extravagant pe care poate nu-l vei mai avea niciodată în viață, nu contează ce este, chiar vină sau teamă, iar tu înveți de aici ce instrument uimitor ești, ca să spun așa, ce putere imensă ai, aceea de a experimenta ceva ce depășește orice ți-ar trebui vreodată. Cine ar fi crezut că luna putea să te orbească și să ardă așa? În ciuda celor ce spusesese, puteam vedea că tata era puțin tulburat. A trebuit să se oprească și să se șteargă la ochi.

•

Bunicul mi-a spus odată despre o viziune pe care a avut-o pe când locuia încă în Maine, la mai puțin de șaisprezece ani. Adormise lângă foc, obosit după ce-l ajutase pe tatăl său să scoată cioturi din pământ. Cineva l-a atins pe umăr și când și-a ridicat privirea, era Domnul, își întindea către el mâinile, care erau prinse în lanțuri. Bunicul a zis:

— Fierul îl rosese până la os.

Mi l-a spus ca unul dintre cele mai triste lucruri și se uita la mine cu ochiul lui de serafim, cu vechea durere încă proaspătă în el. Spunea că știa atunci că trebuia să vină în Kansas și să se facă folositor cauzei aboliționiste. Să se facă utili era cel mai bun lucru pe care bătrânii îl puteau spera, iar lipsa de țeluri era cea mai mare teamă. Am mult respect pentru acest punct de vedere. Când am vorbit cu tata despre viziunea pe care mi-a descris-o, tata doar a dat din cap și a zis:

— Așa era atunci.

El însuși nu mărturisise nicio astfel de experiență și părea că vrea să mă asigure că nu era nevoie să mă tem că Domnul va veni și la mine cu durerile Sale. Și mi-am găsit liniștea în acea afirmație. Este un lucru care merită să fie luat în considerare.

Bunicul mi se părea smintit și suferind, și într-adevăr era, ca un om lovit fără încetare de fulger, așa că era ceva cenușiu în hainele sale, părul nu-i stătea niciodată cum trebuie, iar ochiul avea o privire de avertizare tragică atunci când nu dormea. Era ființa cea mai neobosită pe care am cunoscut-o vreodată, cu excepția unora dintre prietenii săi. Toți puteau sta pe călcâie la vârsta lor înaintată și preferau această poziție, de parcă ar fi avut ceva împotriva mobilei. Nu aveau deloc carne pe ei. Erau ca niște profeți evrei la pensie, fără să vrea, sau ca biserica primitivă încă așteptând să judece îngerii. Era între ei un bătrân a cărui mână cu care boteza era șubredă pentru că se arsese apucând de butoiaș pistolul unui tânăr bandit din Kansas. Bătrânul povestea: „Mi-am spus: Copilul ăsta nu vrea să tragă în mine. Mai avea vreo cinci ani până să-i dea mustața. Ar fi trebuit să fie acasă cu mama lui. Așa că i-am spus: Dă-mi mie chestia aia, și mi l-a dat rânjind un pic pe când mi-l întindea. Nu am putut să dau drumul pistolului – am crezut că este o glumă – și nici nu am putut să-l mut în cealaltă mână pentru că aveam brațul prins într-o eșarfă. Așa că m-am îndepărtat cu pistolul”.

Fuseseră la Lane și Oberlin, știau ebraică și greacă, Locke și Milton. Unii dintre ei chiar au pus pe picioare un mic colegiu în Tabor. A rezistat o scurtă vreme. La acel colegiu se înscriau în special studente, care după ce absolveau plecau singure în cealaltă parte a lumii ca profesoare și misionare și se întorceau zeci de ani mai târziu pentru a ne povesti despre Turcia și Coreea. Totuși, erau niște bătrâni admirabili, toată trupa. Era lucrul cel mai normal de pe lume ca mormântul bunicului meu să arate ca un loc unde cineva a încercat să înăbușe un foc.

•

Chiar acum ascultam un cântec la radio, stând acolo și balansându-mă puțin în ritm, cred, pentru că mama ta m-a văzut din hol și mi-a spus:

— Aș putea să-ți arăt cum se face. A venit, și-a pus brațele în jurul gâtului și capul pe umărul meu, iar după un timp mi-a spus, cu cea mai blândă voce pe care ți-o poți imagina: De ce trebuie să fii atât de al naibii de în vârstă?

Și eu îmi pun aceeași întrebare.

Acum câteva zile, tu și mama ta ați venit acasă cu niște flori. Am știut unde ați fost. Desigur, ea te duce acolo ca să te obișnuiești puțin cu locul. Am înțeles că l-a făcut și foarte frumos. Este o femeie atentă la toate. Tu aveai caprifoi și mi-a arătat cum puteam bea nectarul din flori. Mușcai puțin din floare și mi-o dădeai, iar eu mă prefăceam că nu știam cum se face și am pus toată floarea în gură, m-am prefăcut că o mestec și că o înghit sau mă jucam de parcă ar fi fost niște fluierașe și încercam să suflu în ele, iar tu râdeai cu poftă și spuneai: Nu! Nu! Nu!! Iar apoi m-am prefăcut că am o albină bâzâindu-mi prin gură și mi-ai spus:

— Nu, nu te preface, nu era nicio albină!

Iar eu te-am luat pe după umeri și ți-am suflat în ureche, iar tu ai sărit în sus de parcă ai fi crezut că, până la urmă, era o albină și ai râs, iar apoi ai devenit serios și mi-ai spus:

— Vreau să faci asta. Și apoi ți-ai lipit mâna de fața mea și mi-ai dus floarea la buze, atât de blând și de atent, și mi-ai poruncit: Acum bea! Și ai adăugat: Trebuie să-ți iei medicamentul.

Ceea ce am și făcut, și avea chiar gust de caprifoi, ca atunci când eram de vârsta ta și părea să crească pe toate gardurile și prispele lăsate de Dumnezeu.

•

M-a surprins felul în care se simțea lumina în acea după-amiază. Am cercetat cu multă atenție lumina, dar nimeni nu a reușit să-i arate frumusețea. Era o senzație de greutate a luminii – care scotea umezeala din iarbă, care scotea mirosul acru de sevă din scândurile vechi ale prispei și care încărca și copacii puțin, așa cum ar face-o zăpada târzie. Era un fel de lumină care ți se așază pe umeri așa cum o pisică ți se pune în brațe. Atât de familiar. Draga de Soapy stătea întinsă la soare, lipită de trotuar. Trebuie să-ți amintești de Soapy. Nu prea știu de ce. Este un animal foarte comun. Îi voi face o poză.

Așa că iată-ne, sorbind nectarul din caprifoi până la cină, iar mama a scos aparatul de fotografiat, așa că s-ar putea să ai niște poze. Filmul s-a terminat înainte de a putea face o poză și cu ea. Ceva tipic. Uneori, dacă încerc să-i fac o poză, își ascunde fața în palme sau iese din cameră. Nu crede că este o femeie frumoasă. Nu știu de unde-i vin ideile acestea despre sine și nici

nu cred că voi ști vreodată. Uneori m-am întrebat de ce s-a măritat cu un bărbat în vârstă ca mine o femeie bine și plină de viață ca ea. Niciodată nu mi-a trecut prin minte să o cer în căsătorie. Niciodată nu aș fi avut curajul. A fost ideea ei. Deseori îmi amintesc acest lucru. Și ea îmi reamintește.

•

Niciodată nu aș fi crezut să o văd pe soția mea ocupându-se atât de mult de copilul meu. Încă mă mai uimește de fiecare dată când mă gândesc. Scriu despre acestea în parte pentru a-ți spune că dacă vreodată te vei întreba ce ai făcut în viața ta – și oricine se întreabă mai devreme sau mai târziu – tu ai fost un dar de la Dumnezeu pentru mine, un miracol, chiar mai mult decât un miracol. Poate nu-ți vei aminti niciodată foarte bine de mine și poate ți se va părea că tu nu însemni mare lucru prin faptul că ai fost copilul bun al unui bătrân dintr-un orășel jalnic pe care, fără îndoială, îl vei părăsi. Numai de-aș găsi cuvintele prin care să pot să-ți spun.

•

E o licărire în părul copiilor, în lumina soarelui. Are culori de curcubeu, mici raze blânde de aceeași culoare pe care le vezi uneori în zilele cu rouă. Le găsești pe petalele florilor și pe pielea copiilor. Ai părul drept și închis la culoare, iar pielea foarte albă. Nu cred că ești mai frumos decât cei mai mulți dintre copii. Ești doar un băiat care arată bine, subțirel, bine îngrijit și manierat. Ceea ce este bine, dar eu te iubesc pentru că exiști, în primul rând. Acum existența mi se pare cel mai remarcabil lucru pe care mi l-aș fi imaginat vreodată. Voi vorbi despre ceea ce este neperisabil. Într-un moment efemer, într-un licăr din ochi.

Licărul din ochi. Aceasta este cea mai frumoasă formă de reprezentare. Din când în când, m-am gândit că ar fi cel mai frumos lucru din viață, acea mică incandescență pe care o vezi la oameni atunci când îi surprinde vraja unui lucru sau latura umoristică a unei situații. „O privire binevoitoare înveselește inima”. E un lucru știut.

În timp ce tu citești aceste rânduri, eu sunt neperisabil, într-un fel mai viu decât am fost vreodată, în puterea tinereții mele, cu cei dragi alături de mine. Tu citești visurile unui bătrân plin de griji și confuz, iar eu sunt viu într-o lumină mai bună decât oricare dintre visurile mele – cu toate acestea, neașteptându-te

pe tine, pentru că vreau ca ființa ta perisabilă să trăiască multă vreme și să iubească această lume perisabilă, care, cumva, îmi închipui că îmi va lipsi foarte tare, și tânjesc să-mi întâlnesc acolo soția și copilul care îmi vor fi dați înapoi, mă refer la Louisa și Rebecca. Ani de zile mi-am pus astfel de întrebări. Ei bine, această veche sămânță va intra în pământ. Voi ști atunci.

•

Am câteva poze cu Louisa, dar nu cred că o arată așa cum era. Dacă mă gândesc că nu am mai văzut-o de cincizeci și unu de ani, cred că nu pot aprecia întru totul. Pe când avea nouă sau zece ani sărea coarda ca o furie, iar dacă încercai să o distragi, pur și simplu se întorcea cu spatele, continuând să sară fără să piardă un pas. Cozile i se izbeau de spate. Uneori încercam să-i prind una din ele și atunci ea o lua în jos pe stradă, continuând să sară. Încerca să o facă de o mie sau de un milion de ori și nimic nu o putea distrage. Scria în cartea mamei mele de îngrijiri medicale pentru casă că o fată nu trebuia lăsată să facă un asemenea efort, dar atunci când i-am arătat Louisei pagina pe care erau tipărite acele cuvinte, ea doar mi-a spus să-mi văd de treaba mea. Alerga în picioarele goale cu cozile fluturând și cu boneta într-o parte. Nu mai știu când au încetat fetele să poarte bonete de soare sau de ce le-au purtat vreodată. Dacă era pentru a nu face pistrui, pot să spun că nu era o soluție.

Întotdeauna i-am invidiat pe bărbații care își vedeau soțiile înaintând în vârstă. Boughton și-a pierdut soția în urmă cu cinci ani, și s-a căsătorit înaintea mea. Fiul lui mai mare are părul alb. Cei mai mulți dintre nepoții lui sunt căsătoriți. Cât despre mine, încă mai este adevărat că nu-mi voi vedea copilul crescând și niciodată nu-mi voi vedea soția înaintând în vârstă. Am păstorit o mulțime de oameni, am botezat copii cu sutele și, în tot acest timp, am simțit că parcă o mare parte din viață îmi era oprită. Mama ta spune că eram la fel ca Avraam. Dar eu nu aveam o soție în vârstă și nici promisiunea vreunui copil. Mă descurcam cu cărți, baseball și pâine cu ou.

Tu și pisica ați venit la mine, în camera de lucru. Soapy este în brațe la mine, iar tu stai pe burtă pe podea într-un pătrat de lumină, desenând avioane. Acum o jumătate de oră tu erai în brațele mele, iar Soapy stătea pe burtă în pătratul luminat de soare. Și în timp ce erai la mine în brațe desenai – așa mi-ai spus – un Messerschmitt 109. Cam aceasta ar fi în colțul paginii.

Știi toate denumirile dintr-o carte pe care ți-a dat-o Leon Fitch acum o lună, când eram cu spatele, dacă îmi aduc bine aminte, de vreme ce, cu siguranță, nu-și putea imagina că voi fi de acord. Toate desenele tale arată la fel ca acela din colț, dar tu le dai denumiri diferite – Spad, Fokker și Zero. Întotdeauna încerci să mă faci să-ți citesc ceea ce scrie cu litere mici, despre câte guri de foc au și câte bombe transportă. Dacă tatăl meu ar fi aici, dacă eu aș fi tatăl meu, aș găsi o cale să te fac să te gândești că lucrul cel mai nobil și mai bărbătesc ar fi să-i dai cartea înapoi dragului de Fitch. Chiar ar trebui să fac așa ceva. Dar el nu are decât bune intenții. Poate că voi ascunde lucrul acela în debara. Când ți-ai dat seama ce este cu debaraua? Acolo puneam tot ce nu voiam ca tu să vezi. Acum, dacă stau să mă gândesc, întotdeauna jumătate din lucrurile din acea debara erau acolo ca unul sau altul dintre noi să nu le vadă.

Aș fi putut să mă recăsătoresc atunci când eram încă tânăr. Enoriașilor din parohie le place să aibă un preot căsătorit, iar eu am fost prezentat tuturor nepoatelor și cumnatelor pe o rază de peste o sută de kilometri. Retrospectiv, sunt recunoscător pentru orice reținere ce m-a determinat să rămân singur până când a apărut mama ta. Acum că mă uit înapoi, mi se pare că, în tot acel întuneric profund, se pregătea un miracol. Așa că am dreptate să mi-l amintesc drept un timp binecuvântat, iar pe mine ca așteptând plin de încredere, chiar dacă nu aveam nicio idee în privința a ceea ce așteptam.

Apoi când mama ta a apărut, când abia o cunoșteam, mi-a aruncat una dintre acele priviri ale ei – fără nicio licărire în ochi – și a spus, foarte blând și foarte serios:

— Trebuie să te căsătorești cu mine.

Aceasta a fost pentru prima dată în viața mea când am știut ce însemna să iubești o altă ființă omenească. Nu că înainte nu aș fi iubit oamenii. Dar înainte nu-mi dădusem seama ce *însemna* să-i iubești. Nici chiar pe părinții mei. Nici chiar pe Louisa. Am fost atât de surprins când mi-a spus-o, încât un moment nu mi-am găsit cuvintele. Așa că s-a îndepărtat, iar eu a trebuit să alerg după ea pe stradă, încă nu aveam curajul să-i ating mâneca, dar i-am spus:

— Ai dreptate, așa voi face.

Iar ea mi-a răspuns:

— Atunci ne vedem mâine, și a continuat să meargă.

Acesta a fost cel mai palpitant lucru care mi s-a întâmplat vreodată în viața mea. Îți doresc un asemenea moment, deși dacă mă gândesc la tot ce s-a întâmplat înainte de el, mie și dragei tale mame, nu mai sunt sigur că ar trebui să-ți doresc.

Uite, încerc să fiu înțelept, așa cum trebuie să fie un tată, așa cum, cu siguranță, trebuie să fie un pastor în vârstă. Nu știu ce să spun în afara faptului că nenorocul cel mai mare este doar nenoroc – chiar dacă în timp ce scriu aceste cuvinte o am pe Rebecca în minte, îmi amintesc cum arăta când am ținut-o în brațe, ceea ce îmi amintesc pentru că de fiecare dată când am botezat un bebeluș m-am gândit la ea. Să simți fruntea unui bebeluș în palmă – cât de mult mi-a plăcut această viață. O botezase Boughton, după cum am spus, dar mi-am pus mâna pe ea doar pentru a o binecuvânta și am putut să-i simt pulsul, căldura și umezeala din păr. Domnul a zis: „Îngerii lor, în ceruri, pururea văd fața Tatălui Meu” (Matei 18:10). De aceea Boughton i-a pus numele Angeline. Mulți, mulți oameni și-au găsit alinarea în acest verset.

În ultima vreme mă gândesc la existență. De fapt, sunt atât de plin de admirație față de existență, încât abia dacă pot să mă bucur de ea așa cum trebuie. Azi dimineață, în timp ce mergeam până la biserică, am trecut pe lângă niște stejari uriași de lângă monumentul eroilor – dacă ți-i mai amintești – și mi-a venit în gând o altă dimineață, din toamna de acum un an sau doi, când din ei cădea ghindă, ca o grindină. Se auzeau tot felul de lovituri printre frunze, iar câte o ghindă izbea pavajul atât de tare, încât săreau peste capul meu. Și toate acestea pe întuneric, desigur. Îmi amintesc doar de o aschie de lună și nimic mai mult. Era o noapte foarte limpede sau o dimineață foarte liniștită, iar apoi a fost atâta energie în ceea ce ne venea din acei copaci, ca o furtună, ca o trudă. Am stat acolo la o oarecare distanță și mi-am spus: Totul este încă nou pentru mine. Toată viața mea am trăit în preerie și un rând de stejari poate încă să mă uimească.

Uneori mă simt de parcă aș fi un copil care-și deschide ochii asupra lumii și vede lucruri uimitoare al căror nume nu le va cunoaște, iar apoi trebuie, din nou, să închidă ochii. Știu că toate acestea sunt doar fulgurații față de ceea ce ne așteaptă, dar tocmai de aceea sunt mai minunate. Au o frumusețe umană. Și nu-mi vine să cred că, atunci când vom fi schimbat totul și

vom vorbi despre incoruptibilitate, vom uita de fantastica noastră condiție de muritori și vremelnici, marele vis orbitor al procreației și perisabilității care a fost întreaga lume pentru noi. Pe veci această lume va fi Troia, cred, și tot ce s-a petrecut pe aici va fi o poveste epică a universului, balada care cântă pe străzi. Deoarece nu-mi pot imagina o altă realitate care să o umbrească pe aceasta în totalitate și cred că pioșenia mă împiedică să încerc.

•

Ieri noapte a murit Lacey Thrush. Nu așa o chema? Mama ei a fost din familia Lacey. A fost una dintre vechile familii de aici, dar ea a fost ultima din familia ei, iar familia Thrush s-a mutat în California. Era fată bătrână. A murit repede și frumos, din considerație pentru mine, bănuiesc, pentru că își făcea griji în privința sănătății mele. A fost conștientă o jumătate de oră, inconștientă o jumătate de oră și s-a dus. Am spus rugăciunea Domnească și Psalmul treizeci și trei, apoi a vrut să audă „Privind minunata cruce” pentru ultima dată, așa că am cântat-o, iar ea a murmurat-o puțin, apoi a început să dea din cap. Sunt plin de admirație pentru ea. M-a făcut să nu trăiesc degeaba, ca să spun așa. Oricum, nu m-a ținut treaz peste ora mea de somn, iar pacea somnului ei a contribuit mult la pacea deplină din mine. Bătrânii sfinți ne binecuvântează ori de câte ori pot.

Iată o întâmplare pe care mi-o povestea bunicul și prietenii lui care chicoteau în timp ce povesteau. Nu o pot garanta în întregime, deoarece, vorbind între ei așa cum le era obiceiul, mă îndoiesc că s-au gândit că înfrumusețarea unei povestiri era aproape același lucru ca și cum te-ai îndepărta de adevăr.

În orice caz, într-o mică așezare abolițională uitată de Dumnezeu de pe-aici, de îndată ce oamenii puseseră pe picioare un magazin de bunuri generale pe o parte a drumului și un grajd pentru închiriat cai pe cealaltă parte, s-au hotărât să construiască un tunel între cele două. Construcția de tuneluri era o activitate populară în acea vreme și se consuma foarte multă ingeniozitate pentru a concepe ascunzișuri și căi de scăpare. Stratul de pământ din Iowa este atât de gros încât aici erau posibile tuneluri mai multe și mai mari decât în zonele mai puțin favorizate, ca New England, să zicem. În această parte a statului este și foarte nisipos, desigur.

Acum, oamenii aceștia erau deștepți și bine intenționați. Dar au fost atât de absorbiți de construcția acestui tunel încât au pierdut din vedere unele considerente practice. Au fost atât de zeloși încât a devenit un fel de monument civic subteran. Unul dintre cei în vârstă a spus că singurul lucru care mai lipsea era un candelabru. Foarte simplu, îl făcuseră prea mare, prea aproape de suprafață și nici nu îl puteau asigura, deoarece lemnul era rar în preerie în acele vremuri, iar lemnăria pentru construcții era transportată cu căruța din Minnesota. Chiar și oamenii cei mai atenți, din când în când, au momente de rătăcire.

Când abia terminaseră cu săpatul, în oraș a sosit un străin pe un cal mare, negru. S-a oprit exact în cel mai nepotrivit loc pentru a întreba cum se numește orașul, iar el și calul s-au prăbușit brusc cu tot cu drum în tunel. Când s-a dus praful, calul se afla într-o groapă care-i ajungea, mai mult sau mai puțin, până la greabăn. Omul a descălecat și s-a învârtit în jurul calului mirându-se, fără a putea să înțeleagă, oricât de mult s-ar fi străduit. Iar când oamenii au ieșit să vadă nenorocirea și au observat uimirea lui, s-au gândit că mai bine s-ar mira și ei. Așa că au stat acolo cu brațele încrucișate spunând:

— Ăsta-i cel mai al dracu’ lucru, sau ceva asemănător, și vorbeau între ei despre riscul de a umbla pe un cal așa de mare. Sărmanul animal a început să se zbată, bineînțeles, așa că un om a luat o găleată de ovăz și a turnat peste ea câteva sticle de whisky; calul a mâncat ovăzul și destul de repede a aținit. În acel moment străinul a fost dezolat, deoarece nu numai că îi căzuse calul într-o groapă, dar mai era și inconștient. Acest din urmă lucru nu ar fost atât de rău, dacă omul nu ar fi fost el însuși un abstinent. Așa cum era, calul sforăind cu capul în mijlocul drumului era un spectacol al deznădejdii pe care nu găsea cuvinte să o exprime.

Acum, așezările de acest fel erau ale unor oameni cu mari principii religioase, care nu ar fi simțit vreo plăcere să se uite la acest străin care nu supărase pe nimeni cum își smulgea barba și cum dădea cu pălăria de pământ. Ei bine, desigur, de plăcut, le-a plăcut întrucâtva. Dar li s-a părut că cel mai bun lucru era să-l scoată pe străin din oraș cât de repede se putea pentru a se putea ocupa de cal, de vreme ce orice partizan venind din Missouri sau orice vânător de sclavi care trecea prin oraș era de

așteptat să interpreteze spectacolul în lumina propriilor resentimente și suspiciuni. Așa că un om s-a oferit să-i dea calul său în schimbul celui din groapă. Ai crede că omul ar fi putut considera acest schimb ca fiind avantajos, dar, de fapt, a stat pe veranda magazinului și s-a gândit o vreme. Calul care i se oferise era o iapă micuță, ceea ce străinul nu a considerat a fi un avantaj. A încercat să se uite la dinții animalului, care l-a mușcat, și-a blestemat norocul care-l adusese în acel oraș și a cerut un hârleț pentru a-și scoate calul. Așa că preotul i-a spus, într-un mod solemn, că toți și-au pierdut uneltele într-un incendiu de nedescris.

— Mai avem lamele, bineînțeles, și poți să le folosești, i-a spus. Ceea ce ne lipsește sunt cozile uneltelor.

Ceea ce, bineînțeles, era o minciună, dar a fost impusă de urgența situației.

Până la urmă străinul a acceptat iapa, șaua, hamul și alte nimicuri, funii și cremă de ghete, ceea ce avea drept scop să-i restituie încrederea în justiția divină, iar el a acceptat totul ca pe o slabă recompensă pentru necazul lui, ceea ce era de înțeles.

De îndată ce au scăpat de el, oamenii din acea așezare au început să ia seamă la problema acelui cal. Unii dintre bărbați au intrat în tunel prin ambele părți pentru a vedea starea picioarelor lui, deoarece dacă animalul avea vreun picior rupt, ar fi trebuit să-l împuște. Atunci ar fi putut să-l dezmembreze, să-l îngroape și să niveleze groapa să nu se mai vadă. Dar picioarele calului erau întregi.

Dacă ar fi săpat în jurul calului nu ar fi făcut decât să mărească tunelul, dar au hotărât că nu aveau o altă soluție decât să facă o excavație destul de mare pentru a putea să scoată calul din groapă pe picioarele lui. Între timp, iată-l că-și revine, nechezând și dând din coadă. Așa că s-au hotărât să ridice un adăpost din ce aveau, pe deasupra calului, acolo în mijlocul drumului. Era un adăpost mic, așa că a trebuit să îl pună peste cal în diagonală, lungimea calului fiind, de fapt, ipotenuza a doua triunghiuri drepte.

Toate acestea par incredibile. Dar, de fapt, un moment de rătăcire duce repede la o situație în care doar soluțiile prostești mai sunt posibile. Cineva a observat coada calului stând în drum, așa că au pus un băiat, care a intrat pe fereastră în adăpost, să-i tragă coada înăuntru.

În acea vreme, întâmplarea făcuse să se afle în oraș un tânăr negru, primul fugar care a ajuns acolo. Aceasta îi făcea pe oameni să fie serioși și hotărâți și de asemenea îi făcea să se simtă cu atât mai stânjeniți în privința calului. Tânărul, care stătea în magazin dacă nu era vreun motiv de alarmă, a văzut și a auzit totul. Și era limpede că face eforturi disperate ca să se abțină din râs. El doar stătea proptit și extenuat de tăria cu care încerca să se stăpânească. Le evita privirile și își mușca buzele, aproape carne vie de-acum. Când s-a adus adăpostul în drum și pe când era pus strâmb peste cal, din magazin s-a auzit o explozie de râs nestăpânit, dureros și sever.

În acel moment s-au gândit la faptul că individul putea să fie puțin alarmat în privința capacității lor de a judeca. Și într-adevăr, chiar în acea noapte a scăpat, ca să spun așa, și a luat-o spre nord de unul singur, fără îndoială trăgând concluzia corectă că atâtea se întâmplaseră care să facă regiunea să pară suspectă, încât era mai bine să stea cât mai departe de ea.

Când și-au dat seama ce se petrece, câțiva oameni au plecat pe cai după el, pe cei doi cai destul de buni de călărit, care nu fuseseră schimbați pentru calul din groapă (au vrut să se asigure că străinul ajunge destul de departe pentru a nu-și mai bate capul să se întoarcă, așa că îi dăduseră cel mai bun cal). În orice caz, au sperat să-l ajungă pe fugar pentru a-i da niște hrană și haine și ca să-l îndrume către următoarea așezare abolițională, dar timp de două zile nu l-au găsit. Apoi, când se opriseră să înnopteze și se pregătiseră să doarmă, a ieșit din întuneric și le-a spus:

— Mulțumesc frumos, dar cred că mai bine mă descurc singur.

I-au dat bocceaua pe care o aduseseră pentru el, iar el s-a retras în întuneric și le-a zis:

— Ați scos calul acela până la urmă?

Și a râs puțin; a fost ultima dată când au mai auzit de el.

Au săpat o tranșee în pantă și au reușit să scoată calul întreg, așa că acest lucru s-a terminat cu bine. Dar după aceea a trebuit să se ocupe de tunel, ceva de care era greu să scapi. Se străduiseră, când l-au săpat, să împrăștie pământul pe o suprafață cât mai mare pentru a ascunde excavările și bineînțeles nu mai aveau cum să treacă la procesul invers. Și în timp ce făcuseră tunelul în secret și fără să se grăbească, erau

obligați să-l acopere la vedere și în grabă. Marginile din jurul gropii se prăbușeau, scoțându-l din ce în ce mai mult la vedere. (îndepărtaseră adăpostul, din prudență, de vreme ce un adăpost pentru o groapă în mijlocul drumului nu ar fi fost un lucru mai ușor de explicat decât un cal în același loc.) Cea mai rapidă soluție ar fi fost să surpe tunelul în totalitate și să-l umple pe deasupra, dar atunci legătura pe care o făcuse de la magazin la grajd ar fi fost imediat vizibilă și pe o perioadă nedefinită. Așa că s-au hotărât să niveleze un deal și au început să care pământ în tunel zi și noapte, după ce au pus pe cineva de pază pe acoperișul magazinului pentru a semnala apropierea vreunui străin. Dacă ar fi întrebați, ar spune că se apucaseră de construit terase, la fel ca acelea dintr-o carte a preotului care ilustra obiceiuri din Orient. Presupun că era cel mai bun lucru pe care îl puteau face, date fiind circumstanțele.

Erau niște oameni harnici, dar pur și simplu este imposibil să iei pământ dintr-o parte sau din alta, să-l bătătorești și să-l așezi la fel de ferm cum au făcut-o ploaia, zăpada și căldura în anii de la crearea lumii încoace. Adică, în ciuda strădaniilor lor de a reduce efectele muncii anterioare, la prima ploaie pământul s-a lăsat de la un capăt al tunelului la altul. Apoi au început să-l acopere pe deasupra, neavând altă soluție și nimic de pierdut. Dar a continuat să se lase de fiecare dată după o ploaie zdravănă.

Așa că atunci când în sfârșit a venit iarna și a fost multă zăpadă și îngheț, au ridicat puținele clădiri, le-au pus pe niște scânduri la care au atașat caii și au mutat orașul așa cum era vreo jumătate de kilometru pe drum în jos. Au trebuit să smulgă semnele mormintelor pentru a ascunde locul unde fusese orașul, iar acesta a fost ceva trist, deși nu erau mai mult de trei sau patru. Tunelul a devenit un fel de albie a unui pârâu care primăvara se umplea cu apă, avea maluri frumoase cu iarbă și flori din fostele grădini care se sălbăticiseră. Oamenii care nu știau despre ce era vorba mergeau acolo la iarbă verde, își întindeau păturile și coșurile cu mâncare peste sărmanele morminte uitate de toți și de Dumnezeu, ceea ce, prin contrast, era un lucru frumos.

•

Tu și Tobias țopăiți în jurul unui aspersor. Aspersorul este o invenție magnifică pentru că aruncă stropi de ploaie în lumina

soarelui. Ceea ce se întâmplă și în natură, dar este un lucru mai rar. Când eram la seminar, uneori mă duceam să mă uit la baptiști, la râu. Era interesant să vezi preotul ridicându-l din apă pe cel ce fusese botezat, cu apa curgându-i din haine și din păr. Părea ca o naștere sau o înviere. Pentru noi, apa doar întărește atingerea mâinii pastorului pe oasele capului, de parcă ar face o legătură electrică. Întotdeauna mi-a plăcut să botez oamenii, deși uneori mi-ar fi plăcut să fie mai mult licăr și stropi în felul în care noi îl practicăm. Ei bine, dar voi doi dansați în jurul micii voastre ploi torențiale pline de irizații, țipând și dând din picioare așa cum ar trebui să facă oamenii normali atunci când întâlnesc un lucru atât de miraculos cum este apa.

În zilele după ce Edward s-a întors din Germania mă gândeam atât de mult la el, încât tot timpul mă strecuram la hotel să-l vizitez. Odată, am luat mingea și mănușa de baseball a mea și a tatălui meu și ne-am dus pe o stradă lăturalnică și ne-am antrenat cu mingea. La început a fost atent să nu-și murdărească hainele. Nu mai văzuse o minge de ani de zile, mi-a zis. Dar când s-a încălzit puțin, a fost destul de bun. A aruncat una de m-a durut mâna, iar când am zis: Au! a râs încântat, pentru că însemna că și-a revenit în formă. Cu toate acestea, nu m-ar fi durut, dar nu m-am așteptat să vină atât de puternic, și nu am fost pregătit. Așa că atunci chiar am început să tragem tare. Am aruncat una înaltă, iar el a sărit după ea, a prins-o frumos. În acel moment era numai în cămașă, deschis la guler și cu bretelele atârnându-i de o parte și de alta a corpului. Niște oameni stăteau în jur și se uitau la noi. Era o mică stradă prăfuită și o zi toridă, iar noi aruncam mingi înalte și joase. Edward i-a cerut unei fete un pahar de apă. Ne-a adus la fiecare. Eu l-am băut pe al meu, dar el și l-a turnat în cap, iar apa i se scurgea din mustața mare ca o ploaie de pe acoperiș.

După acea zi am crezut că vom putea vorbi. Dar nu a fost să fie. Cu toate acestea, m-am mai liniștit în privința stării lui de spirit. Deși, desigur, nu sunt persoana cea mai în măsură pentru a judeca asta.

Iată ce a zis, stând acolo cu părul lipit de cap și mustața picurând.

> Iată, ce este mai bun și mai frumos,
>
> Decât frații care stau împreună!

Aceasta este ca mirul pe cap,
Care se coboară pe barbă,
Pe barba lui Aaron,
Care se coboară pe marginea veșmintelor sale
Aceasta este ca rouă Ermonului,
Ce se coboară pe munții Sionului.

Aceasta este dintr-un psalm al lui al lui David. Ceea ce însemna că știa tot ce știam și eu, cuvânt cu cuvânt. Poate voia să-mi spună că știa tot ce știam eu și tot nu credea. Cu toate acestea, deseori m-am gândit ce lucru minunat a fost ceea ce a făcut. Aș fi vrut ca și tata să fie acolo, dar am știut că nu l-ar fi făcut decât să râdă. Încă mai avea forță în brațe pentru un om de vârsta lui. Eu, fiind atunci foarte tânăr, credeam că nu se vor mai împăca niciodată și am fost surprins că Edward a putut să accepte situația cu atâta calm. I-am spus că începusem să-l citesc pe Feuerbach; și-a ridicat sprâncenele lui stufoase și mi-a spus:

— Vezi să nu te prindă mama!

Când spun că reputația mea de pioșenie și probitate și așa mai departe este poate puțin exagerată, nu vreau să crezi că nu mi-am luat în serios vocația. Aceasta a însemnat toată viața mea. Chiar mi-am îmbunătățit binișor limbile greacă și ebraică. Boughton și cu mine ne-am făcut un obicei din a revedea textele pe care urma să le folosim în predici, cuvânt cu cuvânt. Venea aici, la mine acasă, pentru că el avea casa plină de copii. Aducea mâncare caldă într-un coș pe care ni-l pregătea soția și fiicele sale. Nu mergeam cu plăcere la el acasă, pentru că acest lucru făcea ca locuința mea să pară goală. Iar Boughton își dăduse seama, știa.

Avea patru fete și patru băieți, toți zdraveni ca niște sălbatici, după cum spunea el. Dar norocul nu este numai noroc, iar peste ani, în acea familie s-au întâmplat lucruri care au dus la regrete teribile. Cu toate aceste, ani de zile totul mi s-a părut înnebunitor de frumos. Și așa era.

Am petrecut câteva seri foarte plăcute aici în bucătăria mea. Boughton este un prezbiterian îndârjit – de parcă ar mai exista și un alt fel de prezbiterian. Așa că am avut și noi parte de dezacorduri, dar niciodată atât de serioase încât să ne facă rău.

Nu cred că aveam vreun fel de resentiment. Era un fel de loialitate față de viața mea, de parcă aș fi vrut să spun: Și eu am o soție, și eu am un copil. Era de parcă a trebuit să le pierd pentru a plăti faptul că le-am avut, iar eu nu suportam ideea că exact acel preț ar fi putut fi prea mare. Se spune că un bebeluș nu vede atunci când este așa de mic cum era sora ta, dar ea a deschis ochii și m-a privit. Era atât de mică. Dar în timp ce o țineam în brațe, și-a deschis ochii. Nu pot spune că-mi studia fața. Memoria poate face un lucru să pară mai mult decât a fost în realitate. Dar știu că mi s-a uitat drept în ochi. Aceasta este ceva. Și mă bucur că mi-am dat seama atunci, deoarece, în situația mea de acum, când sunt pe cale să părăsesc această lume, îmi dau seama că nimic nu este mai uimitor decât fața omenească. Boughton și cu mine am discutat și despre aceste lucruri. Este legat de încarnare. Te simți obligat față de un copil atunci când l-ai văzut și l-ai ținut în brațe. Orice față omenească este o cerință pentru tine, pentru că tu nu poți decât să înțelegi unicitatea ei, curajul și singurătatea ei. Iar acest lucru este cu atât mai adevărat în privința feței unui bebeluș. Cred că acest lucru este un fel de viziune, la fel de mistică precum oricare alta. Boughton este de acord.

Mi-a fost atât de frică de tine când erai un bebeluș! Stăteam în balansoar, iar mama ta mi te punea în brațe și mă balansam și mă rugam până când își termina treburile. De asemenea, îți cântam „Mergeți în întunecata Ghetsemani”, până când m-a întrebat dacă nu știam un cântec mai vesel. Nu eram chiar atât de atent la ce cântam.

Azi dimineață am încercat să mă gândesc la ceruri, dar fără prea mult succes. Nu știu de ce trebuie să mă aștept să am vreo idee despre ceruri. Niciodată nu mi-aș fi putut imagina această lume dacă nu mi-aș fi petrecut aproape opt decenii umblând prin ea. Oamenii vorbesc despre cât de minunată pare lumea copiilor, ceea ce este foarte adevărat. Dar copiii cred că vor crește și o vor înțelege, iar eu știu foarte bine că nu va fi așa pentru mine, nici dacă aș avea douăsprezece vieți. Devine din ce în ce mai limpede pentru mine, cu fiecare zi. În fiecare dimineață sunt precum Adam care se trezește în Rai, uimit de îndemânarea mâinilor mele și de strălucirea care îmi inundă mintea prin ochi – mâini bătrâne, ochi bătrâni, minte bătrână, una peste alta un Adam foarte șubred, dar încă destul de

remarcabil. Ce voi mai păstra din mine? Ei bine, corpul acesta bătrân a fost o companie destul de plăcută. La fel ca măgarul lui Varlaam, a văzut îngerul pe care eu nu l-am văzut încă, și s-a culcat jos în drum.

De asemenea, trebuie să spun că mintea mea, cu toate lipsurile ei, cu siguranță, m-a ținut activ. Are puțină poezie pe care am învățat-o de-a lungul anilor și un vocabular destul de adecvat, o bună parte din el nefolosit. Și Scriptura. Niciodată nu am știut așa cum au știut-o tata sau tatăl său. Dar o cunosc destul de bine. Cu siguranță că ar trebui. Când am fost mai mic decât ești tu acum, tata îmi dădea un bănuț de fiecare dată când învățam cinci versete pe care le puteam repeta fără greșeală. Iar apoi, jucam un joc în care el îmi spunea un verset și eu trebuia să-l spun pe următorul. Puteam să o tot ținem așa la nesfârșit, uneori până când ajungeam la vreo genealogie sau, pur și simplu, oboseam amândoi. Uneori dramatizam: el era Moise, iar eu, faraonul, el, fariseii și eu, Domnul. Am crescut și în acest fel și mi-a fost de mare ajutor când am ajuns la seminar. Și în toată viața.

Tu știi Crezul, Psalmul 22 și Psalmul 99. Și aseară am auzit-o pe mama ta învățându-te Fericirile. Cred că vrea să știu că te va crește în credință, iar acesta este un gest minunat din partea ei, pentru că, cinstit vorbind, niciodată în viața mea nu am cunoscut pe cineva cu mai puțină cunoaștere a religiei decât a fost mama ta când am cunoscut-o. O femeie nemaipomenită, dar care nu cunoștea cuvântul Scripturii și, în general, mai nimic, după cum spunea ea, și asta se poate să fie adevărat. Spun acest lucru cu tot respectul.

Și totuși, întotdeauna a fost ceva minunat de serios în tot ce făcea ea. Când pentru prima dată a venit la biserică, stătea într-un colț în spatele sanctuarului și chiar și azi mi se pare că ar fi fost singura care asculta cu adevărat. O dată am visat că țineam o predică în fața lui Iisus însuși, spunând orice lucru prostesc îmi trecea prin minte și El stătea acolo în roba Lui albă ca neaua privindu-mă calm, trist și uimit. Așa m-am simțit când stătea ea acolo. După aceea mi-am spus: Asta e, nu va mai reveni, iar apoi, în următoarea duminică, era din nou acolo. Și din nou, rugăciunea asupra căreia mă aplecasem timp de o săptămână părea de cenușă în gura mea. Aceasta s-a întâmplat înainte de a ști măcar cum o cheamă.

Azi dimineață am avut o discuție interesantă cu domnul Schmidt, tatăl lui T. Se pare că a surprins niște cuvinte mai puțin potrivite. Le-am auzit și eu, de fapt, de vreme ce a fost gluma voastră favorită toată săptămâna trecută. Trebuie să recunosc că nu mi s-a părut nimic de obiectat. Și noi spuneam aceleași lucruri când eram copii, și, dacă îmi aduc bine aminte, scăpăm nepedepsiți. Unul dintre voi întreabă cu un ton naiv și șuierat: *AB, CD goldfish?* (*Abey, see the goldfish?* – Abey, vezi peștișorii?) Iar celălalt dă replica cu o voce cât mai joasă posibil, o voce plină de deșertăciune lumească și dispreț: *L, MNO goldfish! (Hell, them ain't no goldfish!* – La naiba, nu sunt peștișori) Iar apoi un râs zgomotos și exagerat. (Ceea ce îl deranja pe domnul Schmidt, e cazul să spun, era litera L.) Tânărul era foarte serios și mi-a fost foarte greu să am o expresie serioasă. Pe un ton grav i-am spus că, din experiența mea, este mai bine să nu încerci să ții copiii prea departe de anumite lucruri, că interdicția își pierde forța dacă este invocată pentru orice. În final, părul meu alb și vocația mea s-au impus, deși m-a întrebat de două ori dacă eram unitarian.

I-am povestit acestea lui Boughton, care mi-a spus:

— De multă vreme m-am gândit că trebuie să *excudem itera* asta din alfabet. Apoi a râs, plăcându-i gluma lui.

Era bine dispus de când primise vești de la Jack.

— În curând, va veni *acasă!* mi-a spus.

Când l-am întrebat de unde vine, Boughton mi-a zis:

— Ei bine, ștampila de pe scrisoare este din St. Louis.

Nu-i voi spune mamei tale ce am discutat cu domnul Schmidt. Ea ține foarte mult să-ți păstrezi prietenul. Suferea când nu aveai niciunul. Suferă pentru tine mult mai mult decât ar trebui. Întotdeauna crede că este vina ei, chiar dacă mie nu mi se pare că ar avea vreo vină.

Mi-a spus, într-una din zile, că vrea să citească toate acele vechi predici care se află la mansardă și sunt convins că o va face, chiar cred acest lucru. Nu chiar toate – ar avea nevoie de ani de zile. Ei bine, poate voi duce jos o cutie, cumva, și le voi sorta puțin. Aș fi mai liniștit să știu că las în urmă o impresie mai bună. De atâtea ori mi-am dat seama, chiar acolo în amvon, în timp ce citeam cele scrise, cât de puțin se apropiau de intențiile pe care le-am avut scriindu-le. Și ele reprezintă cea mai mare

parte din viața mea, dintr-un anume punct de vedere. Nu pot să nu mă întreb cum am putut trăi așa.

•

Astăzi a fost Cina cea de Taină și predica mea a pornit de la Marcu 14:22:

„Și, mâncând ei, a luat Iisus pâine și binecuvântând, a frânt și le-a dat lor și a zis: Luați, mâncați, acesta este Trupul Meu”. În mod normal nu predic pornind de la Cuvintele însești care consacră Euharistia, când Împărtășania este cea mai frumoasă iluminare ce poate exista. Dar mă gândisem mult la ce este trupul în aceste ultime săptămâni. Binecuvântat și frânt. Am folosit Facerea 32:23-32 pentru textul din Vechiul Testament, lupta lui Iacov cu Îngerul. Voiam să vorbesc despre darul unei particularități fizice și cum binecuvântarea și împărtășania sunt legate datorită acesteia. În ultima vreme, m-am tot gândit cât de mult mi-a plăcut viața fizică.

În orice caz, iar tu să ții minte acest lucru, când aproape toată lumea plecase, iar pâinea și vinul se mai aflau încă pe masă, iar lumânările încă mai ardeau, mama ta te-a adus în strană la mine și mi-a zis:

— Ar trebui să-i dai și lui.

Desigur, ești prea mic, dar avea perfectă dreptate. Trupul lui Cristos, frânt pentru tine. Sângele lui Cristos, care a curs pentru tine. Copilul meu frumos și serios cu fața ridicată în sus să primească aceste mistere din mâna mea. Acestea sunt cele mai frumoase mistere, trupul și sângele.

Mi-ar fi lipsit o asemenea experiență. Acum mi-e teamă că nu voi mai avea timp suficient să mă bucur pe deplin de acest gând.

Lumina din naos a fost frumoasă în această dimineață, așa cum adesea este. Este o biserică veche și nu i-ar strica un strat de vopsea. Dar în vremurile grele, obișnuiam să merg înainte de răsăritul soarelui ca să stau acolo și să văd lumina pătrunzând în naos. Nu știu cât de frumoasă le pare altora. Mă simțeam foarte liniștit în acele dimineți, uneori rugându-mă din motive foarte groaznice – Marea Criză, războaiele. Zeci de ani, oamenii au avut parte de o mulțime de necazuri. Dar rugăciunea aduce pace, după cum bănuiesc că știi și tu.

În acele zile, așa cum am mai spus, se întâmpla să-mi petrec noaptea citind. Apoi, dacă mă trezeam stând tot în fotoliu și

dacă ceasul arăta patru sau cinci, mă gândeam ce plăcut poate fi să te plimbi pe străzi în întuneric și să intri în biserică pentru a vedea cum zorii intră în sanctuar. Îmi place sunetul zăvorului care se ridică. Clădirea parcă s-a afundat în sine, astfel încât atunci când pășești pe culoar o auzi cum cedează poverii, greutății tale. Este un sunet mai plăcut decât poate fi ecoul, un sunet primitor. Trebuie să fii acolo pentru a-l auzi. Dar e posibil să nu poată simți greutatea unui copil. Dacă clădirea va mai fi în picioare când tu vei citi aceste rânduri și dacă nu te afli în cealaltă parte a lumii, poate odată mergi acolo singur, numai pentru a înțelege ce-ți spun. După o vreme am început să mă întreb dacă nu-mi plăcea biserica mai mult fără oameni în ea.

Știu că au de gând să o dărâme. Îmi așteaptă moartea, un gest amabil din partea lor.

•

Oamenii se scoală în mijlocul nopții, din cauza colicilor bebelușilor, a copiilor bolnavi, sau pentru că se ceartă, își fac griji sau îi roade un sentiment de vinovăție. Și, desigur, lăptarii și toți cei din schimburile de noapte sau de dimineață. Uneori când treceam pe lângă casa uneia dintre familiile mele și vedeam lumina aprinsă, mă gândeam că poate ar fi trebuit să mă opresc și să văd dacă aveau vreo problemă și îi puteam ajuta, dar apoi îmi spuneam că putea fi o indiscreție și treceam mai departe. Mai departe și de casa familiei Boughton. Mi-au trebuit ani de zile pentru a ști cu adevărat ce îi tulbura, oricât de apropiați am fost dintotdeauna. Doar în nopțile în care nu aveam somn și nu-mi venea să citesc, mă plimbam prin oraș pe la unu sau două. Pe atunci puteam să mă plimb pe fiecare stradă, pe lângă fiecare casă, în aproximativ o oră. Încercam să-mi amintesc oamenii care locuiseră acolo și orice știam despre ei, ceea ce deseori era destul de mult, de vreme ce mulți dintre cei care nu erau enoriașii mei erau ai lui Boughton. Și mă rugam pentru ei. Și îmi imaginam pacea la care nu se așteptau și la care nu se gândeau că va pogorî asupra bolii lor, certurilor sau viselor. Apoi intram în biserică, mă mai rugam puțin și așteptam lumina zilei. Deseori îmi părea rău că se termina noaptea, chiar dacă îmi plăcea sosirea zorilor.

Copacii au alt sunet în timpul nopții și un alt miros.

Dacă îți vei aminti cumva de mine, mă vei găsi puțin în cele ce-ți povestesc. Dacă ai putea să mă vezi nu ca un copil, ci ca

un bărbat matur, cu siguranță ai observa la mine o anumită calitate crepusculară. În vreme ce tu citești aceste lucruri, sper că vei înțelege că atunci când vorbesc despre lunga noapte dinainte de aceste zile ale fericirii mele, nu îmi amintesc durerea și singurătatea atât de mult pe cât îmi amintesc pacea și mângâierea – durere, dar niciodată fără mângâiere; singurătate, dar niciodată fără pace. Aproape niciodată.

O dată, când Boughton și cu mine ne-am petrecut noaptea revăzându-ne textele împreună și am terminat de discutat despre ele, l-am condus pe prispă și erau mai mulți licurici decât am văzut vreodată în viața mea, erau cu miile peste tot, plutind deasupra ierbii, stingându-se la jumătate de drum în aer. O vreme am stat pe trepte în întuneric și în liniște, privindu-i. Într-un târziu, Boughton a spus:

— Omul se naște ca să sufere, după cum scânteia se naște ca să zboare.

Și, cu adevărat, în acea noapte pământul părea o vâlvătaie de foc. Ei bine, a fost și mai este. Un foc vechi își va face o coajă întunecată și se va așeza în miezul ei, la fel ca în cazul acestei planete. Cred că aceeași metaforă poate, la fel de bine, să fie folosită și pentru om. Poate și pentru Galaad. Poate pentru întreaga civilizație. Stârnește-l puțin și vor sări scântei. Nu știu dacă versetul a adus o binecuvântare peste licurici sau licuricii au adus o binecuvântare peste verset sau dacă împreună au adus o binecuvântare peste tulburări, dar de atunci mi-au plăcut foarte mult și versetul și licuricii.

Jack Boughton a telefonat, John Ames Boughton, tizul meu. Este încă în St. Louis, încă făcându-și planuri să vină acasă. Glory a venit să mă anunțe, emoționată și totodată nerăbdătoare. Mi-a zis:

— Tata a fost atât de încântat să-i audă vocea. Cred că va apărea mai devreme sau mai târziu. Nu știu cum un băiat a fost în stare să producă atâta dezamăgire fără a da cuiva vreun motiv de speranță. Ar trebui să spun *un bărbat,* de vreme ce are mai mult de treizeci de ani. Nu, probabil, are patruzeci de ani. El nu este nici cel mai mare și nici cel mai mic, și nici cel mai bun, și nici cel mai brav, doar cel mai iubit. Cred că aș putea să-ți spun o poveste și despre el sau atâta cât cred că se cuvine. Altă dată. Mai întâi trebuie să mă gândesc la acest lucru. Când voi fi avut câteva ocazii să stau de vorbă cu el, poate voi hotărî că

toată tulburarea este mai bine să fie uitată și nu voi scrie nimic în privința ei.

Dragul de Boughton este atât de nerăbdător să-l vadă! Poate neliniștit și nerăbdător. Are niște copii minunați; cu toate astea întotdeauna se părea că acesta era cel pe care îl avea cel mai mult la inimă. Oaia cea pierdută, drahma cea pierdută. Fiul risipitor, fără a intra, aici, în prea multe detalii. Cel puțin o dată pe săptămână, în întreaga mea viață de adult, am spus că există o despărțire clară între dragostea și datoria noastră de tată. Cu toate acestea, atunci când văd o asemenea separare între părinți și copii, întotdeauna mă irită puțin. (Știu că tu vei fi și sper că ești un bărbat excelent și te voi iubi în mod absolut și dacă nu vei fi.)

În dimineața aceasta am făcut un lucru nesăbuit. M-am trezit cu noaptea-n cap și mi-am pus în minte să mă duc până la biserică la fel ca altă dată. Am lăsat un bilet pe care l-a găsit mama ta, așa că nu a fost chiar atât de rău pe cât ar fi putut să pară, bănuiesc. (Ideea biletului nu mi-a venit imediat, trebuie să recunosc.) Putea să creadă că m-am dus să-mi dau duhul în singurătate – ceea ce nu ar fi o idee chiar rea, ar fi conformă felului în care eu gândesc. Îmi fac griji în privința acelor ultime momente. Acesta este un alt lucru pe care tu îl știi, iar eu, nu – cum se termină totul. Adică, cum ți se va părea că s-a terminat viața mea. Este o mare grijă pentru mama ta, la fel cum este pentru mine, desigur. Dar îmi este greu să-mi aduc aminte că nu pot avea încredere că trupul meu nu mă va lăsa brusc. În cea mai mare parte a timpului nu mă simt rău. Durerile nu sunt prea frecvente, așa că, din când în când, uit de ele.

Doctorul mi-a spus că trebuie să am grijă când mă ridic de pe scaun. Mi-a mai spus să nu urc scări, ceea ce ar însemna să renunț la camera mea de lucru, ceva ce încă nu mă pot hotărî să fac. Mi-a mai spus să beau un pahar de tărie în fiecare zi, ceea ce fac, în fiecare dimineață, stând după perdeaua trasă ca să nu mă vezi. Mama crede că e caraghios ce fac. Spune:

— Ți-ar face mult mai bine dacă l-ai bea pe îndelete.

Dar așa s-a apucat mama mea de băut, iar eu sunt un tradiționalist. Ultima dată când te-a dus la doctor, a spus că ai fi mai zdravăn dacă ți-ar scoate amigdalele. A venit acasă atât de disperată la gândul că a putut găsi ceva în neregulă la tine, încât i-am dat și ei o doză din tăria mea medicinală.

Vrea să-mi mute cărțile jos în salon și să mă instaleze acolo, iar eu s-ar putea să fiu de acord, pentru a nu o mai vedea făcându-și griji. I-am spus că nu mai pot contribui la prelungirea vieții mele nici măcar cu un minut și mi-a zis:

— Ei bine, nu vreau decât să nu o scurtezi cu un minut. Acum un an ar fi spus „vreau decât să nu…” întotdeauna mi-a plăcut cum vorbește, dar crede că trebuie să vorbească și mai bine, de dragul tău.

•

M-am dus la biserică pe beznă, așa cum am spus. Era o lună strălucitoare. Este straniu cum niciodată nu te prea obișnuiești cu lumea cum se vede noaptea. De nenumărate ori am văzut lumina lunii destul de puternică încât să arunce umbre. Iar vântul este același, foșnind printre aceleași frunze, fie noapte, fie zi. Când eram băiat, mă trezeam înainte de ivirea zorilor peste lume ca să aduc apă și lemne de foc. Pe atunci era o viață foarte diferită. Îmi aduc aminte cum intram în beznă și mi se părea că întunericul era o mare imensă și răcoroasă, iar casele, adăposturile și pădurea pluteau pe ea, gata să se desprindă de mal. Întotdeauna, atunci, mă simțeam ca un intrus, și încă mă mai simt, de parcă întunericul ar avea dreptul asupra tuturor lucrurilor, un drept pe care l-am încălcat prin simpla mea trecere dincolo de prag. În dimineața aceasta, lumea în lumina lunii părea să fie o străveche cunoștință cu care întotdeauna am vrut să mă împrietenesc. Dacă am avut vreo șansă, aceasta s-a dus. Sună ciudat, puțin, simt același lucru și despre mine însumi.

În orice caz, mi se părea atât de obligatoriu să o iau pe drum la biserică, să intru și să stau acolo în beznă așteptând să vină zorile, încât am uitat de toate grijile pe care i le puteam provoca mamei tale. De fapt, îmi vine greu să îmi aduc aminte cât de muritor sunt în aceste zile. Am dureri, așa cum am spus, dar nu atât de frecvent și nici atât de severe atunci când apar, încât să fiu mai alarmat decât ar trebui.

Trebuie să încerc să fiu mai atent la situația mea. Am încercat să te ridic în brațe într-una din zile, așa cum făceam când tu erai destul de mare, iar eu nu eram chiar atât de bătrân. Atunci am văzut-o pe mama ta uitându-se la mine cu multă atenție și mi-am dat seama ce lucru nesăbuit era. Întotdeauna mi-a plăcut să simt cât de tare te țineai, de parcă erai o maimuțică în copac. Oase de băiat și forță de băiat.

Dar m-am îndepărtat puțin de la subiect, adică de istoria neamului tău. Și mai sunt multe de spus. Bunicul meu a fost în armata unionistă, după cum cred că ți-am spus. A considerat că trebuia să se înroleze ca soldat, dar i-au spus că era prea bătrân. I-au spus că Iowa avea un regiment de vârstnici căruia putea să i se alăture, pentru cei în vârstă, care nu participau la acțiuni, dar păzeau proviziile și liniile de cale ferată și așa mai departe. Ideea nu i-a plăcut deloc. Până la urmă i-a convins să îl înroleze pe post de capelan. Nu își adusese cu el nimic ce-l putea acredita, dar tata spunea că doar le-a arătat Noul Testament al lui în greacă și a fost de-ajuns. Încă îl mai am pe undeva, ce a mai rămas din el. Mi s-a spus că a căzut într-un râu și nu s-a mai uscat cum trebuie, și până la urmă s-a distrus. După cum îmi amintesc povestea, a fost prins într-o retragere dezordonată, într-o debandadă, de fapt. Este aceeași Biblie care i-a fost trimisă tatălui meu, din Kansas, înainte de a porni noi să găsim mormântul bătrânului.

Tatăl meu s-a născut în Kansas, la fel ca mine, deoarece bătrânul venise acolo din Maine pentru a ajuta membrii partidului Free Soil să impună dreptul de vot, deoarece urma să fie votată constituția prin care se decidea dacă statul Kansas intra în Uniune ca abolиționist sau nu. Destul de mulți au mers acolo, atunci, din acest motiv. Și, desigur, la fel au făcut cei din Missouri care voiau statul Kansas pentru Sud. Drept pentru care, pentru o vreme, lucrurile erau destul de greu de stăpânit. Mai bine să nu mai pomenim, spunea tata. Nu-i plăcea să vorbească despre acele vremuri, iar aceasta a dus la multe fricțiuni între el și tatăl său. Am citit foarte mult despre acele evenimente și am hotărât că tata avea dreptate. Și aceasta tocmai pentru că oamenii au uitat. Desigur, s-au întâmplat și lucruri remarcabile, dar a fost atâta tulburare în lume de atunci încât este greu să-ți găsești timp să te gândești la Kansas.

•

Am venit în această casă când eu eram încă mic. Ani de zile nu am avut curent electric, doar lămpi cu petrol. Nici radio. Mi-am adus aminte cât de mult își iubea mama bucătăria ei. Desigur, era foarte diferit atunci, cu o ladă cu gheață, apă la pompă, un dulăpior și o sobă cu lemne. Masa aceea veche este de pe atunci, la fel și cămara de alimente. Ea avea un balansoar atât de aproape de sobă, încât putea să deschidă ușa cuptorului

fără să se ridice. Spunea că așa avea grijă să nu se ardă ceva. Spunea că nu ne permitem să pierdem ceva, ceea ce era adevărat. Oricum, a ars lucruri destul de des, din ce în ce mai des pe măsură ce anii treceau, iar noi le mâneam oricum, așa că nu se pierdea nimic, cel puțin. Îi plăcea căldura sobei, dar o făcea să aștipească, în special dacă înainte spălase ori făcuse conserve. Ei bine, Dumnezeu s-o ierte, avea lumbago și reumatism și lua câte o gură de whiskey ca tratament. Niciodată nu dormea bine nopțile. Cred că am moștenit-o de la ea. Se trezea și numai dacă pisica strănuta, spunea ea, dar apoi dormea cât timp se ardea toată mâncarea pentru masa de duminică, la niciun metru depărtare de ea. Se întâmpla sâmbăta, deoarece familia noastră era foarte strictă în privința sabatului. Așa că știam cu o zi înainte ce ne așteptă, de mazărea prăjită și de sosul de mere ars îmi aduc aminte cel mai bine.

•

Mama ta a fost surprinsă când i-am spus prima dată că era mai bine să nu calce duminica seara. Este atât de greu pentru ea să nu lucreze, încât nu știu ce am reușit când i-am vorbit despre ziua de odihnă. Ea vrea să știe obiceiurile, cu toate acestea, și le pune la inimă, o știe și bunul Dumnezeu. A fost așa o ușurare pentru ea să vadă că studiul nu era considerat o muncă. Oricum, nici eu nu consideram. Așa că acum stă la masă și copiază poeziile și expresiile care-i plac, și tot felul de fapte. În special pentru tine. Aceasta pentru că eu voi fi dus, iar ea va trebui să fie cea care dă un exemplu. Mi-a zis:

— Mai bine mi-ai arăta ce cărți trebuie să citesc.

Așa că am scos cartea lui John Donne, care, de fapt, a însemnat mult pentru mine în toți acești ani. *Scurt ne e somnul, de-a pururi vom trăi, și / Moarte nu va mai fi; Moarte, vei muri.* Donne are câteva versuri foarte frumoase. Sper că îl vei citi, dacă nu-l vei fi citit deja. Mama ta încearcă să-l înțeleagă. Cu toate acestea sper că-mi voi permite să achiziționez niște cărți noi. Majoritatea sunt de teologie și niște vechi cărți de călătorie din perioada dinainte de războaie. Sunt destul de sigur că o mulțime de comori și monumente despre care îmi place să citesc din când în când nici măcar nu mai există.

Mama ta merge la biblioteca publică, care a cam fost lipsită de noroc o bună bucată de vreme, la fel ca majoritatea lucrurilor

de pe-aici. Ultima dată s-a întors cu un volum din *Calea pinului singuratic* care era ferfeniță, era prins cu bandă adezivă. Cu toate acestea, ea pur și simplu s-a scufundat în ea, pur și simplu s-a topit în ea. Iar eu am făcut niște ouă jumări și niște pâine prăjită cu brânză pentru cină pentru ca ea să nu lase cartea din mână. Am citit-o cu mulți ani în urmă, când toată lumea o citea. Nu-mi aduc aminte să-mi fi plăcut în mod deosebit.

•

Când eram copil am aflat de o crimă undeva la țară, iar arma, un cuțit lung de vânătoare, s-a spus că a fost aruncat într-un râu. Toți copiii vorbeau despre acest lucru. Un fermier bătrân a fost atacat din spate în propriul grajd în timp ce mulgea vaca. Despre principalul suspect se știa că avusese un cuțit de vânătoare, pentru că era mândru de el, arătându-l tuturor. Așa că erau să-l spânzure, de vreme ce după crimă nu mai avea cuțitul acela și nimeni nu l-a putut găsi. S-a crezut că probabil l-a aruncat în râu. Dar avocatul lui a arătat că altcineva, poate un străin, i l-a furat, a comis crima și a aruncat cuțitul în râu sau, pur și simplu, a plecat cu el, ceea ce părea destul de rezonabil. În afară de aceasta, cu siguranță, nu era singurul om pe lume cu un astfel de cuțit. Și nimeni nu a putut oferi niciun fel de motiv. Așa că l-au lăsat liber, până la urmă.

După aceea nimeni nu mai știa de cine să se teamă, ceea ce a fost cumplit. Cel care avusese cuțitul pur și simplu a plecat. Din când în când se zvonea că ar fi fost prin zonă, se poate chiar să fi fost, amărâtul, de vreme ce avea o soră pe acolo și niciun alt suflet pe lume. De obicei zvonurile circulau în preajma Crăciunului.

Mi-am făcut multe griji din această cauză, deoarece odată tata m-a luat cu el ca să aruncăm o armă în râu. Bunicul a avut un pistol pe care îl luase în Kansas înainte de război. Când a plecat spre vest, a lăsat în urmă o pătură de campanie; era rulată ca un sul și legată cu sfoară. Când am aflat că murise acolo, am desfăcut pătura. Se aflau acolo mai multe cămăși care odată fuseseră albe, vreo duzină de predici, alte hârtii legate cu sfoară și pistolul. Desigur, pistolul m-a interesat cel mai mult. Și eram mult mai mare decât ești tu acum. Dar tata era dezgustat. Aceste lucruri lăsate de bunicul erau, pur și simplu, o ofensă pentru el. Așa că le-a îngropat.

Gaura pe care a săpat-o cred că a avut peste un metru adâncime. M-a impresionat efortul pe care l-a depus. Apoi a dat drumul legăturii în gaură și a început să o acopere. L-am întrebat de ce îngropa și predicile – pe atunci credeam că orice era scris de mână era probabil o predică, iar de data aceasta chiar așa a fost. Mai erau și niște scrisori. Știu pentru că, la nicio oră după ce pusesem totul în pământ, tata s-a dus și le-a dezgropat. A pus cămășile și hârtiile deoparte și a îngropat din nou arma. Apoi o lună, sau așa ceva, mai târziu a dezgropat-o și a aruncat-o în râu. Dacă ar fi lăsat-o în pământ, s-ar fi aflat chiar sub gardul din spate, poate vreo jumătate de metru mai încolo.

Nu mi-a zis nimic. Mi-a spus doar atât: „Ei bine, las-o așa”, când a aruncat din nou în groapă pistolul acela vechi și mare. Apoi mi-a dat să țin predicile, în timp ce a scuturat cămășile și le-a împăturit. Mi-a spus să duc hârtiile în casă, ceea ce am și făcut, iar el a acoperit din nou groapa. A bătut pământul de mai multe ori. Apoi, după aproape o lună, a dezgropat din nou pistolul, l-a pus pe un stâlp și l-a distrus cât de mult a putut cu un baros pe care îl împrumutase, apoi l-a legat într-o bucată de pânză de sac și l-a dus la râu, mult mai jos decât locul unde de obicei mergeam la pescuit, și a aruncat bucățile în apă cât de departe a putut. Am avut impresia că ar fi vrut să nu mai existe deloc, că nu ar fi fost mulțumit nici dacă le-ar fi aruncat în ocean, că și-ar fi pus în minte să le scoată din nou de la orice adâncime dacă ar fi găsit o soluție să le facă să dispară cu totul. Era un pistol vechi și mare, așa cum am spus, cu ornamente pe mâner așa cum se văd pe caloriferele vechi din fontă. Parcă și acum îmi amintesc cât de rece și de greu era și de mirosul de fier pe care mi l-a lăsat în palme. Dar știu că, niciodată, tata nu m-a lăsat să-l ating. Oricum, cred că era nichelat. Cinstit vorbind, am crezut că probabil la mijloc era vreo crimă cumplită, deoarece tata niciodată nu mi-a spus cauza profundă a certei cu tatăl său.

A clătit cele două cămăși vechi la pompa de apă și le-a pus pe frânghia de rufe a mamei, prinse de poale, pregătindu-se să le ardă, sunt sigur. Erau pătate și galbene, arătau vai și-amar, vântul le purta mânecile înainte și înapoi. Păreau bătute și umilite, atârnând cu capul în jos, ca să spun așa, cum atârni o căprioară ca să o jupoi. Mama a ieșit și le-a dat jos imediat. În acele zile, oamenii erau foarte mândri de felul în care arătau

rufele spălate ale femeilor, în mod deosebit albiturile. Era o muncă grea. Mama nu ar fi putut visa la o mașină de stors electrică sau un dispozitiv electric de învârtit rufele. Ea freca rufele pe scândura de spălat. Apoi toate erau atât de frumoase și de albe! Era ceva remarcabil. Și toate femeile o făceau în fiecare zi de luni lăsată de Dumnezeu. Când, pentru prima dată, am avut curent electric, acesta funcționa înainte de a se crăpa de ziuă și la cină, pentru a ajuta la muncile din gospodărie; mai erau câteva ore suplimentare lunea, pentru a ajuta la spălat.

Ei bine, mama nu putea suporta starea în care se aflau cămășile acelea demne de milă și nu pot spune că greșea. Dar ea avea mai multe în minte decât atâta. Tatăl meu avea un verset favorit din Scriptură: „Încălțămintea cea zgomotoasă de om războinic și haina cea stropită de sânge vor fi aruncate în foc și mistuite în flăcări!” Este Isaia 9: 4. Probabil mama și-a dat seama că înțelegea ce voia să spună, și-a dat seama că era o lipsă de respect aici. În orice caz, a luat cămășile acelea, le-a frecat, le-a lăsat la înmuiat peste noapte, le-a albit și le-a clătit cu albăstreală până când au arătat cum trebuie, în afară de câteva pete negre, despre care ea spunea că erau de tuș, și de petele maronii, care erau de sânge. Le-a pus la uscat sub vie, unde nu le putea vedea nimeni. Apoi le-a adus în casă și le-a călcat cu multă grijă, cântând între timp, iar când le-a terminat arătau pe cât de respectabil le permiteau petele și rupturile. Apoi le-a împăturit – erau atât de albe și dichisite încât păreau făcute din marmură –, le-a pus într-un sac de făină și le-a îngropat lângă gard, sub trandafiri. Părinții mei nu erau întotdeauna pe aceeași lungime de undă.

Ar trebui să sap puțin în jur să văd dacă a mai rămas ceva din cămășile acelea. Ar fi păcat să fi putrezit, după toată munca ei. Eu cred că ar fi fost un lucru demn să le ardem.

•

Mi-am adunat curajul să-l întreb pe tata dacă bunicul greșise vreodată și mi-a spus:

— Bunul Dumnezeu va judeca faptele lui.

Ceea ce m-a făcut să cred că a fost un fel de nelegiuire, cu siguranță. Este o fotografie a bunicului pe undeva pe lângă casă, făcută când era la o vârstă înaintată, ar putea să te ajute să înțelegi de ce am crezut că a fost așa. Îi seamănă bine. Se vede un individ sfrijit, în vârstă, cu un singur ochi și cu un păr

rebel, cu o barbă nearanjată, ca o pensulă lăsată să se usuce cu lacul pe ea, privind la aparat de sus în jos de parcă, foarte brusc, l-ar fi acuzat de ceva cumplit și încă se mai gândește ce replică să dea și să țină întrebarea la distanță prin ferocitatea pură din privirea lui. Desigur, există destulă vină în orice viață, oricât de bine trăită, care să justifice o privire ca aceea.

Așa că am fost înclinat să cred că bunicul făcuse ceva destul de cumplit, tata ascundea dovada, iar eu făceam, de asemenea, parte dintr-un secret – implicat fără să știu în ce eram implicat. Ei bine, asta-i soarta omului, cred. Cred că am fost implicat, și mai sunt, și aș fi fost chiar dacă nu vedeam niciodată pistolul. A fost o experiență pentru mine să văd că vina țâșnește prin cea mai mică spărtură, acoperă peisajul, se așază în băltoace și mlaștini, la fel de primordială ca apa. Cred că tata încerca să-l acopere pe Cain, mai mult sau mai puțin. Cele întâmplate în Kansas erau cauza, după cum mi-am dat seama atunci.

După ce fermierul acela a fost ucis, tuturor copiilor pe care-i cunoșteam le era frică să mai mulgă vacile. Stăteau cu vaca între ei și ușă în cazul în care vaca se lăsa, dar vacile știu ce vor în privința acestui lucru și deseori se lăsau. Surorile, frații mai mici și câinii erau postați în afara grajdului în întuneric pentru a vedea dacă nu vine vreun străin. Lucrurile au mers așa ani de zile, povestea fiind spusă copiilor mai mici, până când cel care a comis crima a devenit un bătrân. Tata a trebuit să se ocupe de muls pentru că fratele meu se grăbea prea mult când o mulgea, iar vaca nu mai dădea așa mult lapte ca înainte. Apoi s-a răspândit povestea că în cotețul găinilor se ascunsese cineva, așa că tuturor copiilor le-a fost frică să adune ouăle, nu le căutau pe toate sau le spărgeau pentru că încercau să se grăbească. Apoi cineva a fost văzut ascunzându-se într-o cămară de lemne, o pivniță și în pod. Era ceva remarcabil ce schimbare s-a produs și cum s-a menținut printre copii, în mod deosebit printre cei mai mici, care nu-și aminteau de vremea dinainte de crimă și credeau că frica este ceva obișnuit. Treburile gospodărești chiar erau importante în acele zile și dacă fiecare fermă din trei sau patru comitate pierdea o jumătate de litru de lapte și câteva ouă în fiecare zi sau din două în două zile timp de douăzeci de ani, toate astea s-ar fi cunoscut. Nu știu, dar poate copiii mai aud încă o versiune a

acelei povești de demult și încă le este frică să facă treburi în gospodărie, iar asta încă mai afectează prosperitatea locală.

Toți săream afară din grajd sau din cămara de lemne când vedeam o umbră mișcându-se sau dacă se auzea vreo bufnitură, așa că întotdeauna apăreau noi povești de spus. Îmi aduc aminte că odată Louisa a spus că trebuia să ne rugăm pentru pocăința ucigașului. Se gândise că ar fi mai bine să mergem la cauza problemei decât să ne tot rugăm pentru intervenția divină în numele fiecăruia dintre noi în orice situație de pericol posibil. Spunea că, de asemenea, asta îi va apăra pe oamenii care nu auziseră niciodată de el și care nu se gândeau să se roage înainte de a se apuca de muls. Ne-a surprins cât de înțelept era și cum semăna cu ce ar fi spus părinții; și am făcut așa, într-adevăr, ne-am rugat pentru el împreună, numai Dumnezeu știe care a fost efectul. Dar dacă tu și Tobias se întâmplă să auziți povestea, vă garantez eu că răufăcătorul are probabil o sută de ani de acum și nu mai este o amenințare pentru nimeni.

•

Știam câte ceva în privința cămășilor și a pistolului dintr-o ceartă dintre tata și bunicul. Bunicul, care desigur a mers la biserică cu noi, a trebuit să se ridice și să iasă după cinci minute, în timpul predicii tatălui meu. Textul, îmi aduc aminte, a fost „Priviți la crini cum cresc”. Mama m-a trimis să-l caut. L-am văzut coborând pe drum și am alergat să-l prind din urmă, dar și-a întors ochiul acela către mine și mi-a spus:

— Du-te înapoi, acolo unde ți-e locul!

Ceea ce am și făcut. A apărut acasă după masa de seară. A intrat în bucătărie unde mama și cu mine puneam lucrurile la loc, și-a tăiat o felie de pâine și a fost gata să plece din nou fără să ne spună un singur cuvânt. Dar tata urca pe treptele prispei chiar în acel moment și s-a oprit în ușă, uitându-se la el.

— Părinte, i-a spus bunicul când l-a văzut.

Tata i-a spus:

— Părinte.

Mama a spus:

— Este duminică. Este ziua Domnului. Este sabatul.

Tata i-a spus:

— Știm asta foarte bine. Dar nu s-a dat la o parte din ușă. Așa că i-a spus bunicului:

— Stai jos să-ți fac ceva de mâncare. Nu poți trăi numai cu o felie de pâine.

Iar el s-a așezat. Așa că tata a intrat și s-a așezat în partea cealaltă a mesei. Un timp nu au vorbit.

Apoi tata a spus:

— Te-a supărat cumva predica mea? Acele puține cuvinte pe care le-ai auzit?

Bătrânul a dat din umeri.

— Nu era nimic de supărare. Am vrut să aud o *predică.* Așa că m-am dus la biserica negrilor.

După un minut tata a întrebat:

— Ei bine, ai auzit o predică?

Bunicul a dat din nou din umeri:

— Textul era „Iubiți-i pe vrăjmașii voștri”.

— Mi se pare un text excelent având în vedere circumstanțele, a zis tata.

Aceasta se întâmpla la scurt timp după ce cineva a aprins în spatele bisericii focul de care am amintit mai devreme.

Bătrânul a spus:

— Foarte creștinesc.

Tata i-a spus:

— Mi se pare că ești dezamăgit, părinte.

Bunicul și-a pus capul în mâini:

— Părinte, cuvintele n-ar putea fi destul de amare, nicio zi n-ar putea fi prea lungă. Nu se mai termină. Dezamăgire. O mănânc și o beau. Mă trezesc cu ea și adorm cu ea.

Buzele tatălui meu erau albe:

— Ei bine, părinte, știu că ți-ai pus mari speranțe în războiul acela. Speranțele mele sunt pacea și nu sunt dezamăgit. Deoarece pacea este propria sa recompensă. Pacea are o justificare în sine.

Bunicul a zis:

— Și tocmai asta mă omoară cu zile, părinte. Că Domnul nu a venit la tine. Că serafimul nu ți-a atins buzele cu un cărbune…

Tata s-a ridicat de pe scaun spunând:

— Îmi amintesc când tu ai urcat în amvon în cămașa aceea pătată de sânge și găurită de gloanțe. Am avut un gând atunci la fel de limpede ca o revelație. Și acesta a fost: Acest lucru nu are *nimic* de-a face cu Iisus. Nimic. Nimic. Și eu am fost și sunt și acum la fel de sigur de asta ca oricine de vreo așa-zisă

viziune. Nu țin cont de părerea nimănui în această privință. Nici de a ta, nici de a Apostolului Pavel, nici de a Apostolului Ioan, părinte.

Bunicul a zis:

— Așa-zisă viziune. Domnul, stându-mi aproape, a fost pentru mine o prezență de o sută de ori mai adevărată decât a ta stând aici acum.

După un minut, tata a confirmat:

— Nimeni nu se îndoiește de asta, părinte.

Atunci s-a deschis prăpastia cu adevărat. Nu la mult timp după aceea, bunicul a plecat. A lăsat un bilet pe masa din bucătărie prin care spunea:

Binele nu a venit, răul nu a încetat.

Asta-i pacea ta.
Fără viziuni oamenii pier.
Domnul să te binecuvânteze și să te aibă în pază.

Încă mai am biletul. L-am păstrat în Biblie.

•

Dar îl vedeam pe tata predicând despre sângele lui Abel care strigă din pământ și mă întrebam cum de putea să vorbească despre acest lucru în felul în care o făcea. Îl respectam pe tata foarte mult. Eram sigur că trebuia să ascundă vina tatălui său și că eu, de asemenea, trebuia să-mi ascund propria vină. L-am iubit cu pasiunea cea mai ciudată și mai demnă de milă când stătea acolo predicând despre felul în care Domnul urăște fățărnicia și cum, până la urmă, toate lucrările noastre sunt supuse luminii crude a adevărului.

De-a lungul timpului, am aflat că bunicul a fost profund implicat în violențele din Kansas înainte de război.

•

Și așa cum am mai spus, era un motiv de conflict între cei doi, au ajuns până în punctul în care au căzut de acord să nu mai vorbească deloc despre Kansas niciodată. Așa că eu cred că tata a fost dezgustat să vadă că toate acele amintiri, ca să spun așa, fuseseră lăsate în casa lui. Aceasta înainte ca noi să mergem în Kansas să găsim mormântul bătrânului. Cred că furia aceea teribilă împotriva lui a fost unul dintre lucrurile pe care tata le-a simțit cu adevărat și a simțit că trebuie să se căiască.

Dar tata într-adevăr ura războiul. A fost foarte aproape de moarte în 1914, așa spuneau doctorii, dar nu mă îndoiesc că mai mult din cauza furiei și exasperării. La începutul războiului, au fost mari sărbători în toată Europa, de parcă ar fi urmat să se întâmple cel mai minunat lucru. Și aici au fost mari sărbători atunci când ne-am implicat și noi. Parade și muzică militară. Iar noi deja știam ce nefericire era să trimitem soldați pe front. Timp de patru ani nu puteam citi ziarele fără să-l compătimesc pe tata. El văzuse tulburările din Kansas și atunci tatăl său s-a înrolat în armată. Până la urmă, s-a înrolat și el, puțin înainte de a se termina. Avea patru surori și un frate mai mic decât el, iar mama lui nu se simțea prea bine. A murit de tânără, pe la patruzeci de ani, și a lăsat copiii să aibă grijă unii de alții și în seama tatălui lor, a tatălui meu, a vecinilor și a sufletelor nobile din parohie cu ce a mai rămas din ea. Fratele lui, unchiul meu Edwards, a luat-o la picior, sau așa sperau ei. Cel puțin a dispărut, iar în vacarmul acelor zile nu l-au mai găsit. A fost botezat după teologul Jonathan Edwards, care fusese foarte venerat de generația bunicului meu. Iar Edward a fost botezat după unchiul meu, cu *un s* la sfârșit, dar lui nu i-a plăcut niciodată și a renunțat la el când a plecat la colegiu.

A venit Glory să-mi spună că Jack Boughton a sosit acasă. Chiar în această seară ia cina acasă la tatăl lui. Va trece și pe aici să ne salute, mi-a zis, peste o zi sau două. Îi sunt recunoscător că ne-a anunțat. Voi folosi timpul pentru a mă pregăti. Boughton i-a dat numele meu pentru că a crezut că s-ar fi putut să nu mai aibă un alt fiu și că eu, cel mai probabil, nu voi avea vreun alt copil. A fost frumos din partea lui. Dar s-a întâmplat ca după paisprezece luni să fie binecuvântat cu un alt băiat, Theodore Dwight Weld Boughton, care a terminat medicina și un doctorat în teologie și conduce un spital pentru cei fără venituri, undeva prin Mississippi. Se bucură de o mare încredere în familie. O dată Jack a spus că era fericit că nu era singurul care să-și vadă numele într-un ziar. Era o glumă destul de amară, dacă ne gândim la cât de greu au îndurat rușinea la care i-a expus. Și a fost și mai greu pentru ei datorită felului în care i se tipărise tot numele. Întotdeauna a fost John Ames Boughton.

În timp ce noi bântuiam pierduți în Kansas, tata mi-a spus o mulțime de lucruri, într-un fel ca să mai treacă vremea, cred, iar

altfel, pentru a explica pe cât putea de ce credea că tatăl său se întorsese acolo și pentru a explica de ce era nevoie să-l găsim, adică să-i găsim mormântul. Tatăl meu spunea că în acele zile după ce s-a întors din război obișnuia să iasă și să stea cu quakerii în timpul sabatului. Spunea că biserica tatălui său era pe jumătate goală, iar majoritatea erau văduve, orfani și mame care își pierduseră fii. Unii dintre bărbați au adus boli cu ei, din taberele militare – febră tifoidă –, iar familiile lor s-au molipsit și ele. Unii dintre ei fuseseră la Andersonville și s-au întors mai mult morți decât vii. Spunea că jumătate din morminte sunt noi. Iar tatăl său predica în fiecare duminică despre dreptatea divină atotcuprinzătoare. Ceea ce făcea bătrânele să plângă, spunea el, iar mai apoi începeau și copiii. Nu mai putea suporta așa ceva.

Acum, am încercat să mă imaginez în locul bunicului meu. Nu știu ce altceva ar fi putut să spună, ce altceva ar fi putut să ia drept adevărat. Prin predicile lui i-a îndemnat pe tineri la război. Iar biserica lui a fost lovită cumplit. La primul semn s-au înrolat și au rămas până la sfârșit, drept care confederații au putut să tot tragă în ei. A mers și el cu ei, deși trecuse bine de patruzeci de ani. Și a pierdut un ochi, iar, până la urmă, s-a întors acasă pe cât de vindecat s-a putut. Deja era atât de obișnuit cu lipsa lui încât se pare că uitase să scrie acasă despre acest lucru. După război, totuși, era un lucru obișnuit să ai o rană sau o cicatrice. Atât de multe membre amputate… Când eram copil, erau o mulțime de persoane în vârstă cărora le lipsea o mână sau un picior. Cel puțin mie mi se păreau că erau bătrâni pe atunci.

A fost un lucru onorabil că bunicul s-a întors în mijlocul parohiei lui și a rămas cu ea, să se îngrijească de văduve și orfani. Metodiștii se pregăteau de o biserică; cumpăraseră o bucată de pământ puțin mai jos pe drum, așa că turma lui nu mai era nevoie să stea cu el. Iar unii l-au părăsit. Știu acest lucru dintr-una din predicile pe care tata le-a îngropat și le-a dezgropat din nou. Se referea la marea atracție a predicilor metodiste și la tinerețea noului preot, care nu servise cauza unionistă decât o perioadă scurtă, dar onorabilă. Am citit acea predică de multe ori. Pe cele mai multe cerneala era ștearsă.

Noii locuitori și tinerii treceau la metodiști, care își țineau întrunirile în aer liber, lângă râu; erau cu sutele din tot ținutul,

pescuiau, pregăteau de-ale gurii, spălau rufe și se întâlneau unii cu alții până aproape se însera. Apoi se aprindeau torțele, se predica și se cântau imnuri toată noaptea. Și bunicul mergea acolo și îi plăcea foarte mult. Duminica deschidea ușile și ferestrele pentru ca oamenii să poată să audă cântările care veneau dinspre râu. Îi respecta pe metodiști pentru că ei duseseră o mare parte din greul războiului. Nu credea că sunt genul de oameni care să fie de acord să accepte episcopi o perioadă lungă de timp.

Probabil știa că prin predici nu putea readuce viața în biserica lui, care pierduse atât de mult. Se angaja ca om bun la orice muncă, repara acoperișuri, prispe, învăța copiii, tăia porci – orice, fiindcă cei care mai rămăseseră în parohia lui nu-l mai putea plăti. Majoritatea nu-i puteau plăti nici măcar mai mult de o găină sau câțiva cartofi pentru munca depusă. Majoritatea timpului lucra, pentru că era multă treabă de făcut. La o casă făcea așchii pentru aprins focul, la alta tăia lemne, „pe orfani și pe văduvă ajutând”, zicea tata (din Psalmul 145:9). Și a scris o mulțime de scrisori către Departamentul de război, încercând să le obțină veteranilor și văduvelor recompensele și pensiile, care veneau greu sau nu veneau niciodată. Era o situație paradoxală, deoarece, spunea tata, el și sora sa rămăseseră, într-un fel, fără tată în această perioadă, ceea ce era o mare povară pentru că era limpede că mama lor nu va trăi mult.

Era deja un bărbat matur, la vreo douăzeci de ani, iar două dintre surorile lui în curând aveau să devină și ele domnișoare. S-ar fi descurcat destul de bine dacă nu ar fi fost starea proastă de sănătate a mamei lor și considerabila ei suferință. Cred că a avut o formă de cancer. Avuseseră un doctor în orașul lor, dar s-a înrolat și nu s-a mai întors. Nimeni nu știa dacă a fost ucis sau nu, totuși se zvonea că a fost lovit în cap de o schijă și nu a mai fost zdravăn niciodată. În orice caz, doctorii din acele zile nu-ți prea erau de folos. Tot ceea ce prescriau erau cataplasme, ulei de pește, plasturi cu muștar, atele sau copci. Sau tărie.

Femeile din vecini o tratau pe mama cu ceai de flori de trifoi roșu, ceea ce nu-i făcea rău, spunea tata. De asemenea i-au tăiat părul, pentru că ele credeau că o secătuia de puteri. A plâns când i l-au arătat și le-a spus că fusese singurul lucru cu care se mândrise toată viața. Tata spunea că era distrusă de durere și nu mai era ea însăși, dar cuvintele lui i-au rămas în

minte și, de asemenea, surorilor lui. În acele zile, și chiar când am fost mic, femeile purtau părul lung pentru că ele credeau că așa cerea Biblia (I Corinteni 11:15). Dar părul le era tăiat în cazul în care se îmbolnăveau, iar acest lucru era întotdeauna ceva trist, un fel de umilință pentru ele, alături de altele prin care trebuia să treacă. Așa că a lovit-o cumplit. Când tata i-a vorbit tatălui său despre starea ei de spirit, acesta i-a zis:

— Tu te-ai întors, și eu m-am întors, și amândoi suntem sănătoși și putem să ne folosim brațele și picioarele.

Tata a înțeles de aici că de vreme ce suferința ei nu depășea media din acea regiune, nu trebuia să-i acorde prea mare importanță.

Cred că greșelile bătrânului părinte erau, în principal, consecința unui fel de zel privind chestiunile etice, ceea ce, până la urmă, era de admirat. De-a lungul anilor avusese o mulțime de viziuni, toate marcându-l foarte mult, așa că era mai puțin înclinat decât alții să o lase mai moale. Așa cum am spus deja, își pierduse Testamentul în limba greacă într-o retragere forțată peste un râu. Întotdeauna am crezut că era vorba de o metaforă. Apele nu s-au despărțit niciodată pentru el, nici măcar o singură dată în viața lui, cel puțin așa știu eu. Greutățile, pur și simplu, nu se mai terminau, nu exista scăpare. Iar el parcă le căuta cu lumânarea.

Mulți ani după aceea, Testamentul i-a fost trimis prin poștă din Alabama. Se pare că un confederat s-a ostenit să-l recupereze și apoi să afle ce companie din care regiment învinseseră ei la acea dată și cine era capelanul. Se poate să fi fost o ironie în acel gest, dar a fost bine primit oricum. Cartea era destul de distrusă. Sper că o ai. Este genul de lucru care poate părea că nu are nicio valoare.

Cred că bătrânul, într-adevăr, bătrânul avea o concepție mult prea îngustă în privința a ceea ce însemna o viziune. Se poate, ca să zic așa, să fi fost prea orbit de lumina cuprinzătoare a experienței lui de viață pentru a-și da seama că un soare impresionant strălucește pentru noi toți. Poate acesta este singurul lucru pe care vreau să ți-l spun. Uneori aspectul vizionar al unei anumit zile îți vine din amintirea ei sau ți se revelează peste un timp. De exemplu, ori de câte ori iau un copil în brațe pentru a-l boteza sunt, ca să spun așa, implicat în acea experiență mai profund, deoarece am văzut mai multe în viață,

știu mai bine ce înseamnă să afirmi sacralitatea ființei umane. Cred că sunt viziuni care ne vin numai din memorie, la o privire retrospectivă. Sună ca de la amvon, dar acesta este adevărul.

Azi, John Ames Boughton ne-a făcut o vizită. Eu stăteam pe prispă cu un ziar, mama ta se ocupa de flori, iar el a apărut, pur și simplu, la poartă, a urcat treptele cu mâna întinsă și cu un zâmbet pe față. A spus:

— Ce mai faci, tată?

Așa îmi spunea de mic, cred dă l-au încurajat ai lui. Mi-a plăcut să cred că așa era. De mic a avut un șarm al lui, dacă acesta este cuvântul, așa că nu m-ar fi mirat dacă ar fi fost ideea lui. Niciodată nu mi s-a părut că ținea la mine.

M-a surprins să văd cât de mult semăna cu tatăl său; cu toate acestea, desigur, în privința tuturor lucrurilor importante, era o diferență între ei ca de la cer la pământ. Când s-a prezentat mamei tale drept John Ames Boughton, ea a fost vizibil surprinsă și a râs. El s-a uitat la mine și a zis:

— Se pare că trecutul nu a fost uitat, părinte.

Ce mai vorbe! A fost o scăpare, totuși, că nu i-am spus că exista cineva care-mi purta numele, un tiz, un fin, mai mult sau mai puțin. Tu erai pe undeva printre tufișuri și o căutai pe Soapy, care destul de des pleacă aiurea, ceea ce pe tine și pe mama ta vă îngrijorează foarte mult. Tocmai atunci ai venit de după casă, ținând pisica aceea bătrână sub braț. Avea urechile date pe spate, ochii îi arătau o furie mocnită și biciuia aerul cu coada. Era atât de lungă încât ai fi putut călca pe ea. Era destul de limpede că ar fi fugit ca din pușcă dacă o puneai jos; după ce i-ai dat drumul din brațe, ea a țâșnit și se pare că nu ai observat pentru că urma să dai mâna cu John Ames Boughton.

— Mă bucur să te întâlnesc, frățioare! ți-a spus, iar tu ai fost foarte încântat.

Nu-mi trecuse prin minte că tu și mama ta ați fi putut fi atât de fascinați de faptul că purta numele meu. Altfel v-aș fi avertizat.

A venit în sus pe trepte, cu pălăria în mână, zâmbind de parcă ne-am fi spus niște glume știute.

— Arăți minunat, tată! mi-a spus.

Și am crezut că, după atâția ani, primele lui cuvinte au fost un fel de minciună, dar, atunci, eu cumva mă chinuiam cu portița de la prispă, ceea ce n-ar fi fost o mare problemă dacă portița ar

fi fost fixă și aș fi putut să mă sprijin de ea. Știi că ridicarea de pe scaun este un efort considerabil pentru inima mea, cum spune doctorul; știu din experiență câtă dreptate are. Mi-am spus că ar fi mai bine să nu mor ori să leșin acolo, de față cu voi doi, și să-i dau ocazia dragului de Boughton să reflecteze asupra implacabilului lucrurilor, bătrân ciudat ce e. Așa că iată-l pe Jack Boughton, cu expresia aia a lui pe față, că mă ridică în picioare ținându-mă de cot. Și jur că era de parcă aș fi călcat într-o groapă, era mult mai înalt decât am fost eu vreodată. Desigur, știam că am pierdut ceva din înălțime, dar acum era ceva de-a dreptul ridicol.

Era atât de ciudat. Cu un moment înainte eram cetățeanul respectabil care citea vederile politice ale lui Estes Kefauver în vreme ce frumoasa lui soție își îngrijea cârciumăresele în lumina blândă a dimineții, iar minunatul său băiat maltrata cu dragoste acea veșnic pierdută pisică, Soapy, pentru moment reîntoarsă din pierzanie, spre ceea ce ar putea fi bucuria generală. Muștele bâzâiau prin jur, dar lumina era plină și pură și erau multe lucruri interesante în ziar. Eram în papuci de casă din cauza unei artrite la degetul de la picior. Era o dimineață aproape perfectă.

Iată-l pe Jack Boughton, care seamănă leit cu tatăl său, în sensul asemănării fizice, același păr negru, aceeași față roșie. Este aproape de o vârstă cu mama ta. Îmi aduc aminte de momentul când și-a ridicat fața ei dragă spre mine atunci când am botezat-o – și-a ridicat fața spre mine în lumina unei dimineți de iarnă, lumina reflectată de zăpada proaspătă – și mi-am spus: Ea nu-i nici bătrână, nici tânără, și lucrul acesta m-a uimit cumva la ea, iar eu abia am mai putut să mă adun să-i torn apa pe frunte pentru că era mult mai mult decât frumoasă. O mare parte era tristețe, așa a fost. Așa că, peste ani, ea a întinerit, iar aceasta din cauza ta. Dar niciodată nu am văzut-o atât de tânără ca în această dimineață.

Ei bine, lumina era strălucitoare, iar ea era în grădină și tu alergai în picioarele goale cu cămașa desfăcută și plin de pistrui pe umeri. Mama ta ți-a pus o bucată de cârnăcior pe o sfoară pe care a legat-o de un băț ca s-o ademenești pe Soapy. I-a spus undița de prins pisici, ceea ce era exact genul de prostioară care îți place ție, iar tu ți-ai petrecut toată dimineața la pescuit de pisici și prin jurul casei, în timp ce eu citeam despre campania electorală. Una dintre plăcerile acestor zile este că le observ pe

toate, minut cu minut, iar aceasta era una frumoasă, până când m-am trezit ridicat în picioare de acel Jack Boughton. Apoi am surprins și o privire în ochii mamei și ai tăi, care nu se datora contrastului dintre noi doi. Nu ți-a trebuit mult până în această dimineață să-ți dai seama că sunt bătrân. Nu știu ce era ce-am văzut și nici nu vreau să mă mai gândesc. Nu prea mi-a convenit.

Nu a mai stat la cafea. Lucrurile au mers destul de bine. Apoi a plecat.

Dacă voi mai fi în viață, îl voi vota pe Eisenhower.

Ce mult mi-aș fi dorit ca tu să mă fi cunoscut când eram în putere.

•

Vorbeam despre viziuni. Îmi amintesc că odată, pe când eram copil, tata a ajutat la demolarea unei biserici care arsese într-un incendiu. Trăsnetul lovise turla, iar apoi turla s-a prăbușit peste clădire. Ploua în ziua în care ne-am dus să o demolăm. Altarul era intact, stând acolo în ploaie, dar băncile ardeau mocnit în cea mai mare parte. Toată lumea îi mulțumea lui Dumnezeu că s-a întâmplat într-o marți pe la miezul nopții. Era o zi caldă și nu prea aveam unde să ne ferim de ploaia caldă, așa că toată lumea o ignora, mai mult sau mai puțin. Oamenii de toate religiile au venit să dea o mână de ajutor. Parcă am fi fost într-o tabără sau la picnic. Caii au fost deshămați, iar copiii mici stăteau sub o căruță pe o cuvertură veche, ca să nu încurce lumea, vorbeau, se jucau cu bile de sticlă, se uitau la băieții mai mari și la oamenii care se cățărau pe ruine, căutând biblii și cărți cu imnuri. Cântau, toți cântam: „Isus binecuvântatul” și „Vechea cruce mâncată de rugină”, iar vântul sufla ploaia în rafale și stropii fini ne ajungeau acolo unde ne găseam. Erau mai reci decât ploaia. Ploaia care cădea pe căruță suna la fel ca atunci când cade pe streașină de la pod. Aici nu plouă niciodată, dar îmi amintesc de ziua aceea. Iar după aceea când au adunat toate cărțile acelea distruse, au făcut două morminte pentru ele și au pus bibliile într-unul, iar cărțile de imnuri în cealaltă, după care pastorul a cărui biserică era – baptist, după câte îmi amintesc – a spus o rugăciune pentru ele. Întotdeauna am fost uimit, urmărindu-i pe oamenii maturi, cum păreau să știe ce trebuie făcut în orice situație, să știe ce se cuvenea.

Femeile au pus în căruța noastră plăcintele și prăjiturile pe care le aduseseră și cărțile care se mai puteau folosi, iar apoi au acoperit lada căruței cu scânduri, prelate și pleduri. Mâncarea prinsese destulă umezeală. Nimeni nu părea să se fi gândit la ploaie. Iar recolta se apropia, așa că o vreme aveau să fie prea ocupați pentru a se întoarce acolo. Au pus amvonul sub un copac și l-au acoperit cu o pătură de cai și au salvat tot ce se putea salva, ceea ce se cam reducea la bucăți de lemn și cuie, iar apoi au demolat tot ce mai stătea în picioare, pentru a face un foc de tabără mai încolo. Cenușa a devenit lichidă din cauza ploii, iar oamenii care lucrau printre ruine erau negri și murdari, abia îi mai puteai recunoaște pe unii de alții. Tata mi-a adus niște biscuiți, plini de funinginea de pe mâinile lui.

— Nu contează, mi-a spus, nimic nu este mai curat decât cenușa. Dar a schimbat gustul biscuiților, care mi se părea că semăna cu pâinea durerii, deseori menționată în acele zile, deși astăzi aproape că este dată uitării.

„Ciudate sunt căile ghinionului”. E un lucru știut. Atunci când sunt aici, în camera mea de lucru, cu radioul deschis, cu vreo carte veche în mână, la ora de culcare, cu vântul bătând și casa scârțâind, uit unde mă aflu și, câteva momente, mă simt de parcă aș fi din nou în perioada aceea dificilă și descopăr o anume dulceață în experiența aceasta pe care nu o înțeleg. Dar asta nu face decât să-i mărească valoarea. Ceea ce vreau să spun este că niciodată nu știi pe deplin adevărata natură nici măcar a propriei tale experiențe. Sau poate nu are o natură anume. Mi-l amintesc pe tata în genunchi în ploaie, cu apa scurgându-i-se de pe pălărie, dându-mi să mănânc biscuiți din mâna lui, având în spate ruinele înnegrite ale unei biserici, iar acolo unde ploaia cădea pe jăraticul încins ieșeau aburi, ploaia cădea în rafale, iar femeile cântau „Vechea cruce mâncată de rugină” în timp ce lucrau, mișcându-se atât de grațios, de parcă ar fi dansat pe ritmul imnului. Pe vremea aceea nicio femeie în toată firea nu permitea să fie văzută cu părul despletit, dar în acea zi chiar și marile doamne în vârstă aveau părul lăsat pe umeri ca niște școlărițe. Era vesel și trist în același timp. O spun din nou pentru că mi se pare că o bună parte din viața mea a fost cuprinsă în acel moment. Durerea însăși deseori m-a întors la acea dimineață, la acel moment când am luat cuminecătura

din mâna tatălui meu. Mi-o amintesc că pe o cuminecătură și cred că așa ceva a fost.

•

Nu aș putea să-ți spun ce a însemnat ziua aceea ploioasă pentru mine. Nu aș putea să-mi mărturisesc nici mie ce a însemnat pentru mine. Dar știu de cât de multe lucruri m-a făcut să nu mă mai îndoiesc.

Astăzi toate femeile în vârstă își taie părul și-l vopsesc albastru, ceea ce cred că nu e rău.

•

Ori de câte ori țin o biblie în mână, îmi aduc aminte de ziua în care ei, pe ploaie, au îngropat bibliile acelea distruse sub un copac, iar ziua aceea este cumva sanctificată de acea amintire. Îmi aduc aminte de bătrânul părinte, el însuși predicând pe ruinele bisericii lui, cu toate ferestrele deschise astfel încât cei puțini care se aflau acolo să audă „Vechea cruce mâncată de rugină” ridicându-se pe deal de la congregația metodistă. Chiar și biserica mea este sanctificată de povestea care mi s-a spus. Îmi aduc aminte că tata a spus că atunci când ei doi au venit aici pentru prima dată au găsit acoperișul bisericii într-o asemenea stare jalnică, încât pe culoar și pe bănci erau puse găleți și cratițe în care se strângea apa când ploua. Spunea că femeile plantaseră trandafiri cățărători pe lângă clădire și de-a lungul gardului, astfel încât arăta mai frumos ca niciodată. Preeria recucerise ogoarele și livezile, iar între făgașele de pe drum creștea floarea-soarelui. Femeile se adunau pentru rugăciune și învățături biblice chiar dacă biserica se dărâma sub ochii lor. Mă gândesc la acest lucru și mi se pare ceva plin de forță și frumusețe. Cred din tot sufletul că este o pierdere și o lipsă de respect să nu onorezi astfel de viziuni, fie că s-a întâmplat sau nu să le vezi chiar tu.

•

Acestea fiind spuse, noi întotdeauna am avut grijă să ne apropiem de bătrân din direcția corectă. Lui îi lipsea ochiul drept și noi aveam impresia că viziunile îi veneau din acea parte. Niciodată nu ne vorbea prea mult despre ele, de vreme ce el își dădea seama că atitudinea noastră în privința subiectului era mai mult sau mai puțin greșită. Cu toate acestea, noi încercam să respectăm limitele politeții. Uneori, când mă întorceam de la școală, mama mă aștepta pe prispa din spate și îmi șoptea:

— Dumnezeu este în salon.

Apoi intram numai în șosete și aruncam o privire prin ușa de la salon și-l găseam pe bunicul, stând în partea stângă a canapelei, privind atent, amabil și cu o încântare gravă. Din când în când auzeam câte o remarcă: „Înțeleg ce vrei să spui” sau „Deseori și eu am simțit la fel”. Iar pentru câteva zile după aceea, bătrânul radia, avea un scop și furtișagurile lui erau puțin mai la vedere.

O dată la cină ne-a spus:

— Azi după-amiază l-am întâlnit pe Domnul la râu și, știți, ne-am apucat de vorbit, iar El a făcut o sugestie, care cred că este interesantă. Mi-a spus: John, de ce să nu mergi tu acasă și să accepți că ești bătrân? Dar a trebuit să-i spun că nu eram sigur că sunt gata de drum.

— Tată, a spus mama, tu *ești* acasă. Probabil a vrut să spună să o lași mai moale.

— Știu eu, a spus bătrânul, știu eu?

Și s-a scufundat în lumina lui, gândindu-se la ale lui.

După aceea tata spunea că dacă bătrânul era convins că Domnul îl vrea înapoi în Kansas, orice am spune noi nu-l va influența în niciun fel. Era important pentru el să creadă acest lucru, deși mă cam îndoiesc că el credea cu adevărat.

•

O dată, pe când mergeam la școală, am văzut niște copii sâcâindu-l pe bunicul; se distrau pe socoteala lui, un bătrân sfrijit care culegea mure în pălărie, dând ușor din cap și spunând ceva în același timp. Se apropiau de el din partea dreaptă și îi atingeau brațul, îl trăgeau de haină. Lucrul acesta îl făcea să dea din cap și să spună ceva, iar ei se băteau peste gură și plecau în goană.

Ei bine, lucrul acesta m-a uimit. Îmi dau seama cât de mult credeam că avea un fel de sacralitate în el însuși și chiar m-a șocat că acei copii puteau să o profaneze în acel fel. Stăteam acolo, încercând să înțeleg, să mă hotărăsc ce să fac, când bătrânul s-a întors pe călcâie și m-a fixat cu privirea aceea a lui. Nu știu cum de a știut că eram acolo și nu am înțeles niciodată de ce s-a uitat la mine în acel fel, de parcă aș fi fost un trădător. Nu mi s-a părut corect față de mine, dar niciodată nu am putut să alung acea senzație. Niciodată nu am putut să mă conving că a fost vorba doar de o greșeală și nimic altceva.

Ei bine, trebuie să mărturisesc că am simțit o oarecare stingherealã din cauza lui. Se poate să fi fost chiar rușine. Și nici nu a fost pentru prima dată când simțeam așa ceva. Dar atunci eram un copil și mi se părea că poate a ținut seama oarecum. Oamenii care pot să vadă prin tine nu întotdeauna sunt imparțiali cu tine, pentru că niciodată nu îți acordă încredere în privința efortului pe care îl faci pentru a te depăși, ceea ce este dificil, bine intenționat și merită puțină atenție.

Cred că pot să o spun. Ne-a durut pe toți cumplit de mult că a plecat așa cum a plecat. Știam că avea o motivație și că orice ne-am fi spus, în mod rezonabil și cu bune intenții, știam că părea lipsit de importanță prin prisma lui, iar acest lucru făcea totul să pară puțin important și prin prisma noastră. Când a plecat, a luat atât de mult cu sine…

Tata spunea că, atunci când a intrat în biserica tatălui său după ce s-au întors din armată, primul lucru pe care l-a văzut a fost o tapiserie care era pusă pe perete deasupra mesei pentru cuminecătură. Era frumos lucrată, flori și flăcări în jurul cuvintelor: „Domnul Dumnezeul nostru este focul purificator”. Tocmai de aceea întotdeauna mă gândesc la biserica bunicului ca fiind cea lovită de trăsnet. Așa cum a și fost.

Tata spunea că acea tapiserie l-a determinat să stea cu quakerii. Spunea că ultimul lucru pe care l-ar fi spus despre război, de vreme ce-l văzuse atât de bine, era că ar fi „purificator”, iar gândul că femeile acelea puteau să creadă că lumea era mai pură datorită pierderii fiilor și soților lor îl făcea să pălească. Stătea acolo uitându-se la acel lucru, vizibil nemulțumit, se pare, pentru că una dintre femei i-a spus:

— E ceva din Scriptură.

I-a răspuns:

— Mă scuzați, doamnă. Nu, nu este din Scriptură.

— Ei bine, a zis ea. Atunci cu siguranță ar trebui să fie.

Și bineînțeles că așa ceva i s-a părut cumplit, faptul că ea a putut să gândească așa ceva. Și, cu toate acestea, în cazul în care acele cuvinte chiar nu apar în Biblie, există pasaje despre care s-ar putea spune că rezumau ideea destul de bine. Poate acest lucru a vrut femeia să-l spună.

Întotdeauna am vrut să văd tapiseria aceea, dacă așa ceva era. Spunea că era câte un heruvim de fiecare parte, cu aripile adunate în față așa cum apar în desenele vechi, și, pe de altă

parte, acolo unde ar fi trebuit să fie Chivotul Legii, cuvintele acelea incendiare, florile și flăcările din jurul și de deasupra lor. Nu știu cum au reușit femeile acelea să găsească materialele, câte haine dintre puținele bune pe care le-au avut nu au fost tăiate ori destrămate pentru a putea face așa ceva. Și întotdeauna m-am întrebat ce s-a întâmplat cu ea. Lucrurile materiale sunt atât de vulnerabile la umilința decăderii. Sunt unele care tare mult mi-aș dori să fie salvate.

Una câte una, când femeile au aflat că sunt văduve, s-au întors la familiile lor din est. Nu toate, dar o bună parte dintre ele. Unele și-au îngropat soții și copiii lângă biserică, așa că au simțit că nu ar putea să plece. Iar unele dintre cele care au plecat au revenit, chiar și mulți ani mai târziu. Cu toate acestea, până la urmă parohia aceea a dispărut, iar metodiștii au cumpărat terenul și au ars din temelii vechea clădire pentru că nu mai putea fi salvată.

O dată, într-o predică, tata a vorbit despre cât de mult regreta vremurile de după război când se ducea să stea cu quakerii în timp ce tatăl său se zbătea să găsească acele cuvinte care să le aducă alinare celor ce mai rămăseseră din sărmana adunare de enoriași. Spunea că în acele zile tatăl său deschidea toate ferestrele care se mai deschideau, astfel încât să-i audă pe metodiști cântând lângă râu, iar unele dintre femei cântau și ele dacă auzeau „Vechea cruce mâncată de rugină” sau „Piatra veacurilor”, până și în mijlocul predicii, iar el se oprea și le asculta. Vântul, spunea, mirosea a pământ reavăn din cauza mormintelor proaspete și totuși după aceea oamenii și-au amintit acele dimineți de duminică și acele seri de miercuri ca de niște lucruri minunate într-un fel straniu. Era o anume tandrețe când vorbeau despre acele zile. Tata spunea că de atunci încolo regretase și se căise toată viața, dar nu suficient, pentru că, în primul rând, faptul că a stat departe păruse un act de principiu. Prin predicile sale, tatăl său își încurajase enoriașii să participe la război, spunându-le că atâta timp cât era sclavie nu putea fi pace, ci numai un război al celor înarmați și puternici împotriva celor captivi și fără de apărare. Spunea: Pacea va veni doar atunci când acest război se va încheia, așa că Dumnezeul păcii ne cheamă să-l încheiem. Spunea toate acestea cu arma la brâu. Și toți întotdeauna strigau amin, până și copiii mici.

Astăzi, am venit acasă la ora prânzului și te-am găsit în stradă, împreună cu Jack Boughton, vă jucați cu mingea de baseball. Purtai mănușa lui, o mănușă nouă și frumoasă care îți ajungea aproape până la cot, iar el avea vechea mănușă a lui Edward, pe care o țin pe birou. Mi-a scăpat din vedere să-ți cumpăr o mănușă a ta. Mă voi ocupa acest lucru.

Tânărul Boughton te învăța cum să prinzi mingile joase, probabil pentru a ascunde faptul că tu nu prea aveai cum prinde nicio minge înaltă. Erai foarte serios, alergai de colo-colo pe picioruşele tale iuți, iar el spunea:

— Hai, hai, și își lovea mănușa, iar apoi cu vocea unui comentator sportiv: Trece de a doua bază, oameni buni. Oare aruncătura va veni la timp?

Și tu pierdeai mingea, din nou, iar el spunea:

— Este uimitor, oameni buni. Alergătorul pare să se fi împiedicat în șireturile sale! E la pământ! Îi ia puțin timp să-și revină! E în picioare, se îndreaptă către ultima bază! Își trage după el piciorul stâng, sare-ntr-un picior!

Iar în acel moment nu mai puteai de râs, dar până la urmă reușeai să-i arunci mingea, iar el spunea:

— Ei bine, oameni buni, alergătorul e terminat!

Era frumos să mă uit la voi doi în umbra cu franjuri de lumină.

Îmi amintesc cum o priveam pe Louisa sărind coarda într-o haină de un roșu aprins, cu codițele zbătându-i-se în aerul rece. Era o primăvară timpurie, așa că nu se ridica niciun fir de praf. Copacii abia dacă înmuguriseră. Încă mai aveau acea înfățișare subțire și mândră pe care o au copacii tineri. Nu știu a cui a fost ideea să plantăm toți acei ulmi prin oraș, dar oricine ar fi fost, ne-a făcut un mare bine. Boughton cel bătrân și cu mine obișnuiam să batem mingea, seara, sub aceiași ulmi, până când au început să-l supere încheieturile, ceea ce s-a întâmplat înainte ca el să facă patruzeci de ani, după câte îmi amintesc. Sănătatea a fost o altă grea cumpănă pentru el.

Încerc să scot cât de mult pot din situația noastră. Adică, încerc să-ți spun lucruri pe care nu m-aș fi gândit niciodată să ți le spun dacă te-aș fi crescut, tată și fiu, în mod obișnuit. Când lucrurile se petrec normal, este greu să-ți amintești ceea ce contează. Sunt atât de multe lucruri la care nu te-ai gândi să le spui cuiva! Și cred că pot fi lucruri care înseamnă mult pentru tine și că până și propriul tău copil va trebui să le știe pentru a

te cunoaște foarte bine. Îmi aduc aminte de acea zi din copilăria mea când stăteam întins sub căruță împreună cu ceilalți copii mici, privindu-i cum dărâmă ruinele acelei biserici baptiste, iar tata mi-a adus un biscuit la prânz și eu m-am strecurat afară și am îngenuncheat alături de el, în ploaie. Îmi aduc aminte de parcă ar fi rupt pâinea și mi-ar fi pus-o în gură, deși știu că nu a fost așa. Mâinile și fața lui erau negre de cenușă – arăta de parcă ar fi fost ars, ca unii din acei vechi martiri – și stătea în genunchi acolo în ploaie și a scos o bucată de biscuit din cămașă, l-a rupt, iar aceasta este adevărat, mi-a dat o jumătate, iar cealaltă jumătate a mâncat-o el. Și chiar a fost pâinea durerii, pentru că atunci toți erau săraci. Câțiva ani la rând fusese secetă și vremurile erau grele. Deși nu prea ne-am dat seama atunci când era greu pentru toată lumea. Și cred că de aceea nimănui nu-i păsa de ploaie. O avusesem prea puțin. Un lucru de care îmi amintesc mereu este felul în care femeile și-au lăsat părul liber și cum rochiile lor se murdăreau de noroi, până și femeile mai în vârstă, de parcă nimic nu ar mai fi contat. Iar apoi cântecul, care, după câte îmi amintesc, a fost foarte frumos, deși sunt destul de sigur că s-ar fi putut să nu fi fost. Părea că se împletea cu sunetul ploii. „Sub crucea lui Isus”. Toate acele frumoase cântece vechi și triste. Gustul amar al acelei fărâmituri a ajuns să însemne alte lucruri în anii care au trecut. Am avut multe ocazii ca să mă gândesc.

Nu este surprinzător că-mi aduc aminte de acea zi de parcă tata mi-ar fi dat cuminecătura, luând pâinea de sub cămașă și a rupt-o pentru mine cu mâinile lui pline de cenușă. Dar este straniu felul în care îmi amintesc că am primit-o, de vreme ce niciodată nu a fost obiceiul nostru ca preotul să pună cuminecătura în gura credinciosului, așa cum se întâmplă în unele biserici. Cred că se întâmplă din cauză că, în dimineața împărtășaniei când mama ta te-a adus în față și a spus: Trebuie să-i dai și lui, am rupt pâinea și ți-am dat-o s-o mănânci din mâna mea, la fel cum tata nu a făcut-o decât în amintirile mele. Și eu știu, ceea ce am vrut în acel moment a fost să-ți dau o versiune a acelei amintiri, care mi-a fost foarte dragă, deși doar acum îmi dau seama cât de des îmi aminteam de ea.

Timpul e râul care curge pentru vecie,

Purtându-și fiii în depărtare.

Ei înoată nevăzuți, ca o reverie
Ce se destramă la hotarul primilor zori.

Bunul și dragul de Isaac Watts. Deseori m-am gândit la aceste versuri. Întotdeauna m-am întrebat ce relație există între această realitate prezentă și realitatea cea de pe urmă.

Mii de ani sunt pentru ochii tăi

Ca scurta trecere a unei seri…

Fără îndoială că este adevărat. Visul, care este viața noastră, se va încheia așa cum se încheie visele, abrupt și complet, în momentul în care se ridică soarele, când apare lumina. Iar noi ne vom spune: Toată temerea și toată durerea au fost degeaba. Dar aceasta nu poate fi adevărat. Nu cred că ne vom uita toate durerile. Ar însemna să uităm că am trăit, din punct de vedere uman. Durerea mi se pare a fi o mare parte din substanța vieții umane. De exemplu, chiar în acest moment simt o durere tandră pentru tine în timp ce tu citești aceste rânduri, pentru că nu te cunosc și pentru că ai crescut fără tată, biet copil, stând pe burtă la soare cu Soapy adormită pe spatele tău. Faci acele micile desene teribile pe care mi le vei aduce să le admir și pe care le voi admira pentru că nu am inima să-ți spun vreun cuvânt potrivnic care să-ți aducă aminte de mine în acest fel.

•

Îți voi spune și alte povești de demult. Atât cât știu despre acele zile de demult vine de pe timpul când tata și cu mine cutreieram împreună pierduți prin Kansas. Nu știu dacă vreodată chiar am plâns, dar știu că o bună bucată de vreme am încercat să nu scap o lacrimă. Pingelele îmi erau găurite de atâta purtat, praful și pietricelele îmi intrau în pantofi și îmi găureau și ciorapii, chinuindu-mă. O, ce mizerie! O, ce de bășici! Timpul îi apasă pe copii. Se străduiesc doar să treacă prin biserică, după cum știi. Și iată-mă, chinuindu-mă prin același peisaj bătrân și necunoscut, zi după zi, întotdeauna dorindu-mi să o iau mai încet, să mă așez, să mă întind, cu tata mergând înainte, fără îndoială puțin disperat, așa cum ar fi avut tot dreptul. De câteva ori chiar m-am așezat. Pur și simplu, am stat acolo în arșiță, în mijlocul buruienilor, cu lăcuste zburându-mi în jurul capului, privindu-l cum se îndepărtează și cum a continuat

să meargă până nu l-am mai văzut, ceea ce înseamnă o cale lungă în Kansas. Apoi a trebuit să alerg ca să-l prind din urmă. Mi-a spus:

— O să-ți fie sete.

Ei bine, mi s-a părut că-mi fusese sete jumătate din viața mea.

Dar lucrul plăcut a fost că atunci când am stat cu el îmi spunea lucruri remarcabile, pe care sunt destul de sigur că altfel nu mi le-ar fi spus. Dacă aveam ce mânca seara, spunea povești pentru a sărbători, iar dacă nu aveam, spunea povești ca să nu simțim lipsa hranei. O dată, niște bufnițe ne-au trezit cu zgomotele acelea pe care le scot uneori și mi-a povestit cum a fost trezit de niște sunete în noapte, cum a ieșit din casă și a văzut catârul lui John Brown ieșind pe ușa bisericii tatălui său, și a auzit cum cineva îl îndemna să coboare treptele acelea de lemn în lumina lunii. A auzit un tropăit pe loc și o voce joasă și tristă care spunea:

— Hai, că-i bine. Hai, că-i bine.

După aceea patru cai, nervoși și iuți, toți gata înșeuați. Bărbații au încălecat, doi bărbați pe un cal ducându-l pe celălalt de căpăstru – unul dintre bărbați era rănit și trebuia ținut – și au plecat fără un cuvânt. Apoi, peste câteva minute, a auzit ușa de la hambar deschizându-se, a auzit calul lor fornăind în timp ce ieșea, iar pe tatăl său vorbind și apoi plecând și el.

Mi-a spus că s-a dus la biserică și a stat în întuneric, întrebându-se ce să facă. Pe atunci nu avea nici zece ani. Spunea că biserica mirosea a cal, praf de pușcă și sudoare. (Pe vremea aceea nu aveau cartușe ca ale noastre, așa că tot timpul trebuiau să-și încarce armele cu praf de pușcă și gloanțe.) Împinseseră băncile și masa pentru cuminecătură la perete ca să facă loc pentru animale. Nu era nicio îndoială că oamenii se culcaseră pe bănci. Cu siguranță, omul rănit fusese culcat pe o bancă, pentru că era plină de sânge, la fel ca podeaua de sub ea. Tata mi-a spus:

— Acesta a fost primul lucru pe care l-am văzut când s-a luminat de ziuă.

Așa că a tras banca afară în spatele bisericii, a ridicat-o și a lăsat-o să cadă în iarbă pe o parte. Pentru a nu strica iarba prea tare. Apoi a luat o lopată și o mătură și a curățat după cai cât de bine a putut. Și-a adus o găleată de apă și niște săpun și a

frecat balta de sânge, dar nu a reușit decât să o întindă mai mult. Așa că până la urmă a împrăștiat apa pe toată podeaua, pentru ca sângele să nu sară chiar așa în ochi. Își spunea că dacă oamenii care au dormit în biserică erau urmăriți, urmăritorii lor puteau apărea în orice minut și vor căuta urme de balegă de catâr într-o biserică sau sânge pe o bancă. Și, bineînțeles, acestea erau lucruri care oricum trebuiau făcute, mai ales pentru că era sâmbătă.

Dar acei urmăritori, cu siguranță, ar fi fost curioși să știe de ce de freca podeaua într-o biserică, înainte ca soarele să fie sus pe cer. Apoi și-a dat seama cât de nepotrivit era pentru tatăl său să plece undeva la acea oră, fără să-și dea osteneala să pună lucrurile la punct, fără a lăsa instrucțiuni cum să le pună ei la punct, lăsându-l să se dea jos din pat pentru a nimeri în această situație complicată, în care se părea că nu era nimic corect de făcut. Se gândea la aceste lucruri în timp ce căra cu greu o găleată de apă în biserică, când a văzut un om în uniformă militară care stătea în lumina tulbure a dimineții pe o bancă lângă perete, cu pălăria în mână și cu pistolul alături.

— Este frumos aici la voi, a spus soldatul.

Apoi și-a trecut mâna peste ruptura de la genunchi și a spus:

— Afurisitul de cal m-a trântit.

S-a auzit o bufniță sau așa ceva, care a și a zburat brusc.

— Voi nu aveți cumva un cal pe care să-l pot rechiziționa? Ar fi pentru două-trei zile.

— Trebuie să vorbiți cu tata.

Soldatul a remarcat:

— Tatăl tău nu este aici. Cred că a plecat undeva chiar cu calul pe care speram să-l pot împrumuta. Apoi a mai spus: Ai auzit de Osawatomie John Brown? Bineînțeles că ar trebui. Toată lumea a auzit. Văd că ești un băiat pe cinste. Nu-ți face griji, nu te voi obliga să-mi spui minciuni chiar aici în biserică, frățioare. Știi cam ce fel de lucruri făcea John Brown?

Tata a spus că da, auzise niște povești.

Soldatul a dat din cap.

— Pe aici se află oameni de treabă care l-ar ajuta oricând ar avea ocazia. Slujitori ai lui Dumnezeu. L-ar lăsa să-și aducă aici, în biserică, până și catârul lui bătrân, dacă li s-ar cere. Ar considera acest lucru o onoare. Mi se pare demn de laudă. Fugarii aceia ar intra cu armele, rănile și cizmele lor murdare, ar

intra însângerând podeaua, fără nicio reținere. Apoi un soldat al guvernului Statelor Unite vine să-i caute, este plătit pentru asta, și nimeni nu-i dă nici măcar o ceașcă de cafea.

Tata i-a spus:

— Avem cafea. Sunt foarte sigur că avem.

Soldatul s-a ridicat zicând:

— Plutonul meu m-a lăsat în urmă la vreo trei kilometri de aici și a luat-o spre est. Știau încotro se pot îndrepta fugarii imediat ce apunea luna. Nu ar fi trebuit să găsească balega de cal pe care ai lăsat-o acolo pe treptele de la intrare ca să-și dea seama care-i situația. Așa că, dacă tatăl tău a plecat cu ei, s-ar putea ca acum să se afle într-o mare încurcătură. Cred că mai bine să-ți spun asta înainte de a bea din cafeaua voastră.

Tata mi-a spus că avea buzele atât de amorțite încât nici nu putea să le miște pentru a scoate un cuvânt. Soldatul i-a zis:

— O să beau niște apă de la fântâna voastră.

Și a ieșit din biserică, a băut o gură de apă și a luat-o în sus pe drum, având grijă cum călca pe piciorul beteag. Tata nu voia să creadă că acesta era omul pe care l-a împușcat bunicul, dar așa a crezut. Nu vreau să sugerez că l-ar fi împușcat, dar în acele zile, într-un asemenea loc, un om putea muri dintr-o mulțime de cauze, nu numai rănit de glonț.

A mers pe jos până la următoarea fermă, a rechiziționat un cal și a pornit în direcția în care credea că o luase plutonul lui, deși, dacă a fost același om, a luat-o pe un drum puțin mai la sud de cel pe care mergea plutonul. Brown și oamenii lui au făcut un ocol și au luat-o pe la sud, știau că vor fi urmăriți și au luat-o către dealuri. Iar bunicul venea încet către casă cu pistolul acela mare la cingătoare și cele două cămăși pătate de sânge ținute bine sub braț, ceea ce a fost o mare prostie din partea lui. Și nu purta nicio cămașă pe sub haină, de vreme ce o schimbase pe a lui cu cele două pe care le-a adus cu el. Dar niciodată, după acea zi, nu a mai fost, cu adevărat, un om practic, spunea tata. Ar fi trebuit să știu de unde venea lipsa lui de spirit practic, dar, bineînțeles, acesta era adevărul. În orice caz, un soldat singur s-a apropiat de el și l-a somat să se dea jos de pe cal; călărea, într-adevăr, un cal brun, care ar fi putut fi al vecinului nostru. Soldatul l-a interogat, însă nu l-a prins pe bunicul cu minciuna. Dar avea un pistol și pistolul era încărcat.

— Ei bine, da, l-am luat prin surprindere, a spus bunicul. Apoi calul lui s-a cambrat. Soldatul a luat o căzătură zdravănă.

Și l-a lăsat acolo pe jos.

— Brown bătrânul m-a întrebat dacă aș vrea să le acopăr retragerea în caz de nevoie. Am zis că da, și asta am făcut. Ce *era* să fac cu soldatul, să-l aduc înapoi aici?

Ceea ce voia să spună era că oamenii din parohie depuseseră multe eforturi pentru a construi pereți dubli, pivnițe ascunse în diferitele lor barăci sau clădiri auxiliare, tuneluri care porneau din lăzi de cartofi cu fund dublu și se terminau sub câte o claie de fân la vreo sută de metri mai departe. În biserică, păstrau un coșciug cu fund fals și un mormânt deschis cu podea din pânză de sac întinsă peste niște scânduri și acoperită cu pământ, ce dădea într-un tunel care ajungea într-o magazie de lemne. Tot efortul acela era pentru a ajuta captivii să ajungă în libertate. Soldatul acela ar fi trebuit doar să tragă concluzia că bunicul era unul dintre apropiații lui John Brown, ar fi atras atenția și totul ar fi fost distrus.

Bătrânul i-a spus tatălui meu ce se întâmplase deoarece tata i-a povestit cum l-a găsit pe soldat în biserică.

— Un individ brunet, spui? Care vorbea mai încet?

I-a spus tatălui meu că era o chestiune teribil de serioasă, de viață și de moarte. Nu trebuia să mai spună nimănui niciun cuvânt despre cele întâmplate și să-și pregătească o minciună, în cazul în care venea cineva să investigheze. Așa că, trezindu-se și adormind la loc, se gândea la soldatul acela rănit, singur, acolo în prerie, și încerca să se imagineze spunând că nu văzuse un asemenea om, că nu vorbise cu el.

Ei bine, autoritățile nu au venit să-l întrebe de soldat, așa că tata a crezut că probabil murise acolo în prerie. A spus:

— Ușurarea pe care o simțeam în fiecare zi în care ei nu veneau a fost groaznică. Desigur, ziua morții cuiva nu putea fi prilej de bucurie pentru el. Dar tata a spus:

— Atunci când mi-a zis că s-a cabrat calul, am simțit că mă lasă inima.

Așa că ne aflam acolo, stând în podul unui hambar părăsit, ascultând bufnițele, șoarecii, liliecii și vântul, fără a putea ști când apar zorii. Tata mi-a spus:

— Niciodată nu mi-am iertat faptul că nu m-am dus să-l caut.

Și am simțit acest adevăr cum nu am mai simțit niciun adevăr al altor cuvinte spuse de un om. A mai spus:

— Chiar duminica următoare, afurisitul a ținut predica într-una dintre acele cămăși, cu pistolul la brâu. Și nici nu ți-ar fi venit să crezi cum au dat oamenii răspunsurile, toți plângeau și strigau.

Iar după aceea, a spus, tatăl său a fost plecat zile-n șir. Au fost duminici când urca treptele bisericii cu calul la ora la care trebuia să înceapă serviciul religios și trăgeau un foc în aer pentru a anunța oamenii că s-a întors. Îl găseau stând în amvon, cu ochii roșii și fața palidă, cu barba prăfuită, gata să țină o predică despre judecată și binecuvântare. Tata mi-a spus:

— Niciodată n-am avut curajul să-l întreb ce făcea. Nu puteam risca să aflu lucruri care erau mai grave decât suspiciunile mele.

Stăteam acolo întins lângă tata, cu capul pe brațul lui, ascultând vântul și îmi părea rău că era ceva prea profund pentru a avea vreo obiecție. Îmi era milă de mama, care s-ar fi putut să vină să ne caute și să nu ne găsească niciodată, absolut niciodată. Îmi era milă de lilieci și de șoareci. Îmi era milă de pământ și de lună. Îmi era milă de Domnul.

A doua zi am dat peste ferma femeii din Maine.

•

Mi-am petrecut dimineața într-o întâlnire cu cei din consiliu. A fost plăcut. Plini de respect, nu au luat în seamă cele câteva sugestii pe care le-am făcut cu privire la reparațiile de care are nevoie clădirea. Sunt foarte sigur că vor construi una nouă de îndată ce am să mor. Nu o spun din nepolitețe – ei nu vor să mă îndurereze, așa că așteaptă să facă ceea ce au de gând să facă, iar aceasta este frumos din partea lor. Vor demola vechea biserică și vor pune în loc ceva mai mare și mai greoi. Îi aud admirând ce au făcut luteranii, și este impresionant: cărămidă roșie, un pronaos cu coloane albe, o ușă mare și frumoasă și o turlă minunată. Interiorul este foarte frumos, mi s-a spus. Am fost invitat la inaugurare și mă voi duce, dacă mai sunt pe aici și dacă mai sunt capabil de asemenea lucruri. Cu voia lui Dumnezeu, altfel spus. Mi-ar plăcea să văd noua noastră biserică, dar au dreptate, nu mi-ar plăcea să o văd pe cea veche la pământ. Cred că dacă aș vedea-o, asta m-ar putea ucide, ceea ce nu ar fi un lucru atât de cumplit pentru cineva în situația mea. Un junghi de durere ca o lovitură de grație – ar fi ceva poetic.

Sunt eu nerăbdător? Să fie chiar așa? Astăzi nu am avut nicio senzație de spin în carne, de spin în inimă, mai precis. Bătaia din pieptul meu continuă precum rumegă o vacă bătrână, cu aceeași plictiseală și mulțumire fără de sfârșit; așa mi se pare mie. Mă trezesc noaptea și o aud. Din nou, spune. Din nou, din nou, din nou. „Pentru că Ocrotirea este o Creațiune, chiar mai mult, este o Creațiune continuă și o Creațiune în fiecare moment”. Este din George Herbert, pe care sper că l-ai citit. *Din nou,* asta-i tot ce spune orice inimă, și, chiar atunci când a fost spus cuvântul, momentul s-a dus, așa că nici măcar nu păstrează niciun fel de promisiune în el.

De ce oare inima mea toată

Atât de tristă și îndurerată
Și-a păstrat simțămintele
Ca să-ți cânte numele:
De-aș putea să țin departe furtuna
Și sfintele pietre să te laude totdeauna.
Sau cel puțin o vreme.

Ei bine, în cazul în care Herbert are dreptate, acest corp bătrân este o nouă creație, la fel ca tine. Vreau să spun așa cum ești tu acum, jucându-te sub geamul meu pe leagănul pe care ți l-a făcut Dan Boughton. Cred că-ți mai amintești. A legat un fir de pescuit de o săgeată și a tras peste creangă, iar apoi a folosit firul de pescuit pentru a ridica frânghia, și tot așa. I-a luat toată ziua, dar l-a făcut. Este un tânăr deștept cu inima bună. A fost o mare mângâiere pentru tatăl său și mama sa. Acum predă undeva în Michigan, mi s-a spus. Nu a ales să intre în cler, deși multă vreme toți s-au așteptat la așa ceva.

Stai în picioare în leagăn și ajungi cu el mai sus decât ar trebui, cu expresia aceea curajoasă pe față, ca un marinar pe o mare în fierbere. Frânghiile sunt lungi, iar tu ești ușor și se îndoaie ca firele de păianjen, lent, cu indolență. Cămașa ta este roșie – este cămașa ta preferată –, iar tu zbori în lumina soarelui și te oprești în strălucirea ei preț de o secundă și apoi cazi din nou în zona de umbră. Mi se pare că ești foarte fericit. Îmi aduc aminte de acele prime experimente cu lucruri fundamentale, gravitație și lumină, și ce plăcere absolută era. Și iat-o pe mama ta.

— Nu te legăna așa de sus, îți spune. Înțelege! Ești un băiat bun.

Nu am vrut să-i critic pe cei din consiliu. Chiar înțeleg reticența lor de a face orice investiție *substanțială* în privința bisericii, în acest moment. Dar dacă aș fi mai tânăr, îți spun eu, aș fi eu însumi sus pe acoperiș. Dar așa cum sunt, aș putea să bat câteva cuie în treptele de la intrare. Nu văd de ce să lăsăm vechiul loc să arate prea distrus în ultimul său an; sau poate vor fi mai mulți. Este o construcție foarte comună, dar are proporții destul de plăcute și cu un nou strat de vopsea ar deveni biserica de care toți ar putea avea nevoie, mă refer la cum ar arăta. Din alte puncte de vedere este nepotrivită, recunosc.

Mi-am adus aminte să le spun că girueta de pe turlă a fost adusă de către bunicul meu, din Maine, și a stat mulți ani sus pe biserica lui. I-a dat-o tatălui meu în ziua în care a fost uns. Cei din Maine puneau cocoșii aceia pe turle, mi-a spus, pentru a le aminti de trădarea lui Petru, să-i îndemne la pocăință. Ei nu prea foloseau cruci în acele vremuri. Dar, de îndată ce am spus că era un cocoș pe turlă, ceea ce majoritatea dintre ei nici nu observaseră vreodată, s-au simțit puțin stingheriți că nu era o cruce acolo sus. Cred că vor pune una, acum că le-a venit ideea. Este singurul lucru pe care îl vor face. Au spus că vor monta girueta undeva pe un zid, la intrare, probabil, unde oamenii o pot vedea. Nu-mi pasă ce fac. Le-am spus-o doar pentru că nu voiam să fie aruncată ca un lucru neînsemnat. Este foarte veche. În felul acesta cel puțin o vedeai mai bine.

Are o gaură de glonț, la baza penelor din coadă. Sunt o mulțime de povești despre gaura aceea. Odată mi s-a spus că, deoarece bunicul meu nu avea clopot ori vreun alt mijloc respectabil de a chema lumea la slujbă și aproape nimeni nu avea un ceas care să funcționeze, el obișnuia să tragă un foc de armă în aer, iar într-o zi nu a fost destul de atent în ce direcție a îndreptat arma. Mai era o poveste despre cineva din Missouri, care trecea pe acolo chiar când oamenii se adunau pentru slujbă: a tras un singur foc în cocoșul care s-a rotit, încercând să-i sperie puțin, pentru că știa că erau aboliționiști. Și o altă poveste spunea că biserica primise o ladă de puști Sharps, iar cineva a vrut să știe dacă erau atât de precise cum se vorbea.

O pușcă Sharps este o armă bună, dar am bănuieli că prima poveste este cea adevărată, deoarece din experiența mea o

asemenea precizie este doar rezultatul unei întâmplări. Bunicul putea fi foarte tăcut în privința aspectelor care-l stânjeneau, așa că este posibil ca el să fi lăsat oamenii să speculeze, să inventeze. Am spus comitetului meu povestea despre omul din Missouri, deoarece are un aspect creștin – să facă să sune girueta ar fi fost un act de o considerabilă stăpânire de sine, pentru că în acele vremuri sentimentele erau foarte aprinse. Povestea mai este și de un mare interes istoric, cred, și ar putea fi adevărată, contrar celor știute de mine. Este greu să faci oamenii să aibă grijă de lucrurile vechi. Așa că m-am gândit la ce trebuia să fac pentru a salva amărâtul acela de cocoș bătrân.

Destul de adesea, bisericile acestor coloniști erau făcute doar cât să nu-i plouă până când erau timp și resurse pentru a construi ceva mai bun. Așa că nu au demnitatea vârstei. Ele doar se degradează. Nu era în intenția constructorilor să devină venerabile. Îmi amintesc că vechea biserică baptistă unde a ajutat tata la demolare, total neagră sub ploaie, părea de zece ori mai impunătoare decât arătase înainte de a fi lovită de trăsnet. Așa îmi închipuisem întotdeauna că trebuie să arate o biserică. Când eram copil chiar am crezut că scopul turlelor era să atragă trăsnetul. Credeam că trebuia să protejeze toate celelalte case și clădiri, iar acest lucru mi s-a părut un gest foarte cavaleresc. Istoria bisericilor este foarte complexă, foarte amestecată. Vreau să știi cât de conștient sunt de acest lucru. În aceste zile sunt atât de mulți oameni care cred că loialitatea față de religie este ceva înapoiat, dacă nu chiar mai rău decât înapoiat. Sunt conștient de acest lucru, iar eu știu că acuzațiile care pot fi aduse bisericilor sunt importante. De asemenea știu că experiența mea în privința bisericii a fost, în multe sensuri, ocrotită și provincială. În toate sensurile, în cazul în care nu există cu adevărat o viață universală și transcendentală, în cazul în care pâinea nu este pâine, iar cupa nu este cupă peste tot, în toate condițiile, și este un moment cu Domnul în grădina Ghetsemani care vine pentru toți, așa cred eu din tot sufletul. Biscuitul acela plin de cenușă din mâna parcă arsă a tatălui meu. Totul înseamnă mai mult decât pot să-ți explic. Așa că nu trebuie să judeci ceea ce știu eu prin cuvintele pe care le-am găsit de cuviință. Doamne, dacă aș putea să-ți dau ceea ce mi-a dat tata! Dar sper să ai parte de acel dar. Nu mă refer la harul preoției, cred că am mai spus asta.

Am făcut un lucru ciudat în această dimineață. La radio era un vals și mi-am spus că vreau să dansez. Nu vreau să spun că aș fi vrut în felul obișnuit. Am o vagă noțiune despre vals, dar nu am învățat pașii și alte asemenea. Doar îmi fâlfâiam brațele și mă învârteam puțin, cu multă atenție. Aducându-mi aminte de tinerețea mea, îmi dau seama că niciodată nu am prea avut parte de ea. S-a terminat înainte ca mie să-mi fi fost îndeajuns. Ori de câte ori îmi amintesc de Edward, mă gândesc cum băteam mingea în arșița străzii și la acea minunată oboseală a brațelor. Mă gândesc cum săream după o minge înaltă și la acea minunată colaborare a întregului corp cu sine și la minunata siguranță și uimire când știi că mănușa este exact unde trebuie să fie. O, lumea asta îmi va lipsi!

Așa că m-am hotărât că îmi va face bine să valsez puțin, și așa a fost. Intenționez să mai valsez aici în camera de lucru. M-am gândit să-mi pregătesc o carte pe care să o strâng în mână în cazul în care încep să simt o durere neobișnuită, astfel încât să aibă o însemnătate specială pentru că se află în mâinile mele. Totul părea teatral, dacă stai și te gândești, și putea avea un efect pervers asupra cărții, de a o împovăra cu asociații neplăcute. Apropo, cele pe care le-am luat în considerare au fost Donne, Herbert, *Epistola către romani* a lui Barth și volumul II din *Instituții* al lui Calvin. Care nici nu se compară cu volumul I, care este mai subțire.

•

Este ceva misterios în ideea de a evoca viața unui bătrân, cu toate defectele și rănile a ceea ce se numește viață lungă cu credință ocrotită, și, de asemenea, cu toate punctele sale vulnerabile, cum ar fi evoluția continuă a artritei din genunchiul meu stâng. M-am gândit uneori că Domnul ține minte toată viața noastră, ca să spun așa. Desigur, așa face El. Iar „a ține minte” nu este cea mai bună formulare, fără îndoială. Dar degetul pe care mi l-am rupt la a doua bază, pe când aveam douăzeci și doi de ani, este mai strâmb ca niciodată și pot interpreta acest lucru ca o atenție specială, din punctul de vedere al lui Herbert.

În această dimineață, am făcut o plimbare până acasă la Boughton. Stătea pe prispa cu plasă împotriva insectelor la umbra gardului viu de rochița-rândunicii, moțăind. Lui și soției lui le plăcea rochița-rândunicii pentru că atrăgea păsările colibri.

Acum era urcată peste tot, de aceea casa arăta ca o uriașă ascunzătoare pentru vânătorii de rațe. Boughton m-a corectat când i-am spus.

— O ascunzătoare pentru prins păsări colibri, mi-a zis. Sunt momente când tragi într-o pasăre mică și dobori o mie. Dar, spune el, pentru că nu sunt de ajuns pentru o farfurie de supă, va mai aștepta.

Toate grădinile lui s-au sălbăticit mai mult sau mai puțin, dar când m-am apropiat pe drum l-am văzut pe fiul lui Boughton și pe Glory curățând stratul de crini. Boughton este proprietarul casei în care locuiește. Întotdeauna mă gândeam că era ceva de invidiat, dar el a fost singurul care să aibă grijă de ea, iar lucrurile au scăpat puțin de sub control în acești ultimi ani.

Părea să fie într-o stare excelentă.

— Copiii mi-au spus că pun lucrurile în ordine pentru mine.

Am vorbit cu el puțin despre campionatul de baseball și despre alegeri, dar aș putea spune că mai degrabă asculta vocile copiilor, care sunau foarte vesele și armonioase. Îmi aduc aminte când se jucau în acele grădini cu pisici, zmeie și baloane de săpun. Era una dintre cele mai frumoase priveliști pe care le puteai vedea. Mama lor era o femeie de treabă, căreia îi plăcea să râdă. Bouhgton spune:

— Îmi lipsește foarte mult.

Soția lui o cunoscuse pe Louisa de pe vremea când erau mici. O dată, îmi amintesc, au pus niște ouă fierte sub cloșca vecinului. Din ce motiv nu am știut niciodată, dar mi-am adus aminte că ele râdeau atât de tare, încât s-au prăbușit în iarbă și au rămas acolo cu lacrimile scurgându-li-se pe păr. O dată Boughton cu mine și cu alți băieți am demontat o căruță de fân și am reasamblat-o pe acoperișul tribunalului. Nici eu nu știu de ce, dar ne-am distrat pe cinste, lucrând sub acoperirea întunericului. Nu eram încă uns, dar eram la seminar. Nu știu ce credeam noi că facem. Ce-am mai râs! Mi-ar plăcea să mai aud râsul acela. L-am întrebat pe Boughton dacă își mai amintea cum am pus căruța aceea pe acoperiș și mi-a zis:

— Cum aș putea să uit?

Și a chicotit pentru a-mi face plăcere, dar de fapt voia să stea acolo cu bărbia proptită de capătul bastonului și să asculte vocile copiilor săi. Așa că am plecat acasă.

Tu și mama ta făceați sandvișuri cu unt de arahide și gem de mere pe pâine cu stafide. Cred că un astfel de sandviș este o delicatesă, ceea ce, e limpede că știți și voi, pentru că m-ați obligat să stau pe prispă până când totul a fost gata, cu laptele turnat în căni și toate celelalte. Copiii par să creadă că orice este plăcut trebuie să fie o surpriză.

Mama ta era puțin supărată pentru că nu știa unde am fost. Nu i-am spus că s-ar fi putut să merg la Boughton. Îi e teamă că voi cădea mort pe undeva, și cam are dreptate. Mi se pare că, de fapt, se pot întâmpla cele mai rele lucruri, dar ea nu vede așa situația. Majoritatea timpului mă simt mult mai bine decât mi-au spus doctorii să mă aștept, așa că simt nevoia să mă bucur de asta. Mă ajută să dorm.

Mă gândeam la părinții lui Boughton cel bătrân, cum arătau când eram copii. Erau o pereche destul de sumbră, chiar și în floarea vârstei. Nu semănau cu el deloc. Mama lui lua câte puțin din mâncare și înghițea de parcă ar fi fost cărbuni aprinși, alimentând focul indigestiei. Iar tatăl lui, care era preot, avea un aer ranchiunos. Întotdeauna mi-a plăcut expresia „a hrăni invidia”, deoarece mulți oameni își întrețin resentimentele, le țin aproape de inimă. Ei bine, acum cine știe ce s-a mai întâmplat cu cei doi bătrâni pelerini. Întotdeauna mi-am imaginat mila divină redându-ne înapoi și lăsându-ne să râdem de ceea ce am devenit, să râdem de deghizările incredibile de ploconire, de privire într-o parte și de încruntările pe care ni le asumăm. Mă încântă speranța că atunci când ne vom întâlni eu nu voi mai fi înstrăinat de tine din cauza tuturor ciudățeniilor pe care viața le-a pus în mine. Când mă uit la Boughton, văd un tânăr generos și vesel, plin de vigoare. Acum merge cu două bastoane și spune că dacă i-ar crește un al treilea braț ar merge cu trei bastoane. În ultimii zece ani nu a mai urcat în amvon. Trag concluzia că Boughton și-a încheiat misiunea, iar eu încă nu. Sper că nu iau de-a bună răbdarea Domnului.

Am început *Calea pinului singuratic.* M-am dus la bibliotecă și am luat un volum pentru mine, de vreme ce mama ta nu se poate dezlipi de al ei. Cred că l-a început din nou. L-am uitat complet, dacă l-am citit vreodată. Este despre o tânără care se îndrăgostește de un bărbat mai în vârstă. Ea îi spune:

— Voi merge cu dumneata oriunde.

Ceea ce m-a făcut să râd. Cred că este o carte destul de bună. El nu are vârsta mea, dar, pe de altă parte, nici mama ta nu este la fel de tânără ca fata din carte.

Săptămâna aceasta voi predica despre Facerea 21:14-21, care este povestea lui Agar și a lui Ismael. Dacă acestea ar fi niște vremuri obișnuite – dacă aș fi cu douăzeci de ani mai tânăr – aș face o trecere ordonată prin Evanghelii și Epistole înainte de a mă întoarce la Facere. Acesta era obiceiul meu și întotdeauna am crezut că era eficient ca învățătură, acesta fiind adevăratul scop. Acum, cu toate acestea, vorbesc despre orice îmi trece prin minte – Agar și Ismael, în acest moment.

Povestea lui Agar și a lui Ismael mi-a venit în minte în timp ce mă rugam azi dimineață și am găsit o mare convingere în ea. Povestea spune că nu numai tatăl este cel care are grijă de copil, care o protejează pe mamă, și spune chiar că dacă mama nu poate găsi o cale pentru a îngriji copilul ori pe sine, ei vor găsi ajutor. La acest nivel este o poveste plină de mângâiere. Asta este viața – ne trimitem copiii în sălbăticie. Unii dintre ei din ziua în care s-au născut, se pare; cu tot ajutorul pe care-l putem oferi. Unii dintre ei par să fie ei înșiși din sălbăticie. Dar probabil mai sunt și îngeri acolo și izvoare de apă. Chiar acea sălbăticie, chiar locul unde trăiesc șacalii, este al Domnului. Trebuie să țin minte acest lucru.

•

Tânărul Boughton a venit să vadă dacă ai vrea să joci baseball cu el. Ai vrut. Era bronzat de la munca în grădină. Îl făcea să pară sănătos și serios. Te învăța cum să arunci cu mâna peste umăr. A spus că nu putea rămâne la cină. Ai fost dezamăgit, cred că și mama ta.

•

Luna arată minunat în lumina caldă a serii, tot așa cum flacăra unei lumânări este frumoasă în lumina dimineții. Lumină din lumină. Sună ca o metaforă. Chiar este. Ralph Waldo Emerson este excelent asupra acestui punct.

Mi se pare a fi o metaforă pentru sufletul omului, lumina singulară din marea lumină cuprinzătoare a existenței. Sau pare ca o poezie în interiorul limbajului. Poate înțelepciunea din experiență. Sau căsătoria ce vine din prietenie și dragoste. Voi încerca să nu uit să folosesc aceste lucruri. Cred că voi găsi un loc între gândurile mele asupra lui Agar și a lui Ismael. Vremea

lor în sălbăticie pare un moment specific pentru Providența divină din întregul regim providențial al Facerii.

Ieri seară înainte de cină a venit pe la noi Jack Boughton într-o plimbare. S-a așezat pe treptele prispei și am discutat despre baseball și politică – el ține cu Yankee, ceea ce este dreptul lui – până când mirosul de macaroane cu brânză s-a insinuat atât de mult, încât m-am simțit obligat să-l invit la masă. Tu și mama ta încă îl priviți cu o destul de plăcută surpriză pe acest John Ames Boughton, cu vocea lui calmă și manierele lui preoțești, pentru care, că tot veni vorba, nu a făcut nimic pentru a le câștiga ori merita. Din câte știu eu, oricum. Le avea și pe când era copil și, întotdeauna, mă deranja acest lucru. Poate este ceva de care nu este conștient, dacă ne gândim la felul în care a fost crescut. Dar mi se pare uneori că are un oarecare aer de parodie. Mă întreb dacă face la fel și prin alte părți sau o face numai cu mine sau cu tatăl său de față. Ce înțeleg prin preoțesc? Este un fel de a te purta formal și cu deferență, dar în același timp cordial, menționând un aer de autoritate demnă, ceea ce este preoțesc. Eu niciodată nu am fost un maestru la așa ceva, doar tata și Boughton. Bunicul, bătrânul nazireu, era impresionant în alt fel. Dar nu am văzut un exemplu mai bun de pure maniere perfect preoțești decât Jack Boughton, păgânul care este sau a fost. Mama ta l-a întrebat dacă vrea să spună rugăciunea dinainte de masă, ceea ce el a făcut, cu o simplitate elegantă care părea aproape prea mult pentru macaroanele cu brânză.

Mi-a spus că nu am mai fost pe la tatăl lui de câteva zile, ceea ce era adevărat, și nici nu era o coincidență. Am crezut că va sta la tatăl său destul de puțin timp. A fost una dintre cele mai mari supărări ale mele, să-i văd pe amândoi împreună. Speram să stau deoparte până când pleca, dar era limpede că nu se va întâmpla atât de curând.

În zilele de demult veneam în bucătărie și mă uitam prin debara și prin lada cu gheață, în general, găseam un vas plin cu supă, tocană sau vreo altă mâncare, pe care o încălzeam sau nu, în funcție de cum mă simțeam. Dacă nu găseam nimic, mâneam o iahnie rece și pâine prăjită cu ou – ceea ce, dacă tot veni vorba, îmi plăcea. Uneori, pe masă găseam niște plăcintă sau biscuiți. Când eram la biserică ori sus în camera mea de lucru, una dintre femei intra pe ușă, îmi lăsa cina și pleca, apoi într-o altă zi venea să-și ia cratița, șervetele sau orice altceva și

plecă. Găseam gem, murături și pește afumat. O dată am găsit pilule din ficat de pește. Era o viață ciudată, cu propriile sale plăceri.

Apoi, când mama ta și cu mine ne-am căsătorit, a fost puțin mai greu pentru oameni să înțeleagă că nu mai puteau veni și pleca oricum. Cred că o bănuiau că nu știa să gătească, și chiar așa era, astfel încât au continuat să-mi intre pe ușă cu vasele cu mâncare până când mi-am dat seama că o deranja, și atunci am discutat cu ei. Într-o seară, am găsit-o plângând în debara. Cineva venise să schimbe întrerupătorul de la lumină și a pus hârtie curată pe rafturi. A fost bine intenționat, dar lipsit de considerație, pot să înțeleg acest lucru.

O spun pentru că mi se părea atât de straniu să stau acolo cu voi doi și cu tânărul Boughton, mai ales. Pentru că nu cu mulți ani în urmă, stăteam la masă pe întuneric mâncând chiftele reci din tigaia în care au fost aduse, ascultând radioul, când bătrânul Boughton a intrat pe ușă, s-a așezat la masă și a spus:

— Nu aprinde lumina.

Așa că am oprit radioul și am stat împreună, am vorbit și ne-am rugat, despre John Ames Boughton, pentru John Ames Boughton.

Dar povestea poate fi mai mult decât ai nevoie să știi, mai mult decât ar trebui să-ți spun. Dacă lucrurile s-au rezolvat în bine, ce mai contează? Nu-i nimic remarcabil în povestea aceea; de fapt, este una foarte obișnuită. Ceea ce, sub nicio formă, nu este o scuză. Atât de des oamenii îmi vorbesc despre unele răutăți pe care le-au făcut sau le-au suportat! Atunci îmi spun: O, nu din nou! Am auzit despre unele biserici din sud care obligă oamenii să facă mărturisiri publice ale păcatelor mai grave, de față cu toată parohia. Uneori cred că ar putea fi un avantaj să faci oamenii să fie conștienți cât de uzate și lâncede sunt aceste încălcări. S-ar putea să le mai ia din strălucire, pentru cei care sunt tentați. Dar nu pot dovedi că ar avea acest efect. Desigur, sunt situații speciale și circumstanțe atenuante. Ele au fost destul de speciale în cazul tânărului Boughton, dar, fără îndoială, nu atenuante, dacă ar fi să judec. Ceea ce nu fac sau nu trebuie să fac, conform Scripturii.

Încălcare. Acesta este un termen legal. Niciodată nu este o singură încălcare. Este o rană în carnea vieții umane care lasă o

cicatrice după ce se vindecă și destul de des pare să nu se vindece deloc.

Evitați încălcările. Ce mai sfat!

•

Trebuie să mă hotărăsc ce să-i spun mamei tale. Știu că-și pune întrebări. Este foarte drăguț cu ea și cu tine. Și cu mine. În seara aceasta nu-mi spune „tată”, slavă Domnului. Este atât de respectuos încât îmi vine să-i spun că încă nu sunt cel mai bătrân om de pe fața pământului. Ei bine, știu că sunt sensibil la asemenea lucruri. Trebuie să încerc să fiu corect față de el.

Te uiți la el de parcă ar fi Charles Lindbergh. Îți tot spune frățioare, iar ție îți place.

Sper să fie amestecul providenței în faptul că a apărut exact atunci când eu trebuie să mă ocup de atât de multe lucruri, pentru că el înseamnă teribilă tulburare, atunci când liniștea ar fi fost apreciată în mod deosebit.

Nu mă plâng. Sau nu ar trebui.

Mă gândesc la predica de la înmormântarea mea, pe care am intenția să o scriu pentru a-l scuti pe dragul de Boughton. Pot să-i imit destul de bine stilul. Când o va vedea va râde zdravăn.

Tânărul Boughton a venit din nou în această dimineață, cu niște mere și prune din livada lor. El și Glory au aranjat frumos lucrurile acolo. A muncit mult.

Încerc să fiu puțin mai cordial cu el decât am fost până acum. El face cumva un pas înapoi și zâmbește ușor, se uită la mine de parcă s-ar gândi: Astăzi suntem cordiali! Ce înseamnă asta? Și mi se uită drept în față, de parcă vrea ca eu să-mi dau seama că știe că este doar de formă, ceea ce-l amuză. Cred că o încercare este o formă de a mima, într-un fel. Dar ce-aș putea să fac? Majoritatea oamenilor te iau așa cum ești, în asemenea situații, indiferent de ce-și spun în sinea lor. Ezit să-i spun fariseism, dar cu siguranță mă face să nu mă simt bine și sunt destul de sigur că așa ceva vrea. Și cred că se și amuză cu adevărat. Așa că am renunțat să încerc să fiu cordial astăzi, să mă scuz și să plec la biserică să am grijă de niște lucruri acolo.

Am petrecut mai multe ore în meditație și rugăciune asupra lui John Ames Boughton și, de asemenea, asupra lui John Ames, tatăl sufletului său, așa cum mi-a spus Boughton o dată, deși nu pot susține prin fapte acea expresie; tatăl oricărui suflet este doar Domnul. Pentru mine, sunt multe de gândit în acest sens.

Mai bine că ar trebui să-mi supăr ori să-mi îndepărtez propriul meu fiu – ce Doamne ferește –, dar și tu ești copilul Domnului, la fel ca mine, la fel ca noi toți. Trebuie să fiu amabil. Rolul meu este să fiu amabil. Cu siguranță trebuie cumva să găsesc o cale să *gândesc* și despre el în termeni amabili, de vreme ce face atâta caz că poate să vadă prin mine. Cred că am făcut unele progrese pe acest front, cu ajutorul rugăciunilor, deși este limpede că este loc de mult mai mult și mai este nevoie de mult mai multe rugăciuni.

Acesta este un lucru important, ceea ce am spus multor oameni, ceea ce mi-a spus și tata și ceea ce i-a spus și tatăl lui. Când întâlnești o altă persoană, când ai de-a face cu cineva, este ca și când ți se pune o întrebare. Așa că trebuie să-ți spui: Ce vrea Domnul de la mine în acest moment, în această situație? Dacă întâlnești insultă sau opoziție, primul tău impuls va fi să răspunzi la fel. Dar dacă stai și te gândești, ca să spun așa: „Acesta este un emisar trimis de Domnul și voi avea parte de un avantaj, în primul rând de ocazia de a demonstra credința mea, șansa de a arăta că și eu, într-o mică măsură, particip la grația divină care m-a salvat”, ești liber să faci altceva decât par a-ți dicta circumstanțele. Ești liber să acționezi cum crezi tu. Ești, în același timp, eliberat de impulsul de a urî sau de a avea resentimente față de acea persoană. Acesta probabil ar râde la ideea că Domnul l-a trimis către tine spre folosul tău (și al lui), dar aceasta este perfecțiunea deghizării, faptul că ignoră acest lucru.

Propria mea mare incapacitate de a fi, recent, la înălțimea situației mă face să-mi aduc aminte de această prețioasă îndreptare. Undeva, Calvin spune că noi suntem un actor pe o scenă, iar Dumnezeu este publicul. Întotdeauna m-a interesat acea metaforă, pentru că ne face artiști în felul în care ne comportăm, iar reacția lui Dumnezeu față de noi poate fi considerată a fi estetică, înainte de a fi morală ca judecată, într-un sens obișnuit. Cât de bine ne înțelegem rolul? Cu câtă siguranță ne îndeplinim rolul? Presupun că Dumnezeul lui Calvin era francez, tot așa cum al meu este din Vestul Mijlociu cu rădăcini în Noua Anglie. Ei bine, noi toți aducem o astfel de lumină asupra acestor lucruri importante, atât cât putem. Cu toate acestea, îmi place imaginea lui Calvin, deoarece sugerează felul în care Dumnezeu, de fapt, se poate bucura de

noi. Am impresia că ne gândim prea puțin atât de departe. Ar putea fi o cale către înțelegerea lucrurilor esențiale, de vreme ce lumea există spre bucuria lui Dumnezeu, nu în înțelesul cel mai simplu, desigur, ci în felul în care te bucuri de *existența* unui copil, chiar și atunci când este, din toate punctele de vedere, un ghimpe în inimă. „Are propriile lui idei despre toate”, spunea Boughton atunci când fiul său făcea câte ceva. Și o spunea ca o laudă, chiar așa. Acum, Edward, de exemplu, *avea* propriile idei, idei demne de respect.

Nu sunt sigur dacă și acest lucru este adevărat. Demn de respect, desigur. Dar adevărul este că ideile sale veneau dintr-o serie de cărți, la fel cum ale mele vin dintr-o altă serie de cărți. Dar aceasta nu poate fi adevărat. În timp ce eram la seminar, am citit toate cărțile de care îmi vorbise vreodată și fiecare carte pe care am crezut că o citise, dacă puteam pune mâna pe ea și nu era în germană. Dacă aveam bani, comandam prin poștă cărțile pe care credeam că el ar urma să le citească. Când le-am adus acasă, și tata a început să le citească, atunci m-a surprins acest lucru. Cine știe de unde ne vin ideile? Totul este un mister. Cu toate acestea, Boughton are dreptate. Jack Boughton este o comoară.

Este limpede că trebuie să mă rog mai mult, dar mai întâi am să ațipesc puțin.

□

Simt un impuls puternic de a vă preveni împotriva lui Jack Boughton. Pe mama ta și pe tine. Poate știi deja ce om supus greșelii sunt și ce puțin mă pot încrede în propriile simțăminte privind acest subiect. Și tu știi, pentru că ai trăit mai mult decât mine, dacă trebuie să mă ierți că te-am avertizat ori să mă ierți pentru că nu te-am avertizat sau, într-adevăr, dacă niciuna dintre situații nu s-a materializat deloc. Aceasta este o chestiune serioasă pentru mine.

Acest paragraf poate fi în sine un avertisment. Poate îi pot spune doar atât mamei tale. El nu este un bărbat cu un caracter dintre cel mai nobile. Ferește-te de el.

Dacă va continua să mai vină pe la noi, cred că o voi face.

Nu ți-am mai scris vreo două-trei zile. Am avut parte de niște nopți destul de dificile. Disconfort, o mică problemă de respirație. Am decis că am două opțiuni (1) să mă torturez sau (2) să am încredere în Domnul. Nu există o soluție pământească

la problemele cu care mă confrunt. Dar pot să-mi înmulțesc problemele, după cum cred că am și făcut, prin faptul că stărui asupra lor. Așa că gata. Astăzi, echipa Yankee joacă împotriva echipei Red Sox. Este un lucru providențial, pentru că ar trebui să fie un joc frumos și nu-mi pasă deloc cine câștigă. Așa că nu ar trebui să existe niciun exces de emoție în momentul în care îl urmăresc. (Acum avem televizor, un dar din partea parohiei cu intenția clară de a mă ajuta să urmăresc meciurile de baseball, și așa voi face. Dar pare destul de bidimensional prin comparație cu radioul.)

Mama ta te-a trimis la vecinii noștri ca să nu mă bați la cap, spune ea, dar asta m-a făcut să mă întreb ce impresie i-am făcut în această dimineață. Sărmana femeie este foarte palidă. Nu a dormit mai bine decât mine. Ieri, au pus televizorul în salon și au pierdut toată după-amiaza trebăluind pe acoperiș cu aranjarea antenei. Tinerii sunt deosebit de interesați de astfel de lucruri. Sunt fericiți să facă un gest de bunătate atât de periculos și de exotic, în esența sa. Îmi aduc aminte, îmi aduc aminte.

Mama ta mi-a adus jos instrumentele de scris și cărțile pe care le-a găsit pe birou, iar cineva a adus o tavă pe care să-mi pun pastilele, ochelarii și paharul cu apă. În cazul în care am să mă simt rău, atât de rău pe cât toată lumea părea să creadă. Eu, personal, nu cred, dar poate greșesc.

Am adormit în fotoliu și m-am trezit simțindu-mă mult mai bine. Am pierdut opt reprize și jumătate, și nimic nu s-a întâmplat nici la sfârșitul celei de a noua (4 – 2 pentru Yankee), dar recepția a fost bună și abia aștept să văd restul campionatului, cu voia lui Dumnezeu. Și mama ta a adormit, stând pe podea cu capul pe genunchii mei. A trebuit să nu mă mișc multă vreme, urmărind un film despre niște englezi în impermeabile care erau pe cale să facă ceva urât, ce implica niște francezi și niște trenuri. Nu am fost prea atent. Când s-a trezit, a fost atât de fericită să mă vadă, de parcă aș fi fost plecat multă vreme. Apoi, te-a adus acasă și am luat cina în salon – s-a dovedit că cine adusese tava mea a adus câte una pentru fiecare dintre noi. De vreme ce masa de seară era din trei feluri, cu salată de fructe și plăcintă ca desert, am presupus că oamenii din parohia mea, care încearcă să facă față unor evenimente mai deosebite prin chiar acest tip de hrană,

prinseseră ceva de veste. Mai era și o salată de fasole, care mie mi se părea evident prezbiteriană și m-a făcut să mă simt foarte neliniștit. Ai fi crezut că murisem. Am păstrat-o pentru masa de prânz.

Ne-am simțit bine toți trei, uitându-ne la televizor. Au fost jongleri, maimuțe, ventriloci și foarte mult dans. Ai vrut să guști și de la mine din farfurie ca să te hotărăști ce să iei, care mâncare și care salată – ai obiceiul acela oribil al copiilor de a amesteca mâncărurile într-o farfurie. Așa că ți-am dat din fiecare fel de mâncare, (ghicind) doamna Brown, Doamna McNeill, doamna Pry, apoi doamna Dorris, doamna Tumey, ți-am dat din furculița mea. Spuneai:

— *Încă* nu m-am hotărât! Și o luam de la început – era o glumă – până ai mâncat tot. A fost o glumă minunată. M-am gândit la ziua în care ți-am dat cuminecătura. Mă întreb dacă și tu vedeai situația la fel.

În această dimineață, m-am dus la biserică pentru câteva ore și când am venit acasă, am găsit foarte multe dintre cărțile mele mutate în salon, împreună cu biroul și scaunul, iar televizorul a fost mutat la etaj. Aceasta a fost ideea mamei, dar știam că tânărul Boughton a fost cel care a ridicat și a cărat pentru ea sau a ajutat-o la mutat. Nu sunt supărat din această cauză. În acest moment al vieții mele, refuz să mă supăr. Mutarea fusese făcută din bune intenții. Și trebuia să se întâmple, mai devreme sau mai târziu. Este adevărat că dacă va trebui să-mi petrec apusul vieții cu cineva sau cu ceva, l-aș prefera pe Karl Barth lui Jack Benny. Totuși, mai am biroul. Nu cred că trebuie să renunț deja. Jack Boughton în biroul meu. Poate el a adus jos acest jurnal. După ce m-am uitat în jur destul de îngrijorat, ceea ce a însemnat să urc de două ori, l-am găsit aici jos, în sertarul de jos al biroului, unde nu-l pun niciodată. Mi s-a părut a fi un fel de zeflemea, de parcă voia să-mi spună ceva ascunzându-l. Știu că nu sunt rezonabil.

Astăzi, am ținut predica cu Agar și Ismael. M-am îndepărtat de textul meu mai mult decât o fac de obicei, ceea ce s-ar putea să nu fie prea înțelept, de vreme ce somnul meu a fost un chin noaptea trecută. Nu că nu aș fi putut dormi. Aș fi preferat să stau treaz. Am stat întins în pat, supus, fără șansă de scăpare, temerilor mele. O bună parte dintre ele aș fi putut să mi le scot din minte, dacă mi-aș fi folosit mintea. Dar după cum s-a

întâmplat, a trebuit să îndur un fel de paralizie. Să te zbați fiind paralizat este un lucru ciudat – mă îndoiesc că am mișcat vreun membru, dar când m-am trezit eram extenuat, cu inima obosită.

Apoi a venit la slujbă tânărul Boughton. Era ceva la care nu m-aș fi așteptat. L-ai zărit, i-ai făcut un semn cu mâna și i-ai arătat să vină pe bancă lângă tine, a venit în jos pe culoar și s-a așezat lângă tine. Mama ta s-a uitat la el pentru a-i spune bună dimineața, iar apoi nu l-a mai privit. Nici măcar o dată.

Am început să vorbesc prin a arăta similitudinile dintre poveștile lui Agar și Ismael trimiși în pustie și a lui Avraam mergând cu Isaac pentru a-l sacrifica, după cum crede el. Voiam să spun că Avraam este, de fapt, chemat să-și sacrifice amândoi fiii și că Domnul în amândouă situațiile trimite niște îngeri pentru a interveni în momentul crucial ca să salveze copilul. Bătrânețea extremă a lui Avraam este un element important în amândouă poveștile, nu numai pentru că el abia dacă poate spera să aibă mai mulți copii, nu numai din cauză că, dacă sunt veniți la bătrânețe, copiii sunt nespus de prețioși, dar, cred, și deoarece orice tată, în special un tată bătrân, trebuie, în final, să-și trimită copilul în pustie și să-l încredințeze providenței lui Dumnezeu. Pare aproape un gest de cruzime ca o generație să nască o alta atunci când părinții pot asigura atât de puțin pentru copiii lor, atât de puțină siguranță, chiar în cele mai bune condiții. Se cere o mare credință să-ți părăsești copilul, având încredere în Dumnezeu ca să onoreze dragostea părinților pentru el prin asigurarea că, într-adevăr, îngerii vor veni în acea sălbăticie.

Am spus că însuși Avraam fusese trimis în pustie, și lui i se spusese să plece din casa tatălui său, că aceasta este povestea tuturor generațiilor și că doar prin grația lui Dumnezeu suntem noi instrumente ale providenței Sale și participanți la calitatea de tată care întotdeauna, în final, este a Lui.

În acest punct m-am îndepărtat de textul meu pentru a spune că, pentru un pastor bătrân, a fi îngrijorat pentru enoriașii săi înseamnă să uite faptul că Isus este El însuși păstorul poporului Său și o prezență neclintită între ei de-a lungul generațiilor. Am crezut că era o idee bună, dar le-a făcut pe unele femei să plângă, așa că am încercat să schimb subiectul. Am întrebat de ce Domnul i-a cerut blândului Avraam să facă două lucruri atât de crude – să trimiți un copil și pe mama lui în pustie și să iei un

copil ca să-l duci la altar pentru a-l sacrifica. Mi-a venit în minte deoarece deseori mă întrebasem. Apoi a trebuit să încerc să răspund.

Îmi trecuse prin minte că acestea erau cele două situații din Scriptură în care un tată este, chiar în mod evident, crud cu copilul său. Domnul poate întreba: „Ce fel de om ești tu, dacă fiul tău îți cere pâine, și tu îi dai o piatră?” Și este o întrebare retorică. Oricine știe din experiența proprie că printre noi sunt destul de mulți tați care se poartă urât cu copiii lor ori îi abandonează. Și în acel moment l-am observat pe tânărul Boughton zâmbindu-mi cu răutate. Alb ca varul și cu un rictus pe față. Textul a fost unul pe care nu l-aș fi ales dacă m-aș fi gândit că ar fi putut să fie acolo, deși dacă m-aș fi ținut de predică așa cum am scris-o, totul ar fi fost mai bine.

În privința cruzimii acelor povești, am spus că ele redau faptul că deseori copiii sunt victimele respingerii sau ale violenței și că în acele zile se întâmpla astfel, ceea ce Biblia de altfel nu încurajează, copilul fiind în grija providențială a lui Dumnezeu. Și nici aceasta nu este mai puțin adevărat, am spus, dacă îngerul îl duce acasă la Tatăl său devotat și iubitor, decât dacă El dezamorsează arcul sau oprește cuțitul și lasă copilul să-și trăiască potopul lui de ani pământești.

Nu știu dacă este suficient în privința acestei chestiuni. Este atât de dificilă încât ezit să o abordez din nou. Nu mă ia prin surprindere doar pentru că de multe ori oamenii mi-au cerut să le-o explic. Orice ar fi crezut, nu am reușit niciodată atât de bine încât să fiu mulțumit.

Întotdeauna mi-a fost teamă că atunci când eu spun că toți cei insultați sau călcați în picioare se află sub providența lui Dumnezeu, asta va fi înțeles de unii ca nefiind un lucru grav, un lucru rău, să insulți sau să asuprești. Toată învățătura Bibliei este în mod explicit contrar acestei idei. Așa că am citat cuvintele Domnului: „Dacă cineva aduce atingere copiilor, mai de folos i-ar fi dacă i s-ar lega de gât o piatră de moară și ar fi aruncat în mare”. Sunt niște cuvinte grele, dar asta e.

Tânărul Boughton stătea nemișcat, cu un rictus pe față. Era ceva ce dintotdeauna a fost ciudat la el. Lua cuvintele de parcă ar fi fost acțiuni. Nu ascultă *înțelesul* cuvintelor, așa cum fac alți oameni. El doar își spune dacă sunt ostile și cât de ostile. Își spune dacă îl amenință sau îl rănesc și reacționează în

consecință. Dacă el vede o pedeapsă în ceea ce spui, este la fel ca și cum ai trage în el. De parcă l-ai fi tras de urechi.

Acum, așa cum am spus, nu mă așteptam să vină la slujbă. Mai mult, sunt o mulțime de oameni al căror comportament față de copiii lor este departe de ceea ce ar trebui să fie, deci, chiar dacă m-am îndepărtat de text și chiar dacă voi recunoaște că afirmațiile mele improvizate ar fi putut fi influențate de faptul că stătea acolo cu expresia aceea pe față, chiar lângă soția mea și copilul meu, totuși era un egoism considerabil din partea lui să ia cuvintele mele de parcă ar fi fost îndreptate numai către el, ceea ce el, în mod vizibil, a făcut.

Mama ta privea îngrijorată. Poate din cauză că i se părea că vorbesc despre situația mea, a ei și a ta, sau din cauză că mă zbăteam oarecum să-mi pun ordine în gândire, sau poate din cauză că emoțiile mele erau mai mari decât în mod normal. Și dacă mă uit înapoi la felul în care mă simțeam, chiar dacă aș fi fost doar pe jumătate atât de obosit, tot ar fi fost motive de îngrijorare.

Dar mi-a venit în gând că tânărul Boughton i-a spus vreo versiune a lui asupra evenimentelor, destul ca să o facă să vadă implicațiile, din punctul său de vedere, ale predicii mele. Nu-mi dau seama când ar fi putut vorbi cu ea. Dacă voia o ocazie, ar fi putut să o găsească, bănuiesc. M-a surprins într-un mod ciudat că nu s-a uitat la el niciun moment măcar. Dacă ar fi vrut să pară că nu-l recunoaște deloc în ceea ce predicam, ar putea fi o explicație. Am simțit că poate alții din parohie ar fi putut să creadă că el era ținta predicii. A fost o situație foarte nefericită. Trebuie să sper că va ieși ceva bun de aici. Nu pot înțelege de ce nu se roagă la prezbiterieni.

Acum mă voi ruga. Mai întâi cred că voi dormi. Voi încerca să dorm.

□

O altă dimineață, mulțumesc Domnului. Am dormit bine și nu am avut niciun disconfort real demn de amintit. O femeie dintre enoriașii mei a venit imediat după micul dejun și m-a chemat la ea acasă. Este mai în vârstă, recent devenită văduvă, rămasă singură, și tocmai s-a mutat de la ferma ei într-o căsuță din oraș. Niciodată nu poți ști ce necazuri sau temeri au astfel de oameni, așa că m-am dus. S-a dovedit că problema era chiuveta din bucătărie. Mi-a spus, foarte uimită că o răsturnare atât de

drastică putea să apară într-un univers supus legilor, că apa caldă venea prin robinetul pentru apă rece și apa rece prin robinetul pentru apă caldă. I-am sugerat că ar putea să o ia ca atare, să le țină minte ca funcționând invers, dar mi-a spus că ei îi place ca lucrurile să meargă așa cum trebuie. Așa că am mers acasă, mi-am luat o șurubelniță, m-am întors și am schimbat butoanele. Mi-a spus că probabil mergea și așa până putea aduce un instalator priceput. O, viața clericală! Cred că doamna aceasta mă suspecta de o anume relaxare din punct de vedere doctrinal, iar acum va fi sigură. Povestea a făcut-o să râdă pe mama ta, totuși, așa că eforturile mele sunt răsplătite.

□

Ieri seară am terminat *Calea pinului singuratic.* Am simțit un fel de junghi citind-o. Bătrânul vede fata cu cineva de vârsta ei și observă cât de bine se potrivesc, iar apoi el începe să resimtă bătrânețea, sărăcește și ajunge în sapă de lemn, iar ea, desigur, rămâne foarte frumoasă. Dar totul se termină cu bine. Ea îl iubește numai pe el, pentru totdeauna. Nu știu dacă romanul mi-ar fi trezit interesul dacă nu ar fi apărut problema aceea. Iar, pe de altă parte, am vrut să știu ce avea de-i plăcea mamei tale atât de mult. Dumnezeu s-o binecuvânteze, este o femeie dragă inimii mele. Ieri seară am citit aproape toată cartea, iar apoi nu am mai putut adormi, așa că m-am strecurat în camera de lucru și am citit aproape până în zori. Iar apoi m-am dus la biserică să văd zorii venind, deoarece pacea aceea mă reface mai bine decât o poate face somnul. Parcă ar fi o acumulare de pace în sala aceea, parcă orice moment de liniște care pătrunde în sala aceea rămâne acolo. Îmi aduc aminte că odată, pe când eram copil, am visat că mama a intrat în camera mea, s-a așezat pe un scaun într-un colț, și-a pus brațele în poală și a stat acolo, foarte calmă și liniștită. M-a făcut să mă simt nespus de fericit și în siguranță. Când m-am trezit, era acolo, stând pe scaun. Mi-a zâmbit și mi-a zis: „Doar mă bucuram de liniște”. În biserică am aceeași senzație, că visez ceea ce este real.

Îmi trece prin minte faptul că în niciun fel mama ta n-ar fi putut să mă încurajeze mai mult decât prin faptul că i-a plăcut atât de mult cartea aceea total lipsită de interes, încât am observat și am citit-o și eu. Prin aceasta providența îmi spunea ceea ce ea nu ar fi putut să-mi spună.

□

Aș vrea să fiu precum unul dintre acei vikingi din alte vremi. Aș vrea ca diaconii să mă ducă pe masa de împărtășanie, și apoi să dea foc vechii corăbii, iar ea și cu mine să plutim împreună în eternitate. Deși, de fapt, sper că ei vor păstra masa. Cu siguranță o vor păstra.

Chiar și mormântul sfânt a fost deschis. Întunericul profund a dispărut în lumina obișnuită a zilei, iar misterul lui Dumnezeu a fost făcut să apară și mai grandios. Așa că hoarda mea de liniște poate fi și ea împrăștiată, iar marea liniște nu va fi mai săracă din această cauză. Și totuși îi mulțumesc lui Dumnezeu că așteaptă până când voi muri.

□

Uneori aproape uit țelul acestor rânduri, adică de a-ți spune lucruri pe care ți le-aș fi spus dacă ai fi crescut alături de mine, lucruri care cred că sunt potrivite pentru mine ca tată să te învăț. Desigur, sunt cele zece porunci și știu că tu vei fi fost conștient în mod deosebit în privința celei de-a cincea porunci: „Cinstește ce tatăl tău și pe mama ta”. Îți atrag atenția asupra ei, deoarece a șasea, a șaptea, a opta și a noua sunt reglementate de legile penale și civile și de cutumele sociale. A zecea poruncă este inaplicabilă, chiar și în sine, chiar cu cele mai bune intenții din lume, ea este încălcată în mod constant. Ți-am scris despre suferința mea la spectacolul tuturor căsniciilor, a tuturor caselor debordând de copii, în special când era vorba de familia Boughton – nu pentru că voiam copiii lui, ci pentru că îi voiam pe ai mei. Cred că păcatul invidiei este suferința unui resentiment pe care îl încerci atunci când chiar oamenii pe care îi iubești cel mai mult au ceea ce tu îți dorești și nu ai. Din punctul de vedere al poruncii să-ți iubești aproapele ca pe tine însuți (Leviticul 19:18), nimic nu face decăderea unui om mai de netăgăduit decât invidia – o simți drept în inimă, în oase. Din acest unghi, este instructivă. Niciodată nu am reușit să mă țin de acea poruncă: Să nu râvnești. Am evitat experiența nesupunerii prin a mă reține cât am putut, așa cum am spus. Sunt sigur că aș fi muncit cu mai multă eficiență în vocația mea dacă aș fi acceptat dorința din mine ca fiind ceva inevitabil, așa cum pare să facă Pavel, ca ghimpele din coastă, ca să spun așa. „Bucurați-vă cu cei ce se bucură”. Prea adesea mi s-a părut dificil. Eram mult mai bun la a plânge cu cei ce plâng. Nu o spun ca pe o glumă, dar este cumva ridicol, dacă stau și mă gândesc.

Dacă aș fi trăit, ai fi învățat din exemplul meu, rău și bun, în același timp. Așa că vreau să-ți spun unde am greșit, dacă greșelile au fost destul de importante ca să fi avut consecințe reale, așa cum a fost în cazul acesta.

Dar să mă întorc la chestiunea cinstirii mamei tale. Cred că este semnificativ că a cincea poruncă se află între cele care se referă la venerarea lui Dumnezeu și cele care se referă la un comportament corect față de ceilalți. Întotdeauna m-am întrebat dacă poruncile trebuie citite de parcă s-ar afla într-o ordine a importanței. Dacă este corect, cinstirea mamei tale este mai importantă decât a nu ucide. Mi se pare remarcabil, deși rămân deschis la altă interpretare.

Sau pot fi concepute ca fiind diferite feluri de legi, ce nu pot fi comparate în termenii importanței, iar cinstirea mamei tale ar putea fi ultima din seria referitoare la dreapta venerație, mai degrabă decât prima din seria referitoare la dreapta cinstire. Cred că acesta este un punct de vedere foarte ușor de apărat.

Apostolul spune: „În cinste, unii altora dați-vă întâietate” și, de asemenea, „Dați tuturor cinste”. Porunca este mult mai restrictivă. Vechii comentatori de obicei spun că „tatăl tău și mama ta” înseamnă oricine care are o autoritate asupra ta, dar așa s-a crezut multă vreme și de aici a venit mult rău – sclavia era „patriarhală”, și așa mai departe. Oricine se întâmplă să aibă autoritate asupra ta este părintele tău! Pe de altă parte, pe lume au fost părinți răi și brutali. „Pentru ce ați sfărâmat fața celor sărmani?” Oare spune textul undeva: „Copiii vor avea parte de lucruri bune, iar *părinții* vor fi trimiși goi în pustie”? Nu, pentru că părinții nu sunt nici cei bogați, nici cei care au autoritate. Niciunde în Scriptură nu se află vreun tată care se poartă urât cu copilul său, dar cei bogați și puternici din Scriptură sunt răi de mult prea multe ori. Iar dacă cinstirea autorității înseamnă doar că tu nu te abați pentru a o sfida, acest lucru sărăcește noțiunea de cinstire așa cum s-ar aplica unei mame adevărate. Nu ar mai fi nimic destul de frumos ori destul de important de pus în centrul celor zece porunci, în numele lui Dumnezeu.

Cred că a cincea poruncă aparține primei table, printre legile care descriu dreapta venerație, pentru că dreapta venerație este dreapta percepție (vezi în special Epistola către Romani 1), iar aici Scriptura impune dreapta percepție asupra oamenilor pe

care cu adevărat îi cunoști profund. Felul în care cinstești pe cineva diferă în funcție de situație, așa că tu doar poți, cu adevărat, să îndeplinești o obligație generală pentru a-ți arăta cinstirea în cazuri precise de intimitate și înțelegere mutuală. Dacă aceasta pare puțin cu susu-n jos în favoarea părinților, aș sublinia că este un bun exemplu de părinți în Biblie care își cinstesc copiii. Cred că este notabil, pe această linie, de arătat că nu Adam, ci Domnul îl mustră pe Cain. Niciodată Eli nu-și mustră fiii, nici Samuel pe ai lui. Niciodată David nu-l mustră pe Absalom. Chiar la sfârșit, sărmanul Iacov, bătrân, își mustră fiii în timp ce-i binecuvântează. Un lucru remarcabil de luat în considerare.

Iată ceva bun pentru o predică. Fiul rătăcitor ca text evanghelic. Ar trebui să-l întreb pe Boughton dacă a observat acest lucru. Dar, cu siguranță, da, desigur că da. Trebuie să mă mai gândesc la acest lucru.

Ideea mea este că marea bunătate și providența Domnului ne dă aproape tuturor pe cineva pe care să-l cinstim – copilului îi dă părintele, părintelui îi dă copilul. Am un mare respect pentru integritatea caracterului tău și bunătatea inimii tale, iar mama ta nu ar putea să te iubească mai mult ori să fie mai mândră de tine. Ea a fost martorul fiecărui moment din viața ta, aproape, și te iubește la fel ca Dumnezeu, până în măduva oaselor tale. Aceasta înseamnă cinstirea copilului. Vezi cât de dumnezeiesc este să iubești *ființarea* cuiva? *Existența* ta este o bucurie pentru noi. Sper să ajungi vreodată să-ți dorești un copil, așa cum mi s-a întâmplat mie; ce lucru minunat a fost că, până la urmă, ai venit, și ce binecuvântare să mă bucur de tine aproape șapte ani.

Cât despre copilul care își cinstește părintele, cred că acest lucru trebuie poruncit deoarece părintele este un mister mai mare; într-un fel, un străin. A trecut atât de mult din viața noastră, iar acest lucru este valabil și pentru mama ta, care este mai tânără cu mai bine de o generație decât mine, dar care și-a trăit o bună parte din viață înainte de a mă întâlni – ceea ce vreau să spun aici este că era binișor trecută de treizeci de ani când ne-am căsătorit. Așa cum am spus, cred că a trecut prin destule necazuri în acei ani. Nu am întrebat-o niciodată, dar un lucru am învățat în viața mea – cum arată obișnuința unei tristeți ce nu te părăsește; iar când am văzut-o, mi-am spus: De

unde ai apărut, copilul meu drag? A apărut în timpul primei rugăciuni, s-a așezat pe ultima bancă, m-a privit și, din acel moment, nu am mai văzut decât fața ei. O dată, am auzit pe cineva că noi, creștinii, venerăm tristețea. Ceea ce este întru totul adevărat. Dar noi, este corect să o spunem, credem că în ea se află un mister sacru. Este ceva în expresia feței ei ce, întotdeauna, am simțit că îi ajungea pentru a mă înțelege, de parcă în ea este un adevăr care probează înțelesul cuvintelor mele. Este o expresie frumoasă, foarte inteligentă, dar tristețea din ea este grefată pe inteligență, ca să spun așa, până când par a se contopi. Cred că în tristețe este demnitate pur și simplu pentru că este bunăvoința lui Dumnezeu să fie așa. Întotdeauna El îi ridică pe cei doborâți. Aceasta nu înseamnă că întotdeauna este corect să produci suferință ori să o cauți atunci când poate fi evitată și nu servește nici unui scop practic și de bună credință. Este periculos și ciudat să dai importanță suferinței, așa că vreau să fiu bine înțeles în această privință. Pur și simplu, înseamnă că Dumnezeu este de partea celor în suferință și împotriva celor ce o produc. (Sper că deja îi știi pe profeți, în mod deosebit pe Isaia.)

Acum, mama ta nu vorbește despre sine niciodată și niciodată nu recunoaște că a simțit vreun fel de supărare în viața ei. Acesta este curajul și mândria ei, iar eu știu că vei respecta acest lucru și, în același timp, adu-ți aminte: este nevoie de o foarte, foarte mare blândețe, o mare bunătate. Deoarece nimeni, niciodată, nu capătă acel fel de curaj dacă nu a avut nevoie de el. Dar se poate să nu-ți dai seama de acest lucru, atunci când ești tânăr. Deseori mi-am făcut puțin griji în privința felului în care oamenii din parohie se poartă cu ea. Ea este distantă, dar nu se poate schimba. Și ei sunt distanți. Pe de altă parte, deseori m-am gândit că ea și cu mine suntem foarte potriviți, nu are importanță cum părem, deoarece am văzut destule în viața mea pentru a o înțelege. Ei sunt oameni buni, și o vor ajuta atât cât va accepta ea. Dar majoritatea lor nu pot să vadă tinerețea din ea așa cum o văd eu. Cred că mama ta poate chiar să li se pară dură.

I-am scris o scrisoare, cu instrucțiuni. Voi adăuga și aceasta – în toți acești ani le-am dat bani oamenilor, nu sume mari, dar o bună parte din salariul meu. În general, am inventat povești despre fonduri uitate și donații anonime. Mă îndoiesc că m-au

crezut, de cele mai multe ori. Pe atunci nu credeam că voi avea vreodată o soție și un copil, așa că nu dădeam importanță banilor, după cum am spus. Nu am păstrat niște documente și nu am o memorie prea sigură a persoanelor și situațiilor. De asemenea, am mai plătit pentru unele lucruri de prin biserică, vopsea, geamuri și altele. Am avut parte și de vremuri grele, când nu puteam să mă hotărăsc să cer cuiva să ne ofere ceea ce eu însumi nu puteam oferi. O spun doar pentru că vreau să știi că tot ajutorul pe care-l vei primi, chiar și sub forma unei sume destul de substanțiale, poate fi văzut de tine nu ca un gest de caritate, ci ca o formă de *restituire.* Niciodată nu am considerat că parohia mi-ar fi îndatorată, dar adevărul este că am aruncat destulă pâine pe acea apă și pâinea care ți se va întoarce o vei primi ca din mâna mea. Prin grația lui Dumnezeu, desigur.

Dar am vrut să spun anumite lucruri despre a cincea poruncă și de ce trebuie văzută ca aparținând primei table. Pe scurt, dreapta venerație a lui Dumnezeu este esențială deoarece modelează mintea pentru dreapta înțelegere a lui Dumnezeu. Dumnezeu este aparte – El este Unul, nu trebuie imaginat ca un lucru între lucruri (idolatrie – ceea ce Feuerbach nu a reușit să surprindă). Numele Său este aparte. Este sacru (ceea ce eu consider a fi o reflectare a sacralității Cuvântului, enunțul creativ care nu seamănă cu nicio limbă). Apoi sabatul este aparte față de alte zile, pentru a te bucura de timp și durată, poate, ce tronează peste creaturile care viețuiesc în timp. Deoarece „începutul”, care poate fi numit sămânța timpului, este condiția pentru tot ce a venit odată cu creația. Apoi mama și tata sunt aparte, înțelegi. Mi se pare aproape că aș repovesti Facerea – Primul este Domnul, apoi Cuvântul, apoi Ziua, apoi Bărbatul și Femeia – iar după aceea Cain și Abel – Să nu ucizi – și toate păcatele prinse în acele interdicții, la fel cum fărădelegile sunt prinse în legile care le sancționează. Așa că, probabil, tablele diferă când se adresează eternului și temporalului.

Cred că este ideea de tată și de mamă, ca Tatăl și Mama Universali, Adam cel drag lui Dumnezeu și Eva cea iubită de El; adică omenirea esențială, așa cum a ieșit din mâna Lui. Este un model în aceste porunci de a pune lucrurile aparte astfel încât sfințenia lui să fie percepută. Fiecare zi este sfântă, dar sabatul

este aparte astfel încât sfințenia timpului să poată fi simțită. Fiecare ființă umană este demnă de a fi onorată, dar disciplina conștiincioasă a onoarei se învață din această punere aparte a mamei și a tatălui, care de obicei muncesc și sunt prinși de griji și pot fi iritabili, lipsiți de generozitate, neștiutori sau aroganți. Crede-mă, știu că este o poruncă greu de respectat. Dar eu, de asemenea, cred că recompensele pentru obedientă sunt mari, deoarece la rădăcina onoarei adevărate este întotdeauna un sentiment de sacralitate a persoanei care este obiectul acesteia. În situația particulară a mamei tale, știu că dacă tu ești atent cu ea în acest fel, vei găsi o foarte mare frumusețe în ea. Când iubești pe cineva în măsura în care tu o iubești, o vezi așa cum o vede și Dumnezeu, și aceasta este inițiere despre natura lui Dumnezeu, a omenirii și a Ființei însăși. De aceea a cincea poruncă ține de prima tablă a Legii. M-am convins singur de acest lucru.

Am dormit destul de bine. În zilele de luni stau acasă, atunci când pot – ziua mea de odihnă – așa că am avut dimineața la dispoziție pentru a mă gândi, a mă ruga și, de asemenea, pentru a face ordine în cărți, iar în timp ce lucram mi-a venit în minte că ar trebui să analizez ce mi-aș spune dacă ar fi să vin la mine însumi pentru un sfat. De fapt, așa fac tot timpul, așa cum face orice om sănătos la minte, dar există o tendință, în gândirea mea, ca elementele opuse ale chestiunii să se anuleze unul pe celălalt mai mult sau mai puțin algebric – este adevărat, dar pe de altă parte așa este, așa că descopăr un fel de echivalență a considerațiilor care este interesantă în sine, dar nu rezolvă nimic. Dacă îmi voi pune gândurile pe hârtie, poate voi putea gândi mai riguros. Acolo unde este nevoie de hotărâre aceasta este, de asemenea, posibilă. A nu decide este într-adevăr una dintre cele două alegeri disponibile pentru mine, așa cum, de asemenea, deciziei trebuie să-i acordăm un moment. Deci, ca formă de comportament, a nu decide să acționezi ar fi identic cu a decide să nu acționezi. Dacă aș fi pus să decid să nu acționez la un capăt al unui continuum de posibilități și să decid să acționez la celălalt capăt, tot spațiul din mijloc ar fi alocat pentru a nu decide, cea ce înseamnă a nu acționa. Cred că este logic.

Punctul meu de vedere, în orice caz, este că trebuie să subliniez, în mod deosebit și corectiv, posibilitatea de a face

lucrul pe care îmi este teamă să-l fac, adică să-i spun mamei tale ce cred că ar trebui să-i spun.

•

Întrebare: De ce te temi cel mai mult, Moriturus?

Răspuns: Eu, Moriturus, mă tem să-mi părăsesc soția și copilul neștiutori, la cheremul lipsei de echilibru a unui om cu un caracter extrem de dubios.

Întrebare: Ce te face să crezi că acest contact al lui cu ei sau că influența lui asupra lor va fi destul de importantă pentru a le pricinui vreun rău?

Aceasta, într-adevăr, este o întrebare excelentă și una la care nu m-aș fi gândit să mi-o pun mie însumi. Răspunsul ar fi: a venit la noi acasă de câteva ori, a venit la biserică o dată. Nu este un răspuns convingător. Adevărul este că, în timp ce stăteam în amvon, privind la voi trei, îmi păreați o frumoasă familie tânără, iar inima mea rea și bătrână a tresăltat, vechea dorință de care am amintit m-a copleșit, și m-am simțit la fel cum mă simțeam când frumusețea altor vieți a fost o suferință și o insultă pentru mine. Și m-am simțit de parcă priveam de dincolo de mormânt.

Ei bine, mulțumesc lui Dumnezeu că am analizat lucrurile.

Și dacă tot sunt cinstit, voi adăuga aici că timp de circa două luni am simțit o anume schimbare în felul în care oamenii se poartă cu mine, ceea ce ar putea fi un simplu reflex al felului în care eu mă port cu ei. Poate nu înțeleg atât cât ar trebui. Poate nu sunt atât de logic pe cât ar trebui.

Adevărul este că nu vreau să fiu bătrân. Și în ce mă privește, cu siguranță, nu vreau să fiu mort. Nu vreau să fiu un bătrân nesigur pe picioare, de care abia dacă îți aduci aminte. Îmi doresc mult să fi putut să mă fi cunoscut ca om tânăr, sau poate nu chiar atât de tânăr. Eram în formă la șaizeci de ani. În acest fel, i-am moștenit pe bunicul și pe tata. Niciodată nu am fost la fel de înalt ca ei, dar am fost foarte puternic, foarte sănătos. Chiar acum, dacă m-aș putea încrede în inima mea, ar fi atât de multe de făcut.

Nu trebuie să-mi găsesc vreo vină pentru că simt în acest fel. Domnul a plâns în Grădină în seara în care a fost trădat, așa cum, de multe ori, le-am spus oamenilor care se aflau în situația mea. Așa că nu este, în mine, doar o formă de păgânism nemântuit în faptul că mi-e teamă de ceea ce mă așteaptă, deși,

este limpede; tristețea mea este amestecată cu emoții compromițătoare, emoții de diferite feluri. Desigur, desigur. Cine mă va elibera de trupul acestei morți? Ei bine, acest răspuns îl știu. „Nu toți vom muri, dar toți ne vom schimba. Deodată, cât ai clipi din ochi”. Îmi imaginez un fel de piruetă extatică, seamănă puțin cu mișcarea de atac în baseball când ești atât de tânăr încât aproape nici nu ești conștient de efort. Pavel nu ar fi putut spune ceva mai *total* diferit referitor la aceasta. Așa că trebuie văzut ce va fi.

O spun pentru că, într-adevăr, mă simt de parcă aș decădea, și nu din punct de vedere medical. Și mă simt de parcă aș fi lăsat în afară, de parcă aș fi un fel de vagabond, iar oamenii nu prea își amintesc să-mi arunce mingea. Am avut un asemenea vis ieri seară. În vis, eram chiar Boughton, nici mai mult, nici mai puțin. Sărmanul Boughton.

În această dimineață, ai venit la mine cu un desen pe care l-ai făcut tu, pe care ai vrut să îl admir. Tocmai terminam un articol de revistă, eram la ultimul paragraf, așa că nu am ridicat imediat privirea. Mama ta a spus cu cea mai tristă și mai blândă voce:

— Nu te aude. Nu a spus „Nu te-a auzit”, ci „Nu te aude”.

•

Acel articol era foarte interesant. Era din *Ladies’ Home Journal,* un număr vechi pe care Glory l-a găsit în camera de lucru a tatălui său și mi l-a adus să mă uit peste el. Avea ceva scris pe margine. *Arată-i-l lui Ames.* Dar cine știe în ce grămadă de lucruri nimerise, deoarece este din 1948. Articolul se numește „Dumnezeu și poporul american” și spune că 95% dintre noi credem că suntem credincioși. Dar religia noastră nu este în conformitate cu standardele scriitorului, chiar deloc. În mintea lui, toți oamenii din toate acele biserici sunt niște scribi și niște farisei. Mi se pare a fi el însuși un fel de scrib, după felul în care disprețuiește și dojenește. Cum faci diferența dintre un scrib și un profet, care este ceea ce îl face, în mod clar, să-și asume o anumită atitudine? Profeții iubesc oamenii pe care îi pedepsesc, un lucru pe care acest scriitor mi se pare că nu-l face.

Ciudățenia expresiei „a crede în Dumnezeu” îmi aduce în minte primul capitol din Feuerbach, care, într-adevăr, este despre stângăcia limbajului și deloc despre religie. Feuerbach

nu-și imaginează posibilitatea unei existențe de dincolo, prin care eu înțeleg o realitate care o înglobează, dar depășind-o, pe aceasta; de exemplu, felul în care lumea aceasta înglobează și depășește înțelegerea pe care o are Soapy despre ea. Soapy ar putea fi o victimă a conflictului ideologic alături de noi ceilalți, dacă lucrurile vor scăpa de sub control. Ea, fără îndoială, va face o estimare pisicească a situației, ceea ce nu ar avea nimic de-a face cu Dictatura Proletariatului sau cu Proiectul Manhattan. Conceptele ei inadecvate nu au nimic de-a face cu realitatea situației.

Acesta este un mod prea direct de a explica lucrurile și unul nu foarte precis. Nu vreau să sugerez o realitate care, pur și simplu, este o versiune lărgită sau extrapolată a acestei realități. Dacă stai și te gândești cum putem face diferența dintre un lucru căruia îi spunem *piatră* și un lucru căruia îi spunem *vis* – gradele de improbabilitate din cadrul realității pe care o cunoaștem sunt extreme și ceea ce vreau să sugerez este o improbabilitate mult mai aproape de absolut, cu care noi co-existăm, deși condiția noastră umană creează în noi o noțiune în mod radical limitată și particulară asupra existenței. Am ținut o predică pe această temă, titlul fiind „Gândurile tale nu sunt gândurile tale”. S-a întâmplat cu mai mult de două luni în urmă. Cred că a fost anul trecut. Atunci mă gândeam că ar fi putut să-i zăpăcească pe unii, dar eu am fost încântat de ea. Chiar aș fi dorit ca Edward să o fi citit. Am avut senzația că am clarificat unele lucruri. Îmi amintesc de o doamnă care m-a întrebat, în timp ce ieșea pe ușă, cine este Feuerbach, iar acest lucru m-a atenționat în privința tendinței mele de a trăi prea mult în lumea gândurilor mele. Mama ta a vrut să-i spunem pisicii Feuerbach, dar tu ai insistat să-i spunem Soapy.

Ar putea fi adevărat că interesul meu pentru abstracțiuni, care ar fi putut fi explicat mai întâi prin tinerețea mea și mai apoi prin excentricitatea mea, este explicat acum din motive de senilitate, ceea ce ar însemna că oamenii au încetat să mai găsească un înțeles în lucrurile pe care le spun, așa cum făceau altă dată. Acesta este, de departe, un păcat de neiertat. Aveam pe undeva una dintre acele cărți cu mici predici anecdotice pline de umor. Am primit-o cadou, îmi aduc aminte, o broșură nesemnată. Acum câți ani am primit-o? Probabil că am plictisit o mulțime de oameni, multă vreme, cu cărticica aia. E ciudat să-

mi găsesc alinarea în această idee. Întotdeauna au fost lucruri pe care am simțit că trebuie să le spun, chiar dacă nimeni nu ascultă sau înțelege. Și unul dintre ele este că multe dintre atacurile asupra credinței, care s-au bucurat de atâta prestigiu timp de un secol sau două, sunt, de fapt, lipsite de sens. Trebuie să-ți spun acest lucru, pentru că tot ce ți-am spus, ție și lor, își pierde tot înțelesul și dreptul la a se bucura de atenție, dacă nu este ceva instituit.

Dacă ar fi să-mi revăd vechile mele predici, s-ar putea să găsesc unele în care mă ocup de acest subiect. Cum mă aflu undeva aproape de finalul vieții și al puterilor mele, aceasta ar putea fi cea mai bună cale de a-ți prezenta cazul. Ar fi trebuit să mă fi gândit la acest lucru cu mult timp în urmă.

Azi după-amiază am fost la Boughton să-i duc înapoi revista. O bună parte din drum m-ai ținut de mână. Semințe de alior zburau în jurul nostru, iar tu încercai să le prinzi, dar te întorceai și mă luai din nou de mână. Este greu să aibă cineva răbdare cu mine, așa cum mă târăsc în aceste zile, dar încerc să nu-mi forțez inima. În vara aceasta au fost atât de multe zile frumoase, încât am început să aud vorbindu-se de secetă. Și praful, și lăcustele au frumusețea lor, între anumite limite. Îmi pare rău că n-am să mai văd toate lucrurile astea.

Boughton era pe prispa casei lui.

— Ascult vântul, mi-a zis. Simt vântul.

Glory ne-a adus niște limonadă, s-a așezat lângă noi și am discutat puțin despre televiziune. Și mama ta se uita la televizor. Mie nu-mi place. Nu este ultima impresie pe care vreau să o am despre această lume.

Am aflat că atunci când Glory a găsit acel articol și l-a întrebat pe tatăl ei dacă mai voia să-l văd, el i-a cerut să i-l citească, iar apoi a râs și i-a spus:

— O, da, da, părintele Ames va dori să-și arunce ochii pe el.

Știa că acel articol mă va exaspera și râdea chiar înainte ca eu să-i spun ceva.

Am căzut amândoi de acord că probabil a fost destul de citit de ambele noastre parohii, deoarece pe o pagină se află o rețetă pentru acea salată de gelatină de portocale cu măsline verzi umplute, varză tocată și anșoa care m-a urmărit în acești ultimi ani de viață clericală și care apare la el acasă ori de câte ori el răcește. Ar trebui să existe o lege care să împiedice

această rețetă de salată să apară la mai puțin de douăzeci de pagini de orice articol care se ocupă de religie. Până la urmă am adus revista înapoi acasă deoarece m-am gândit că aș fi putut să o folosesc pentru o predică.

•

Sunt două noțiuni insidioase din punctul de vedere al creștinătății din lumea modernă. (Fără îndoială că sunt mai mult de două, dar celelalte vor trebui să mai aștepte.) Una este că religia și experiența religioasă sunt un fel de iluzii (Feuerbach, Freud etc.), iar cealaltă este că religia însăși este reală, dar credința *ta* că *tu* ești parte din ea este o iluzie. Cred că a doua dintre ele este cea mai insidioasă, pentru că experiența religioasă, mai presus de toate, este cea care autentifică religia, pentru individul credincios.

Dar oamenii cu diverse sensibilități religioase sunt întotdeauna vulnerabili la acuzația că înțelegerea sau conștiința lor nu ating cele mai înalte standarde de credință, pentru că este întotdeauna adevărat în privința tuturor. Sf. Pavel este elocvent în privința acestui subiect. Dar dacă stângăcia, falsitatea și eșecul religiei sunt interpretate ca o dovadă a faptului că nu există niciun sâmbure de adevăr în religie – iar mărturisirea Scripturii, de la un capăt la altul, descurajează acest punct de vedere – atunci oamenii nu se mai pot încrede în propriile gânduri, propriile lor forme de credință, în capacitatea lor de înțelegere, și chiar în demnitatea esențială a experienței de credință imperfectă, a lor și a aproapelui. Mi se pare că este mai puțină răutate în ateism, într-o bună măsură. Se pare că spiritul de corectitudine religioasă pe care acest articol îl deplânge este exact spiritul în care este scris. Desigur, în multe privințe are dreptate, una dintre ele fiind puterea distructivă a corectitudinii religioase.

•

Iată o frază de care am râs, împreună cu Boughton: „Te poți întreba câți creștini știu să dea o definiție a *creștinătății”.*

— În douăzeci și cinci volume sau mai puține, i-am spus.

Boughton mi-a spus:

— Mai puține.

Și i-a făcut cu ochiul lui Glory, iar aceasta a zis:

— Pedant ca întotdeauna.

Ceea ce era adevărat.

(Desigur, pur și simplu am folosit un limbaj contemporan, și el și-a dat seama. Dar el nu este de acord. Nu-l folosesc prea des. Dar cred că este perfect pentru a face o mică glumă din când în când.)

Iată un paragraf asupra căruia ne-am oprit mai mult: „Este într-adevăr o dovadă de mândrie plină de păcat, în încrederea cu care majoritatea oamenilor și-au exprimat ideile despre ceruri. Pentru că deși Biblia are multe de spus despre Judecata de Apoi, nu oferă o imagine definitivă a vieții de după moarte. Totuși, mai puțin de o treime dintre americani – 29% – recunosc că nu au nicio idee despre unul dintre cele mai ambigue subiecte din revelația Biblică”.

Acum, aceasta este un fel de interpretare pe care aș numi-o frauduloasă. Să spui că un subiect este ambiguu nu înseamnă că spui despre cineva că nu-și poate forma o opinie asupra lui sau nu ar trebui să însemne și nici nu înseamnă că este posibil să *eviți* să-ți formezi o opinie. Orice concept care există în minte cât de cât există într-o oarecare formă, prin niște asociații. Mi-ar plăcea să vorbesc cu cei 29% care nu au nicio opinie, pentru a vedea cum nu reușesc. Pariez că nu le-a plăcut întrebarea.

Boughton spune că, pe zi ce trece, are tot mai multe idei despre paradis. A spus:

— În principiu, mă gândesc la splendorile lumii și le înmulțesc cu doi. Aș înmulți cu zece sau doisprezece dacă aș avea energia. Dar este mai mult decât suficient pentru mine.

Așa că el stă acolo și multiplică ceea ce-i aduce vântul cu doi, multiplică mirosul ierbii cu doi.

— Îmi aduc aminte de momentul în care am pus căruța aceea veche pe acoperișul tribunalului, mi-a spus. Mi se pare că stelele erau mai luminoase în zilele acelea. De două ori mai strălucitoare.

— Iar noi de două ori mai deștepți.

— O, mult mai mult, mi-a zis. Mult mai mult decât atât.

Jack a ieșit și ni s-a alăturat. A întrebat dacă poate să se uite peste articol și i l-am dat. A spus:

— Mi se pare că a subliniat pe aici pe undeva că felul în care americanii tratează populația de culoare ar indica o lipsă de seriozitate religioasă.

Boughton mi-a spus:

— Este foarte ușor să judeci.

Jack a zâmbit și mi-a dat înapoi revista.

— Așa este, a zis.

Era pentru prima dată că-l vedeam de duminică, de la slujbă. A ieșit prin spațiul de lângă altar și pe o ușă laterală, pentru a evita să dea mâna cu mine, bănuiesc. Din această cauză, atât eu, cât și alții am simțit o oarecare jenă. M-am simțit puțin stânjenit să-i întâlnesc ochii, ca să fiu sincer. Cred că am vrut să aduc revista în special ca un pretext pentru a-i cerceta pe Boughton și pe Glory, pentru a vedea dacă sunt supărați pe mine. Nu terminasem articolul. De la început am vrut să-l iau înapoi. Uneori, îmi ascund motivele față de mine destul de eficient. Îmi imaginasem, stând treaz duminică noaptea, că Jack ar putea să plece din nou pentru că adusesem în fața lumii vechea nenorocire chiar acolo în biserică, sau așa părea să creadă. M-am gândit să-mi cer scuze, dar aceasta ar fi confirmat în mintea lui că intenția mea și ceea ce spusesem a fost ceea ce a considerat el, cea ce eu nu cred pe de-a-ntregul și ceea ce l-ar priva de posibilitatea de a face o interpretare mai puțin păgubitoare. Oricum, ar ridica problema între noi, poate fără a fi necesar. În final, am ezitat să merg la ei acasă, temându-mă că simpla mea prezență ar putea irita sau putea fi o provocare, la fel cum mă temeam că și dacă stau prea mult avea același rezultat. Apoi Glory a venit să ne salute. Părea să fie într-o stare excelentă. Iar eu m-am simțit mai liniștit. Dacă este un lucru pe care nu vreau să-l fac în răstimpul care ne-a mai rămas împreună, este să-l supăr pe Boughton. Mă gândeam ce plăcere trebuie să fie pentru el să-l aibă pe Jack alături de el și mi-a trecut prin minte că putea fi un remarcabil gest de generozitate din partea lui Jack să vină acasă la sărmanul bătrân, și poate și din partea Gloriei, dacă ne gândim la problemele ei. Chiar mi-a fost rușine să-mi amintesc cât de nerăbdător am fost ca el să plece, gândindu-mă numai la viața mea, trebuie să recunosc. Chiar gândit că poate venise pentru a-l scoate din casă pe tatăl său, ca să spun așa, de vreme ce el și ceilalți copii o vor moșteni. Locul chiar trebuia pus la punct și era mult mai mult decât ar fi putut să facă Glory singură. Stând acolo pe prispă cu Jack, m-a surprins cât de mult a îmbătrânit. Desigur, este destul de în vârstă, are vreo patruzeci de ani. Angeline ar fi avut cincizeci și unu, așa că el are patruzeci și trei. Are fire de păr alb

și ochii obosiți. Ei bine, părea încordat, ca întotdeauna, și, de asemenea, trist, așa mi s-a părut.

Mama ta a venit până la noi și ne-a spus că masa era gata. Era o cină rece, ne-a spus, așa că nu trebuia să ne grăbim. A fost de acord să mai stea cu noi câteva minute. Întotdeauna trebuia convinsă să mai rămână chiar și numai puțin, iar apoi este tot ce pot să fac pentru a obține un cuvânt de la ea. Cred că-și face griji din cauza felului în care vorbește. Mie îmi place cum vorbește sau, mai bine zis, îmi plăcea cum vorbea când am întâlnit-o pentru prima dată. *Nu-i bai,* spunea cu vocea aceea a ei, joasă și blândă. Așa spunea când voia să arate că ierta pe cineva, dar suna ca o resemnare mai profundă și mai tristă, de parcă ar ierta toată lumea, inclusiv pe Domnul însuși. Mă întristează posibilitatea ca niciodată să nu mai aud acele cuvinte spuse de ea. Cred că Boughton a făcut-o să fie conștientă de sine cu acel obicei al său de a corecta oamenii. Nu că ar fi corectat-o vreodată. *Nu-i bai.* Era de parcă ar fi renunțat la lume numai pentru ca lumea să o lase în pace. O asemenea renunțare plină de risipă, acea risipă cu mâna goală de care îmi amintesc din zilele de altă dată. Nu am nimic de dat, ia și mănâncă. Un biscuit plin de cenușă, ploaia de vară, părul ei umed căzându-i pe față. Dacă ar fi să înmulțesc splendorile lumii cu doi – splendori, așa cum le simt eu – aș ajunge la ideea unui paradis foarte diferit de orice vezi în vechile picturi.

Deci, Jack Boughton are patruzeci și trei de ani. Nu am niciun fel de idee despre viața pe care a dus-o de când a plecat. Nu am auzit vorbindu-se de căsătorie sau copii sau de vreun fel de meserie. Întotdeauna am simțit că era mai bine să nu întreb.

•

Stăteam acolo ascultându-l pe bătrânul Boughton bătând câmpii (el însuși spune așa) despre o călătorie pe care el și soția lui au făcut-o la Minneapolis, când Jack a intervenit și mi-a spus:

— Deci, părinte, mi-ar plăcea să aud părerile dumneavoastră privind doctrina predestinării.

Acesta este probabil subiectul despre care nu-mi place deloc să vorbesc. Am petrecut o mare parte din viața mea ascultând acea doctrină discutată peste tot și mi se pare că nimeni nu a înțeles nimic. Am văzut cum oameni înțelepți, cu frică de Dumnezeu, au ajuns la cuțite din cauza ei. Primul gând care mi-

a venit în minte a fost: *Bineînțeles* că aduce în discuție predestinarea!

Așa că am spus:

— Este o chestiune complicată.

— Hai să o simplificăm, mi-a spus. Credeți că unii oameni sunt predestinați pierzaniei cu intenție și fără șanse de salvare?

— Ei bine, i-am spus, aceasta poate, de fapt, să fie felul de simplificare care pune mai multe întrebări decât le evită.

A râs.

— Probabil tot timpul oamenii vă întreabă despre asta.

— Da, așa este.

— Atunci presupun că aveți vreun răspuns la întrebările lor.

— Le spun că există anumite atribute pe care credința noastră i le conferă lui Dumnezeu: atotștiutor, atotputernic, plin de dreptate și har. Noi, ființele umane, avem o atât de limitată cunoaștere a puterii și cunoașterii, o atât de vagă concepție privind justiția și o atât de neînsemnată capacitate pentru har, încât lucrarea acestor mari atribute luate împreună este un mister pe care nu putem decât spera să-l pătrundem.

A râs.

— Chiar așa o spuneți.

— Da. Mai mult sau mai puțin. Este o chestiune înfricoșătoare și o tratez cu atenție.

A dat din cap.

— Cred că vreți să spuneți că dumneavoastră credeți în predestinare.

— Nu-mi place acel cuvânt. Este folosit pentru scopuri crude.

— Puteți propune un cuvânt mai bun?

— Nu așa pe nepregătite.

Simțeam că voia să mă provoace.

— Mi-ar plăcea să vă ajut în privința asta, părinte, mi-a zis, pe un ton atât de grav încât am început să mă gândesc că ar putea fi serios. Aceasta este o chestiune importantă, nu-i așa? Aici nu avem cu adevărat de-a face cu un simplu cuvânt, o simplă abstracție.

— Ai dreptate, i-am spus. E adevărat.

— Bănuiesc că predestinarea nu înseamnă, în concepția dumneavoastră, că o persoană bună va merge în iad pur și simplu pentru că a fost predestinat iadului de la început.

Glory a spus:

— Scuzați-mă. Am auzit această controversă de o mie de ori și o urăsc.

Bătrânul Boughton a spus:

— Nu-mi place discuția asta nici mie prea mult, și niciodată nu am văzut să ducă undeva. Nu i-aș putea chiar spune o controversă, totuși, Glory.

— Așteaptă cinci minute și o să vezi, zise ea.

S-a ridicat și a intrat în casă, dar mama ta stătea acolo fără să zică nimic și asculta.

Jack spuse:

— Sunt un amator. Cred că dacă aș avea experiența dumneavoastră în privința acestei chestiuni, și eu aș fi sătul de ea. Ei bine, de fapt cred că am o experiență în această privință. Am avut motive să mă întreb destul de des în această privință. Am sperat că voi afla niște lucruri noi.

— Nu cred că o persoană poate fi bună în sens deplin și totodată să fie predestinată pierzaniei. Nici nu cred că o persoană care este păcătoasă din toate punctele de vedere este în mod necesar predestinată pierzaniei. Scriptura, în mod clar, spune altceva în ambele cazuri.

— Sunt sigur de asta. Dar sunt oameni care, pur și simplu, s-au născut răi, duc o viață plină de păcate și apoi merg în iad?

— Asupra acestui punct, Scriptura nu este foarte clară.

— Experiența dumneavoastră ce spune, părinte?

— În general, comportamentul unei persoane este în conformitate cu caracterul său. Ceea ce nu înseamnă decât că are un comportament consecvent. Când vorbesc despre caracterul său, mă refer la consecvență. Eu văd aici o repetiție, o circularitate.

Zâmbea.

— Atunci, oamenii nu se schimbă, zise.

— Ba da, dacă apare un factor oarecare – băutura sau vreun fel de influență personală. Adică, li se schimbă comportamentul. Este greu de sesizat dacă aceasta înseamnă că li se schimbă caracterul sau că un alt aspect al acestuia devine vizibil.

A spus:

— Pentru un om al sutanei, sunteți foarte prudent.

Ceea ce l-a făcut pe bătrânul Boughton să râdă.

— Trebuia să-l fi văzut acum treizeci de ani.

— L-am văzut.

— Ei bine, a zis tatăl său, ar fi trebuit să fi fost mai atent.

Jack a dat din umeri.

— Am fost.

Ei bine, cu asta m-a prins puțin. Nu știu de ce Boughton l-a îndreptat în direcția asta. Prudent la jocul de dame, poate.

Am spus:

— Nu fac decât să încerc să găsesc o cale cât de cât utilă de a spune că sunt lucruri pe care nu le înțeleg. Nu am de gând să aduc cu forța vreo teorie asupra misterului și să fac totul praf, doar pentru că așa fac, în mod normal, oamenii care vorbesc despre așa ceva.

Mama ta se uita la mine și am dedus că probabil i-am părut supărat. *Eram* supărat. În nouă cazuri din zece când vreun deștept începe să vorbească despre chestiuni teologice, nu încearcă decât să mă pună într-o lumină proastă, iar eu sunt prea bătrân ca să o iau drept glumă. Apoi Glory a intrat pe ușă și a spus:

— Cele cinci minute ale tale nu s-au terminat încă? de parcă ar mai fi fost nevoie să sublinieze zădărnicia discuției.

Dar mama ta a vorbit și ne-a surprins pe toți. A zis:

— Dar mântuirea sufletelor? Dacă nu te poți schimba, pare că nimic nu mai este important. Roși. Nu asta am vrut să spun.

— Ai spus-o excelent, dragă, zise Boughton. Multă vreme m-am străduit să aflu cum se poate reconcilia misterul predestinării cu misterul mântuirii sufletelor. Îmi aduc aminte că m-am gândit foarte mult la asta

— Și ai ajuns la vreo concluzie? a întrebat Jack.

— Nu, după câte îmi amintesc. Apoi i-a spus: O astfel de întreprindere nu e menită să aibă vreo concluzie.

Jack i-a zâmbit mamei tale de parcă ar fi căutat un aliat, pe cineva cu care să-și împartă frustrarea, dar ea, pur și simplu, stătea calmă și se uita la mâinile ei.

— Ar trebui să cred, a spus, că întrebarea pusă de doamna Ames este una pe care dumneavoastră, domnilor, ar trebui să o abordați cu cea mai mare seriozitate. Știu că ați participat, doar ca observatori, la adunările evangheliștilor conservatori, dar… scuzați-mă, nu cred că mai vrea cineva să continuăm cu această problemă, așa că mă las păgubaș.

Mama ta a spus:

— Pe mine mă interesează.

Bătrânul Boughton, care se șifonase puțin, spuse:

— Sper că biserica prezbiteriană este un loc la fel de bun pentru a învăța adevărul binecuvântat al credinței, inclusiv, în primul rând, izbăvirea și salvarea. Doar Domnul știe câtă muncă am depus în acest scop.

— Scuzați-mă, părinte, a spus Jack. Mă duc să o caut pe Glory. Îmi găsește ea ceva de lucru. Întotdeauna spuneai că aceasta este cea mai bună cale să nu dai de necazuri.

— Nu, rămâi, a spus mama ta. Ceea ce el a făcut.

S-a lăsat o liniște stingheră, așa că, de dragul conversației, i-am spus că s-ar putea să-l ajute scrierile lui Karl Barth.

A spus:

— Așa ceva faceți atunci când vreun suflet îndurerat vă bate la ușă la miezul nopții? îi recomandați Karl Barth?

Am spus:

— Depinde de situație.

Și chiar așa era. Am descoperit că scrierile lui Barth sunt pline de mângâiere, după cum cred că am mai spus-o undeva. Dar, de fapt, nu-mi aduc aminte să o fi recomandat nici unui suflet îndurerat, în afară de mine însumi. Aceasta este ceea ce numesc să fiu pus într-o lumină proastă.

Mama ta a spus:

— O persoană se poate schimba. Totul se schimbă.

Fără a se uita la el nici acum.

El a spus:

— Mulțumesc. Asta-i tot ce voiam să știu.

•

Și cu asta am încheiat orice discuție. Am plecat acasă la cină.

Am rămas întrebându-mă la ce se referea când a vorbit despre adunările evanghelișților conservatori. Și m-am mai gândit foarte mult la cuvântul *prudent*. Întotdeauna m-am temut să discut teologie cu oameni care nu au niciun respect față de ea. Este adevărat, din când în când sunt evaziv. Îmi dau seama de greșeala de a *presupune* că o persoană nu vorbește cu tine cu bună credință. Știu că nu este respectuos, și nu o fac deseori. Iar pe aici, nici nu am prea des ocazia, unde se pare că am botezat jumătate dintre oamenii cu care mă întâlnesc pe stradă și i-am învățat toată teologia pe care o vor ști vreodată.

Dar îmi este greu să văd bună-credință la John Ames Boughton, iar aceasta este o problemă teribilă. În timp ce mergeam acasă, mama ta a spus:

— El doar punea o întrebare.

Remarca, venind de la ea, suna aproape a mustrare. Apoi, după ce ne-am îndepărtat puțin, a zis:

— Poate unii oameni nu sunt prea împăcați cu sine.

Ei bine, aceasta *era* o mustrare. Și avea dreptate. Ce nevoie avea un soldat bătrân ca mine să se apere, chiar și atunci când era luat în răspăr, dacă despre asta era vorba? Nu era vorba de o nevoie, ci doar de un obicei.

Cred că am încercat ca niciodată să nu spun ceva ce Edward ar fi considerat imatur sau naiv. Această constrângere mi-a folosit, în opinia mea. Poate fi o formă de apărare, dar sper că a fost utilă pentru echilibru, cel puțin. Există tendința printre oamenii religioși să caute situațiile ridicole și să-și atragă asupra lor un dispreț intelectual care, în unele cazuri, mi se pare justificat. Cu toate acestea, nu vă sfătuiesc ca, din principiu, să apelați la defensivă. În acest fel se exclud cele mai bune ocazii, alături de cele mai rele. La nivelul cel mai de jos, arată o lipsă de credință. Așa cum am mai spus, cele mai rele ocazii pot avea o mare valoare ca experiențe. Și destul de des, atunci când ne gândim că ne apărăm, ne luptăm cu salvatorul nostru. Știu acest lucru, am văzut cu ochii mei cât de adevărat este, deși nu întotdeauna am reușit să mă descurc, numai bunul Dumnezeu o știe. Chiar mă îndoiesc că aș reuși să trăiesc după acest principiu măcar o zi sau o oră. Este un lucru important de luat în considerare.

Cred că mă voi liniști și îți voi spune, cât mai direct, care este problema în acest caz. Somnul a devenit o mare problemă, inefabil, iar apoi destul de extenuant când apare. Rugăciunea nu reușește să liniștească aceste disfuncționalități. Dacă îmi dau seama că îți spun ceva ce, într-un anume fel, nu este adevărat sau că, pur și simplu, nu trebuie să-ți spun, pot distruge acele pagini. Cu siguranță, nu vor fi primele pe care le-am distrus. Pe vremea când aveam o sobă cu lemne, era un lucru relativ ușor. Simțeai o ușurare să vezi prostia și frustrarea căzând pradă flăcărilor. Cred că ar trebui să ne facem un grătar în curte, cum are familia Mueller.

•

Dar, mai întâi, să-ți spun că harul lui Dumnezeu este suficient pentru orice încălcare, iar a judeca este greșit, originea și esența multor greșeli și a cruzimii. Sunt conștient de aceste lucruri, după cum sper că și tu ești.

Să-ți mai spun ceva: nu există obligații care să mă oblige să arăt o toleranță și o înțelegere speciale în privința acestui tânăr, John Ames Boughton. Este un copil drag celui mai vechi și mai drag prieten al meu, care mi l-a dat, ca să spun așa, pentru a compensa lipsa mea de copii. L-am botezat în parohia lui Boughton. Îmi aduc aminte foarte bine de acel moment – Boughton, doamna Boughton și toți cei mici acolo la fântână, urmărindu-mi uimirea fericită, ceea ce sper că au și văzut, deoarece sentimentele mele în acel moment erau puțin mai complexe decât mi-aș fi dorit. Nu fusesem avertizat.

Aceasta fiind situația, am conștiința încărcată când trebuie să mărturisesc împotriva lui. Cu toate acestea, există o adevărată tendință ca oamenii să fie, destul de mult și de potrivit, asociați cu cele prin care au trecut, din motive omenești. Este corect să spui că un hoț este un confrate și este iubit de Dumnezeu. Dar a spune că un hoț nu este un hoț este o greșeală. Nu vreau să implic ideea că, vreodată, tânărul Boughton, după câte știu eu, ar fi furat ceva important într-un sens convențional al cuvântului *a fura.* Prin aceasta doar explic de ce simt că pot să-ți vorbesc despre trecutul său ori, cel puțin, despre puținul pe care-l știu și ce înseamnă acesta.

Cum am mai spus-o, condițiile de bază sunt atât de comune încât pot fi abordate prin foarte puține cuvinte. Acum douăzeci de ani, în timp ce încă mai era la colegiu, a avut o relație cu o fată, relație ce a dus la un copil. Astfel de lucruri se întâmplă și, într-un fel sau altul, se rezolvă, după cum orice cleric îți poate spune.

În acest caz, totuși, au fost niște circumstanțe agravante. Pe de o parte, fata era foarte tânără. Pe de alta, situația familiei ei era grea, chiar sordidă. Cu alte cuvinte, ca să nu o mai lungesc, nu se bucura de niciuna dintre protecțiile de care o tânără fată are nevoie. Niciodată nu mi-a fost clar cum a găsit-o Jack Boughton. Ea și familia ei locuiau într-o casă izolată, cu o mulțime de câini răi la poartă. Era un loc trist și ea era un copil trist. Și iată-l pe el, cu aerele lui de student, cu puloverul cu inițialele colegiului și mașina decapotabilă Plymouth, pe care a

primit-o de undeva în schimbul unui cântec, spunea el, când era întrebat. (Boughton avea atât de mulți copii de dat la școală, toți trebuiau să muncească, Jack de asemenea, iar o mașină nu încăpea în discuție pentru bătrânul Boughton. Parohia lui i-a dat un Buick din 1946, la mâna a doua, atunci când pentru el a fost prea greu să mai meargă pe jos.)

Jack Boughton nu ar fi trebuit sub nicio formă să se încurce cu fata aceea. Era ceva ce niciun om de onoare nu ar fi făcut. Oricât aș răsuci-o în minte, faptele rămân. Și iată o prejudecată de-a mea, confirmată de observațiile mele de-a lungul anilor. Nu toți păcătoșii sunt lipsiți de onoare, nu neapărat. Dar cei lipsiți de onoare niciodată nu se pocăiesc cu adevărat și niciodată nu se schimbă cu adevărat. Ei bine, s-ar putea să fac o greșeală aici. În Scriptură nu apare o astfel de distincție. Iar pocăința și schimbarea în bine sunt lucruri ale sufletului pe care numai Domnul le poate judeca. Dar, din experiența mea, lipsa de onoare este recalcitrantă. Când văd așa ceva, mi se rupe inimă, deoarece îmi dau seama că nu pot oferi niciun ajutor unei persoane lipsite de onoare. Știu că incapacitatea poate fi a mea în totalitate.

În orice caz, tânărul Boughton nu a recunoscut copilul niciodată, nu l-a ajutat în niciun fel. Dar i-a spus tatălui său despre el. De parcă atunci când mărturisești o încălcare, așa cum o vedea tatăl său… deși mie mi s-a părut pură răutate, pentru că trebuie să fi știut că acel nepot însemna o teribilă apăsare pe suflet pentru bătrânul Boughton, și așa a fost. Chiar i-a spus lui Boughton unde locuia fata, iar Glory l-a dus acolo în mașina aia decapotabilă stupidă. Boughton a sperat să poată boteza copilul – era o fetiță – sau cel puțin să fie liniștit că va fi botezată, dar familia i-a fost ostilă, de parcă ar fi fost vina lui. Așa că a lăsat niște bani și a plecat, foarte deprimat și umilit. Inspira atâta milă, încât doamna Boughton a făcut-o pe Glory să-i spună care era problema, iar apoi ea a fost atât de nefericită, încât Glory i-a dus cu mașina pe amândoi la familia fetei. Doamna Boughton voia să vadă copilul, trebuia să-l țină în brațe. Probabil nu a fost un lucru înțelept din partea ei. Ei bine, am ținut-o și eu în brațe. Dar nu știu unde ar fi fost loc de înțelepciune într-o asemenea situație. Au dus cu ei scutece și haine și au lăsat niște bani. Și au ținut-o așa mult timp. Timp de mai mulți ani, de fapt. Glory obișnuia să vină la mine și să

plângă din această cauză, pentru că situația nu se îmbunătățea. Fetița era tot timpul prea murdară și prea mică.

M-a dus și pe mine ca să văd care era situația și pot să-ți spun că nu era deloc bine. Oamenii au dreptul să trăiască așa cum își aleg, dar acela nu era un loc pentru un copil mic. Erau cutii de conserve și sticlă spartă prin toată curtea și saltele murdare pe podea și cine mai știe ce. Câini peste tot. Cum putuse tânărul Boughton să profite de o asemenea fată? Și apoi să o părăsească? Glory mi-a spus că atunci când l-a întrebat pe fratele ei dacă plănuia să se căsătorească cu fata, i-a spus doar atât:

— Doar ai văzut-o.

Pe drum, Glory mi-a spus cum ar trebui să conving familia să lase fata și copilul să vină în oraș și să locuiască într-o bună familie creștină. Am încercat, dar tatăl ei a scuipat pe podea și mi-a zis:

— Ea deja are o bună familie creștină.

Apoi pe tot drumul spre casă, Glory mi-a descris un plan cu care venise, să răpească copila. Știa unele povești despre zilele de demult când treceau fugitivi din Missouri și s-a gândit că un copil mic era mai ușor de ascuns. Mai multe case din oraș aveau pivnițe sau încăperi secrete unde oamenii puteau fi făcuți pierduți timp de două-trei zile. Biserica are o cameră secretă în pod. Va trebui să-mi amintesc să ți-o arăt. Va însemna să urc o scară. Ei bine, vom vedea.

I-am spus că în zilele de demult orașele ca ale noastre erau parte dintr-o conspirație. Mulți oameni locuiau acolo numai pentru a lupta, prin orice mijloace pe care le aveau la îndemână, împotriva sclaviei. A convinge pe cineva să ia fetița de la mama ei, să o fure, era un lucru foarte diferit, în special de vreme ce Gloria nu avea niciun document prin care să dovedească înrudirea cu fetița. Spunea că îi tot scrisese tânărului Boughton cerându-i să-și recunoască copilul de dragul părinților lui. Spălase fetița, o îmbrăcase frumos și i-a trimis niște fotografii cu ea zâmbind. Fotografiase fetița în brațele tatălui lor. Jack îi trimitea lui Glory felicitări de ziua ei și cutii de ciocolată, dar nu făcea nicio referire la fetița lui sau la suferința pe care o provocase în familia aceea. Glory plângea atât de tare, încât a trebuit să tragă pe dreapta.

— Sunt atât de triști, spunea. Le e atât de rușine!

(Tânărul Boughton a avut totuși decența să lase mașina decapotabilă și să plece cu trenul la școală, astfel încât Glory putea să-și ducă părinții aproape în fiecare săptămână să vadă fetița aceea care tot timpul era bolnavă, tușea sau avea vreo erupție pe piele).

Ei bine, acesta este sfârșitul poveștii. Fetița a trăit până pe la trei ani. Ajunsese sprintenă și destul de zdravănă, motiv de bucurie ursuză pentru mama ei și buna ei familie creștină. Dar s-a tăiat cumva la picior și a murit din cauza infecției. Ultima dată când au vizitat-o, au observat că era într-o stare proastă. Așa că Glory a plecat și a adus un doctor, dar deja nu se mai putea face nimic. Bunicul din partea mamei a zis:

— N-a prea avut parte de noroc.

Iar Glory i-a tras o palmă. A amenințat că o va da în judecată, dar cred că nu a ajuns s-o facă vreodată. A permis familiei Boughton să înmormânteze fetița alături de familia lor, de vreme ce au fost de acord să suporte cheltuielile și chiar puțin mai mult. Așa că este acolo. Pe piatră scrie Baby, trei ani (mama ei niciodată nu s-a gândit la un nume adevărat), iar mai jos: „Îngerii lor, în ceruri, pururea văd fața Tatălui Meu”.

Este o poveste tristă și ne-a lăsat pe toți cu un gust amar. Cred că, într-adevăr, ar fi trebuit să o răpim. Cu toate acestea, adevărul este că planul lui Glory ar fi vârât-o pe ea și pe noi ceilalți la pușcărie, pe fetiță ar fi adus-o înapoi la mama ei, iar tânărul Boughton s-ar fi aflat undeva sub un copac, citind Huxley sau Carlyle, cu mașina decapotabilă, în sfârșit, din nou la el. Nu știu ce e bine și ce e rău într-o asemenea situație. Cred că am fi putut răscumpăra copila dacă am fi reușit să strângem niște bani. Dar și aceasta este o fărădelege. Iar toți oamenii aceia aveau o înclinație spre șantaj, cu fetița ca ostatică. Dacă Domnul nu ar fi luat-o la el, situația ar fi putut continua zeci de ani. Glory a spus:

— Dacă am fi putut s-o avem *măcar pentru o săptămână*!

Și după aceea? mi-am spus. Știu exact de ce spunea asta, dar mă întreb ce înseamnă. Deseori am gândit la fel despre celălalt copil al meu.

Acum există penicilină și atât de multe lucruri sunt diferite. În acele zile puteai muri din aproape orice, din mai nimic.

— I-am adus pantofi, a zis doamna Boughton. De ce umblă desculță?

Fata i-a spus:

— Îi păstrăm, ca să-i aibă mai mult timp.

Sărmana fată, mama ei. Era palidă și tristă, după cum arăta, părea la un pas de moarte din cauza tristeții. Ce putea să facă cu toată frustrarea și regretele care se adunaseră de-a lungul vieții ei? Nu s-a mai dus la școală, și tot ce am mai aflat despre ea este că a plecat la Chicago.

•

Cred că asta-i tot ce trebuie să-ți spun despre Jack Boughton. Când i-a murit mama, nici nu a venit acasă, așa cum am mai spus. Poate voia să ne scutească să mai avem de-a face cu el.

Ai lui au iubit fetița aceea pentru că-l iubeau pe Jack atât de mult. Semăna cu el. Și acum, iată-l acasă, iar Glory, cât se poate de bucuroasă să fie cu el, de parcă niciodată nu fusese vreun moment mai întunecat între ei. Habar n-am de ce a venit acasă. Nici nu știu ce fel de împăcare s-a realizat între ei. În cazul în care predica mea îl tulburase, nu aș putea regreta îndestul.

Douăzeci de ani este mult. Nu știu nimic despre acei ani și cred că aș ști, dacă s-ar fi întâmplat ceva care să fi contribuit în favoarea lui. Nu pare să fie un om care să fi trăit drept, dacă ar fi să-l judec.

Am găsit câteva dintre predicile mele sub Biblie, pe noptieră, ceea ce cred că înseamnă că mama ta voia să mă uit peste ele. A adus jos mai multe predici, le-a pus într-un coș de rufe și chiar le citește. Spune că ar trebui să folosesc unele dintre ele, pentru a mă scuti de un efort, pentru a avea mai mult timp să-ți scriu. Aceasta este o idee mai convingătoare decât cea de mai devreme, că aș putea să le folosesc pentru a mă scuti de efortul de a scrie noi predici. Dacă într-adevăr m-aș gândi că nu mai pot scrie o predică, ar trebui să mă retrag de la amvon. Dar ideea de a avea mai mult timp pentru tine este cu totul altceva.

Una dintre predici este despre iertare. Este datată iunie 1947. Nu știu cu ce ocazie am scris-o. Mă gândisem la Planul Marshall, bănuiesc. Nu este nimic de care să-mi fie rușine. Interpretează: „Și ne iartă nouă greșelile noastre, precum și noi iertăm greșiților noștri” în lumina Legii lui Moise asupra acestui subiect. Adică, iertarea unor greșeli, luate ca atare, și eliberarea sclavilor la fiecare șapte ani, iar apoi marea revenire a oamenilor la pământurile lor și la ei înșiși dacă au fost în sclavie, la fiecare cincizeci de ani. Și subliniază că, în Scriptură, singurul motiv

suficient pentru iertarea greșelilor este simpla existență a greșelilor. Și continuă comparând acest har divin și ajunge la Fiul rătăcitor și reîntoarcerea lui la locul său în casa tatălui său, deși nu cere să fie repus în drepturi ca fiu și nici măcar nu regretă durerea pe care i-a pricinuit-o tatălui său.

Cred că se termină destul de bine. Spune că Iisus îl pune pe cel ce ascultă în rolul tatălui, al celui care iartă. Deoarece, dacă noi suntem, ca să spunem așa, de vină (și cu siguranță suntem), aceasta nu arată nicio urmă de har în noi. Iar harul este marele dar. Deci a fi iertat este numai jumătate de dar. Cealaltă jumătate este că și *noi* putem să iertăm, să redevenim ce am fost și să ne eliberăm și, deci, putem să simțim voința lui Dumnezeu instituită prin noi, ceea ce este o mare reîntoarcere a noastră la noi.

Încă mi se pare adevărat. Cred că este o justă interpretare a textului. Ei bine, în 1947 aveam aproape șaptezeci de ani, așa că gândirea mea trebuie să fi fost destul de matură în acel moment. Iar mama ta m-a auzit citind o predică, imaginează-ți. Prima dată, în acel an, a venit la biserică de Rusalii, cred că a fost prin mai, și niciodată nu a mai lipsit în vreo duminică, cu excepția uneia.

Ploua, așa cum am mai spus, dar noi aveam o mulțime de lumânări aprinse, ceea ce întotdeauna a fost obiceiul nostru pentru acea slujbă, atunci când ne puteam permite. Și erau foarte multe flori. Și când am observat că era o persoană străină în sală, îmi amintesc ce încântat am fost că sanctuarul arăta atât de vesel, că trebuie să fi fost un loc atât de plăcut să intri de afară din ploaie. Cred că în acea zi predica mea era despre lumină, ori despre Lumină. Cred că nu a găsit-o ori nu își amintește de ea sau nu crede că era ceva bun în mod special. Mi-ar plăcea să o văd, totuși.

Îmi place să-mi amintesc acea dimineață. Aveam șaizeci și șapte de ani, nu mi se părea că eram bătrân. Mi-ar plăcea să-ți pot transmite imaginea pe care o am despre mama ta în acea zi. Aș vrea să pot să-ți las unele imagini în minte, pentru că sunt atât de frumoase, încât nu-mi place să mă gândesc că se vor stinge odată cu mine. Ei bine, dar pe de altă parte, viața aceasta are propria ei frumusețe muritoare. Și nici amintirea nu este neapărat muritoare prin natura sa. Este ciudat, până la urmă, să poți să revii la un anume moment, când abia dacă poți spune că

are vreun fel de realitate, chiar și în efemeritatea sa. Un moment este un lucru atât de delicat, vreau să spun, încât faptul că durează este o divină suspendare.

O dată, am plecat împreună cu Glory să ducem niște lucruri bebelușului. Familia locuia peste râul Nishnabotna de Vest, iar când am ajuns la pod am văzut două copile, fetița și mama ei, jucându-se la râu. Ne-am dus până la casă și am pus mâncarea lângă gard. Nu ne-am apropiat de casă, pentru că haita aceea de câini s-a repezit urlând la poartă și nu a apărut nimeni care să-i cheme înapoi – întotdeauna aduceam conserve cu șuncă, lapte și altele, lucruri pe care câinii nu le putea mânca. Fata probabil a auzit mașina trecând și câinii lătrând și a știut că am venit la ei, de vreme ce era într-o luni. Ne-ar fi ignorat oricum. Cu loialitate, împărtășea punctul de vedere al tatălui ei în privința noastră. Era jignită de atenția și dorința noastră de a ajuta și ne dădea de înțeles asta prin faptul că ne ignora ori de câte ori putea. Și trebuie să spun că nu-mi vine greu să o înțeleg. Cu siguranță, tatăl ei își spunea că noi ne dădeam atâta peste cap și cheltuiam atât pentru a-l scuti pe Jack de necazuri. Și, deși niciunul dintre noi nu a spus așa ceva și nici nu a sugerat o astfel de idee, nu pot spune că greșea întru totul. Nici nu pot să spun că nu era și din cauză că Jack s-a confesat tatălui său, pentru că știa că sărmanul Boughton bătrânul va reacționa așa cum a făcut-o. Aceasta ar explica și de ce a plecat fără Plymouth.

În orice caz, Glory și cu mine am parcat mașina lângă drum la o sută de metri de pod și ne-am întors să stăm pe pod și să ne uităm la copilele acelea. Fetița, care tocmai începuse să meargă, nu avea nimic pe ea, iar fata purta o rochie udă până la brâu. Era o vară târzie. Râul era puțin adânc în acel moment al anului, apărea din când în când fundul albiei secate. Erau bancuri de nisip de-a curmezișul, cele mai mari fiind mici jungle de vegetație cu ierburi în floare, cu fluturi și libelule în jurul lor ca niște spirite. Din când în când fata făcea pe mămica, așa cum fac copiii când se joacă. Poate știa că o putem auzi. Încerca să facă un baraj pe un pârâiaș, din bețe și noroi, iar fetița încerca să înțeleagă ce făcea destul de bine pentru a putea ajuta. Îi aducea mamei ei noroi și apă în mânuțe, iar mama ei spunea:

— Hei, ai grijă să nu calci pe el. O să-mi strici toată munca!

După o vreme fetița și-a făcut mânuțele căuș și a turnat apă pe brațul mamei și a râs, așa că mama și-a făcut mâinile căuș și a turnat apă pe burtica fetiței, iar fetița a râs și a aruncat cu apă în mama ei, cu amândouă mâinile, iar fata a aruncat și ea apă, atât de multă încât fetița a început să scâncească, iar mama ei a spus:

— Hei, nu-ncepe să plângi! Ce vrei dacă te porți așa?

Și a luat-o în brațe și și-a pus-o în poală, îngenunchind acolo în apă, și a început să repare barajul cu mâna liberă. Fetița a mai scos un sunet de parcă ar fi vrut să spună ceva, iar mama ei a spus:

— E o frunză. O frunză căzută dintr-un copac. Frunză, și i-a dat-o fetiței în mână. Iar soarele strălucea cât de tare putea peste râul acela acoperit de umbre, o mare parte din strălucire rămânând prinsă între ramurile copacilor. Și greierii cântau, iar sălciile își răzlețeau fuioarele pe apă, iar plopii și frasinii făceau vara târzie să șoptească, se auzea ca un fel de susur.

După o vreme ne-am întors la mașină și am venit casă. Glory a spus:

— Nu înțeleg nimic pe lumea asta. Nimic.

•

Mi-a venit în minte asta pentru că a-ți aminti și a ierta pot fi două lucruri contrare. Fără îndoială că de obicei simt. Nu eu trebuie să-l iert pe Jack Boughton. Tot răul pe care mi l-a făcut mie personal a fost indirect și chiar minor. Sau să spunem că cel puțin nu a vrut niciodată să-mi facă rău.

Nu îl iert. Nici nu aș ști cum să o fac.

•

Tu și Tobias sunteți în curte. Tu ai pus pe un stâlp de la poartă șapca ta cu însemnele echipei Dodgers și amândoi aruncați la țintă cu pietricele. Cu timpul veți căpăta și precizie, probabil.

— A, frate! spune T., se strâmbă și dă din mână de supărare, de parcă ar fi nimerit pe aproape.

Acum mergeți să mai adunați pietricele, cu Soapy ținându-se după voi la o distanță aleasă cu grijă, de parcă ar fi avut și ea ceva de lucru pe acolo și întâmplarea a făcut să meargă în aceeași direcție.

Încercam să-mi amintesc ce făceau păsările înainte de a fi întinse firele de telefon. Cred că era mult mai greu pentru ele să

stea cocoțate în lumina soarelui, ceea ce este limpede că le place să facă.

Și iată-l pe Jack Boughton că vine cu bâta de baseball și mănușa. Tu și cu T. alergați în sus pe stradă, în întâmpinarea lui. Își pune mănușa pe capul tău, iar ție ți se pare ceva grozav. O ții cu amândouă mâinile și mergi cu pași mari alături de el, cu picioarele goale, cu burtica goală, ca un fel de prințișor primitiv. Nu-ți văd urmele de înghețată de pe burtică, dar știu că sunt acolo. T. duce bâta. Cum Jack niciodată nu este pe de-a-ntregul în largul său, nu mă surprinde să-l văd că este cam încordat. Dar uite-l intrând pe poartă. Îl aud vorbind cu mama ta pe prispă. Sună plăcut. Cred că inima mea ar prefera să stau aici pe acest fotoliu, cel puțin deocamdată.

Voi trei ați plecat în curtea din spate. Aruncă mingea în sus și o lovește cu bâta. Tu și cu T. alergați în toate părțile ca să prindeți mingea. Când sunteți pe cale să o prindeți, vă puneți mănușile ca să vă protejați, iar mingea se izbește de pământ undeva în apropiere. Dar ați înțeles cum este cu aruncarea peste umăr. Îmi place să mă uit la voi, la voi trei. Cred că voi ieși să văd ce are de gând. Știu că trebuie să fie ceva.

•

Voia să știe dacă mâine sunt în camera mea de lucru de la biserică. I-am spus că dimineața voi fi. Așa că va veni să stea de vorbă cu mine.

Aș fi vrut să am mai multe fotografii cu mine tânăr, poate pentru că eu cred că, în timp ce citești aceste lucruri, nu voi fi bătrân, și când te voi vedea la sfârșitul lungii taie vieți niciunul nu va fi bătrân. Vom fi ca niște frați. Așa îmi imaginez eu. Acum, când tu te strecori și te cuibărești uneori în brațele mele, iar eu simt forța sprintenă a corpului tău și greutatea frunții tale, când ți-e frig după ce te-ai jucat cu stropitoarea sau îți este cald după baia de seară, iar tu îmi stai în brațe și te joci cu barba mea spunându-mi ce-ți trece prin minte, este foarte plăcut, și îmi imaginez sinele tău de copil găsindu-mă în rai și sărindu-mi în brațe, iar acest gând îmi dă o mare bucurie. Totuși, celălalt gând este mai bun și posibil să fie mai aproape de realitatea situației, cred. Nu știm nimic despre paradis, sau știm foarte puțin, iar Calvin cred că are dreptate să descurajeze speculațiile pline de curiozitate privitoare la lucruri pe care Domnul nu le-a considerat potrivite pentru a ni le revela.

Maturitatea este un lucru minunat, dar este scurtă. Trebuie să faci în așa fel încât să te bucuri de ea atât cât durează.

Cred că în paradis, probabil, sufletul are parte de ceva mai apropiat de o maturitate viguroasă și eternă decât de orice altă stare pe care o cunoaștem. Cel puțin aceasta este speranța mea. Nu cred că Raiul ne-ar putea dezamăgi, cred că Boughton are dreptate să se bucure imaginându-și Raiul ca fiind cea mai mare plăcere din această lume. Nu văd cum am putea greși pe de-a-ntregul dacă privim astfel lucrurile. Mie, cu siguranță, nu-mi displace ideea că mama ta mă va vedea ca pe un bărbat tânăr și puternic. Nu există acolo nici parte bărbătească, nici parte femeiască, sufletele nici nu se însoară, nici nu se mărită, dar, *mutatis mutandis,* va fi bine. Acel *mutandis*! Atâta încărcătură într-un singur cuvânt!

Dă-mi, Doamne, în viață Binele Tău,

Până când moartea și Raiul ne vor revela ce urmează.

– Isaac Watts

Iar John Ames a spus amin.

•

În această dimineață m-am trezit devreme, ceea ce, de fapt, este un fel a spune că ieri noapte abia dacă am dormit puțin. Mi-a venit în minte că ar trebui să mă îmbrac ceva mai atent decât o făceam în ultima vreme. Încă mai am destul păr pe cap, rărit pe alocuri, dar destul de des acolo unde crește, și având o frumoasă culoare albă. Și sprâncenele îmi sunt albe și destul de stufoase. Vreau să spun că firele sunt lungi și pornesc în spirale în toate direcțiile. Irișii ochilor au început să mi se decoloreze puțin pe la margini. Niciodată nu au avut o culoare deosebită, iar acum au o nuanță mai deschisă. Nasul și urechile sunt vizibil mai mari decât îmi erau în floarea vârstei. Știu că sunt un bătrân destul de arătos, dacă acest lucru mai are vreo importanță. Bătrânețea este totuși ciudată. Ieri stăteai lângă fotoliul meu și te jucai cu sprâncenele mele, îmi întindeai firele și te uitai cum se strângeau la loc ca niște arcuri. Îți spuneai că era distractiv; și chiar era.

Ei bine, m-am bărbierit cu atenție, mi-am pus o cămașă albă și mi-am lustruit puțin pantofii și așa mai departe. Cred că astfel de pregătiri pot face diferența dintre un bătrân domn și un

moșneag. Știu că primul este un consort mai potrivit pentru frumoasa ta mamă, dar uneori uit să-mi dau osteneala necesară, iar aceasta este o greșeală pe care vreau s-o îndrept.

Și după toate acestea, m-am dus la biserică și am așteptat în sanctuar să vină lumina și am adormit în strană, stând drept, ceea ce este un lucru bun, pentru că tânărul Boughton a venit să mă caute când a văzut că nu eram în camera de studiu. M-am simțit cam cum îmi imaginam că s-ar fi putut simți umbra bătrânului Samuel când femeia vrăjitoare l-a scos din locuința morților. „Pentru ce mă tulburi ca să ies?” De fapt, mi-am petrecut primele ore ale dimineții rugându-mă pentru înțelepciunea de a mă purta bine cu John Ames Boughton, iar atunci când m-a trezit, mi-am dat imediat seama că vechiul meu sine reptilian și ursuz l-ar fi dat pradă filistenilor pentru încă vreo câteva minute de somn. Într-adevăr, îmi displace situația jalnică de a fi găsit dormind în momentul nepotrivit la locul nepotrivit. Mama ta întotdeauna le spune oamenilor că am stat treaz toată noaptea citind și scriind, iar uneori acest lucru este adevărat. Iar alteori stau pur și simplu treaz toată noaptea pentru că nu pot adormi.

(Vă recomand o rugăciune în asemenea momente, pentru că deseori înseamnă că este nevoie de o rezolvare. Ajunsesem la o mare resemnare, acolo în întuneric, și cred că acest lucru mi-a permis să adorm. Problema era că am adormit prea profund. Corpul fizic tânjește după somn cu o lăcomie animalică, așa cum știe toată lumea. Iar atunci când suntem treziți din somn suntem nemulțumiți, cum aș fi fost și eu dacă nu mi-aș fi amintit, cel puțin, faptul că m-am rugat pentru liniște și pace. În acel moment nu pot spune că am avut parte chiar de liniște și pace.)

Așa că primele cuvinte ale lui Jack Boughton către mine au fost: „Îmi pare rău”. S-a așezat în strană, lăsându-mă să-mi revin, ceea ce a fost frumos din partea lui. Am observat că și el era îmbrăcat cu o grijă deosebită, că purta haină și cravată, iar pantofii îi erau lustruiți. Se uita prin sală, observându-i simplitatea, o simplitate goală, nu aceea elegantă, ornamentală pe care o vezi în cele mai frumoase dintre bisericile vechi, pentru că aceasta a fost tot timpul considerată o construcție temporară.

— Tatăl tău a predicat aici, spuse.

— Timp de mai mulți ani. De atunci nu s-a schimbat prea mult.

— Este la fel ca biserica în care am crescut eu.

Prezbiterienii chiar aveau o biserică foarte asemănătoare cu aceasta, dar, în urmă cu mulți ani, construiseră o alta destul de impunătoare, din cărămidă și piatră. Are deja multă iederă crescută pe ea. Boughton spune că dacă i-am pune să strice puțin clopotnița ar părea de-a dreptul o construcție antică. A sugerat să-i depășim pe prezbiterieni, construind noua noastră biserică deasupra catacombelor. Cred că voi face această propunere.

Jack spuse:

— Este ceva demn de invidiat să ai aceeași vocație pe care a avut-o tatăl tău.

Am prostul obicei de anticipa o conversație, de a măsura cât de multă plăcere o să-mi facă sau de a estima avantajul pe care l-aș putea obține din ea, ori ceea ce aș fi putut realiza prin cuvinte. În acest moment nu speram la prea mult. Am spus:

— Vocația mea a fost aceea pe care a avut-o și tatăl meu. Dar presupun că dacă aș fi avut un tată complet diferit, Domnul tot m-ar fi ales.

Trebuie să recunosc că sunt destul de sensibil la acest subiect.

Jack a tăcut un moment, iar apoi mi-a zis:

— Se pare că întotdeauna supăr pe cineva. Nu întotdeauna vreau acest lucru. Sper că veți înțelege că nu vreau să vă supăr, Părinte.

Am spus:

— Voi ține minte.

— Mulțumesc, mi-a răspuns, apoi, după un moment, a adăugat: Aș fi vrut să fiu la fel ca tatăl meu.

Și s-a uitat la mine de parcă s-ar fi așteptat să râd.

Am spus:

— Tatăl tău este un exemplu pentru noi toți.

Mi-a aruncat o privire, apoi și-a acoperit ochii cu mâna. Erau semne de suferință și supărare în acel gest, dar și de oboseală. Știam ce însemna. Am spus:

— Mi-e teamă să nu te supăr.

— Nu, nu, mi-a spus. Dar aș fi vrut să vorbim mai… direct.

A urmat o pauză. Apoi a spus:

— Dar vă mulțumesc pentru timpul acordat, și s-a ridicat să plece.

Am spus:

— Stai jos, fiule. Stai jos. Hai să mai încercăm o dată.

Așa că o vreme am stat în liniște. Și-a dat jos cravata, și-a înfășurat-o în palmă și mi-a arătat-o de parcă ar fi fost ceva amuzant, apoi și-a strecurat-o în buzunar. Până la urmă, a spus:

— Când eram mic îmi spuneam că Domnul este cineva care trăiește în pod și plătește cumpărăturile de la băcănie. Aceasta a fost ultima formă de convingere religioasă de care am fost capabil. Nu vreau să fiu nepoliticos, a adăugat.

— Înțeleg.

— De ce credeți că a fost să fie așa? Vreau să spun că niciodată nu am crezut un cuvânt din cele ce spunea tata. Nici când eram copil. Când toți cei pe care îi știam credeau orbește ce spunea.

— Acum crezi ceva?

A dat din cap că nu.

— N-aș putea spune că da.

S-a uitat la mine.

Mă străduiesc să fiu cinstit.

— Văd.

Mi-a zis:

— Vă mai spun un lucru ciudat. Mint destul de mult pentru că atunci când mint oamenii mă cred. Dar atunci când încerc să spun adevărul, lucrurile iau o întorsătură proastă pentru mine.

A râs și a dat din umeri. A mai spus:

— Așa că știu riscurile pe care le întâmpin în acest caz. Și, de fapt, lucrurile merg prost și când mint.

L-am întrebat ce voia de fapt să-mi spună.

— Ei bine, a zis. Cred că v-am pus o întrebare.

Avea tot dreptul să sublinieze acest lucru. Pusese o întrebare, iar eu evitasem să-i răspund. Era adevărat. Nu am putut să nu observ urma de iritare din vocea lui, luând în considerare cât de doritor părea să păstreze un ton civilizat.

Am spus:

— Chiar nu știu cum să răspund la acea întrebare. Cu adevărat, aș vrea să știu.

Și-a încrucișat brațele și s-a lăsat pe spate, bâțâind din picior un moment.

— Vi se pare corect, m-a întrebat, faptul că nu există un limbaj comun între noi doi? Că nu există o cale prin care să ni se aducă un strop de apă celor care ne mistuim în flăcări, acum sau mai târziu? În termenii dumneavoastră, că între noi se află o mare prăpastie? De ce nu se poate comunica Adevărul, cu A mare? Este ceva ce nu pot înțelege?

— Nu sunt sigur că aceștia sunt termenii mei. Aș vorbi de grația divină în acest context, i-am spus.

— Și niciodată de lipsa de har, ceea ce, de fapt, pare să fie problema aici. Dacă termenii dumneavoastră îmi sunt permiși. Nu vreau să fiu nepoliticos.

— Înțeleg, i-am spus.

— Deci, zise, după o tăcere, nu aveți nicio idee înțeleaptă pentru mine în privința acestui subiect.

I-am spus:

— Ei bine, nu prea știu cum să abordez problema în cazul de față. Vrei să ajungi să fii convins de adevărul credinței creștine?

A râs.

— Sunt sigur că dacă aș ajunge să fiu convins, aș fi recunoscător în retrospectivă. Oamenii în general sunt, după câte înțeleg.

— Ei bine, am zis, aceasta nu-mi lasă prea multe posibilități, nu-i așa?

S-a așezat pentru o vreme, apoi mi-a spus:

— Un prieten de-al meu – nu, nu un prieten, un om pe care l-am întâlnit în Tennessee – auzise despre orașul nostru și, de asemenea, auzise despre bunicul dumneavoastră. Mi-a spus unele povești despre zilele de demult din Kansas pe care tatăl său i le spusese. Mi-a spus că în timpul războiului civil, Iowa avea un regiment cu soldați de culoare.

— Da, așa este. Și un regiment pentru cei în vârstă și un regiment metodist, așa i se spunea. Aceștia erau, se pare, abstinenți.

— Mi s-a părut interesant faptul că era un regiment de oameni de culoare, zise. Nu m-aș fi gândit că vreodată au fost atâția oameni de culoare în statul nostru.

— O, da. Destul de mulți oameni de culoare au venit din Missouri în zilele dinainte de război. Și cred că destui au venit și pe valea râului Mississippi.

Mi-a zis:

— Pe când eram aici, erau niște familii de negri în oraș.

I-am spus:

— Da, au fost, dar au plecat acum câțiva ani.

— Îmi amintesc că am auzit povestindu-se despre un foc la biserica lor.

— O, da, dar asta a fost cu *mulți* ani în urmă, pe când eram copil. Dar a fost un foc mic. Au fost doar puține distrugeri.

— Deci, au plecat toți.

— Da. E păcat. Avem mai multe familii nou-venite din Lituania. Bineînțeles, sunt luterani.

A râs. Mi-a zis:

— Păcat că au plecat.

O vreme, păru să se gândească. Apoi a spus:

— Îl admirați pe Karl Barth.

Și cred că aici a început să vorbească cu furie, cu acea furie vicleană și istovită a lui cu care nu m-am descurcat niciodată. Întotdeauna a fost isteț ca un diavol și la fel de serios. Trebuia să-mi dau seama că citise din Karl Barth.

I-am spus:

— Da, îl admir. Foarte mult.

— Dar pare să aibă prea puțin respect pentru religia americană. Nu sunteți de acord? E destul de deschis în această privință.

— A fost foarte critic și la adresa religiei europene, i-am spus, ceea ce era adevărat.

Și, cu toate acestea, chiar în acel moment mi-am dat seama că replica mea era puțin evazivă. La fel și tânărul Boughton, așa cum îmi puteam da seama după expresia feței lui, care nu era deloc zâmbitoare.

Mi-a zis:

— Totuși, o ia prea în serios. Crede că merită discuțiile pe această temă.

— De acord. Și aceasta este, cu siguranță, adevărat.

Apoi a întrebat:

— Vă întrebați vreodată de ce creștinătatea americană întotdeauna pare să aștepte ca adevărata gândire să vină din altă parte?

— Nu chiar, i-am spus, ceea ce m-a surprins, de vreme ce m-am întrebat același lucru de nenumărate ori.

Acum, în acel punct, am simțit că Jack Boughton era pe cale, ca să spun așa, să câștige în această dispută, ba, mai mult, că nu era mai mulțumit în această privință decât mine, poate chiar puțin dezgustat. Cu siguranță, mă aflam, din nou, într-o poziție greșită. Îmi venea să dau vina pe bătrânețe. Dar stăteam acolo în biserica mea, cu dulcea lumină de netăgăduit a zilei revărsându-se prin ferestre. Și am simțit, așa cum deseori mi s-a întâmplat, că faptul că nu ajungeam la adevăr nu influența cu nimic Adevărul însuși, care, sub nicio formă, nu putea depinde de mine ori de altcineva. Mi-am simțit inima tresăltând – exact acest lucru l-am simțit – și i-am spus:

— Am auzit o mulțime de predici frumoase în viața mea și am cunoscut multe suflete profunde. Îmi dau bine seama că oamenii caută greșeli, dar mi se pare o aroganță să judeci autenticitatea religiei cuiva, în afară de a ta. Chiar și asta mi se pare arogant. Când acest vechi sanctuar va fi plin de liniște și rugăciune, orice carte pe care, vreodată, o va scrie Karl Barth nu va fi atârna nici cât un fulg în balanță din punctul de vedere al profunzimii, iar eu nu aș crede în autenticitatea lui Barth dacă nu aș crede că știe și recunoaște acest adevăr și îl cinstește.

Eram obosit și mă simțeam mai vulnerabil decât ar trebui să se simtă un om de vârsta mea, și doar în acest fel îmi pot explica lacrimile. Am fost aproape la fel de surprins ca tânărul Boughton de faptul că plângeam.

Mi-a zis:

— Nici nu știți ce rău îmi pare.

Mi-a spus-o foarte convingător. Stăteam ștergându-mi lacrimile cu mâneca, așa cum faci și tu. A fost jenant, crede-mă. A spus ceva de genul: „Scuzați-mă” și a plecat.

Și acum? Acum mă gândesc să-i scriu o scrisoare. Nu am idee ce-i voi spune.

•

Au fost aici și eroi și sfinți și martiri, vreau să știi acest lucru. Pentru că acesta este adevărul, chiar dacă nimeni nu-și mai amintește. Dacă te uiți la acest loc, este doar o adunătură de case înșirate de-a lungul câtorva drumuri, o mică înșiruire de clădiri din cărămidă ce adăpostesc magazine, un siloz, un turn de apă pe fațada căruia scrie Galaad, o clădire a poștei, terenuri de joc și vechea stație de cale ferată, care acum este destul de

năpădită de buruieni. Dar cum va fi arătat Galileea? Nu poți spune foarte multe din felul în care arată un loc.

Acei sfinți îmbătrâniseră, iar vremurile se schimbaseră, și ei păreau acum niște ciudați, o pacoste, nimeni nu mai voia să asculte vechile lor predici teribile ori să audă vechile lor povești furtunoase. O spun cu rușine – ajunsesem să nu-mi mai placă să fiu cu bunicul, acesta este adevărul. Nu era doar faptul că umbla atât de ponosit, și nici faptul că ori de câte ori vreun obiect de folos dispărea, păgubașul ajungea pe la noi pentru a se plânge. Ochiul său mi se părea întotdeauna a fi plin de așteptare și dezamăgire în același timp, iar eu începusem să mă tem de momentele când urma să se oprească asupra mea. Bătrânii le spuneau celor care nu le îmbrățișau marea cauză: *oameni de cârpă.* Expresia era plină de dispreț. Erau duri când judecau pe cineva. Pe bună dreptate, cred.

În special, îmi aduc aminte de un moment când bunicului i s-a cerut să spună câteva cuvinte la sărbătoarea de 4 iulie. Îmi amintesc pentru că am fost foarte neliniștiți în așteptare, iar apoi am fost destul de stingheriți – nu ne fusese teamă degeaba. Ideea era că, de vreme ce fusese un fel de fondator al locului în sens larg și un veteran, ar fi fost un lucru potrivit să vorbească el. Primarul din acea vreme locuise în Galaad doar vreo douăzeci de ani, era suedez și luteran, așa că era posibil să nu fi auzit poveștile despre vremurile de altă dată. Iar bunicul rareori fura de la altcineva în afară de familia lui. Excepțiile erau destul de bine limitate la propria noastră parohie și, foarte rar, la cei mai deschiși la pungă dintre prezbiterieni și metodiști, toți aceștia fiind foarte pricepuți să mușamalizeze lucrurile din respect pentru vârsta lui și pentru puritatea intențiilor sale. Mama spunea că se cunoștea unde locuia un membru al bisericii congregaționale după lacătul de la magazia de unelte; era aici o urmă de adevăr. În orice caz, primarul cu siguranță nu avea nicio idee despre excentricitățile bătrânului când i-a trimis invitația.

Bunicul a avut o strălucire în ochi din momentul în care a citit scrisoarea. Părinții mei au încercat să facă lucrurile să meargă cât mai bine. Mama a căutat prin casă uniforma lui de soldat, dar desigur nu-i rămăsese mai nimic din ea, decât chipiul, care supraviețuise, poate pentru că nu prea era de folos. „Praful și pulberea”, spunea mama, adică tot ce mai rămânea din ceva ce

într-un fel sau altul încăpuse pe mâna lui. Mama a găsit chipiul într-un dulap și a făcut tot ce-a putut că să-i dea cât de cât o formă. Dar bătrânul a spus:

— Voi ține o predică.

Și l-a pus înapoi în dulap. Am predica, *ipsissima verba,* pentru că se afla printre lucrurile pe care tata le-a îngropat și dezgropat în grădină în ziua aceea. Este foarte scurtă, așa că o voi copia aici cum a scris-o el. Tata l-a încurajat să o scrie toată, îmi aduc aminte, probabil ca să nu bată câmpii, și cel mai probabil cu speranța că el sau mama vor putea arunca un ochi peste ea și vor putea să o discute puțin cu bunicul, dacă era cazul. Dar a ținut-o foarte bine ascunsă, aruncându-și ciornele în soba din bucătărie și ținând textul asupra persoanei sale inabordabile de nazireu. Iată predica pe care a scris-o și a rostit-o mai apoi:

Copii!

Pe vremea când eram un bărbat tânăr, Domnul a venit la mine, apoi și-a pus mâna chiar aici pe umărul meu drept. Încă o mai simt. Și mi-a vorbit foarte limpede. Vorbele Lui au trecut prin mine. Mi-a spus: Sloboziți-i pe cei prinși. Du-le vestea cea bună celor sărmani. Vestește slobozenia peste toată țara. Aceasta se află în Scriptură, desigur, iar cuvintele îmi erau deja cunoscute în acel moment. Dar este destul de limpede de ce El a simțit că aceste cuvinte trebuie spuse apăsat. Nimeni nu trăiește conform lor, poate doar dacă Domnul îl ia în mâna lui. Cu siguranță nici eu nu am trăit astfel, până în ziua în care El a stat lângă mine și mi-a spus acele vorbe.

Aș numi această experiență o viziune. Noi aveam viziuni în acele zile; mulți dintre noi au avut. „Tinerii voștri vor avea viziuni și bătrânii voștri vor visa vise”. Iar acum toți acei tineri sunt oameni bătrâni, în cazul în care mai trăiesc, iar viziunile lor nu sunt mai mult decât un vis și acele zile sunt uitate. Ne prăvălim în uitare ca un vis, cum spune vechiul imn, iar visurile noastre sunt uitate cu mult înaintea noastră.

Președintele, generalul Grant, a spus odată despre Iowa că este steaua strălucitoare a radicalismului. Dar ce a mai rămas din Iowa? Ce a mai rămas din Galaad? Praful. Praf și pulbere. Scriptura spune că oamenii pier, și așa este. Este remarcabil. Pentru toate astea, mânia Lui nu este întoarsă de la noi, dar mâna Lui este încă întinsă către noi.

Domnul să vă binecuvânteze și să vă aibă în pază etc.

Doar câțiva oameni păreau să fi fost atenți. Cei care au venit au fost foarte aproape de a se simți jigniți la ideea că vor pieri, chiar dacă începuse o secetă teribilă care avea să aducă multe familii în pragul falimentului și să le împrăștie, chiar orașe întregi. S-au auzit câteva râsete înfundate de felul celor pe care le auzi atunci când un lucru este general acceptat ca fiind ciudat. Dar aceasta a fost partea cea mai rea. Bunicul stătea acolo pe scenă în hainele lui preoțești de un negru intens, uitându-se la mulțime cu intensitatea impasibilă a morții însăși, cu drapelele fluturând în jurul lui. Apoi s-a pornit fanfara, iar tata s-a dus la el, și-a pus mâna pe umărul său stâng și l-a adus jos la noi. Mama a spus:

— Mulțumim, părinte.

Iar bunicul a dat din cap și a spus:

— Mă îndoiesc că oamenii au înțeles ceva.

•

Foarte des m-am gândit la acest lucru – cum se schimbă vremurile, iar aceleași cuvinte care poartă mulți oameni dintr-o generație în pustie sunt plictisitoare sau lipsite de înțeles pentru următoarea. Ai zice că mă simt cumva obligat să încerc să-l „salvez” pe tânărul Boughton, că întrebând despre aceste lucruri el mă obligase la asta. Ei bine, am o oarecare experiență în ceea ce privește scepticismul și disputa pe care o naște, iar aici este o inevitabilă inutilitate. Este chiar distractivă. Tinerii mei enoriași veneau acasă la mine cu cărți precum *La Nausée* ori *L'Immoraliste,* buimăciți de posibilitatea necredinței, și trebuie să le spun de o mie de ori că necredința este posibilă. Iar ei sunt atrași spre ea chiar prin cărțile care le spun ce suferință înseamnă. Și vor ca eu să apăr religia, vor să le ofer „dovezi”. Pur și simplu nu o fac. Nu ar face decât să le întărească scepticismul. Deoarece nimic adevărat nu se poate spune despre Dumnezeu dintr-o poziție defensivă.

De pe vremea când tata a început să primească acele lungi scrisori din Germania, a început să mă urmărească mai atent sau în alt fel decât o făcuse vreodată înainte. Pentru prima dată în viața mea eram puțin stingheri unul față de celălalt, tata și cu mine. Trebuia să fiu atent la ceea ce-i spuneam, pentru că s-ar fi putut să observe o nuanță de heterodoxie și să-mi țină o lecție

solemnă despre natura erorii din modul meu de gândire. Chiar după câteva zile venea la mine cu noi căi de respingere a lucrurilor pe care nu le spusesem. Fără îndoială, el îi vorbea lui Edward; cu siguranță, vorbea cu mine, așa trebuie să i se fi părut, ca și cum aș fi fost un alt Edward. Pe de altă parte, de asemenea, el repeta pentru el însuși felul în care își putea apăra credința. Niciodată, până în acel moment, argumentele lui nu m-au surprins ca fiind vulnerabile, și cred că nici pe el.

Apoi, când a început să citească acele cărți pe care le-am adus acasă, a fost ca și cum ar fi vrut să fie convins de ele, ca și cum orice critică la adresa lor nu era altceva decât recalcitranță. Folosea expresii ca „vizionar”. Ai fi crezut că orice argument nefericit putea fi indiscutabil numai datorită presupusei sale noutăți, pentru numele lui Dumnezeu. Și o bună parte din noutatea acestei noi gândiri era la fel de veche ca Lucretius, ceea ce și el știa, la fel ca mine. În acea scrisoare pe care mi-a trimis-o și pe care am ars-o vorbea despre „curajul necesar pentru a îmbrățișa adevărul”. Niciodată nu am uitat acele cuvinte din cauza iritării pe care mi-au stârnit-o. El presupunea că vorbea despre „adevăr” și doar lașitatea putea să mă împiedice să admit acest lucru. În acea vreme, totuși, cred că doar căuta o cale spre Edward și, pentru acest lucru, nu-l pot învinovăți. El, cu adevărat, încerca să mă aibă alături de el.

•

În privința credinței, întotdeauna am observat că apărarea ei este la fel de irelevantă ca și critica la care trebuie să răspundă. Cred că încercarea de a apăra credința poate să o tulbure, de fapt, pentru că întotdeauna există ceva inadecvat în discuțiile despre lucrurile ultime. Noi participăm cu totul la Ființare. Nicio respirație, niciun gând, niciun neg sau niciun fir de păr nu sunt pierdute îndeajuns în Ființare. Și totuși nimeni nu poate spune ce este Ființarea. Dacă ai descrie ceea ce au în comun o idee și un fir de păr, un taifun și o creștere la bursa de valori, excluzând „existența”, ceea ce doar reafirmă faptul că au un loc pe lista noastră de lucruri cunoscute care pot fi numite (ceea ce ar duce la percepția: Ființarea înseamnă existență!), ai ajunge la un lucru minunat, încă numai într-o măsură infinitezimală pentru a avea un oarecare înțeles, totuși.

Mi-am pierdut șirul. Trebuia să ajung la faptul că poți atesta existența a ceva – Ființarea – fără a avea cea mai mică noțiune

asupra a ceea ce înseamnă. Pe de altă parte, Dumnezeu este, cu totul, la o mai mare distanță – dacă Dumnezeu este Autorul Existenței, ce poate însemna să spui că Dumnezeu există? Este o problemă de vocabular. El trebuie să fi avut o natură înainte de existență, ceea ce sărăcia înțelegerii noastre nu poate numi decât existență. Aceasta, este limpede, este cauza confuziei. Un alt termen ar fi necesar pentru a descrie o stare sau o calitate în privința căreia nu avem nicio experiență și în privința căreia existența așa cum o cunoaștem are o asemănare sau afinitate doar în cea mai mică măsură. Deci, să creezi dovezi dintr-o experiență oarecare este ca și cum ai construi o scară către lună. Se pare că ar fi imposibil, până când stai puțin să te gândești la natura problemei.

Așa că sfatul meu este: nu umblați după dovezi. Nu vă mai bateți capul cu ele. Nu sunt suficiente pentru a răspunde întrebării și întotdeauna sunt puțin impertinente, cred, pentru că afirmă că Dumnezeu are un loc în cadrul capacității noastre de cuprindere conceptuală. Și este foarte posibil să nu-ți sune bine chiar dacă vei convinge pe cineva cu ajutorul lor. Pe termen lung, este ceva neliniștitor. „Fie ca lucrarea ta să strălucească în fața oamenilor” etc. Coleridge spunea despre creștinătate că este un mod de viață, nu o doctrină – sau ceva asemănător. Nu vreau să spun să nu te îndoiești ori să nu pui întrebări. Domnul ți-a dat minte ca tu să o folosești cum trebuie. Încerc să spun că trebuie să fii sigur că îndoielile și întrebările sunt ale tale, nu, ca să spun așa, mustața și bastonul care, din întâmplare, sunt la modă într-un anume moment.

•

N-am avut somn nici în această noapte. Inima mi-a fost foarte tulburată. Este un lucru ciudat să simt boala și suferința în același organ. Nu le mai pot deosebi. Obiceiul meu era să reflectez asupra suferinței; adică să o urmăresc prin ventricul și aortă, ca să aflu locurile în care se furișează. Acea veche greutate din piept îmi spune că este ceva cu care trebuie să mă obișnuiesc, pentru că știu mai mult decât știu și trebuie să învăț de la mine – aceeași greutate mă îngrijorează în aceste zile.

Dar adevărul este că niciodată nu am găsit o cale de a fi la fel de onest cu mine însumi cum sunt atunci când mă sfătuiesc cu suferințele mele, care mă acuză și mă ceartă, Dumnezeu să le binecuvânteze. Atâta vreme cât ele nu mă ucid de tot, e în

regulă. Sper să mor cu o inimă liniștită. Știu că așa ceva nu se poate.

Ei bine, închid ochii și îl văd pe Jack Boughton și mi se pare că, mai mult decât s-a maturizat ori a îmbătrânit, el a obosit. Și îmi spun: De ce trebuie întotdeauna să mă apăr împotriva acestui om trist și deja bătrân? Ce mi-e teamă că ar putea să-mi pricinuiască?

Ei bine, aceasta nu este chiar o întrebare retorică. În această dimineață, mama ta mi-a dat un bilet de la el. Zicea: „Îmi pare rău că v-am supărat ieri. Nu vă voi mai deranja". Scrie cu o mână sigură. În orice caz, mi-am dat seama din comportamentul ei că mama ta știe ce se află în spatele biletului. Era doar o bucată de hârtie îndoită în două, dar ea niciodată nu l-ar fi citit dacă nu i l-ar fi arătat el. Poate i-a spus ce conținea. Sau, pur și simplu, că era o scuză. I-am auzit vorbind pe prispă înainte ca ea să mi-l aducă. Părea tristă și îngrijorată – din cauza mea, din cauza lui, poate, sau din cauza amândurora. Ei vorbesc, știu acest lucru. Nu mult, nu des. Dar simt un fel de înțelegere între ei.

„Înțelegere" ar putea fi un cuvânt greșit, de vreme ce eu niciodată nu vorbesc cu ea despre el, iar faptul că știe atât de puține despre el este exact lucrul care mă îngrijorează. Or „înțelegere" poate fi exact cuvântul potrivit, indiferent de ce știe sau nu știe. Nu-mi dau seama de care gând mă tem mai tare. Poate niciunul nu mă mai poate face să mă tem.

I-am trimis un bilet. Îi spuneam că eu eram cel care trebuie să-și ceară scuze, că sănătatea mea nu a fost prea bună în ultima vreme și așa mai departe, că sper să mai avem ocazia să discutăm cât de curând. Iar mama ta i-a dus biletul.

•

M-am gândit la vremea când avea doar zece ori doisprezece ani, când, odată, mi-a umplut cutia de scrisori cu talaș și i-a dat foc. A făcut un fel de fitil din sfoară înmuiată în parafină. Pe vremea aceea cutia de scrisori se afla pe un stâlp de lângă poartă. Era în formă de semicilindru, așa cum au oamenii de la țară. Veneam acasă de la o adunare la biserică, pe întuneric, într-o seară de iarnă. Am auzit o bufnitură și m-am uitat în sus pe drum; chiar în acel moment flăcările au țâșnit prin gura cutiei. M-am cam speriat. Dar niciun minut nu am avut îndoieli asupra făptașului.

Băiatul acela era întotdeauna singur, întotdeauna rânjind, întotdeauna gata să facă vreo boroboață. Nu avea mai mult de zece ani când a plecat cu o camionetă care era parcată pe strada din centru. Mașinile erau destul de rare în acele zile, așa că interesul său era de înțeles. A luat-o drept către vest mai mulți kilometri, până i s-a terminat benzina, iar apoi a ajuns acasă pe jos. Niște tineri călare au dat peste mașină și au tractat-o până în Wilkinsburg, unde au schimbat-o pentru o armă de vânătoare. Cred că jumătate dintre oamenii din ținut au avut-o pentru o zi-două în lunile cât a fost dată pierdută. Apoi o familie numeroasă, care dăduse o iapă la schimb pentru ea, a apărut în Galaad să sărbătorească 4 iulie și s-a trezit arestată. Autoritățile au mers pe fir de-a lungul mai multor schimburi în natură, promisiuni de plată și jocuri de poker, dar niciodată nu a fost descoperit adevăratul hoț. După cum s-a dovedit, au fost atât de mulți oameni implicați într-un delict minor care a însemnat cumpărarea și vânzarea mașinii, încât resursele forțelor de ordine nu au fost nici pe departe suficiente, așa că întreaga afacere a fost, în mod oficial, închisă, dar lumea își amintea de ea multă vreme după aceea, pentru că era o poveste bună. E limpede că oamenii știau că mașina era furată, dar nu au rezistat să nu o aibă pentru o scurtă vreme, chiar dacă nu aveau curajul să o păstreze – ceea ce i-a păstrat prețul la un nivel foarte rezonabil, iar tentația a fost mult mai mare.

Chiar Jack mi-a spus ce făcuse. Păstrase mânerul de la compartimentul pentru mănuși drept suvenir și mi l-a arătat, dar oricum l-aș fi crezut. Perspicace cum fusese de când era mic, știa că nu voi spune nimănui nimic, și nici nu am făcut-o. Desigur, mi-am spus că părinții lui ar trebui să știe, și totuși, niciodată nu am avut inima să le spun ceva. Întotdeauna am fost puțin intimidat de un copil care putea păstra un astfel de secret, când povestea aceea ar fi fost perfectă dacă s-ar fi aflat că un copil de zece ani făcuse jumătate din ținut să încalce legea.

În toate acestea este un fel de tristețe pe care nu vreau să o ascund. Mă refer la tristețea copilului. Îmi amintesc că veneam spre casă într-o dimineață și am găsit scara din față dată cu melasă. Furnicile se lipiseră într-un strat atât de gros încât erau grămadă unele peste altele. Erau întărite. Îți puneai întrebarea: Cât de singur putea fi un copil ca să aibă timpul să se

transforme într-o asemenea pacoste? Își dezvoltase o metodă de intra la mine în camera de lucru pe fereastră, astfel încât toată cerceveaua era sfărâmată. Ceva nemaiîntâlnit. Îl voi întreba cum reușea, într-o zi când sufletele noastre vor fi în pace și vom putea râde de asta.

Acesta este genul de lucruri pe care le făcea când era copil, boacăne aflate la limita de unde ar fi devenit distrugere. Așa cred eu, deși au mai fost câteva lucruri cu adevărat rele, pe care niciodată nu aș fi vrut să i le atribui lui, dar care, în intimitatea gândurilor mele, eram convins că el le făcuse. De exemplu, focul pus la grajduri și cele câteva animale care au murit atunci. Poate greșesc să dau vina pe el pentru acest lucru.

Încălcările lui erau ascunse și singuratice, iar acest lucru devenea din ce în ce mai adevărat pe măsură ce creștea. Cred că am spus mai sus că nu fura, într-un sens convențional, ci fura lucruri fără valoare pentru nimeni, cu excepția oamenilor de la care le fura. Nu avea nicio logică în ceea ce făcea, în afară de faptul că voia să producă un maximum de încurcături și să riște un minimum de pedeapsă. Când avea vreo cincisprezece sau șaisprezece ani, a intrat în casă în timp ce eram la biserică și a șterpelit vreo două-trei lucruri. A fost cea mai iritantă farsă imaginabilă. O dată, a luat Biblia aceea în greacă chiar de pe biroul meu. Dacă vreodată a existat pe pământ ceva ce merita atât de puțin să fie furat, nu știu ce ar fi putut să fie acel lucru. Altă dată, mi-a furat ochelarii pentru citit. O dată, am intrat în casă, iar el era chiar aici în salon. A râs și mi-a spus: „Salut, tată”, plăcut, încântător, cum îi era felul. A stat puțin de vorbă cu mine, în felul acela al lui precoce, zâmbind de parcă am fi glumit între noi. Mi-a luat ceva timp să-mi dau seama ce-mi lipsea în acel moment. Apoi mi-am dat seama – era o mică fotografie într-o ramă de catifea, cu Louisa, făcută când era mică. Am fost supărat așa cum nu mai fusesem niciodată în viața mea. Nu era decât răutate pură. Și cum aș fi putut să-i spun lui Boughton că el făcuse un asemenea lucru? Cum aș fi putut să spun acele cuvinte?

Lucrurile erau aduse înapoi, mai devreme sau mai târziu. Biblia în greacă a fost lăsată pe prețul de la intrare. Fotografia a apărut pe masa din hol a familiei Boughton, în mod misterios, și mi-a fost înapoiată. Briceagul, pe al cărui mâner, încrustat cu

sidef, scria „Chartres”, a fost lăsat pe masa din bucătărie, înfipt într-un măr. Atunci, faptul mi s-a părut destul de deconcertant.

Apoi a început să facă lucruri care au făcut să-i apară numele în ziar: să fure băutură, să facă curse cu mașini furate și altele. Am cunoscut tineri care au făcut pușcărie sau au fost înrolați la marină pentru fapte mai puțin grave. Dar familia sa era atât de respectată încât, de fiecare dată, scăpa. Adică, i se permitea să continue să aducă rușine familiei sale.

•

Observ că am spus că părea să fie un singuratic. Acesta a fost un lucru foarte ciudat la el, pentru că, așa cum am mai spus, familia Boughton chiar îl iubea. Toți îl iubeau. Frații și surorile sale îl susțineau indiferent ce se întâmpla. Când era mic, scăpa din casă, fugea, și ei veneau la mine să-l caute, îngrijorați mai mult decât ar fi trebuit să fie la vârsta lor, foarte preocupați, sperând să-l găsească și să exercite o influență asupra lui înainte de a ajunge într-un necaz mai mare. Îmi aduc aminte că, într-o vară, pusesem un rând de floarea-soarelui pe lângă gardul din spate. Probabil erau vreo douăzeci. Într-o după amiază, copiii familiei Boughton au venit la ușă întrebând de Johnny, cum i se spunea pe atunci. Am plecat cu ei să-i ajut să-l caute prin jur, și toate florile fuseseră scoase și îndoite peste gard cu capetele în jos pe partea cealaltă. Glory a spus:

— Poate vântul a făcut asta.

Am spus:

— Da, poate vântul.

Dacă ar trebui să aleg un cuvânt care să-l descrie așa cum este el acum, ar fi „singur”, deși „obosit” și „furios”, de asemenea, îmi vin în minte, cu siguranță. O dată, atunci când îmi dădusem seama că îmi lipsea fotografia Louisei, am mers la Boughton să împrumut o carte, ne-am așezat pe prispă și am vorbit o vreme, iar băiatul stătea pe trepte, jucându-se cu o praștie, îmi amintesc, și asculta fiecare cuvânt; din când în când se uita la mine și zâmbea, de parcă fusese o glumă între noi, vreo conspirație interesantă. Mi s-a părut extrem de iritant. Aproape m-a provocat să spun despre fotografie chiar atunci, pe loc. A trebuit să plec ca să nu o fac. Mi-a zis:

— La revedere, tată!

Am ajuns acasă tremurând. Poate înțelegi de ce, atunci când a apărut problema cu copila, am fost uimit, în mod deosebit, de răutatea gestului.

•

Nu cred că fac un bine inimii mele amintindu-mi astfel de lucruri. Ideea este că întotdeauna a fost un mister și de aceea îmi fac griji din cauza lui, și de aceea știu că nu-l pot judeca așa cum aș face cu un alt om. De aceea, nu pot face o evaluare morală a comportamentului său. Este, pur și simplu, rău. Ei bine, nu știu dacă este valabil pentru el și acum. Dar văd că poate răni. Îmi este foarte clar. În timp ce eu eram acolo, în amvon, mi-a venit ideea că priveam de dincolo de mormânt și că era acolo, lângă tine, rânjind la mine...

Nu-mi face bine deloc. Mai bine m-aș ruga.

•

În această dimineață m-am trezit în mirosul de clătite – îmi plac foarte mult. Inima îmi era un fel de bulgăre de lut la jumătatea drumului pe gât în jos, și aceasta după multă și serioasă rugăciune. Mama ta m-a găsit dormind în fotoliu, mi-a dat papucii jos și a pus o plapumă peste mine. Uneori dorm mai bine stând în capul oaselor, în aceste zile. Respir mai ușor. Am fost atent să pun bine jurnalul acesta înainte de a stinge lumina aseară. Știu că încă mai sunt lucruri referitoare la Jack Boughton la care trebuie să mă mai gândesc.

Este ziua mea, așa că erau gălbenele pe masă, și clătitele mele, puse una peste alta, aveau lumânări pe ele. Alături mai erau și niște cârnăciori frumoși. Iar tu recitai din Fericiri fără nicio poticneală, de două ori, absolut strălucind de magnitudinea realizării, așa cum trebuia. Mama ta i-a dat lui Soapy un cârnăcior, iar ea a tulit-o cu obiectul acela unsuros și l-a ascuns cine știe unde. Dincolo de orice dubiu, ea este o descendentă dintr-o serie de generații fără de sfârșit de mâncători de animale dăunătoare, așa grasă cum e, așa domesticită cum ar trebui să fie.

Nu-mi place să mă gândesc ce aș da pentru încă o mie de astfel de dimineți. Pentru două-trei. Purtai cămașa ta roșie, iar mama ta purta rochia ei albastră.

Mama ta a găsit predica despre care am vorbit, predica aceea de Rusalii, cea pe care am citit-o când am văzut-o pentru prima

dată. Se afla lângă farfuria mea, învelită în hârtie de mătase, prinsă cu o panglică.

— Acu, să nu te-apuci s-o schimbi, mi-a zis. Nu trebuie s-o schimbi.

Și m-a sărutat pe cap, ceea ce pentru ea era un gest extravagant.

Deci, acum am șaptezeci și șapte de ani.

•

Ieri a fost totul foarte bine. Glory a venit și ne-a luat cu mașina la un picnic la râu. A venit și Tobias cu noi. Tobias cel bun. Am avut baloane, chiar și artificii și tort de cacao cu glazură de ciocolată. Râul era scăzut, dar frumos, cu primele frunze galbene plutind pe el. Mi-a părut rău că nu am dormit mai bine noaptea precedentă, că simțeam o durere ascuțită în partea inimii. Dar, oricum, petrecerea a continuat destul de veselă. Glory și mama ta sunt bune prietene acum, iar tu și T. ați fost fericiți să tot alergați după frunzele care pluteau în jos pe râu și să vă bălăciți în noroiul de pe margine.

Noaptea trecută am dormit destul de bine.

•

Mă necăjește să mă gândesc că aș putea fi sâcâit până am să mor, dacă înțelegi ce vreau să spun. Jack Boughton este acasă, spre bucuria tatălui său, dragul meu prieten. Din câte știu, nu a mai făcut nimic rău și tot din câte știu, nu are de gând să facă nimic rău. Și, totuși, doar faptul că există mă îngrijorează.

Ai întrebat dacă va participa și el la petrecerea organizată de ziua mea. Ai fost dezamăgit. Glory a găsit un fel de scuză, iar mama ta nu a zis nimic. Diplomația era vizibilă. Nu pot să nu mă întreb ce știu, ce au vorbit. Cum de pot să nu le fie milă de el? Mie îmi este. Cu siguranță, regret că nu pot vorbi cu el într-un fel potrivit pentru un pastor, mai ales că știu ce suflet tulburat este. Aceasta este ceva rușinos.

Este una dintre cele mai bune trăsături ale oamenilor cumsecade faptul că iubesc pe cineva de care le este milă. Iar acest lucru este mai evident pentru femei decât pentru bărbați. Așa că se lasă târâți în situații care le sunt dăunătoare. Am văzut acest lucru întâmplându-se de multe, multe ori. Întotdeauna mi-a fost greu să găsesc o cale pentru a-i avertiza pe oameni. Pentru că atitudinea asta a lor este, într-un cuvânt, creștinească.

•

Nu mi-a răspuns la biletul pe care i l-am trimis.

•

Am mai scris un bilet, prin care i-am spus cât de rău mi-a părut pentru toate greșelile mele, și așa mai departe, și l-am dus chiar eu acasă la Boughton. Aveam de gând doar să-l pun în cutia de scrisori, dar Jack era în grădină și m-a văzut, așa că i l-am dat lui. De fapt, părea să se teamă puțin de el. I-am spus că îmi ceream din nou scuze, și că era un bilet mai plin de considerație decât fusese primul, iar el mi-a mulțumit; sunt sigur că am văzut la el o expresie de adevărată ușurare. Cred că nu citise biletul anterior, probabil crezuse că ar fi putut fi vreun fel de dojană. L-a deschis pe cel pe care i l-am dat și l-a citit până la capăt, iar apoi mi-a mulțumit din nou.

I-am spus:

— Dacă vrei să stăm de vorbă, aș fi încântat să ne întâlnim oricând.

Iar el mi-a răspuns imediat:

— Da, vreau să stăm de vorbă, dacă sunteți sigur că doriți. Așa că vom vedea ce va ieși de-aici.

Am fost bucuros că totul se rezolvase atât de agreabil. Mi s-a luat o piatră de pe inimă. Trebuie să recunosc că, dacă a mai fost ceva ce m-a motivat să scriu al doilea bilet, a fost faptul că nu voiam ca mama ta să-l compătimească pentru că eu i-aș fi făcut ceva. Cu toate acestea, m-am simțit bine că l-am scris. M-am bucurat să-i văd expresia schimbându-i-se, așa cum i s-a schimbat atunci. Un moment a părut a fi mai tânăr.

•

Din nou, nu am somn. Mă gândesc la dimineața în care l-am botezat pe Jack Boughton. L-am pus pe unul dintre diaconii mei să înceapă serviciul religios fără mine, pentru a putea să mă duc la biserica lui Boughton. Discutasem despre acest lucru. Numele copilului urma să fie Theodore Dwight Weld. Mi-am spus că era un nume excelent. Bunicul îl auzise pe Weld predicând în fiecare seară timp de trei săptămâni, până când convertise o întreagă așezare de oameni de cârpă la abolиționism, iar pentru bătrân figura printre experiențele importante ale vieții sale. Dar apoi, când l-am întrebat pe Boughton cum vrea să numim copilul, el a spus:

— John Ames.

Am fost atât de surprins, încât el a spus din nou numele, cu lacrimi curgându-i pe față.

Nu era deloc în firea lui Boughton să mă pună într-o asemenea situație. Era atât de neprezbiterian, în primul rând. Puteam auzi plânsete și în strană. Mi-a trebuit ceva timp ca să-l pot ierta. Nu fac decât să-ți spun adevărul.

Dacă aș fi avut măcar un ceas ca să reflectez, cred că sentimentele mele ar fi fost foarte diferite. Dar așa, a înghețat inima-n mine și mi-am spus: „Acesta *nu* este copilul meu” – sincer, niciodată înainte nu-mi mai spusesem așa ceva despre niciun copil. Nu prea știu exact ce înseamnă invidia, dar din experiența mea nu înseamnă atât de mult să-ți dorești virtuțile sau fericirea altcuiva, cât să le refuzi, să te supere frumusețea lor.

E interesant. Cu siguranță, este material pentru o predică aici. „Fericit este acela care nu se va sminti întru Mine”. Ar putea fi textul primar. Sper să am timp să o gândesc.

Îți voi spune ceva de-a dreptul prostesc. Din când în când, m-am gândit că poate copilul a simțit cât de indiferent am fost în timpul botezului, cât de departe îmi erau gândurile de binecuvântarea lui. Ei bine, aceasta este o gândire magică. Aceasta este o superstiție. Mi-e rușine că am spus așa ceva. Dar încerc să fiu corect. Și chiar simt povara vinei față de acest copil, acest om, acest tiz al meu. Niciodată nu am reușit să fiu cald față de el, niciodată.

Sunt mulțumit că am spus-o. Sunt mulțumit să o văd în propriile cuvinte, scrise de propria-mi mână. Pentru că îmi dau seama că nu este adevărat. Iar aceasta este o mare ușurare pentru mine.

Aș vrea să-l mai pot boteza o dată, ca să fiu împăcat. Am fost atât de prins în propriile gânduri vrednice de milă, încât nu am simțit sacralitatea de sub mâna mea; așa mi se întâmplă întotdeauna, acel sentiment că eu sunt binecuvântat de copil. Păcat că s-a întâmplat așa.

John Ames Boughton este fiul meu. Dacă există puțin adevăr în tot ce cred, și aceasta este adevărat. Prin „fiul meu” înțeleg un alt sine al meu, un sine mai îndrăgit. Limbajul nu este suficient, dar pentru moment este cel mai bun lucru pe care pot să-l fac.

Am început să mă gândesc la pasajul din *Instituții* unde se spune că chipul Domnului din toți înseamnă mai mult decât motivul suficient de a-l iubi, și că Domnul nu face decât să aștepte să ia asupra Sa păcatele dușmanilor noștri. Deci este un refuz al realității grației divine să vedem numai greșelile dușmanilor noștri. Se poate să fie așa. Mi se pare că oamenii uită că noi trebuie să ne iubim dușmanii nu pentru a satisface vreun standard de corectitudine, ci numai pentru că Dumnezeu Tatăl îi iubește și pe ei. Probabil am predicat acest lucru de o sută de ori.

Nu l-aș numi pe tânărul Boughton dușmanul meu. Este mai mult decât știu. Calvin vine, pur și simplu, cu cel mai extrem caz: *a fortiori,* cât de repede ar trebui să uit încălcările lui care, în general, nu au fost mai mult decât niște supărări, în măsura în care m-au afectat? Jack l-a făcut să sufere pe tatăl său și întotdeauna a fost iertat imediat, iar eu l-am făcut pe Boughton să sufere atunci când și-a dat seama că nu mă grăbeam să-l iert și eu pe Jack. Cred că cea mai mare parte din suferință era singurătatea pe care Boughton o resimțea în lipsa băiatului lui, care i-a fost atât de străin lui și nouă tuturor.

Ei bine, vreau să subliniez ceva, deoarece aceasta este ideea care mi-a venit în timp ce supuneam toate acestea judecății Domnului. Existența este un lucru esențial și sfânt. Dacă Domnul alege să nu facă nimic împotriva încălcărilor noastre, atunci ele *nu înseamnă* nimic. Sau orice natură ar avea, aceasta este fără importanță și condiționată prin comparație cu adevărul primar al existenței. Desigur, Domnul le va șterge, așa cum șterg eu noroiul de pe fața ta sau lacrimile. Până la urmă, de ce s-ar ocupa Domnul cu aceste murdării care nu sunt parte a Facerii Sale?

Ei bine, sunt o mulțime de motive pentru care ar trebui. Noi, oamenii, putem face mult rău. Istoria ar putea face și o piatră să plângă. Îmi dau seama că, în acest moment, o importantă confuzie mi se strecoară în minte. Sunt obosit – este, poate, o parte din problemă. Deși îmi amintesc chiar și atunci când mă scufund de câte ori am așezat gravitatea păcatului înaintea harului liber al iertării. Dacă tânărul Boughton este fiul meu, atunci, prin aceeași logică, celălalt copil al său este de asemenea fiica mea, iar ceea ce i s-a întâmplat ei a fost la fel de

cumplit, acesta-i adevărul. Cum sunt un creștin, nu aș putea spune altfel niciodată.

Uitându-mă peste gândurile pe care le-am scris ieri seară, îmi dau seama că am evitat ceea ce pentru mine este problema centrală. Cum ar trebui să abordez temerea mea că Jack Boughton vă va face vreun rău ție și mamei tale, doar pentru că este capabil, doar dintr-o răutate vicleană și inexplicabilă? Ai întrebat de el deja de două ori în această dimineață.

A-ți face ție rău nu înseamnă a-mi face mie rău în sensul cel mai strict și aceasta este o parte complicată a problemei. Ar putea să-mi dea brânci pe scară și eu aș găsi o soluție teologică să-l iert înainte de a atinge pământul. Dar dacă te-ar răni pe tine oricât de puțin, mi-e teamă că nu-mi va fi de folos teologia.

Aceasta este partea grea de care mă tem, acum dacă stau să mă gândesc.

Ei bine, îl aud afară pe prispă stând de vorbă cu tine și cu mama ta. Râdeți, cu toții. De fapt, este o ușurare. Mie întotdeauna mi s-a părut ca un om care stă prea aproape de foc, suportând prezența durerii, știind că se află la mai puțin de un pas de ceva mai rău. Chiar atunci când râde, pare a fi așa, cel puțin atunci când are de-a face cu mine, deși eu, cu adevărat cred că întotdeauna am încercat să nu-l supăr. O, sunt un om limitat și bătrân, iar el va fi același muritor inexplicabil și când eu voi fi țărână.

De nenumărate ori m-am întrebat în privința limitelor înțelegerii mele, acolo în acea pustie, acel Horeb, acel Kansas, și, de asemenea, m-am înspăimântat de nenumărate ori, lăsând în urmă toate reperele, sau așa mi se părea. Și a făcut parte dintre adevăratele plăceri ale vieții mele. Noapte și lumină, tăcere și greutăți, mi se păruse ceva riguros și bun. Cred că Edward m-a învățat asta, și bunicul meu, pastorul, când a fugit pentru ultima dată în pustie. Poate odată mă vedeam și pe mine ca un alt bătrân dur, gata să se scufunde în pământ și să ardă mocnit până la Judecata de Apoi. Ei bine, acum nu mă pot apropia de acel proiect. Actuala mea dezorientare este un nou teritoriu care mă face să mă îndoiesc că am mai fost vreodată pierdut.

Deși trebuie să spun că toate acestea mi-au permis o nouă privire asupra mersului lumii. Ne prăvălim în uitare ca într-un vis, cu siguranță, lăsând în urmă lumea plină de uitare să calce

în picioare, să distrugă și să reașeze tot ce am îndrăgit noi vreodată. Așa se întâmplă lucrurile, și este remarcabil.

•

Jack a adus o mulțime de dovleci, un sac întreg. Mama ta i-a dat în schimb niște pătlăgele verzi. O, aceste ciudate bogății târzii ale verii, dovlecii plați și dovleceii ridicoli. Fiecare pală de vânt aduce o rafală de ghinde pe acoperiș. Totuși, vremea este blândă. Într-o vreme păianjenii își întindeau pânzele peste tot, iar acum pânzele lor sunt rupte de vânt în bucăți și bucățele, așa că bănuiesc că ne putem imagina păianjeni bine hrăniți ascunși sub frunzele moarte, ațipiți și alungând orice gând de a trudi la pânze.

Îmi amintesc că o dată tata și bunicul stăteau pe prispă împreună, spărgând și curățând niște nuci negre. Se simțeau bine împreună când nu erau la cuțite, mai ales atunci când tăceau, așa cum se întâmpla în acea zi.

Bunicul a zis:

— „Vara este pe sfârșite și tot nu suntem izbăviți”.

Tata i-a spus:

— Acesta-i adevărul Domnului.

Apoi din nou tăcere. Niciun moment nu și-au ridicat ochii de la treaba lor. Vorbeau despre seceta care deja se instalase și care va ține câțiva ani, o adevărată calamitate. Îmi amintesc de un vânt ușor și plăcut, așa cum este cel de azi. Nu este o muncă mai plicticoasă decât dezghiocatul nucilor, iar cei doi o făceau în toate toamnele vieții lor. Mama spunea că aveau gust de mobilă, și nu cred că era cineva care să nu fi fost de acord. Dar, dacă tot le primea, se folosea de ele.

•

Tu și Tobias stați pe scara prispei și sortați dovlecii după mărime, culoare și formă, alegându-i pe cei care vă plac și dându-le nume. Unii dintre ei sunt submarine, iar alții tancuri, câțiva dintre ei sunt bombe. Cât de curând, cred că trebuie să mă aștept la o altă vizită din partea tatălui lui T. Azi, toți copiii se joacă de-a războiul. Toți fac la fel ca avioanele și bombele care se izbesc și explodează. Făceam la fel, jucându-ne de-a războiul, cu lovituri de tun și asalturi la baionetă.

Cu siguranță, nu aveam cum să-l liniștesc. Așa oarbă cum este lumea aceasta, este remarcabil să observi ce adăpostește.

Am început să mă gândesc la o predică pe care a scris-o tata, după ce ruptura de Edward devenise cunoscută, iar el avusese puțin timp să reflecteze la ea. Nu era în firea lui să se refere la ceva privat sau personal altfel decât în termenii cei mai abstracți. Dar în acea dimineață i-a mulțumit Domnului că l-a ajutat să înțeleagă, în sfârșit, într-o mică măsură, ce însemna a dezerta, că i-a permis să înțeleagă ceea ce îi făcuse el tatălui său în acele zile de după război când plecase la quakeri și l-a lăsat să ducă singur cumplita povară. A spus un lucru pe care nu-l mai auzisem, că mama sa, deși luni de zile fusese prea bolnavă și avusese dureri prea mari ca să mai poată veni la biserică, a venit totuși când a aflat că el stătea deoparte. Surorile lui, care atunci erau întotdeauna cu ea, au purtat-o în brațe, mai întâi una, apoi cealaltă, în sus pe drum, care trebuie să îi se fi părut foarte lung. Au întârziat pentru că doar în acea dimineață mama lor le ceruse să o ducă, iar ele erau roșii la față și cu părul zbârlit de la graba cu care au venit, grabă în acțiunea lentă a blândeții, deoarece, mama lor abia mai suporta să fie atinsă. Mama lor era palidă și cu părul tăiat, prea mică pentru rochia pe care i-o puseseră cu o grijă deosebită. Au intrat în mijlocul predicii în rochiile lor curate, transpirate și fără bonete; Amy, cea mai mare, o ducea pe mama lor în brațe de parcă ar fi dus un copil mai mare. Tata spunea că bătrânul părinte s-a oprit din predică și s-a uitat la ele, apoi a reluat textul, care era despre misterul profund al suferinței pentru alții, așa cum îi erau toate predicile în acele zile. A predicat câteva minute, s-a rugat alte câteva minute și a dat binecuvântarea, iar apoi s-a dus la soția lui, a ridicat-o în brațe, a sărutat-o pe frunte și a dus-o acasă, lăsându-și enoriașii în lungul sabat al metodiștilor.

— Nici nu pot să-ți spun ce rușine mi-a fost, spunea tata. Surorile mele mi-au spus ce făcuse mama pentru că le era teamă că s-ar fi putut să insiste să meargă din nou la biserică, dacă iar aș fi stat deoparte. Amy mi-a zis: „Dacă mai trebuie să trecem o dată prin așa ceva din cauza ta, te voi urî până la moarte!” Și, desigur, nu am mai făcut-o.

Tata spunea pentru sine și pentru noi, ceilalți, că încălcările lui Edward erau ceva mărunt pe lângă ce făcuse el. De asemenea spunea că era ceva potrivit în această situație stânjenitoare și dezamăgirea de acum, care o făcea valoroasă și instructivă pentru el – că era o intenție aparentă în ea, care ar

putea arăta bunăvoința Domnului, un fel de parabolă menită să-i adâncească propria înțelegere. Această abordare a chestiunii, cu siguranță, ar fi interzis sau cel puțin ar fi descurajat orice impuls pe care l-ar fi simțit de a-l învinovăți pe Edward. Nesăbuința oricărei persoane, atunci când este văzută ca fiind în folosul atenției Domnului, nu poate justifica furia.

Am folosit această demonstrație de nenumărate ori eu însumi, atunci când am simțit nevoia și am găsit ocazia. Iar adevărul este că doar rareori răul pe care cineva îl suferă nu este, în cele mai mici amănunte, anunțat de răul pe care l-a făcut. Acestea fiind spuse, niciodată nu mi-a fost clar cât de mult faptul că îți dai seama de acest lucru te ajută atunci când este vorba de o dificultate practică de a-ți controla furia. Și nici nu am găsit vreo modalitate de a o pune în aplicare în situația de acum, deși încă nu am renunțat să încerc.

În această după-amiază m-am întors de la o întrunire destul de descurajantă pe care am avut-o la biserică – au venit doar o mână de oameni și nu am realizat absolut nimic. Acesta este unul dintre acele lucruri care mă epuizează. Așa că am ațipit și am dormit și la masa de seară. Când m-am trezit, era întuneric și casa era goală, motiv pentru care am ieșit pe prispă. Tu și mama ta stăteați pe balansoar, înveliți într-o cuvertură. A zis într-un târziu:

— S-ar putea să fie ultima noapte caldă pe anul ăsta.

Mi-a făcut loc lângă ea și a întins cuvertura și peste genunchii mei, apoi și-a pus capul pe umărul meu. Nici nu putea fi mai plăcut. În vara aceasta, a plantat ceea ce ea numește grădina bufniței, eu fiind acea bufniță. Citise undeva că florile albe au un miros mai puternic noaptea, așa că a plantat toate florile albe care i-au trecut prin minte de-a lungul aleii de la intrare. Acum nu au mai rămas decât câțiva trandafiri, ciucușoară și petunii.

Așa că, o vreme, am stat acolo împreună, în întuneric; tu erai adormit, mai mult sau mai puțin, iar mama te mângâia pe păr. Apoi am auzit niște pași pe drum. Și, bineînțeles, era Jack Boughton. Cred că voia să spună bună seara și să treacă mai departe, dar mama ta l-a rugat să intre puțin, iar el a venit. A intrat pe poartă și s-a așezat pe scară. Am observat că era foarte atent cu ea.

— Ne bucuram de liniște, i-a zis.

Iar el:

— Nu există pe lume un loc mai bun pentru așa ceva.

Apoi, deși îi era teamă să nu fie înțeles greșit sau, oricum, că ar fi putut supăra pe cineva, a adăugat:

— E cu adevărat bine să fii acasă pentru o vreme. A râs. Sunt aici oameni care acum nu mă deosebesc de Adam. E minunat.

Apoi și-a pus mâna pe față, peste ochi. Era întuneric, dar am recunoscut gestul acela. Îl făcuse toată viața, cred.

I-am spus:

— E o mare fericire pentru tatăl tău să te aibă aici.

— Este un sfânt, a zis el.

— Poate este așa, dar oricum a fost frumos din partea ta că ai venit.

— Ah, zise, ca atunci când ți se deschide o prăpastie la picioare.

Așa că a urmat o liniște de câteva minute, iar apoi mama ta s-a ridicat, te-a scos de sub plapumă și te-a dus la culcare.

— Și mie mi-a părut bine că te-am văzut, i-am spus, și chiar așa era, de dragul bătrânului Boughton.

Nu a făcut niciun comentariu

— Ți-o spun cu toată sinceritatea.

Și-a întins picioarele și s-a sprijinit cu spatele de stâlpul prispei.

— Fără-ndoială, mi-a spus.

— Vrei să jur pe un teanc de biblii?

A râs.

— Cât de înalt?

— Cam de un metru.

— Cred că-i destul.

— Doi metri te-ar ajuta să fii mai relaxat?

— Cu siguranță.

Iar apoi, cumințindu-se:

— M-am bucurat să vă văd din nou. Și s-o întâlnesc pe soția dumneavoastră. Familia dumneavoastră.

Apoi am tăcut amândoi, o vreme.

I-am spus:

— Sunt impresionat că știi ce a scris Karl Barth.

— Oh, a zis. Din când în când, tot mai încerc să sparg codul.

— Ei bine, am zis, îți admir tenacitatea.

Iar el:

— Poate că nu, dacă mi-ați înțelege motivele.

Dintre toți oamenii de pe pământ, cu el probabil este cel mai dificil să porți o discuție.

Așa că am spus:

— Așa este, oricum îți admir tenacitatea.

Iar el mi-a zis recunoscător:

— Mulțumesc.

Așa că o vreme am stat în tăcere. Mama ta a ieșit cu niște cidru fierbinte și niște căni și s-a așezat în liniște lângă noi, draga de ea. Iar eu mi-am petrecut timpul gândindu-mă cum ar fi dacă Jack Boughton ar fi într-adevăr fiul meu și ar fi venit acasă obosit de toate câte trăise și ar fi stat acolo liniștit și părând împăcat în noaptea aceea liniștită. Era o idee plină de satisfacție. Ideea harului fusese atât de mult în mintea mea, harul ca un fel de foc extatic care reduce lucrurile la esențe. Acolo, în întuneric și în tăcere, simțeam că puteam uita toate amănuntele plicticoase și puteam doar să simt prezența ființei lui muritoare și nemuritoare. Și am fost copleșit de o senzație, un fel de frică plăcută, care m-a făcut să mă gândesc la frica de îngeri a lui Boughton.

Poate am fost pe jumătate adormit în acel moment, dar mi-a venit o idee pe care o aveam în minte. Mi-aș fi dorit să pot să stau la picioarele acelui suflet etern și să învăț. Atunci el mi s-a părut a fi îngerul însuși, meditând la misterele pe care le descrie viața sa muritoare, la lucrurile profund pământești. Și desigur, chiar asta era. „Căci cine dintre oameni știe ale omului, decât duhul omului, care este în el?” Din toate privințele, noi suntem secrete pentru oricine, iar eu cred că există o limbă separată în fiecare dintre noi, de asemenea, o estetică separată și o jurisprudență separată. Fiecare dintre noi în parte este o mică civilizație construită pe ruinele unor civilizații precedente, dar cu propriile noastre noțiuni variate asupra frumosului și a ceea ce este acceptabil – standard la care noi, mă grăbesc să adaug, în general nu ajungem, dar după care ne străduim să trăim. Noi luăm asemănările fortuite dintre noi drept asemănări propriu-zise, deoarece cei din jurul nostru au rămas captivi acelorași obiceiuri, folosim aceeași monedă, aceleași cunoștințe, mai mult sau mai puțin, aceleași noțiuni de decență și viață sănătoasă. Dar toate acestea, cu adevărat, ne permit să coexistăm cu toate spațiile inviolabile, de netraversat și teribil de vaste dintre noi.

Poate ar fi trebuit să fi spus că suntem ca niște planete. Dar atunci nu aș mai fi putut spune că suntem ca niște civilizații. Toate planetele se poate să se fi rupt din aceeași stea, dar dimensiunea istorică lipsește din comparație și este adevărat că noi toți trăim pe ruinele vieților altor generații, așa că există o continuitate aparentă care este importantă, deoarece ne induce în eroare. Sunt destul de bătrân pentru a-mi aminti de vremea când mergeam în desișuri, mai mulți, și ne așezam într-un cerc pe care îl închideam din ce în ce mai mult, speriind iepurii în fața noastră, până când erau prinși la mijloc ca într-o capcană, apoi îi ucideam cu pietre și bâte. Aceasta se întâmpla în perioada Crizei, oamenilor le era foame, iar noi făceam ce puteam. Nu caut o vină în asta. (Nu luam iepurii mari, doar pe cei mici. Toți știam că nu erau buni iepurii mari, deși nu-mi amintesc de cineva care să fi spus despre ce era vorba.) Unii oameni mâncau hârciogi. Copiii mergeau la școală fără nimic în gentuțele pentru mâncare, poate un cartof fiert sau vreo coajă de pâine cu untură. În acele zile ferestrele bisericii erau atât de pline de praf, încât mă urcam pe o scară și-l dădeam jos cu mătura, pentru a avea suficientă lumină înăuntru ca oamenii să-și poată citi imnurile.

Vremurile au fost groaznice, dar asta a fost, iar noi ne-am obișnuit cu acest lucru foarte bine. Aceasta a fost civilizația noastră. Valea întunericului. Ar putea fi cetatea Ur a caldeenilor, fiindcă acum toți știu despre ce e vorba. Pentru care, totuși, îi mulțumesc lui Dumnezeu, desigur, de vreme ce trebuia să se întâmple, și nu-mi pare rău că mi-a fost dat să trăiesc asta. Îți dă o altă perspectivă asupra lucrurilor. Am văzut oameni care au învățat că viața înseamnă mai mult decât siguranță și confort material, dar știu o mulțime de oameni mai în vârstă, de pe-aici, care abia dacă suportă să se despartă de un bănuț, când își aduc aminte de acele vremuri grele. Nu le pot găsi vreo vină, deși înseamnă că biserica abia acum începe să iasă din propria ei Criză. „Unul dă mereu și se îmbogățește, altul se zgârcește din cale-afară și sărăcește”. Multe din acest oraș dovedesc adevărul acestei pilde. Ei bine, biserica este într-o stare jalnică din același motiv pentru care încă mai stă în picioare. Așa că nu ar trebui să mă plâng. Este bine de știut ce înseamnă să fii sărac și este un lucru mai bun dacă poți să o împărtășești.

Cred că ei și-au spus că adormisem, ceea ce mi se întâmplă destul de frecvent, știu. Au început să vorbească. Mama ta spunea, cu o voce înceată:

— Te-ai hotărât cât mai stai?

El i-a zis:

— Cred că deja se pare că am stat prea mult – nu atât de mult mi se pare mie.

A urmat o perioadă de tăcere, apoi ea a zis:

— Te întorci la St. Louis?

— E posibil.

Din nou tăcere. A aprins un chibrit. Am simțit miros de țigară.

— Vrei una?

— Nu, mulțumesc.

Râse. Bineînțeles că ar fi vrut. Dar nu se cuvine când ești soție de preot.

— Nu se cuvine! Cred că oamenii te-au urmărit tot timpul ce faci.

— Nu mă deranjează, zise ea. Cineva trebuia să-mi spună unele lucruri mai devreme sau mai târziu. Acum, am trăit cum se cuvine atât de mult, încât aproape a început să-mi placă.

El a râs.

— Mi-a luat ceva timp să mă obișnuiesc cu locul acesta, a zis ea. E-adevărat.

— Ei bine, pentru mine nu este o problemă. Chiar mi se pare familiar. Este de parcă te-ai întoarce la locul crimei.

După un moment ea a spus:

— Știi, toată lumea vorbește foarte frumos despre tine.

— Chiar? Interesant. S-ar putea să te cred.

Ea râse.

— Nu am mai mințit de ani de zile.

— Hmm? Pare foarte obositor.

— Se spune că nu poți sta locului.

El i-a zis:

— Părintele Ames încă nu te-a avertizat în privința mea?

Mi-a găsit mâna și mi-a luat-o între palmele ei calde.

— El nu spune lucruri urâte. Niciodată.

A urmat o pauză. Nu mă simțeam prea bine, după cum îți poți imagina, și eram pe cale să dau niște semne că mă trezesc, doar pentru a ieși din această situație care mă discredita și în care mă băgasem singur; era ca și cum i-aș fi spionat.

Dar mama ta a spus:

— O dată am fost în St. Louis. Unii dintre noi am fost acolo să căutăm de lucru. A râs: Fără prea mult noroc.

El i-a zis:

— E cel mai mizerabil loc unde să rămâi fără bani.

— Dacă este vreun loc bun pentru a rămâne fără bani, e clar că eu nu l-am găsit vreodată. Și le-am încercat pe toate.

Au râs amândoi.

El i-a zis:

— Când eram tânăr mă gândeam că o viață așezată este ceea ce ți se poate întâmpla dacă nu ești atent.

Ea zise:

— Eu am știut mai bine. A fost singurul lucru pe care mi l-am dorit. Mă uitam pe ferestre la oameni în casă și mă întrebam cum o fi.

El a râs.

— Chiar așa voiam să-mi petrec seara asta.

A urmat o pauză.

— Ei bine, zise, și vocea ei era blândă: Ei bine, Jack, fii binecuvântat.

Iar el i-a zis:

— Hei, îți mulțumesc, Lila.

Apoi s-a ridicat.

— Spune-i părintelui noapte bună din partea mea.

Și a plecat.

Am rămas culcat, dar treaz, toată noaptea, cu excepția momentului când am stat la birou, am scris toate acestea și m-am gândit. Bineînțeles că mi-a plăcut că mama ta este mândră că am tendința de a nu vorbi pe nimeni de rău. Într-adevăr, este ceva ce încerc să evit, deși știi foarte bine ce luptă a fost pentru mine în acest caz.

Dar aș putea doar să fiu surprins de uimirea tânărului Boughton că încă, așa cum am spus, nu o avertizasem în privința lui. Era aproape de parcă ar fi crezut că eram neglijent. Și cine ar fi putut judeca mai bine decât el o asemenea situație? Poate crede că știu lucruri nebănuite, presupunând că Boughton avea mai multă încredere în mine decât a avut vreodată sau că adusesem vorba de el, ceea ce nu se întâmplase decât rareori. Întotdeauna am suspectat oamenii de mult tact când venea vorba de el.

„Locul crimei”. Sunt sigur că era o glumă. Dar mă face să mă întreb cât de mult din misterul pe care îl simt la el vine din faptul că *este* aici, unde sunt lucruri care l-ar putea face să sufere, poate să-i fie rușine.

Mi-ar plăcea să pot pune mâna pe fruntea lui și să-i alin sentimentul de vină și regret, care este exagerat sau nelalocul lui, sau care nu mai poate fi înlăturat în această lume. Apoi aș vedea cu ce am de-a face.

Din punct de vedere teologic, aceasta este o noțiune complet inacceptabilă. Tocmai mi-a trecut prin minte. Îmi cer iertare.

•

De vreme ce încerc să spun adevărul, mai este un alt lucru. În timp ce vorbea cu mama ta, din voce i-a dispărut duritatea. Aș putea chiar spune că părea să se relaxeze. Părea că era cineva care-i vorbea unui prieten. Și ea la fel.

•

Cred că încep să văd unde se află harul pentru mine în această poveste. M-am rugat mult, am mai dormit puțin și simt că am ajuns la o anume limpezime.

Niciodată nu am fost la St. Louis, iar acum regret.

M-am uitat peste aceste pagini și îmi dau seama că pentru câtva timp mi-am făcut griji în sinea mea, pe când intenția mea încă de la început a fost să vorbesc cu tine. Am vrut să-ți las un testament destul de personal ție, sinele meu mai bun, și mi se pare acum că tu nu poți să vezi aici decât un bătrân care se luptă cu dificultatea de a înțelege acel lucru cu care se luptă.

Cred că, oricum, am găsit o cale de ieșire din tunelul acestei preocupări plicticoase. Merită o încercare. Deci:

Pe când stăteam acolo pe prispă, seara trecută, prefăcându-mă, mai mult sau mai puțin, că dorm, iar mama ta mi-a luat mâna și mi-a ținut-o între palmele ei, acesta a fost un moment de mare bucurie pentru mine. Văd că am scris acest lucru – „palmele ei calde” – și am făcut observația că, în același timp, vorbea despre mine mult mai tandru decât merit. Numai privind înapoi mi-am dat seama că vorbea de parcă avea parte de acea viață așezată pe care și-o dorise întotdeauna și de parcă nu mai avea cum să o piardă, deși practic știa că se va întâmpla. Și aceasta mi-a plăcut. Când mi-am amintit cum spuneau că se uitau pe ferestre și se întrebau cum este viața oamenilor m-am simțit în aceeași companie cu ei. Aș fi putut spune că suntem

trei în aceeași situație, pentru că numai Domnul știe că mulți ani am făcut exact la fel. Dar în acel moment, după felul în care ea vorbea, se părea că tot ce voise să știe despre viață i se spusese, o dată pentru totdeauna, iar dacă este adevărat, atunci este minunat. Această noțiune este o sursă de liniște pentru mine.

•

Odată am avut un vis în care se făcea că Boughton și cu mine eram la râu căutând după ceva prin bălțoace – când eram copii, căutam mormoloci – iar bunicul ne urmărea de după copaci în felul său furios, lua apă cu pălăria și o arunca, iar o pânză de apă plutea către noi, umflându-se în aer ca un voal, și cădea peste noi. Apoi își punea pălăria înapoi pe cap și se ascundea între copaci lăsându-ne în râul strălucitor, uimiți și luminoși ca niște apostoli. Spun acest lucru pentru că mi se pare că transformări atât de abrupte apar în viață, apar pe negândite și pe neașteptate, întrecându-ți speranțele și meritele. Mi-a venit în minte în timp ce mă gândeam la ziua când am văzut-o pe mama ta pentru prima dată, în duminica aceea de Rusalii ploioasă și binecuvântată.

În acea dimineață a început ceva ce m-a făcut să simt că parcă sufletul era poftit să iasă din trup, așa a fost. Niciodată nu ți-am spus cum s-a întâmplat, cum am ajuns să ne căsătorim. Și am învățat mult din experiență, crede-mă. Mi-a lărgit înțelegerea a ceea ce înseamnă speranța, prin simplul fapt că știu că o astfel de transformare poate apărea. Și mi-a mai îndulcit imaginea morții, oricât de ciudat ar părea.

Chiar dacă mi-am spus că abia dacă o observasem în acea primă dimineață, mi-am petrecut toată săptămâna care a urmat sperând să revină. Mi-am reproșat foarte mult că uitasem să o întreb cum o cheamă atunci când a ieșit pe ușă, gândindu-mă la acest lucru în termenii obligațiilor mele pentru „oile rătăcite” și „sufletele pierdute”, care sunt expresii pe care nu le folosesc niciodată, nici măcar în gând, și pe care oricum nu le-aș fi folosit în legătură cu ea. Un aspect interesant al întregii experiențe a fost faptul că, pur și simplu, nu puteam fi cinstit cu mine însumi și nici nu puteam să mă mint. Era cumplit. Mă simțeam ca un prost. Dar, vezi, observasem tinerețea ei și bătrânețea mea și nu știam nimic despre ea, dacă era căsătorită sau nu. Așa că nu

am fost în stare să recunosc față de mine că voiam doar să o *văd,* să-i aud din nou vocea. Spunea:

— Bună dimineața, părinte. Doar atât. Dar îmi amintesc cum încercam să-i reținem tonul, încercam să o tot aud în mintea mea.

Știi, dacă bunicul și-a aruncat mantia peste mine, ca să zic așa, a făcut-o cu mult timp înainte ca eu să vin pe lumea aceasta. Sfințenia vieții sale mi-a impus sfințenie, mie sau vocației mele, iar eu am încercat să o știrbesc cât mai puțin. Am încercat să fiu atent la reputația mea și la caracterul meu. Am încercat să mă țin de Evanghelie, un standard pentru viața și predicile mele. Și totuși, încercam să scriu o predică, atunci când tot ce doream era să încerc să-mi amintesc fața unei femei tinere.

Dacă aș fi avut această experiență mai devreme în decursul vieții, aș fi fost mult mai înțelept, mult mai compătimitor. Nu prea înțeleg ce-i făcea pe oamenii care veneau la mine să fie atât de indiferenți față de o judecată corectă, de bunul simț sau de ce întotdeauna spuneau: *Știu, știu,* când îi îndemnam să fie mai rezonabili și de ce aceasta însemna: *Nu contează, chiar nu-mi pasă.* La fel spun sfinții și martirii. Iar acum știu că pasiunea îi îndeamnă la renunțări darnice. Poate par că aș compara ceva măreț și sfânt cu un lucru minor și obișnuit, adică dragostea față de Dumnezeu cu o dragoste de muritor. Dar chiar nu le văd deloc ca două lucruri separate. Dacă putem fi hrăniți cu divinitate printr-o bucată de pâine și binecuvântați de divinitate printr-o atingere, atunci plăcerea teribilă pe care o încercăm când vedem pe cineva ne poate cu siguranță arăta natura celei mai grandioase iubiri. Cu devoțiune, cred că așa este. Îmi amintesc acele zile iubindu-l pe Dumnezeu pentru existența dragostei și fiindu-i recunoscător pentru existența recunoștinței, în adâncurile suferinței mele. Mi-am dat seama cât de multe lucruri nu știu să le exprim. Și, desigur, acele simțăminte s-au îmblânzit cu timpul, ceea ce este o fericire.

Toată lumea se aștepta ca Louisa și cu mine să ne căsătorim, încă din copilărie. Așa că nu eram pregătit să mă trezesc gândindu-mă zi și noapte la o persoană complet străină, o femeie mult prea tânără, probabil o femeie căsătorită – a fost pentru prima dată în viața mea când am simțit că puteam să fiu smuls din felul meu de-a fi, din vocația mea, reputația mea, de parcă putea să se sfărâme ca pleava uscată. Până atunci,

niciodată nu mai simțisem că nu mă gândeam decât la hainele de pe mine, cărțile de pe rafturi și la calendarul care îmi era plin cu obligații în așteptare și obligații îndeplinite. Cum am mai spus, era o anticipare a morții, cel puțin a drumului către moarte. Și de ce ar trebui să pară ciudat? „Pasiune” este cuvântul pe care-l folosim, până una alta.

Ei bine, a devenit din ce în ce mai rău. Ea a venit acolo în fiecare duminică, în afară de una, iar eu am scris toate acele predici, mărturisesc, cu gândul să o mulțumesc, să o impresionez. Mă străduiam cât puteam să nu mă uit la ea prea des sau prea insistent, dar oricum îmi spuneam singur că citeam un fel de dezamăgire pe fața ei, iar apoi îmi petreceam săptămâna următoare rugându-mă, chiar în genunchi, ca ea să-mi mai dea o șansă. M-am simțit atât de ridicol… Dar, oricum, îi vorbeam Domnului despre acest lucru, cerându-i să mă întărească în exercitarea responsabilităților mele pastorale și niciun cuvânt pe care-l spuneam nu era adevărat, pentru că nu eram decât un bătrân stupid care-i cerea celui Atotputernic să-i accepte prostia, lucru pe care l-am știut tot timpul. Și toate rugăciunile mele au primit un răspuns, mai mult decât m-aș fi gândit să cer. O soție și un copil. Nu aș fi crezut niciodată.

A fost acea cumplită duminică, atunci când ea nu a venit. Cât de moartă, de tristă și sufocantă a fost acea dimineață, cât de jalnici păream cu toții, chiar și biserica. Desigur, predica mea din acea zi era despre cum primim în casă un străin pentru că poți primi în casă „un înger, fără ca să știi”. Nu mi-a plăcut să o citesc. Simțeam că toți cei din sală știau și nu făceam decât să-mi mărturisesc propria nebunie. Mi se părea inevitabil că ea nu va mai reveni niciodată. Așa că am petrecut o săptămână groaznică rezumându-mă la lucrurile mărunte ale vieții mele și mulțumindu-i Domnului că nu am fost un prost, că niciodată nu am ținut-o de mână la ușă și nu am încercat să discut cu ea, deși îmi repetasem în minte ce puteam să-i spun și chiar scrisesem. De asemenea, trebuie spus că mă uram fiindcă am fost atât de nehotărât și pentru că nu o luasem de mână și nu îi vorbisem. Mi-am petrecut săptămâna încercând să mă oblig să descriu ce era acel ceva ce mă atrăgea la ea atât de puternic – cumva spunându-mi că, de vreme ce nu reușeam să o explic, atracția ar fi putut dispărea. Și mi-am petrecut săptămâna gândindu-mă numai la ea, de parcă ea era singurul prieten pe

care l-am avut vreodată. (Și, de asemenea, m-am gândit la partea practică de a-i afla numele și adresa, sub pretextul interesului pastoral. Ce umilință!)

Duminica următoare, a venit din nou. Mă simțeam cumplit, dar ușurat, îmi era teamă să nu încep să râd fără motiv, să nu o privesc prea îndelung, încercând să-mi reamintesc faptul că *era* un străin, deși fusese cel mai drag și cel mai intim gând timp de câteva săptămâni, și că trebuia să nu o bruschez cu vreo familiaritate ce nu-și avea locul. Fusesem la bărbier și purtam o cămașă nouă, de vreme ce mi se părea prudent să presupun că rugăciunile mele constante, fierbinți și nedemne puteau primi răspuns. Și făcusem un experiment cu un tonic pentru păr. Boughton m-a întâlnit pe drum, cum se întâmpla deseori în acele zile, s-a uitat la mine și a chicotit, iar eu mi-am spus: Cât de evident poate să fie că sunt prost de-a binelea.

Când a plecat de la biserică în acea zi, i-am ținut mâna și i-am spus câteva cuvinte:

— Ne-ați lipsit săptămâna trecută, ne bucurăm să vă mai vedem.

— O! a zis, și a roșit, iar apoi și-a întors privirea în altă parte, de parcă a fost surprinsă de politețea mea, deși era doar politețea preoțească de rutină și cea mai de bază; a fost așa pentru că mi s-a părut că era tot ce-mi puteam permite în condițiile date.

„Sunt bolnav de dragoste”. Este din Scriptură. Mă face să râd când îmi amintesc de acest lucru – m-am întors către Biblie în timpul crizei mele, așa cum fac întotdeauna. Iar textul pe care l-am ales este din *Cântarea Cântărilor!* Poate aș fi învățat din el că astfel de suferințe sunt plăcute ochiului lui Dumnezeu, dacă aș fi fost mai tânăr și dacă aș fi știut că mama ta nu era o femeie măritată. Dar în situația dată, frumusețea poeziilor nu făcea decât să mă facă să sufăr.

O, dar săptămâna *următoare* i-am ținut mâna și i-am spus că duminică seara avem studiul Bibliei și era binevenită. Apoi am mers acasă și m-am rugat ca dorința mea să-mi fie răsplătită, m-am bărbierit din nou și am încercat să citesc până seara. M-am dus devreme la biserică și ea era acolo, așteptându-mă pe trepte; speram să-mi spună ceva. În acel moment am început să bănuiesc, cum mi se mai întâmpla din când în când, că grația

divină își râde de mine. Ea i-a mărturisit bătrânului netrebnic cu părul parfumat că venise acolo ca să fie botezată.

— Nimeni nu s-a îngrijit de asta, când eram mică. Simt că îmi lipsește acest lucru.

O, puritatea curată și tristă din privirea ei!

I-am spus:

— Ei bine, draga mea, vom avea grijă de tine. Iar apoi, foarte prietenos, am întrebat-o dacă stătea cu familia ei.

A dat din cap și mi-a spus foarte blând:

— Nu am nicio familie.

Am simțit cum se umple de tristețe și, cu toate acestea, în inima mea păcătoasă, i-am mulțumit Domnului. Așa că am instruit-o pe mama ta în doctrinele credinței noastre și, în timp, chiar am botezat-o, iar eu, din fericire, m-am obișnuit cu vederea ei, cu prezența ei liniștită și am început să aduc mulțumire că supraviețuisem perioadei celei mai grele din pasiunea mea fără să-mi duc bunul renume la ruină și distrugere, fără să alerg pe străzi după ea, ceea ce aproape am făcut într-o zi când am văzut-o ieșind dintr-o băcănie și îndepărtându-se. Atunci, m-am speriat atât de tare încât m-au trecut toate apele. Atât de puternic a fost impulsul. Iar eu aveam *șaizeci și șapte de ani.* Dar, îți garantez că întotdeauna am acționat consecvent cu marele meu respect pentru tinerețea și singurătatea ei. Am avut mare grijă în această privință. M-am gândit că mai bine era să recrutez niște doamne amabile mai în vârstă care să asiste în timpul instrucțiunii ei, și cred că acest lucru a împiedicat-o să vorbească, ceea ce am regretat foarte mult.

Două sau trei doamne și-au spus părerea asupra unor puncte din doctrină, în special în privința păcatului și damnării, ceva ce nu aflaseră niciodată de la mine. Dau vina pe radio pentru diseminarea unei bune părți din confuzia care privește teologia. Iar cu televiziunea este mai rău. Îți poți petrece patruzeci de ani îndemnând oamenii să fie atenți la ceea ce este misterul, iar apoi vreun individ cu un mai mult simț teologic decât un iepure se dă drept predicator la radio și toată munca ta este dată uitării. Mă întreb unde va ajunge lumea asta.

Dar chiar și așa a fost un lucru bun, pentru că una dintre doamne, Veda Dyer, se înflăcărase în mod considerabil vorbind despre flăcările iadului, adică despre sufletele pierdute, așa

încât m-am simțit obligat să iau *Instituțiile* și să citesc pasajul despre destrăbălați, despre chinurile lor interioare ce ne sunt „exprimate *figurativ* prin ceva fizic”, un foc nestins și așa mai departe, pentru a exprima „cât de multă nefericire este în a fi rupt de apropierea de Dumnezeu”. Am pasajul în fața mea. Este, cu siguranță, alarmant, dar nu este ridicol. Le-am spus:

— Dacă ați vrea să aflați cum este iadul, nu țineți mâna deasupra flăcării unei lumânări, ci doar gândiți-vă la cel mai rău și mai părăsit loc din sufletul dumneavoastră.

S-au gândit un moment, la fel și eu, ascultând vântul de seară și greierii. Ajunsesem să mă alarmez și eu la gândul singurătății ce se întindea în fața mea și la noua ei amărăciune, și la cât de mult uram rezerva și renunțarea care îmi erau cerute de onoare și decență și impuse de bunul simț. Dar când mi-am ridicat privirea, mama ta se uita la mine, ușor zâmbind, mi-a atins mâna și mi-a spus:

— Totul va fi bine.

Cât de blândă îi este vocea! Faptul că exista o asemenea voce pe lume și că eu o auzeam mi se părea atunci și mi se pare și acum o grație divină de necuprins.

Începuse să vină la mine acasă când veneau și celelalte doamne, să ia perdele la spălat, să dezgheațe frigiderul. Iar mai apoi venea singură să se îngrijească de grădină. A făcut-o frumoasă și prosperă. Iar într-o seară când am găsit-o acolo, lângă niște trandafiri minunați, i-am spus:

— Cum pot să te răsplătesc pentru toate acestea?

Iar ea mi-a răspuns:

— Trebuie să te căsătorești cu mine.

Și așa am făcut.

•

Iată ce-am gândit: Dacă ar fi să-mi pun mâna pe fruntea ei și să o binecuvântez întru puritate, de parcă aș fi într-adevăr și în totalitate un preot al Domnului, aș spera ca și ea să aibă parte de aceeași experiență ca mine. O, știu că mă îndrăgește și îmi este loială. Dar aș spera ca, o dată, *Cântarea Cântărilor* să o ia pe nepregătite, de parcă i-ar vorbi din propria inimă. Nu aș putea crede că sentimentele ei ar fi putut fi la fel ca ale mele. Și de ce îmi fac atâtea griji din cauza acestui Jack Boughton? Dragostea este sfântă, deoarece este un har – nu meritul persoanei iubite este ceea ce contează cu adevărat. S-ar putea

să o las să se bucure de o fericire mai mare decât i-am oferit eu, chiar în ciuda tuturor dificultăților. Uneori cred că întrevăd la ea începutul acestei fericiri. Dacă Domnul mă va lăsa un moment să fiu martorul harului pe care i-l pregătește, aș considera aceasta un semn de mare bunătate față de mine.

•

În această dimineață, o perdea de zori splendizi au trecut peste casa noastră în drum spre Kansas. În această dimineață, Kansasul s-a trezit din somn într-o lumină anunțată grandios, proclamată în tot raiul – încă una din șirul foarte finit al zilelor când această veche prerie s-a numit Kansas ori Iowa. Dar totul nu a durat decât o zi, acea primă zi. Lumina este constantă, noi doar ne-am pomenit în ea. Așa că în fiecare zi, de fapt, este aceeași seară și aceeași dimineață. Mormântul bunicului meu a apărat la lumină, iar rouă de pe mica bucată de pământ muritor plin de buruieni arăta minunat.

„Tu te aflai în Eden, în grădina lui Dumnezeu; hainele tale erau împodobite cu tot felul de pietre scumpe: cu rubine, topaze și diamante”.

Dacă tot mă gândesc la acest lucru – când vei fi bătrân ca mine s-ar putea să te gândești să scrii un fel de privire înapoi despre tine, așa cum fac eu acum. Din experiența mea, vârsta are o tendință de a face dificilă menținerea unui simț al sinelui, cumva mai puțin puternic.

De ce îmi place ideea că tu vei fi în vârstă? Primul junghi de artrită din genunchiul tău este un lucru pe care mi-l imaginez cu toată tandrețea pe care am simțit-o când mi-ai arătat un dinte care ți se mișca. Spune-ți rugăciunile cu stăruință, bătrâne. Sper că vei fi văzut mai multe din lumea aceasta decât am ajuns eu vreodată să văd – nu mă pot învinovăți decât pe mine. Și sper că vei fi citit unele dintre cărțile mele. Iar Dumnezeu să-ți binecuvânteze ochii, la fel și auzul și, bineînțeles, inima. Aș vrea să te pot ajuta să porți povara multor ani. Dar Domnul va avea acea satisfacție părintească.

•

Aceasta a fost o zi ciudată, tulburătoare. Glory a trecut pe la noi și te-a invitat pe tine și pe mama ta la cinema. Atunci, când a venit după voi, l-a adus și pe bătrânul Boughton, l-a ajutat să coboare din mașină, să o ia pe alee și să urce scara. Atât de rar pleacă de acasă, în aceste zile, încât chiar am fost uimit să-l văd

la ușă. L-am așezat la masa din bucătărie, i-am dat un pahar de apă, iar apoi voi trei ați plecat. Tot efortul părea să-l fi epuizat, pentru că stătea acolo cu o expresie mai mult sau mai puțin sociabilă, dar cu ochii închiși, dregându-și vocea din când în când de parcă ar fi vrut să spună ceva, dar apoi mai stătea pe gânduri. Am găsit ceva la radio și, o vreme, am stat și am ascultat. A chicotit puțin, de parcă se întâmplase ceva interesant. Cred că i-a trebuit aproape o oră până când s-a hotărât să vorbească.

Apoi a spus:

— Știi, Jack încă nu e împăcat cu sine. Încă nu este bine.

A clătinat din cap.

I-am spus:

— Am discutat despre acest lucru.

— O, da, de vorbit vorbește, zise Boughton. Dar niciodată nu mi-a spus de ce s-a întors aici. Niciodată, nici lui Glory. Trebuia să aibă vreo slujbă undeva prin St. Louis. Nu mai știu ce-i cu ea. Noi credeam că s-ar fi putut să fi fost căsătorit. Cred că o vreme a fost. Nici cu asta nu mai știu ce s-a întâmplat. Pare să aibă ceva bani. Nu știu nimic despre asta. Știu că vorbește cu tine și doamna Ames. Știu asta.

Apoi și-a închis din nou ochii. Efortul de a vorbi părea să fi fost considerabil și cred că din cauză că nu i-a făcut plăcere să trebuiască să spună ceea ce tocmai spusese. Am luat acest lucru ca pe un avertisment. Nu știu cum altfel aș putea privi acest lucru. Și am considerat că venirea la noi era un fel de a sublinia cele spuse, și, cu siguranță, așa a fost. Iar acum sunt din nou convins că trebuie să vorbesc cu mama ta.

Tânărul Boughton urca treptele de la prispă în timp ce încă mai stăteam fără să vorbim. I-am spus să intre și i-am împins un scaun, dar el a stat lângă ușă vreo două-trei minute privindu-ne și trăgând concluzii, care se apropiau destul de mult de adevăr, după câte îi puteam citi pe față. Întotdeauna părea să creadă că oamenii sunt coalizați împotriva lui. Și fără îndoială era adevărat, destul de des, la fel cum era adevărat în acel moment. Și există o frustrare și o stinghereală în comportamentul său, și pare lipsit de prefăcătorie, ceea ce mă face să-mi fie rușine că sunt părtaș la așa ceva și, de asemenea, îmi pare rău de el. Mai este și furie, și acest lucru mă îngrijorează. Jack spuse:

— Am fost acasă și nu era nimeni. Am fost puțin surprins.

Boughton i-a spus, cu vocea aceea a lui cordială pe care încă mai poate să o aibă când vrea să pară că spune adevărul:

— Îmi pare rău, Jack. Ames și cu mine am stat unul cu altul cât au fost femeile la cinema. Am crezut că vei fi plecat mai mult timp.

— Da. Ei bine, nu-i nimic grav, a spus.

S-a așezat când l-am poftit din nou, iar el a continuat să mă fixeze cu acel început de zâmbet pe care îl arborează când vrea să știi că știe ce se întâmplă cu adevărat și nu prea îi vine să creadă că insiști să-l păcălești. Boughton a ațipit, așa cum face când discuțiile devin prea dificile și nu-l pot învinovăți pentru asta, deși îmi trecuse prin gând că mă lăsa la greu. Pentru că era teribil de dificil pentru mine să mă gândesc ce să-i spun lui Jack, ca întotdeauna în situații de acest fel. Îmi pare rău pentru el, iar acesta este adevărul. Mi se pare aproape un blestem felul în care el poate vedea prin oameni. Desigur, nu puteam fi cinstit cu el, așa că îl mințeam, iar el mă privea de parcă aș fi fost cel mai prost mincinos de pe lume, de parcă l-aș fi insultat; cum cred că, de fapt, făceam.

— Tatăl tău a simțit nevoia să iasă din casă, i-am spus.

A zis:

— E de înțeles.

De fapt, ceea ce am spus a fost ridicol, dacă mă gândesc la faptul că singurul lucru pe care Boughton îl poate face este să meargă de la pat la scaunul său de pe prispă.

I-am spus:

— Cred că voia să profite de vremea frumoasă, atât cât mai este.

— Sunt sigur de asta.

— Ei bine, am zis, după un moment, e un an bun pentru ghindă.

Ceea ce spusesem era cumplit de jalnic. Jack a râs de-a dreptul.

— Ciorile s-au dat în spectacol, zise. Iar dovlecii sunt deosebit de mari și din abundență, mi se pare.

Iar în tot acest timp se uita la mine de parcă ar fi zis: Hai să fim cinstiți cu noi vreo cinci minute.

Trebuie să mă scuz, deoarece nu știu, de fapt, care este adevărul. Cred că tatăl lui a venit aici, de fapt, pentru a mă

avertiza în privința lui, dar nu sunt absolut sigur. Și, oricum, nu pot trăda o confidență, mai ales una atât de provocatoare și injurioasă ca aceasta, cu siguranță, nu cu sărmanul Boughton cel bătrân stând acolo la un metru de mine, destul de probabil ascultând întreaga conversație. Dar lipsa de onestitate este lipsă de onestitate, ceva umilitor când ești prins, în special când nu ai altă alegere decât să insiști în greșeală și să salvezi cât poți din minciună, chiar sub ochiul indignării, ca să spun așa.

Pe de altă parte, ca om bătrân – sunt mai mare cu câțiva ani decât tatăl său, în ciuda vigorii mele relative, atâta cât mai este cred că am dreptul să nu fiu luat în râs în acest fel. Dacă a vrut să mă înfurie, sunt furios în timp ce scriu aceste lucruri. Inima mea are de gând ceva ce, de fapt, îmi pune restul corpului în stare de alarmă. Trebuie să mă duc să mă rog. Mă întreb ce știe despre inima mea.

Ei bine, desigur, trebuie să știe o mulțime de lucruri despre inima mea, de vreme ce mama ta i-a permis să îmi aducă biroul la parter.

Când mă rog să-mi fie iertat acest păcat, o anumită tristețe a lui Jack îmi tot vine în minte. El este cineva care trebuie iertat în cea mai mare parte datorită acelei ciudate suferințe.

Iar când voi trei v-ați întors, ceea ce s-a întâmplat destul de repede, lucrurile stăteau mult mai bine. Glory a părut puțin surprinsă, la început, să-l vadă pe Jack acolo, dar mama ta a fost încântată să-l vadă, așa cum cred că este întotdeauna.

Ție ți-a plăcut filmul. Tobias nu are voie să meargă la cinema, așa că i-ai adus aproape jumătate din cutia ta de popcorn cu caramel și alune, ceea ce mi s-a părut frumos din partea ta. Mă întreb dacă tu ar trebui să mergi la cinema. Dar cu televizorul în casă, mi se pare fără rost să-ți interzic. Desigur, Tobias nu poate nici să se uite la televizor. Mama ta i-a promis mamei lui că vom avea grijă ori de câte ori va veni pe la noi, ceea ce se întâmpla destul de des ca să te facă să pierzi serialul Cisco Kid, mult mai des decât ți-ai dori. Nu ești cel mai sociabil copil din lume și îmi este teamă că, dacă ar trebui să alegi între Tobias și televizor, cel mai bun prieten al tău ar sta singur. Așa că el își petrece mai mult timp decât ar trebui așteptând la poartă. Din când în când, tu ne păreai atât de singur și iată-l pe Tobias, un prieten prețios, răspunsul rugăciunilor noastre, iar tu îl lași să stea la poartă până se termină un desen animat. Dar, în aceste zile, nu simt

nevoia de a interzice prea multe lucruri. Tatăl lui T. este tânăr. El mai are mulți ani alături de băieții lui, cu voia lui Dumnezeu.

Ei bine, voi trei ați intrat, încântați și mirosind a popcorn, iar eu m-am simțit atât de ușurat încât nu pot să-ți spun. Apoi, după o scurtă conversație, mama ta și cu Glory l-au ajutat pe Boughton să ajungă la mașină și l-au dus acasă, singurul loc în care se mai simte confortabil, iar apoi au pregătit o cină pentru noi toți, pe care să o luăm la ei. Tu te-ai dus să-l cauți pe Tobias ca să poți să-i contaminezi buna lui gândire luterană cu prostii despre pistolari și șerifi federali. Iar eu stăteam acolo la masă cu Jack Boughton, care nu scotea un cuvânt. Doar își lua puțin timp pentru a se hotărî să plece. Nu a venit la tatăl său acasă pentru cină și nimeni nu a comentat acest lucru, dar ne-a pus pe toți pe gânduri. Mama ta și Glory au făcut o plimbare după ce au eliberat masa, pentru a se bucura de seară, spuneau ele, dar când au revenit, Glory spunea că îl văzuse pe Jack, care le-a spus că va veni acasă mai târziu. Aș fi putut spune că l-au găsit la bar. Nu au dat detalii, iar Boughton nu a întrebat.

•

JACK BOUGHTON ARE SOȚIE ȘI COPIL.

Mi-a arătat poza lor. M-a lăsat să mă uit doar un minut și a luat-o înapoi. Eram cumva pierdut, lucru la care se așteptase, și totuși puteam spune că nu i-a trebuit mult pentru a se simți jignit. Vezi tu, femeia era de culoare. Lucru care m-a surprins.

Ieri dimineață am fost până la biserică, în camera mea de lucru, făcând ordine prin niște hârtii mai vechi și mă întrebam dacă să le pun deoparte pe cele interesante, documente ale bisericii, pentru a nu fi aruncate odată cu restul. Sunt cutii peste cutii cu memorii, articole de revistă, foi volante și note de plată. Se pare că nu-mi plăcea să arunc nimic. Mi-e teamă că noul preot s-ar putea să nu aibă răbdarea să le sorteze, iar atunci ar fi vina mea.

Ei bine, iată-mă, puțin murdar de praf și fire de păianjen, de asemenea puțin ursuz și, trebuie să spun, de asemenea, temându-mă să nu fiu întrerupt, de vreme ce, în orice moment, puteam să nu mai simt nevoia unui astfel de lucru. Nu lucrasem nicio jumătate de oră și mă simțeam deja obosit.

Atunci a intrat Jack Boughton, din nou în costum și cravată, din nou pieptănat și bărbierit, dar, cu toate acestea, părând ușor obosit, cu cearcăne în jurul ochilor, Domnul să-l aibă în pază.

Eram interesat să-l întâlnesc, mai mult interesat decât încântat, trebuie să recunosc. Nu prea puteam să-i vorbesc cu tot praful de pe față și de pe mâini, așa că m-am scuzat și m-am dus să mă spăl, iar când m-am întors, încă mai stătea la ușă – uitasem să-i ofer un scaun, așa că, pur și simplu, stătea acolo. Părea destul de palid, și mi-a fost rușine de lipsa mea de atenție. Dar lui îi era atât de teamă să nu jignească fără intenție, încât se comportă după reguli pe care majoritatea oamenilor le uită de îndată ce le-au învățat și parcă te-ar face pe tine să te rușinezi. Cel puțin, așa am simțit eu și știu că nu era corect din partea mea.

Apoi, când s-a așezat, am mers să ridic niște cutii de pe biroul meu, iar el s-a ridicat și a luat una din mâna mea, ceea ce a fost frumos din partea lui, dar, în același timp, m-a durut. Mai bine cad mort făcând un lucru singur decât să mai trăiesc o zi purtându-mă ca și cum aș fi un neajutorat. Dar el nu avea decât bune intenții. A pus amândouă cutiile pe podea, iar apoi mâinile lui și vestonul erau pline de praf, așa că și-a scos batista și s-a șters puțin. I-am sugerat să mergem în biserică, dar el a spus că și în camera de lucru era bine pentru el. Așa că o vreme am stat în liniște.

Apoi a spus:

— Am stat departe de orașul nostru o bună bucată de vreme. Ca un semn de curtoazie pentru tata, în special. S-ar putea să nu mă mai întorc.

L-am întrebat ce l-a făcut să-și schimbe părerea. I-a luat puțin timp să răspundă.

— Din mai multe motive am simțit nevoia să-i vorbesc. Tatălui meu. Dar atunci când am ajuns aici, nu m-am așteptat să fie atât de bătrân.

— Ultimii ani au fost dificili pentru el.

Și-a pus mâna la ochi.

I-am spus:

— I-a făcut bine să te aibă aici.

A dat din cap că nu.

— Ieri ai vorbit cu el.

— Da. Părea puțin îngrijorat din cauza ta.

El a râs.

— Acum câteva zile Glory mi-a spus: „Este fragil. Noi nu vrem să-l omorâm”. Noi! Cu toate acestea, este adevărat. *Nu* vreau

să-l omorâm. Așa că m-am gândit că aș putea vorbi cu dumneavoastră. Va fi ultima încercare, promit.

Era să-i amintesc că sănătatea mea nu era perfectă, ceea ce ar fi fost o prostie, de vreme ce, dacă stau să mă gândesc, nu prea îmi puteam imagina că vreo destăinuire pe care ar fi putut să o facă m-ar fi doborât.

Din buzunarul de la piept a scos o casetă mică din piele, a deschis-o și a ținut-o în fața mea. Mâna nu-i era sigură și a trebuit să-mi pun ochelarii de citit, dar atunci am putut să văd destul de bine. Era ca un portret de familie – el, o femeie tânără și un băiat de aproximativ cinci ori șase ani. Femeia stătea pe un scaun cu copilul lângă ea, iar tânărul Boughton, în picioare, în spatele lor. Era Jack Boughton, o femeie de culoare și un băiat de culoare, dar cu pielea mai deschisă.

Boughton s-a uitat la poză, apoi a închis caseta și a pus-o înapoi în buzunar. Zise:

— Înțelegeți, iar vocea îi era atât de controlată încât părea amară: Înțelegeți, și eu am o soție și un copil.

Apoi m-a privit vreo două-trei minute, în mod limpede, sperând să nu fie jignit.

— Este o familie frumoasă, i-am spus.

A dat din cap.

— Este o femeie cumsecade. Iar băiatul e cuminte. Sunt un om norocos.

Zâmbea.

— Iar tu crezi că acest lucru l-ar putea ucide pe tatăl tău?

A dat din umeri.

— Aproape l-a ucis pe tatăl *ei. Și* pe mama ei. Ei blestemă ziua în care m-am născut.

A râs atingându-și fața cu mâna.

— Așa cum știți, am o experiență teribilă în a intriga oamenii, dar aceasta este la un cu totul alt nivel.

Eram cufundat în propriile gânduri, așa că zise:

— Poate nu. Poate doar așa mi se pare… iar apoi a stat acolo, uitându-se la mâinile lui.

Așa că am spus:

— Ei bine, de cât timp ești căsătorit?

Și am regretat întrebarea.

A tușit ușor.

— Suntem căsătoriți în fața Domnului, cum se spune. Ceea ce nu-ți oferă un certificat, dar nici nu te pune sub incidența legilor care interzic căsătoriile inter-rasiale. *Deus Abscondidus* în forma Sa cea mai benignă. Îmi pare rău. În ochii lui Dumnezeu, suntem soț și soție de aproape opt ani. Am trăit ca soț și soție un total de șaptesprezece luni, două săptămâni și o zi.

Am făcut observația că aici în Iowa niciodată nu am avut asemenea legi și zise:

— Da, Iowa, steaua strălucitoare a radicalismului.

Așa că l-am întrebat dacă a venit pentru a fi căsătorit.

A dat din cap că nu.

— Tatăl ei nu vrea ca ea să se mărite cu mine. Și tatăl ei este preot, dacă tot a venit vorba. Cred era inevitabil. Și este un bun creștin acolo în Tennessee, un prieten de familie, care vrea să se căsătorească cu soția mea și să adopte copilul. Cred că este frumos din partea lui. Cred că da. Ei cred că ar fi cel mai bine pentru toți. De fapt, este; mi-a fost foarte greu să am grijă de familie. Din când în când se duceau înapoi în Tennessee, când lucrurile erau prea dificile. Acolo se află și acum. Nu prea pot să-i cer să se rupă pentru totdeauna de familia ei, în aceste condiții.

A tușit ușor. Am rămas în tăcere. Apoi a spus:

— Știți care este principalul lucru pe care mi-l reproșează? Mă consideră ateu! Della spune că el crede că toți albii sunt atei, singura diferență este că unii dintre ei își dau seama. Della este soția mea.

I-am spus:

— Ei bine, din anumite lucruri pe care mi le-ai spus, am impresia că tu ești, într-adevăr, ateu.

A dat din cap.

— Poate este mai aproape de adevăr să spun că mă aflu într-o stare de neîncredere categorică. Nici nu cred că Dumnezeu există, dacă înțelegeți ce vreau să spun. Desigur, acest lucru este un motiv de îngrijorare și pentru soția mea. În parte, în ceea ce mă privește. În parte, în ceea ce-l privește pe băiat. O scurtă perioadă i-am ascuns acest lucru. Când i-am spus adevărul, cred că s-a gândit că m-ar putea salva. După cum am spus, când m-a întâlnit pentru prima dată, m-a considerat un om al sutanei. Mulți fac aceeași greșeală. În general îi corectez. Așa am făcut și cu ea.

Adevărul este că nu știu cum ar putea primi bătrânul Boughton o asemenea veste. M-a luat prin surprindere să văd că m-am gândit la așa ceva. Cred că este o chestiune pe care nu am discutat-o niciodată în anii în care discutam despre orice. Pur și simplu nu s-a ivit ocazia.

I-am spus:

— Bănuiesc că ai discutat cu Glory.

— Nu pot s-o fac. I s-ar rupe sufletul să audă asta. Își dă seama că mă apasă ceva. Probabil se gândește că am intrat în vreo încurcătură. Cred că și tata crede la fel.

— Cred că da.

A dat din cap și s-a uitat la mine.

— Ieri plângea. Din nou l-am dezamăgit.

Iar apoi zise, controlându-și vocea:

— Nu am mai schimbat un cuvânt cu soția mea de când am plecat din St. Louis. Așteptam să primesc vreo veste de la ea. I-am scris de câteva ori – cum e pilda? „Așteptarea prea îndelungată îmbolnăvește inima”. Și chiar m-am trezit întorcându-mă spre băutură pentru alinare.

I-am spus:

— Așa am auzit.

Iar el a râs:

— „Dați băutură îmbătătoare celui ce este gata să piară și vin celui cu amărăciune în suflet”. Nu-i așa? Cuvânt cu cuvânt. Primul lucru pe care mi l-a spus a fost: „Mulțumesc, părinte”. Mergea pe jos acasă, pe ploaie, cu un braț de cărți și hârtii – este profesoară – și niște hârtii i-au căzut pe trotuar, iar vântul i le împrăștia, așa că am ajutat-o să le adune, apoi am condus-o până acasă, pentru că nu avea umbrelă. Nu m-am gândit la ceea ce făceam, în mod deosebit. Manierele mele impecabile.

— Ai fost bine educat.

— Am fost într-adevăr, zise, tatăl ei mi-a zis că dacă eram un gentleman, aș fi lăsat-o în pace. Îl înțeleg de ce simte așa. Ea a avut parte de o viață bună. Iar eu nu sunt un gentleman.

Nu m-a lăsat să aduc vreo obiecție.

— Știu ce înseamnă cuvântul, părinte. Deși acum pot spune că influența soției mele a produs o schimbare în mine, în bine, cel puțin pentru o vreme.

Apoi a spus:

— Nu vreau să vă obosesc cu asta. Știu că v-am întrerupt. Vă voi spune de ce am ținut să vă vorbesc.

I-am spus că era binevenit să stea cât timp dorește. A zis:

— Sunteți foarte amabil.

Iar apoi a stat o vreme, fără să spună ceva.

— Dacă aș putea găsi o slujbă, cred că s-ar mărita cu mine. Aceasta ar înlătura cele mai serioase obiecții ale familiei ei, cred. Ei spun că nu pot asigura o viață decentă familiei mele și, de fapt, aceasta a fost situația până acum.

A tușit ușor.

— Dacă mai puteți să-mi acordați puțin timp, vă voi explica. Mulțumesc. Vedeți, am întâlnit-o pe Della într-un moment foarte greu al vieții mele. Nu voi mai trece prin așa ceva. Della a fost foarte amabilă cu mine, foarte de treabă. Așa că m-am trezit mergând pe strada aceea la acea oră, iar uneori o întâlneam și stăteam de vorbă. Jur că nu aveam nicio intenție, onorabilă sau nu. Îmi plăcea să o întâlnesc. Râse. Întotdeauna spunea: „Bună dimineața, părinte”. Pe atunci nu eram obișnuit să fiu tratat ca un om respectabil. Trebuie să recunosc că îmi plăcea. Apoi am ajuns să merg pe strada ei fără să mă gândesc să mă întâlnesc cu ea, doar pentru că era o alinare, doar să-mi reamintească de ea. Iar apoi, într-o seară, chiar am întâlnit-o, am discutat puțin, iar ea m-a invitat la un ceai. Împărțea locuința cu o altă femeie care preda la școala pentru cei de culoare. A fost plăcut. Ne-am băut ceaiul împreună, toți trei. I-am spus că nu eram preot. Își dăduse seama. Cred că m-a invitat în primul rând pentru că a avut această impresie, dar am fost cinstit cu ea. În această privință. Nu părea să conteze prea mult.

Nu știu cum s-a întâmplat – m-am oprit pe la ea să-i împrumut o carte pe care o cumpărasem pentru a i-o împrumuta – de parcă ar fi fost din biblioteca mea – chiar am îndoit colțurile unor pagini – iar ea m-a invitat la cina de Ziua Recunoștinței. Știa că nu eram în termeni buni cu familia mea și mi-a spus că nu putea să mă lase să-mi petrec sărbătoarea în singurătate. I-am spus că nu eram în largul meu printre străini, iar ea mi-a spus că va fi bine. Totuși, am băut câteva păhărele înainte de a mă duce și am întârziat mai mult decât îmi propusesem. Am crezut că voi da peste o adunare oarecare, dar era singură, arătând teribil de nefericită.

Mi-am cerut scuze cât de bine am putut și m-am oferit să plec, dar ea mi-a spus: „Stai jos”. Așa că am stat și am mâncat, fără ca vreunul să scoată un cuvânt. I-am spus că masa a fost delicioasă, iar ea mi-a spus: „Probabil a fost”. Apoi mi-a zis: „Ai venit cu două ore mai târziu, mirosind a băutură...”, vorbind cu mine de parcă aș fi fost, ei bine, ceea ce eram, și mi-a venit în minte că nu aveam ce căuta acolo, nu eram cineva pe care să-l respecte, iar durerea pe care am simțit-o era uimitoare pentru mine. M-am ridicat să-i mulțumesc și să mă scuz, iar apoi am plecat.

Dar după ce am mers câteva străzi mai departe, mi-am dat seama că mergea în spatele meu. A venit lângă mine și mi-a spus: „Am vrut doar să-ți spun să nu te simți prea stingherit”.

Și i-am spus: „Acum trebuie să te conduc acasă”. Ea a râs și mi-a zis: „Desigur”. Ceea ce am și făcut. Iar apoi, cealaltă femeie a venit acasă, Lorraine, cea cu care împărțea locuința. Avuseseră o masă la biserica lor, dar Della se scuzase cumva, că nu se simțea bine și că trebuia să stea acasă. Ar fi trebuit să fi fost plecat demult la ora aceea, dar eram toți împreună, mâncând plăcintă cu dovleac. Ce putea fi mai compromițător?

Râse. Totul era atât de respectabil. Dar au ajuns niște vorbe până în Tennessee, iar sora ei a venit în vizită cu intenția clară de a mă îndepărta. Veneam seara cu o carte de poezie și citeam pe rând, în timp ce sora ei stătea acolo și mă fixa. Era ridicol. Era minunat. Dar când anul școlar s-a încheiat, au venit frații ei și au luat-o acasă în Tennessee. Mi-a lăsat un bilet la Lorraine, prin care își lua la revedere. Știam că tatăl ei nu putea fi greu de găsit, de vreme ce era pastor, așa că m-am dus în Memphis și i-am găsit biserica, o mare biserică episcopală metodistă a afro-americanilor. Următoarea dimineață a fost duminică și m-am dus să-l aud predicând. Știind că Della va fi acolo, desigur. Și am sperat să-i vorbesc. Am crezut că era recomandabil să reușesc să vorbesc cu el, știți, direct și bărbătește. Mi-am lustruit pantofii și mi-am aranjat părul.

Biserica era plină și m-am așezat undeva în spate, dar eram singurul alb de acolo, iar oamenii m-au observat. Sora Dellei era în cor, așa că, desigur, m-a văzut. Și aș putea spune că și tatăl ei bănuia cine eram, după felul în care se uita la mine. Predica despre cei care vin printre noi deghizați în oi, dar înăuntrul lor sunt niște lupi sângeroși. Vorbea despre morminte albite, care

înăuntru erau pline de oasele celor morți și de multă murdărie. Uitându-se la mine tot timpul, desigur.

Dar tot am îndrăznit să-i vorbesc la ieșire. I-am spus: „Vreau doar să vă asigur că prietenia mea cu fiica dumneavoastră a fost pe deplin onorabilă”. Iar el mi-a spus: „Dacă ai fi un om onorabil, ai lăsa-o în pace”.

I-am spus: „Da, așa voi face. De aceea am venit aici, să vă asigur”. Ceea ce era o minciună, bineînțeles. Am avut intenția de a înceta să o mai văd, dar era o intenție pe care mi-o formasem acolo, în biserică, în acea dimineață. Am crezut că Della putea fi ajutată dacă l-aș impresiona pe tatăl ei, dar singura mea șansă de a o ajuta era să plec. Și am putut vedea că avea parte de o viață bună și liniștită. Nu sunt prea sigur care fuseseră intențiile mele când am mers acolo. Cu siguranță, niciodată nu m-am gândit că voi pleca fără să-i spun vreun cuvânt. Dar așa a fost. Am plecat la St. Louis chiar în acea seară. Nu sunt sigur că tatăl ei a fost impresionat de purtarea mea, dar știu că a impresionat-o pe Della. Apoi a venit toamna și s-a întâmplat să mă plimb într-o zi pe strada ei, cum făceam aproape în fiecare săptămână, și am văzut-o. Mi-am dus mâna la pălărie, iar ea a izbucnit în plâns. Din acel moment ne-am considerat soț și soție.

Vestea a ajuns în Tennessee, iar ea a fost mai mult sau mai puțin dezmoștenită, a rămas gravidă, iar școala a renunțat la serviciile ei. În acel moment vindeam pantofi – nu prea sunt bani în afacerea asta, dar, cel puțin, nici nu te arestează. Așa că mama ei a venit cu câteva săptămâni înainte de a se naște copilul și ne-a găsit într-o stare de sărăcie cruntă; locuiam într-o pensiune în partea cea mai proastă a orașului. Era umilitor. Dar, desigur, nu puteam găsi un loc respectabil, iar recepționerul de la pensiunea unde am primit o cameră m-a taxat mai mult ca să închidă ochii sau ceva în genul acesta. Avea o expresie pentru legea pe care o încălcăm – „coabitare pernicioasă”? „coabitare lascivă”? Lubric. Dintr-un oarecare motiv, întotdeauna uit acel cuvânt. Nu vă puteți imagina în câte feluri îți pot face viața grea.

Apoi a venit tatăl și frații ei și toți cinci am avut o discuție deschisă despre bunăstarea Dellei. Primul a început tatăl ei să spună: „Ar trebui să fii fericit că sunt creștin”. Avea o figură impozantă. Și m-a convins să-i spun Dellei că ar trebui să meargă acasă unde puteau să aibă grijă de ea. Așa am făcut, și

ea a plecat împreună cu ei. A, ce pustiu! Ce ușurare! Îmi era atât de teamă de venirea acelui bebeluș. Știam în inima mea nenorocită că dacă urma să se întâmple ceva rău, și eu aș fi fost de vină. Am încercat să-mi ascund ușurarea față de ea, dar și-a dat seama și s-a simțit rănită, știam ce simțea. I-am spus că voi merge la Memphis de îndată ce puneam niște bani deoparte. Am avut nevoie de câteva săptămâni, pentru că aveam niște datorii, iar indivizii m-au găsit. Mă așteptam, iar acesta era un alt motiv pentru care eram fericit s-o las să plece, dar, bineînțeles, nu-i puteam explica. Până la urmă, i-am scris tatălui meu și i-am spus că aveam nevoie de bani – nu mai primise o veste de la mine de cel un puțin an – și mi-a trimis de trei ori mai mult decât cerusem. Mai era un bilet, prin care îmi spunea că vă căsătoreați.

În acele zile era o redeșteptare creștină, o adunare a evangheliștilor conservatori, pe malul fluviului. Mă duceam în fiecare seară deoarece era multă lume și zgomot, fără prea mult alcool. Într-o seară, un bărbat, care stătea lângă mine, tot atât de aproape ca dumneavoastră, a căzut ca împușcat. Când s-a ridicat, m-a luat în brațe și mi-a spus: „Necazurile mi s-au spulberat. Am redevenit un copil”. M-am gândit că dacă stăteam jumătate de metru la stânga aș fi putut fi eu. Glumesc, desigur, mai mult sau mai puțin. Dar este un fapt că dacă aș fi putut schimba locul cu el, toată viața mea ar fi diferită, în sensul că aș fi putut să-l privesc pe tatăl Dellei drept în ochi, poate chiar pe tatăl meu. Că nu voi mai putea să fiu privit ca un pericol pentru sufletul copilului meu. Acel om stătea acolo cu talaș în barbă, zicând: „Am fost cel mai rău dintre păcătoși!” Și părea că ar fi avut dreptate. Și plângea, căindu-se, cu un sentiment de ușurare, în timp ce stăteam acolo privindu-l cu mâinile în buzunare, fără să simt altceva decât teamă și rușine. Și puțin amuzat, dacă mă iertați. Dar, a doua zi, a venit scrisoarea tatălui meu și mi-am luat o haină decentă și un bilet de autobuz, și atunci am arătat bine.

Când am ajuns în Memphis, bebelușul se născuse cu o zi înainte, iar casa era plină de mătuși și femei de la biserică, venind și plecând. Mi-au permis să intru și să stau într-un colț. Nu cred că știau ce să facă cu mine până când a sosit tatăl ei acasă, așa că ei și-au văzut de treabă. Dacă ziua ar fi fost mai caldă, cred că aș fi stat pe treptele de la intrare. Una dintre

femei mi-a spus: „Amândoi sunt bine. Dorm”. Și mi-a adus un ziar, ceea ce a fost drăguț din partea ei. M-am simțit mai puțin jenat dacă am avut la ce să mă uit.

Când, în cele din urmă, la urmă tatăl ei a venit acasă, camera s-a golit și casa a devenit complet liniștită. M-am ridicat, dar nu mi-a întins mâna. Primele cuvinte au fost: „Înțeleg că nu ești un veteran”. I-am spus o minciună despre inima mea, iar apoi, imediat, am regretat deoarece am simțit că părusem un om slab; dar nu trebuia să mă tem, deoarece vedeam că nu credea un cuvânt. După câte îmi amintesc, Deuteronomul spune că lașitatea îți interzice să mergi în armată. „Cine este fricos și puțin la suflet? Acela să iasă și să se întoarcă acasă, ca să nu facă fricoase și inimile fraților lui, cum este inima lui”. Așa că aveam o garanție din Scriptură, deși m-am decis să nu o pomenesc.

Mi-a spus: „Înțeleg că te tragi din John Ames, din Kansas”. Desigur, oricine ar fi îndreptat lucrurile, dar m-am gândit că ar fi putut fi un avantaj dacă-l lăsam să creadă – se referea la bunicul dumneavoastră, desigur. Era primul lucru oarecum pozitiv pe care mi l-a spus vreodată. Spunea că îi cunoștea pe cei ale căror familii au venit la nord de Missouri înainte de război și se pare i-au spus niște lucruri remarcabile despre el, despre raiduri și ambuscade. I-am spus că auzisem povești despre bătrân pe când eram mic, ceea ce este adevărat. Cele mai multe erau despre cum fura rufărie, dar nu i-am spus asta. Îmi aduc aminte că tata a spus că o dată, când era copil, bătrânul a venit la biserica noastră și s-a așezat în spate, iar când farfuria pentru colectă a ajuns la el, a golit-o în pălărie.

Este adevărat că bunicul meu tot timpul îi suspecta pe prezbiterieni că adunau averi, așa că nu era cu totul imposibil. Și într-adevăr se folosea de acest lucru.

A continuat:

— Am avut câteva minute de conversație, dar trebuia să fiu atent. Nu știam destul de multe lucruri despre vremurile de demult pentru a risca să spun minciuni, așa că am spus că familia mea, după război, a devenit pacifistă. Și nu am încurajat această discuție. Am făcut bine, nu?

Da, făcuse bine.

Îmi știa numele complet pentru că așa voia Della să-i spunem copilului. Am simțit o ușurare când am auzit așa ceva. Tatăl său

mi-a spus: „Te așteaptă”. Și toată după-amiaza am stat acolo, lângă patul ei, stând puțin de vorbă când voia. Din când în când mă uitam la copil. Femeile îl luau dacă plângea. Au adus cina. Mă gândeam că poate lucrurile s-au îmbunătățit, dar ei toți doar se comportau creștinește. Seara tatăl ei mi-a spus că mai bine aș pleca. Mi-a zis: „De data aceasta nu mai apelez la onoarea ta”. Cred că avea tot dreptul să spună asta. Ei aveau grijă de ea, și nu vedeam cum aș fi putut avea eu, așa că m-am gândit să mă întorc la St. Louis și să găsesc o slujbă decentă, să pun un ban deoparte și să încerc să găsesc o soluție. Deoarece ea, când a vorbit cu mine să-l ducem pe copil acasă, se referea la St. Louis.

Atât cât am putut, i-am lăsat o parte din banii tatălui meu. Iar trei luni mai târziu, a venit cu sora ei și copilul la vechea locuință, la Lorraine, unde locuia când am cunoscut-o. În acel moment aveam o nouă cameră, foarte curată și ieftină, de asemenea foarte respectabilă, vreau să spun că m-ar fi aruncat în stradă dacă aș fi adus acasă o soție de culoare cu un copil. Nu-mi mai puteam permite vechiul loc sordid, dacă voiam să pun un ban deoparte. Se întâmplă că niciodată nu mi-am plătit datoria față de tata. Niciun sfanț.

Așa că în toți acești ani a trebuit să ne mutăm încolo și încoace, ea pleca în Memphis când lucrurile mergeau prea rău, de dragul copilului. Este un băiat minunat. Cred că niciodată nu i-a lipsit cu adevărat ceva. Are unchi, veri, iar bunicul său îl iubește la nebunie. Tatăl Dellei.

Pe fiul meu îl cheamă Robert Boughton Miles. Este foarte bun cu mine, foarte respectuos și politicos. Nu se simte atât de liber cu mine cum se simte băiatul dumneavoastră.

Acum vreo doi ani, în sfârșit, am reușit să găsesc o slujbă care aducea ceva bani. Am plătit prima rată pentru o casă într-un cartier mixt, iar Robert și Della au venit și ei. Nu era nu știu ce casă, dar am văruit-o puțin și am adus niște covoare și mobilă. Am stat aproape opt luni acolo. Dar n-am avut grijă să ne ferim, ne-am dus în parc împreună, iar șeful meu s-a întâmplat să fie acolo împreună cu familia. A doua zi m-a chemat la el în birou și mi-a spus că avea o reputație de păstrat. L-am pocnit, ceea ce a fost o prostie din partea mea. L-am lovit de două ori. S-a izbit de birou și s-a ales cu o coastă fisurată. Credeam că-l convinsesem să nu mă dea pe mâna poliției, am promis să-i plătesc doctorul

și încă ceva ca despăgubire, dar în acea seară poliția a venit la noi, să ne spună despre legea coabitării. A fost umilitor, dar mi-am păstrat cumpătul. Cred că este normal ca un soț și un tată să nu ajungă la pușcărie, dacă se poate. Mi-am pus familia în autobuzul de Memphis și am închiriat casa. Am dat câinele unor vecini.

Iar după ce am aranjat lucrurile cât de bine am putut, am venit aici, crezând că poate găsesc o cale să locuiesc aici cu familia mea, vreau să spun cu soția și copilul meu. Chiar m-am gândit ce plăcere ar fi să-l prezint pe Robert tatălui meu. Mi-ar plăcea să știe că, în sfârșit, am ceva de care pot fi mândru. Este un copil frumos, foarte inteligent. Și, credeți-mă, a fost crescut în spiritul bisericii. Vreau să devină preot. Dar acum văd cât de slăbit este tata și nu vreau să-i fac o mărturisire care să-i pună capăt zilelor. Chiar nu vreau. Am destule pe umeri deja. Să nu-mi spuneți că este răsplata divină.

— Departe de mine gândul ăsta.

— Eram sigur că pot avea încredere în dumneavoastră.

I-am spus:

— Mulțumesc.

A tras tare aer în piept și a zis:

— Îl cunoașteți atât de bine pe tata.

— Dar nu pot să dau asigurări în această privință, de niciun fel. Nu-mi place să greșesc. Va trebui să-mi dai timp să mă gândesc.

Apoi a spus:

— Dacă ați fi dumneavoastră, și nu tata…

Acum înțeleg de ce mi-a pus acea întrebare, de vreme ce Boughton și cu mine în general gândim foarte asemănător. Dar nu era o întrebare atât de simplă pe cât se gândise, iar eu m-am gândit puțin.

M-a privit un minut, apoi a zâmbit și mi-a spus:

— Și dumneavoastră ați încheiat o căsătorie oarecum… neconvențională. Știți câte ceva despre cum este să stârnești scandal. Să faci o căsătorie nepotrivită. Desigur, Della este o femeie educată.

Chiar așa a spus.

Ei bine, aceasta era ceva tipic pentru el. Răutatea aceea. Nu avea dreptate în ce spunea. Și niciodată nu am avut senzația că era ceva scandalos în privința căsătoriei mele. În felul ei, mama

ta este o femeie de mare rafinament. Dacă unii au făcut vreo remarcă, am uitat atât de repede încât aș putea spune că nici nu i-am auzit, pentru că nu aveau dreptate să judece ceea ce eu știam, dar și ei ar fi trebuit să știe.

Dar atunci expresia aceea de oboseală l-a copleșit, iar el și-a acoperit fața cu mâinile. Nu am putut decât să-l iert.

Când am ezitat, m-am gândit că, de vreme ce eram obișnuit să văd răutate în tot ceea ce făcea, poate m-am îndoit de motivele lui de a fi cu o femeie cu care nu se căsătorise. Cred că greșisem, dar întrebarea lui nu era cum aș reacționa, ci cum era posibil să reacționez. În cazul lui Boughton, lucrurile ar sta complet altfel, de vreme ce-i dorea tot binele lui Jack, sau așa am crezut întotdeauna.

I-am spus:

— Mi-ar plăcea să-ți cunosc copilul. În special pentru că mi-ai explicat totul așa cum ai făcut-o. Apoi i-am mai spus: Cu siguranță tatăl tău a ținut la primul tău copil.

Tânărul Boughton mi-a aruncat o privire cum nu mai văzusem în viața mea. S-a albit la față. Apoi a zâmbit și mi-a spus:

— „Cununa bătrânilor sunt nepoții”.

I-am spus:

— Aș vrea să mă ierți. Am spus așa o prostie. Sunt obosit. Sunt bătrân.

— Ei bine, zise, și vocea îi era foarte controlată. V-am răpit prea mult timp. Mulțumesc. Știu că pot avea încredere în secretul confesiunii.

I-am spus:

— Putem termina aici discuția.

Dar eram atât de obosit și de descurajat, încât singurul lucru pe care l-am putut face a fost să mă ridic de pe scaun. S-a oprit la ușă, m-am dus la el și l-am luat în brațe. Un moment chiar și-a lăsat capul pe umărul meu.

— Sunt obosit, mi-a spus.

Simțeam singurătatea din el. Iar eu ar fi trebuit să-i fiu un al doilea tată. Voiam să spun ceva în acest sens, dar mi s-a părut complicat, și eram prea obosit să mă gândesc la implicațiile posibile. Poate sună de parcă aș încerca să stabilesc un fel de echivalență între nereușitele lui și ale mele, când, de fapt, ar fi trebuit să spun că era mai bun decât am crezut despre el vreodată. Așa că am spus:

— Ești un om bun.

Iar el s-a uitat la mine, cântărindu-mi cuvintele, a râs și mi-a spus:

— Credeți-mă pe cuvânt, părinte, sunt unii mult mai răi.

Apoi a întrebat:

— Dar orașul acesta? Dacă am veni aici și ne-am căsători, am putea locui aici? Ne vor lăsa oamenii în pace?

Ei bine, nici acest răspuns nu îl știu. M-am gândit.

A zis:

— A fost un foc la biserica negrilor.

— A fost un foc mic, s-a întâmplat cu mulți ani în urmă.

— Și de ani de zile nu a mai fost o biserică a negrilor.

Desigur, nu aveam prea multe de spus.

A zis:

— Aici sunteți o persoană influentă.

Am spus că poate era adevărat, dar nu puteam promite că voi trăi destul de mult pentru a mă folosi de acest lucru. I-am spus despre starea inimii mele.

A zis:

— Nu aveam niciun drept să vă obosesc cu problemele mele.

Asta mă făcea să înțeleg că nu meritase. M-am gândit la conversația noastră, mi se părea că fusese una bună, echilibrată, și i-am spus-o, iar el a dat din cap și mi-a spus la revedere. Apoi, după un alt moment, mi-a spus:

— Nu contează, tată. Cred că oricum i-am pierdut.

Am stat acolo cu capul pe birou și am revăzut discuția în minte și m-am rugat până când a venit mama ta să mă caute. A crezut că poate am avut o criză și am lăsat-o să creadă asta. Mi se părea că ar fi trebuit să am o criză. Și oricum nu puteam să-i spun nimic.

Ai putea să te întrebi cum rămâne cu secretul spovedaniei, din moment ce scriu despre ce mi s-a spus. Ei bine, pe de o parte este modul în care mă aplec asupra lucrurilor. Pe de altă parte, el este un om despre care niciodată nu vei auzi un cuvânt bun și nu găsesc o altă cale să te ajut să vezi frumusețea care se află în el.

Aceasta s-a întâmplat acum două zile. Acum este din nou duminică. Când faci ceea ce fac eu, ți se pare că este tot timpul duminică sau duminică seara. Termini pregătirile pentru o săptămână și deja este următoarea. În această dimineață am

citit una dintre vechile predici pe care mama ta mi le lasă mereu la îndemână. Era din Epistola către Romani, 1: „S-au rătăcit în gândurile lor și inima lor cea nesocotită s-a întunecat. Zicând că sunt înțelepți, au ajuns nebuni” și așa mai departe. Textul din Vechiul Testament era din Ieșirea, plaga întunericului. Predica era un fel de atac la raționalism și la iraționalism, ideea era că amândouă venerează creatura mai degrabă decât pe Creator. M-am uitat puțin peste ea, dar în timp ce o citeam m-a surprins, uneori pentru că mi se părea corectă, iar alteori pentru că mi se păreau stânjenitor de greșite ideile de acolo, și tot timpul aveam senzația că fusese scrisă de altcineva. Jack Boughton se afla acolo în costum și cravată, stând lângă tine, și tu erai foarte încântat, iar eu cred că și mama ta era.

Ei bine, nu era stilul meu să stau acolo și să citesc dintr-un teanc de pagini îngălbenite pline cu ceea ce probabil gândisem odată, încercând să minimalizez certitudinea cu care scrisesem în vreo noapte întunecată, acum o jumătate de viață. Și acolo, pe al doilea rând din stranã, se afla tânărul Boughton, care întotdeauna pare să vadă prin mine. Și eu, care în ultimul timp eram convins că era posibil ca el să vină la biserică cu vreo speranță cinică de a întâlni întruchiparea Adevărului, eram obligat să pronunț acele cuvinte moarte în vreme ce el stătea acolo și îmi zâmbea. Cred că era ceva în asocierea raționalismului și iraționalismului, adică materialism și idolatrie, și dacă aș fi avut energia să mă despart de text aș fi putut scoate ceva. Așa cum era, am terminat de citit predica, am dat mâna cu toți, am venit acasă și m-am întins pe canapea. Aveam sentimentul că tânărul Boughton se poate să se fi liniștit puțin, pentru că predica nu avea nicio legătură cu ceea ce se petrecuse între noi, Dumnezeu să-l binecuvânteze pe bietul păcătos. Adevărul era că, stând acolo, aș fi vrut să fi avut motive pentru vechea mea teamă. Ceea ce m-a uimit. Mă simțeam de parcă i-aș fi lăsat prin testament o soție și un copil dacă aș fi putut compensa pierderea lui.

•

M-am trezit în această dimineață crezând că acest oraș ar fi putut la fel de bine sta chiar pe podeaua iadului, cu tot adevărul care se află aici, iar greșeala este a mea la fel ca a oricui. Mă gândeam la lucrurile care se întâmplaseră aici, chiar în timpul vieții mele – seceta, gripa spaniolă, Criza și trei războaie teribile.

Mi se pare acum că noi niciodată nu ne-am ridicat deasupra nenorocirilor de care tocmai trecusem pentru a pune întrebarea evidentă: Ce încerca Domnul să ne facă să înțelegem? Cuvântul „predicator” vine dintr-un vechi cuvânt francez *predicateur,* care înseamnă profet. Și care este scopul unui profet, cu excepția căutării unui înțeles în momentele grele?

Ei bine, nu ne-am pus această întrebare, așa că întrebarea ne-a fost luată. Am devenit la fel ca oamenii fără Lege, care nu deosebeau binele de rău. Izolați acolo. Un străin se putea întreba, în fond, de ce mai era un oraș acolo. Propriii noștri copii se puteau întreba. Și cine le-ar putea răspunde? Era doar un mic avanpost tenace printre dealuri de nisip, la o aruncătură de băț de Kansas. Și nici nu trebuia să fie altceva. Era un loc unde se puteau întoarce John Brown și Jim Lane, când aveau nevoie de vindecare și odihnă. Trebuie să fi fost o sută de orășele ca acesta, ridicate sub presiunea unui moment uitat de toți acum, iar micimea lor și starea lor jalnică, care nu era pe măsura curajului și a pasiunii care i-a îndemnat să le construiască, acum li se părea doar stângace, provincială și ridicolă, până și oamenilor care au locuit aici destul de mult timp pentru a ști mai bine. Mie mi se pare ridicol. Într-adevăr, bănuiesc că nu am plecat niciodată de frică să nu mă mai întorc.

Am spus deja că mama și tata au plecat de aici. Ei bine, da, chiar așa. Edward a cumpărat o bucată de pământ pe coasta Golfului și a construit o căsuță pentru familia lui și pentru ei. A ridicat-o în special pentru a o scăpa pe mama de această climă feroce, ceea ce a fost frumos din partea lui, pentru că reumatismul ei devenea din ce în ce mai sever pe măsură ce îmbătrânea. Ideea era că vor petrece un an acolo ca să se aranjeze, iar apoi se reîntorceau în Galaad și plecau în sud doar în perioada cea mai rea a iernii, până la pensionarea tatălui meu. Așa că am preluat amvonul în acel prim an. Iar apoi ei nu s-au mai întors decât de două ori, în vizită, prima dată când am pierdut-o pe Louisa, iar a doua oară ca să mă convingă să plec împreună cu ei. La a doua vizită l-am rugat pe tata să predice, iar el a dat din cap și mi-a spus:

— Pur și simplu, nu mai pot.

Mi-a spus că nu fusese intenția lui să mă lase izolat aici. De fapt, speranța lui a fost că voi căuta ceva mai mult în viață decât atât. El și Edward erau amândoi foarte convinși că aș fi

putut folosi excelent o experiență mai vastă. Mi-a spus că privind înapoi la Galaad de la orice distanță, i se părea o relicvă, ceva arhaic. Când i-am spus că noi aveam o istorie aici, a râs și mi-a spus:

— „Dureri sau lupte ce s-au stins / Acum o veșnicie”.

Asta m-a iritat. Mi-a spus:

— Uită-te în jur. De fiecare dată când un copac ajunge la o mărime rezonabilă, vine vântul și-l dă jos.

El îmi explica minunile unei lumi mai mari, iar eu eram hotărât în inima mea să nu risc să le experimentez. A spus:

— Am devenit conștient că noi aici am trăit în limitele unor noțiuni care erau foarte vechi și foarte specifice locului. Vreau să înțelegi că nu trebuie să le fii loial.

S-a gândit că putea să mă scape de loialitate, de parcă ar fi fost loialitate față de el, de parcă ar fi fost un fel de gafă pe care o putea drege în locul meu, de parcă nu ar fi fost loialitate față de mine, cel puțin, lăsându-l pe Domnul deoparte, ca să spun așa, de vreme ce știam perfect de bine în acel moment, așa o știusem ani de zile, că Domnul transcende absolut orice înțelegere pe care o am în ceea ce-l privește, ceea ce face loialitatea față de el ceva diferit de loialitatea față de orice obiceiuri, doctrine și amintiri pe care le-aș putea asocia cu el. Știu acest lucru și l-am știut și atunci. Oare cât de ignorant mă considera? Îi citisem pe Owen, James, Huxley, Swedenborg și, pentru numele lui Dumnezeu, pe Blavatsky, după cum bine știa. Aveam abonament la *The Nation.* Niciodată nu l-am egalat pe Edward, dar nici nu am fost un prost, și am spus destul.

Nu-mi amintesc ca, într-adevăr, să fi spus ceva, luat pe nepregătite cum eram. Ei bine, tot ce a reușit a fost să mă facă să duc dorul unui loc pe care nu l-am părăsit niciodată. Nu mi-a venit să cred că îmi putea vorbi de parcă nu aș fi fost capabil să-mi investesc loialitatea cum credeam eu de cuviință. Cum puteam accepta sfatul cuiva care mă stima atât de puțin? Așa gândeam atunci. Ce mai zi a fost! Apoi, cam peste o săptămână, am primit o scrisoare de la el. Ți-am scris despre singurătatea și întunericul în care eram, și credeam că știu deja ce însemnau, dar în acea zi a fost de parcă un mare vânt rece a trecut peste mine așa cum nu mai simțisem niciodată, iar acel vânt a bătut ani de zile. Tata mă forțase să mă bazez pe mine și pe Domnul.

Adevărul este că erau puține de regretat. M-a costat multă tristețe, dar am învățat ceva.

De ce mi-a venit în minte, până la urmă? Mă gândeam la frustrările și la dezamăgirile din viața mea; de foarte multe am avut parte. Nu am fost complet cinstit cu tine în această privință.

În această dimineață, m-am dus la bancă să scot niște bani, gândindu-mă să-l ajut puțin pe Jack. M-am gândit că poate vrea să meargă la Memphis, nu neapărat imediat, dar cândva. M-am dus la Boughton și am așteptat pe acolo, vorbind nimicuri, pierzând timpul care îmi era prețios, până când am avut ocazia să-i vorbesc între patru ochi. I-am oferit banii, a râs, mi i-a pus în buzunarul de la haină și mi-a zis:

— Ce faci, tată? Nu *ai* bani.

Iar apoi ochii i-au devenit reci, așa cum i se întâmplă și a zis:

— Plec. Nu-ți face griji.

Ți-am luat banii tăi și banii mamei tale, o sumă cu adevărat demnă de milă, am încercat să-i dau, și așa au fost primiți.

I-am spus:

— Te duci în Memphis, atunci?

Iar el i-a zis:

— Nu, mă duc în altă parte.

A zâmbit, a tușit ușor și mi-a zis:

— Am primit scrisoarea pe care o așteptam.

Inima mi-a devenit foarte grea. Boughton stătea în fotoliul său Morris privind în gol. Glory mi-a spus singurele cuvinte pe care le spusese toată ziua: Iisus niciodată nu a trebuit să îmbătrânească. Glory este supărată, Jack este trist, iar ei făceau o conversație politicoasă cu mine despre nimicuri, probabil întrebându-se de ce nu plecam, iar eu nu-mi doream altceva în sufletul meu decât să plec acasă. Apoi a venit momentul când am putut să-i ofer lui Jack măruntul, lucru pentru care venisem, și nu am reușit decât să-l supăr.

Apoi am venit acasă, iar mama ta m-a ajutat să mă întind, iar pe tine te-a trimis la Tobias. A coborât storurile. A îngenuncheat lângă mine și, o vreme, m-a mângâiat pe păr. După un pic de odihnă, m-am ridicat și am scris aceste rânduri, pe care trebuie acum să le revăd.

•

Jack pleacă. Glory era atât de supărată pe el, încât a venit și mi-a povestit. Trimisese veste fraților și surorilor că trebuie să renunțe la activitatea lor umanitară și să vină acasă. Credea că bătrânul Boughton nu va mai fi multă vreme pe această lume.

— Cum poate să plece chiar acum! îmi spune.

Este o întrebare legitimă, presupun, dar cred că știu răspunsul. Casa lor avea să se umple de frații veniți cu soțiile lor, de surorile cu soții lor, de copilașii lor drăguți. Cum putea el să fie acolo în mijlocul lor cu toată comoara aceea tristă și splendidă din inima lui?

— Și eu am o soție și un copil.

Îți pot spune că dacă m-aș fi căsătorit cu vreo doamnă rozalie și mi-ar fi făcut vreo zece copii, iar ei mi-ar fi dat fiecare câte zece nepoți, i-aș părăsi pe toți, de Crăciun, în cea mai rece noapte de pe lume, aș merge o mie de kilometri numai ca să te văd pe tine și pe mama ta. Și dacă nu v-aș mai găsi, mi-aș găsi liniștea în acea speranță, speranța mea singuratică și singulară, care nu putea exista în toată Creațiunea, cu excepția inimii mele și în inima Domnului. Acesta este un fel a spune că niciodată nu i-am mulțumit suficient lui Dumnezeu pentru splendoarea pe care a ascuns-o de lume – cu excepția mamei tale – și mi-a revelat-o în ființa ta scumpă și obișnuită. Acei frați și surori Boughton cumsecade ar fi rușinați de bogăția vieții lor pe lângă aparenta sărăcie a vieții lui Jack, iar el în mod sigur, și cu amărăciune, ar prefera ceea ce pierduse în schimbul a tot ce aveau ei. Nu este o stare foarte greu de suportat, după câte îmi dau seama.

Iar bătrânul Boughton, dacă s-ar putea ridica din fotoliu, din decrepitudinea, din irascibilitatea, tristețea și limitarea lui, i-ar lăsa acolo pe toți acei copii frumoși ai lui, blânzi și încrezători cum sunt, și s-ar duce după acel fiu pe care nu l-a cunoscut niciodată, pe care l-a tratat așa cum tratezi o rană și l-ar proteja așa cum nu poate face un tată, l-ar apăra cu puterea pe care nu o are, l-ar susține cu o avere dincolo de resursele la care a putut visa vreodată. Dacă Boughton ar putea fi el însuși, ar ierta absolut orice încălcare, trecută, prezentă și viitoare, chiar dacă a fost sau nu o încălcare, chiar dacă nu el ar fi avut să o ierte. Ar fi atât de extravagant! Ar fi ceva ce mi-ar plăcea să văd.

Așa cum ți-am spus, eu am fost un fiu bun, ca să spun așa, cel care niciodată nu a părăsit casa părintească – chiar și atunci

când tatăl său o făcuse, un lucru care mă creditează dincolo de orice îndoială. Sunt unul dintre acei pioși pentru care bucuria din ceruri va fi relativ reținută. Nu-i nicio problemă. Nu există dreptate în dragoste, nu există proporție și nici nu trebuie să fie, pentru că în orice situație specifică este doar o privire sau o parabolă asupra unei realități necuprinse și de neînțeles. Nu are niciun înțeles pentru că eternul intervine în temporal. Așa că nu ar avea cum să se subordoneze cauzei ori consecinței.

Merită să trăiești suficient de mult pentru a învinge orice sentiment de nemulțumire pe care l-ai putea avea. Un alt motiv pentru care trebuie să fii atent la sănătatea ta.

Cred că mă voi opri din scris. Am recitit mai mult sau mai puțin și am găsit câteva lucruri de interes, în principal felul în care, pe parcurs, am fost adus înapoi în această lume.

Așteptarea morții cu care am început pare ceva scris în tinerețe, așa mi se pare acum. Noutatea ei m-a interesat foarte mult, este clar.

•

În această dimineață l-am văzut pe Jack Boughton mergând la stația de autobuz; părea prea slab pentru hainele în care era îmbrăcat, avea o valiză care părea să fie aproape goală. Arăta trecut bine de tinerețea lui. Arăta ca o persoană cu care nu ai fi vrut ca fiica ta să se mărite. Arăta cumva elegant și curajos.

L-am strigat, s-a oprit și m-a așteptat, m-am dus cu el la stația de autobuz. Luasem cu mine *Esența creștinismului,* pe care o pusesem pe masa de lângă ușă, sperând să am ocazia să i-o dau. A întors-o în mâini, râzând puțin de cât de uzată este. A zis:

— Îmi amintesc că o știu de… o veșnicie!

Poate se gândea că arăta ca unul dintre lucrurile pe care le șterpelea pe vremuri. Gândul acesta mi-a trecut prin minte și m-a făcut să mă simt de parcă acea carte, de fapt, îi aparținea. Cred că era încântat să o aibă. Am îndoit colțul la pagina 20 – „Pot să mă îndoiesc doar de ceea ce nu este parte din ființa mea. Cum aș putea să mă îndoiesc atunci de Dumnezeu, care este parte din ființa mea? A mă îndoi de Dumnezeu înseamnă a mă îndoi de mine”. Și așa mai departe. Am memorat acest lucru și puțin mai mult pentru a putea vorbi cu Edward despre acest subiect, dar nu am vrut să stric acea bună dispoziție din ziua

când am bătut mingea împreună, iar ocazia nu s-a mai ivit niciodată cu adevărat.

Mai erau două lucruri pe care am simțit că ar fi trebuit să i le spun în discuțiile noastre precedente, unul dintre ele era că doctrina nu este credință, este doar un fel de a vorbi despre credință, iar celălalt era că grecescul *sozo,* care de obicei este tradus prin „salvat”, poate însemna vindecat, însănătoșit, ceva în genul acesta. Așa că traducerea convențională restrânge înțelesul cuvântului într-un fel care poate crea așteptări false. Am crezut că trebuie să fie conștient că grația divină nu este un lucru atât de sumar încât nu poate să se prezinte într-o sumă de forme. Ei bine, voiam și să fac conversație. Știam că trebuie să fi auzit, mai mult sau mai puțin, aceleași lucruri de la tatăl său de nenumărate ori. Primul meu gând a fost că nimeni nu trebuie să fie atât de singur cum mi se păruse el. Și cred că se bucura de compania mea. Din când în când dădea din cap cu o expresie foarte politicoasă.

În timp ce ne plimbam se uita în jur la lucrurile la care niciodată nu te uiți atunci când locuiești în acel oraș – frontoanele care purtau urmele timpului, cărarea de-a lungul unui teren rămas liber, hamacul prins între o salcie și stâlpul de la frânghia de rufe. Am trecut de biserică. Zise:

— Nu voi mai vedea locul acesta niciodată.

Era un fel de mirare tristă în vocea sa, pe care am recunoscut-o. M-am cam speriat. Așa că am spus:

— Ai grijă de tine. S-ar putea să mai aibă nevoie de tine.

După un minut a dat din cap, acceptând posibilitatea aceea. Apoi s-a oprit, s-a uitat la mine și mi-a zis:

— Știți, din nou fac cea mai proastă alegere. Acum plec. Glory nu mă va ierta niciodată. A zis: „Asta e. Asta-i tot ce poți să faci”.

Zâmbea, dar de fapt i se citea teama în ochi și un fel de uimire. Ceea ce făcea era, cu adevărat, un lucru cumplit, să-și lase tatăl să moară fără el în apropiere. Era genul de lucru pe care i-l putea ierta doar tatăl său.

Așa că am spus:

— Glory mi-a spus toate acestea. I-am spus să nu te judece, că s-ar putea să fie mai mult decât se vede.

— Mulțumesc.

— Înțeleg de ce trebuie să pleci, chiar te înțeleg.

Niciodată nu mai spusesem ceva atât de adevărat. Și îți spun că în acel moment m-am simțit recunoscător pentru toată vechea mea amărăciune din inimă.

A tușit ușor.

— Atunci nu vă supărați dacă îi spuneți tatălui meu la revedere din partea mea?

— O voi face. Bineînțeles.

Nu știam cum să duc discuția mai departe de acel punct, dar nu voiam să-l părăsesc și, în orice caz, a trebuit să stau jos pe bancă lângă el, din cauza inimii. Așa că stăteam acolo. I-am spus:

— Dacă ai primi câțiva bani de la mine, mi-ai face o mare bucurie.

A râs și mi-a spus:

— Cred că înțeleg foarte bine.

Așa că i-am dat patruzeci de dolari, el a păstrat douăzeci și mi-a dat douăzeci înapoi. Am mai stat o vreme împreună.

Apoi i-am spus:

— Ceea ce aș vrea, de fapt, este să te binecuvântez.

A dat din umeri.

— Ce înseamnă asta?

— Ei bine, așa cum văd eu lucrurile, ar însemna să-mi pun mâna pe fruntea ta și să-l rog pe Dumnezeu să te aibă în pază. Dar dacă te simți stânjenit…

Pe stradă erau câțiva oameni.

— Nu, nu, mi-a spus. Nu contează.

Și-a dat jos pălăria, și-a pus-o pe genunchi, și-a închis ochii, și-a plecat capul, aproape rezemându-se de mâna mea, și l-am binecuvântat din toate puterile mele, care vor fi fiind ele, repetând binecuvântarea din Numeri, desigur – „Să caute Domnul asupra ta cu față veselă și să te miluiască. Să-și întoarcă Domnul fața Sa către tine și să-ți dăruiască pace”. Nimic nu putea fi mai frumos decât acest lucru sau care, cu siguranță, să-mi exprime sentimentele mai bine sau mai complet, în acest sens. Apoi, cum nu și-a deschis ochii sau nu și-a ridicat capul, am spus:

— Doamne, binecuvântează-l pe John Ames Boughton, acest fiu și frate și soț și tată iubit.

Apoi s-a așezat pe locul lui și m-a privit de parcă s-ar fi trezit dintr-un vis.

— Mulțumesc, părinte, mi-a spus.

Și tonul vocii lui m-a făcut să mă gândesc că poate i s-a părut că numisem tot ceea ce eu credeam că el nu mai era, când aceasta nu a fost nici pe departe ceea ce intenționasem, era exact opusul celor dorite de mine. Ei bine, oricum, i-am spus că m-a onorat să-l binecuvântez. Iar acest lucru era absolut adevărat. De fapt, era ca și cum aș fi făcut seminarul și aș fi fost miruit pastor și aș fi trăit toți anii care au urmat numai pentru acel moment. Mă studia în felul acela al lui. Apoi a venit autobuzul. I-am spus:

— Știi că toți te iubim.

Iar el a râs și mi-a spus:

— Voi sunteți toți niște sfinți.

S-a oprit în ușă, și-a scos pălăria și dus a fost, Dumnezeu să-l binecuvânteze.

Am ajuns până la biserică, am intrat și m-am odihnit acolo mai multă vreme. Cred că am văzut pe fața tânărului Boughton, în timp ce ne plimbam, un fel de ironie la gândul că investise speranță în acest loc vechi și trist, și amărăciunea de a-l părăsi. Știam ce sperase: era acel gând pe care ți-l inspira locul, că o viață lipsită de pericole putea fi trăită aici, ferită de primejdie. „Bătrâni și bătrâne vor ședea iarăși în piețele Ierusalimului, fiecare cu toiagul în mână, din pricina vârstei lor înaintate. Și se vor umple piețele de băieți și de fete, care se vor juca în piețele lui”. Aceasta este o profeție, o viziune a profetului Zaharia. Spune că va fi minunat în ochii oamenilor și, la fel de bine, poate să fie minunat pentru oameni de aproape oriunde din această lume tristă. Să bați mingea într-o seară, să simți mirosul râului, să auzi trenul trecând. Orășelele acestea odată au fost metereze curajoase menite să apere o astfel de pace.

Mama ta pare să vrea ca fiecare cină să fie cina mea favorită. Deseori avem chiftele și întotdeauna desert. Pune lumânări pe masă, deoarece se întunecă mai devreme acum. Cred că le-a adus de la biserică, nu-i nimic rău. Deseori poartă rochia ei albastră. Cămașa ta roșie ți-a rămas mică. Familia bătrânului Boughton s-a adunat, cu excepția celui după care tânjea inima lui. Trec să ne salute și să ne invite la cină, dar în aceste zile ne place să fim toți trei acasă. Tu intri în casă aducând mirosul aerului de seară, cu ochii tăi strălucitori, cu obrajii și degetele roșii de frig, prea frumos în lumina lumânărilor pentru ochii mei

bătrâni. Frigul a făcut toate insectele să amuțească. Întunericul pare să ne facă să vorbim în șoaptă, ca niște conspiratori de treabă. Mama ta spune rugăciunea la masă și îți unge pâinea cu unt. Aș fi vrut ca Boughton să fi văzut cum a primit binecuvântarea băiatul lui, cum și-a plecat capul. Dacă i-aș spune, dacă ar înțelege, ar fi fost gelos pentru că nu a văzut scena, gelos că am fost eu cel care i-a dat binecuvântarea. Parcă aș simți mâna lui pe mâna mea. Ei bine, mi-l pot imagina dincolo de lume, privind înapoi la mine cu uimire când își dă seama – „de aceea noi am trăit această viață!” Sunt mii și mii de motive să trăiești viața aceasta, fiecare din ele este suficient.

•

I-am promis tânărului Boughton că-i voi spune la revedere tatălui său pentru el, așa că am făcut o plimbare după cină când știam că vechiul meu prieten dormea, iar când camera a fost goală am șoptit câteva cuvinte. Bunul meu prieten este atât de aproape de a pleca de pe această lume, încât norii s-au așezat peste înțelegerea sa muritoare. Iar auzul său era slab de ani de zile. Știam că dacă pronunț acel nume în timp ce era treaz s-ar fi chinuit să se adune, ar fi vrut să înțeleagă și aș fi creat o agitație în el pe care n-aș fi putut s-o liniștesc niciodată, în niciun chip. De parcă orice i-aș fi spus ar fi putut rezolva o parte a marelui său mister pentru el. Ar fi singur în confuzia durerii lui, iar eu nu aveam puterea să fiu martor la așa ceva.

Mă gândeam cât de bine ar fi dacă ar putea să fie ca Iacov cel de demult: fiul iubit care fusese pierdut pentru el să i-l aducă spre binecuvântare pe splendidul copil Robert Boughton Miles – „Nu nădăjduiam să mai văd fața ta și iată, Dumnezeu mi-a arătat și pe urmașii tăi!” Simțeam o bucurie gândindu-mă cât de frumos putea fi, frumos ca orice viziune cu îngeri. Mi se pare că atunci când ceva, cu adevărat, trebuie să fie adevărat, în acel moment conține un adevăr foarte puternic, ceea ce mă îndeamnă să mă gândesc la ceruri. Ei bine, așa ceva fac mai tot timpul, după cum știi.

Sărmana Glory a pus un scaun lângă patul lui Boughton și am stat cu el o bună bucată de vreme. Obișnuiam să intru pe fereastra acelei camere în întunericul dimineții, ca să-l trezesc să mergem la pescuit. Mama lui se supăra dacă o trezeam și pe ea, așa că ne furișam cu multă atenție. Uneori nu voia să se trezească, și îl trăgeam de păr și de ureche, îi șopteam la

ureche, și dacă mă gândeam la ceva hazliu de spus, uneori se trezea râzând. S-a întâmplat cu multă vreme în urmă. Ieri seară, dormea pe partea dreaptă așa cum dormea dintotdeauna, în îmbrățișarea Domnului, fără îndoială, deși știam că dacă l-aș trezi, ar fi înapoi în Ghetsemani. Așa că i-am spus pe când dormea: „Ți-am binecuvântat băiatul pentru tine. Încă mai simt greutatea frunții lui pe mâna mea. Îl iubesc atât de mult cât ai vrut tu. Așa că unele dintre rugăciunile tale și-au primit răspunsul, prieten drag. Și ale mele, și ale mele. A fost nevoie să așteptăm mult timp, nu-i așa?”

Când am plecat am văzut-o pe Glory stând în hol, privind la discuția molcomă din salon, frații și surorile ei, cu soțiile și soții și copiii lor, mai mari sau mai mici. Schimbând vești, discutând politică, jucând cărți. Alții mai erau în bucătărie și la etaj. Când am plecat am întâlnit cinci ori șase care ieșiseră la plimbare. Îmi este rușine că nu m-am gândit până atunci cât de greu trebuie să fi fost pentru ea, acum că Jack plecase, să rămână singură în tot acel tumult ordonat de mulțumire și fertilitate, singură să tolereze toată acea bunătate plină de tact și înțelegere, fără cineva care să zâmbească împreună cu ea. Fără cineva care să o apere – ceea ce este cea mai cumplită formă de părăsire. Numai Domnul însuși poate alina așa ceva.

•

Mi s-a părut uneori că Domnul suflă peste sărmanul jar cenușiu al Creațiunii și îi dă strălucire – un moment, un an sau o viață întreagă. Iar apoi se scufundă din nou în sine, iar dacă te uiți la el nu-ți dai seama că ar avea ceva de-a face cu focul sau lumina. Acest lucru l-am spus în predica de Rusalii. Am reflectat la acea predică, și conține un adevăr. Dar Domnul este mai constant și de departe mai extravagant decât se poate înțelege de aici. Oriunde îți rotești privirea, lumea poate străluci ca o transfigurare. Nu trebuie să contribui cu nimic, doar cu puțină bunăvoință de a vedea. Dar cine ar avea curajul să o vadă?

O voi ruga pe mama ta să ardă vechile mele predici. Diaconii se pot ocupa de asta. Sunt destule pentru a face un foc bun. Mă gândesc la hot-dog și plăcinte, ceva prin care să se sărbătorească prima zăpadă. Desigur, ea le poate pune deoparte pe cele pe care vrea să le păstreze, dar nu vreau să se ostenească prea tare cu ele. Au avut importanța lor sau nu, iar acesta este sfârșitul.

Sunt două ocazii când frumusețea sacră a Creațiunii devine orbitor de vizibilă, și ele apar împreună. Una este când simțim insuficiența noastră extremă față de lume și o alta este când simțim insuficiența extremă a lumii față de noi. Augustin spune că Domnul îl iubește pe fiecare dintre noi ca pe singurul copil, și este probabil adevărat. „El ne va șterge lacrimile de pe față”. Nu se pierde nimic din frumusețea acestui vers dacă spunem că este exact de ce va fi nevoie.

Teologii vorbesc despre un har anticipator care precede harul însuși și ne permite să-l acceptăm. Cred că, de asemenea, trebuie să fi fost și un curaj anticipator care ne permite să fim curajoși – adică să recunoaștem că există mai multă frumusețe decât pot suporta ochii noștri, că ne-au fost date lucruri prețioase și a nu face nimic pentru a le cinsti înseamnă a face un mare rău. Și, de aceea, acest curaj ne permite, așa cum spun cei bătrâni, să ne facem folositori. Ne permite să fim generoși, ceea ce este un alt fel de a spune exact același lucru. Dar aceasta sună ca o predică din amvon. Ce pot să-ți las, în afară de ruinele vechiului curaj și vechile povești cavalerești și pline de speranțe? Ei bine, cum am mai spus-o, totul este jar acum, iar bunul Dumnezeu, cu siguranță, într-o zi, va sufla să trezească flacăra.

•

Iubesc preria! Deseori am văzut zorile venind, lumina inundând tot ținutul și totul devenind brusc strălucitor – cuvântul „bun” atât de profund afirmat în sufletul meu, încât sunt uimit că mi se permite să fiu martorul unui asemenea lucru. Se poate să fi fost un prim moment minunat „atunci când stelele dimineții cântau laolaltă și toți fiii lui Dumnezeu mă sărbătoreau”, dar după câte știu eu, fiii lui Dumnezeu încă mai cântă și sărbătoresc. Aici în prerie nu există nimic care să distragă atenția de la seară și dimineață, nimic la orizont care să poată fi micșorat sau întârziat. Munții ar părea o impertinență din acest punct de vedere.

•

Mi se pare apropiat de spiritul lui Christos să fii atât de sărac în podoabe ca acest loc, atât de puțin prețuit. Nu pot să nu-mi imaginez că, mai devreme sau mai târziu, vei pleca, și este un lucru bun dacă vei fi făcut acest lucru ori intenționezi să-l faci. Întreg orașul acesta arată așa cum arată speranța după ce a

început să obosească puțin, apoi tot mai mult. Dar și speranța amânată este tot speranță. Iubesc orașul acesta. Uneori mă gândesc să intru în pământul acesta ca un ultim gest sălbatic de dragoste – și eu voi arde mocnit în timp până la marea și generală incandescență.

Mă voi ruga să devii un bărbat curajos într-o țară curajoasă. Mă voi ruga să găsești o cale să fii de folos.

Mă voi ruga, iar apoi voi dormi.

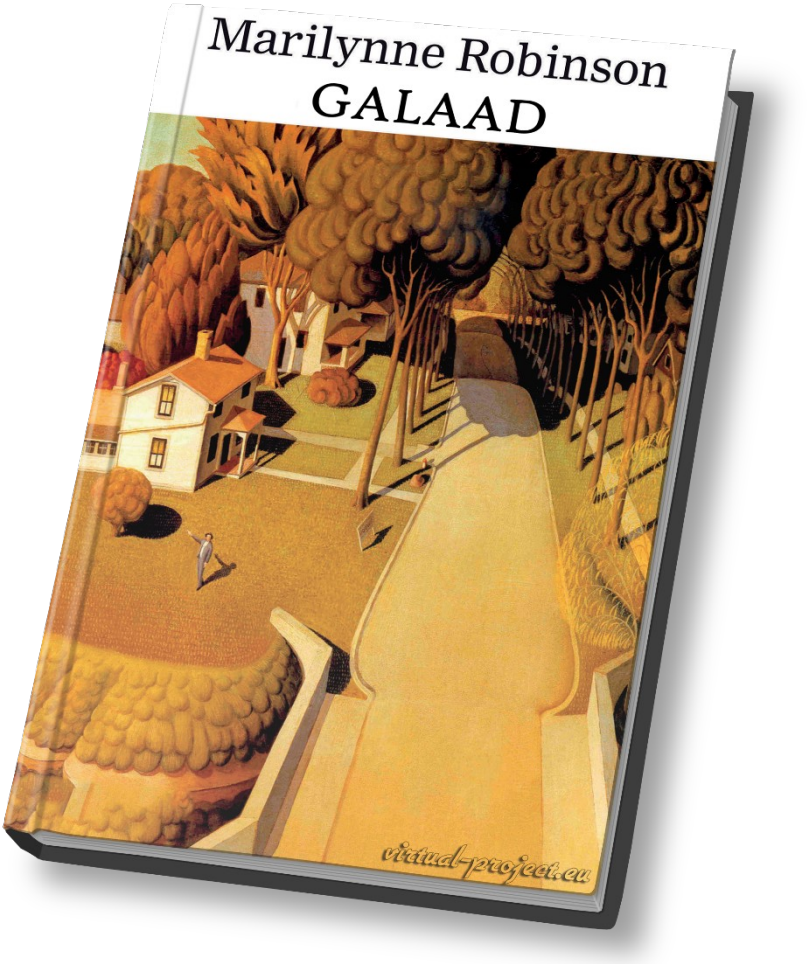

virtual-project.eu